

2. Alevi alıştayı

2. Alevi alıştayı

08 Temmuz 2009
İstanbul

Dizgi & Grafik

DNA Medya Tanıtım

Fevzi Çakmak Sokak No: 11/12 Kızılay - Ankara

Tel: 0 312 230 77 55 • Fax: 0 312 229 76 39

www.dnamedya.com

Baskı

Anadolu Bulvarı Meka Plaza No:5/15

Gimat – Yenimahalle / ANKARA

Tel: 0 312 397 16 17 • Fax: 397 03 07

www.basakmatbaa.com

2. Alevi alıştayı

08 Temmuz 2009
İstanbul

Recep Tayyip ERDOĞAN

Başbakan

Hükümeti devraldığımız 2002 yılı sonundan itibaren ekonomiden ulaştırmaya, eğitimden sağlığa, dış politikadan turizme kadar hemen her alanda Türkiye'nin yaşadığı birçok kronik ve yapısal soruna kalıcı çözüm üretmenin gayreti içinde olduk. Bu çabalarımız kısa zamanda meyvelerini verdi ve birçok alanda Cumhuriyet tarihinin en büyük başarılarını elde ettik, büyük mesafeler kat ettik.

Bunun yanında demokratikleşme, şeffaflaşma, hukukun üstünlüğü, insan hakları, özgürlükler, birlik ve bütünlüğümüzün pekiştirilmesi gibi hususlarda da kararlı adımlar attık. Bu alandaki en büyük adımlarımızdan biri, "Milli Birlik ve Kardeşlik Projesi" olarak adlandırdığımız Demokratik Açılım sürecidir. Bu süreçte farklı toplumsal kesimleri ilgilendiren tüm sorun alanlarını masaya yatırarak en geniş şekilde tartışıyor, hal yoluna koymaya çalışıyoruz.

Bu kapsamda, ilki 3-4 Haziran 2009'da, sonuncusu da 28-30 Ocak 2010 tarihlerinde gerçekleştirilen ve toplam yedi etaptan oluşan Alevi Çalıştayları, "Milli Birlik ve Kardeşlik Projesi" çerçevesinde başlattığımız girişimler içinde çok önemli bir yer tutuyor.

Alevi Çalıştayları, Alevi vatandaşlarımızın sorunları konusunda ilgili tarafların görüşlerine doğrudan kulak vermek, sorunları doğrudan tespit etmek, çözümü konusunda bilgi eksenli adımlar atmak ve konunun enine boyuna tartışılmasını sağlamak bakımından çok yararlı

olmuştur. Bu açıdan, ilgili Devlet Bakanlığımızın himayesinde gerçekleştirilen bu çalışmalarını, ortaya çıkarması muhtemel hayırlı sonuçları itibarıyla kayda değer bir girişim olarak görüyor ve değerlendiriyorum.

Şunu net olarak ifade etmek gerekir ki, açılım süreci ve çalıştaylar, devletimizin Alevi vatandaşlarımıza ilişkin tarihsel hafızasını gözden geçirme hatta yeniden oluşturma konusunda bir milattır. İnanıyorum ki, bu süreç sonunda ülkemizdeki her bir vatandaş kendini daha özgürce ifade edebilecek, milli birlik ve bütünlüğümüz daha da güçlenecektir.

Bu vesileyle başta Devlet Bakanımız Faruk Çelik olmak üzere çalıştayların gerçekleşmesini sağlayan herkesi ve sürece katkı veren tüm vatandaşlarımı en içten dileklerle kutluyor, yayınlanan bu tutanakların devlet-vatandaş buluşmasının önemli unsurları arasında yer alacağına olan inancımı ifade ediyorum.

Faruk ÇELİK

Devlet Bakanı

Kamuoyunda “Alevi Açılımı” olarak bilinen ve Alevilerin belli başlı sorun ve taleplerini demokrasi ve insan hakları temelinde yeniden ele alıp değerlendirme amacı güden Hükümet girişiminde, Bakanlığımız himayesinde bir dizi çalıştay gerçekleştirilmiştir.

Bu çalıştaylarda şimdiye değin farklı platformlarda görüş ve düşüncelerini ifade eden Alevilerin sorun ve taleplerinin belirlenip, bu çerçevede atılacak adımların net bir şekilde belirlenmesi hedeflenmiştir. Düzenlenme ve uygulama aşamalarında, tüm katılımcıların genel kamuoyunda bilinen söylemleriyle tebarüz etmiş olmalarına dikkat edilmiştir. Böylece çalıştay üyelerinin Alevi kamuoyunun örgütsel çeşitliliği içinde ortaya çıkan parçalılığı yansıtmaması kadar, aynı şekilde sorunun çözümüne yönelik kuşatıcı dil ve önerileriyle de bilinmiş olmalarına özen gösterilmiştir.

Esasen değişik mahfillerde dillendirilen ve yer yer sert unsurlarla takviye edilen söylem ve çıkışların soğukkanlı bir şekilde ele alınması için olayın belli başlı taraflarını kademeli olarak bir araya getirmek ve ardından da ulaşılan diyalog zemininde gerçek ve sahici çözümleri devreye sokmak gerekmiştir. Bu bağlamda konunun içine Alevileri STK’ları, akademik ve siyasal çevreleri, gazetecileri ve ilahiyat çevrelerini de dahil etmek problemin çözüm noktalarını ülkenin ortak gündemi olarak belirlemek gerekmiştir.

Kabul etmek gerekir ki devlet bugüne kadar Alevilerin sorunlarını çözmek, taleplerini karşılamak ve kendileriyle iletişim kurma konusunda tatminkâr bir açılım sunmada yeterli bir mesafe alamamıştır. Bu

toplantıların amacı temsil değeri yüksek bir buluşma ortamı sağlayarak sorunların çözümünde herkese söz hakkı vermek ve katılımcı demokrasinin gereklerine uygun bir müzakere süreci başlatmaktır. Uzun süreli bir girişime sağlam ve kalıcı adımlarla başlamak mesafe almak açısından yararlı olacaktır.

7 aşamalı olarak gerçekleştirilen çalıştayların ilki 3-4 Haziran 2009'da sonuncusu ise 28-30 Ocak 2010 tarihlerinde gerçekleştirilmiştir. Çalıştaylara Alevi sorununa duyarlı pek çok kişi davet edilmiş, katılımcılar bu süreçte söylemsel farklılıkları esas alınarak sürece katkı sunmuşlardır.

Yaklaşık 40'ar kişinin katılımıyla gerçekleştirilen her bir çalıştayda geniş ölçekte bir müzakerenin sağlanması için gayret sarf edilmiş ancak az da olsa kimi davetliler farklı gerekçeleriyle bu toplantılarda yer alamamışlardır. Bununla birlikte genel toplam açısından bakıldığında, Alevi sorununun bütün boyut ve sınırlarıyla birlikte ele alınması konusunda gerçekleştirilen bu çalıştayların, mevcut durumun netlik kazanmasında bir hayli verimli olduğunu belirtmek gerekir.

Çalıştaylar birer ay aralıkla gerçekleştirilmiş, bu bağlamda her bir buluşmanın kamuoyu ve medya dünyasındaki yansıma ve geri bildirimlerini almak, sürecin sağlıklı bir şekilde değerlendirilebilmesi açısından oldukça besleyici olmuştur. Toplumsal birlik ve kardeşlik düzeyinde yeni fırsat alanları yaratan müzakere süreçleri, karşılıklı anlayış, hoşgörü ve diyalog alanındaki beklentileri de çoğaltmıştır.

Gerçekleştirilen bu oturumlarda her konuşmacı kendi görüş ve kanaatini çekincesiz, hiçbir müdahaleye maruz kalmaksızın, karşılıklı güven ilişkisi içinde ifade etme olanağı bulmuş, bu çerçevede ortaya çıkan kimi sıra dışı tartışmalar bile ilgili taraflarca birer katkı olarak değerlendirilmiştir. Kökleri yüzyıllara uzanan ve bugün kapsamlı bir sorun olmakla kalmayıp adeta gündelikleşen bir gerçeklik hakkında birbirinden farklı görüşlerin olmasının pek de yadırganacak bir yanı bulunmamaktadır.

Öte yandan bu çalıştaylarda ortaya çıkan görüşlerin toplumun farklı kesimlerdeki yorumlarına ulaşmak üzere özellikle Alevi olmayan inanç ve temsil gruplarıyla da görüşmeler yapılmış; kamuoyunun bil-

gisi dâhilinde gerçekleştirilen bu toplantılarda da sorunun ele alınması noktasında, anlaşılabilir bir dile ve zemine yönelik ihtiyaç bilhassa vurgulanmıştır.

Bu bağlamda Alevi inanç rehberleriyle de bir araya gelinmiştir. Çalıştaylarda ana gövdeyi oluşturan katılımın önemli ölçüde örgütsel yapılardan oluştuğu göz ardı edilemez. Bu nedenle, başlı başına geleceği temsil eden inanç rehberlerinin mevcut gelişmeler karşısındaki kanaatlerini de dikkate almak gerekiyordu. Aynı konsept içinde Sivas'ta da belli başlı sivil toplum kuruluşlarının katılımıyla özel bir toplantı düzenlenmiştir. Bu iki toplantının tutanakları da diğer çalıştay kayıtlarıyla birlikte yayınlanmaktadır.

Yaklaşık 500 kişinin aktif katılımını yansıtan bu çalıştaylarda hemen herkesin üzerinde uzlaşacağı görüş ve düşünceler olduğu gibi pek çok kişiyi pekâlâ rahatsız edebilecek görüş ve düşünceler de olmuştur. Bu vesileyle dile getirilen yaklaşımların, niteliği ne olursa olsun, bunların hiçbirinin ilgili Bakanlığımızı bağlamadığını bu vesileyle belirtmek gerekir. Sorunun ele alınışında ortaya çıkan görüşlerin ılımlı, agresif, sıradışı, fantastik ya da makul olmaları tartışma kültürümüzün sınırlarını yansıtmaları açısından dikkatle incelenmeyi gerektirmektedir. Buna karşılık Bakanlığımız, çalıştaylar sürecinde ilerde bu toplantılarda neler olup bittiği konusunda ortaya çıkabilecek polemiklere meydan vermemek için, sorumluluğunun bir gereği olarak bu verileri kamuoyuyla paylaşma kararlılığını her fırsatta dile getirmiştir. Aslında bu metinler, konunun mahiyetini öğrenmek ve çözüm noktasında gelinen noktaları görmek için vazgeçilmez bir arşiv değeri de taşımaktadır. Her vesileyle vurgulandığı gibi bu kayıtlar gerçekte hem devlet hem de toplum nezdinde yaygın kabul gören Alevi algısı açısından da ciddi bir referans değeri taşımaktadır.

Alevilerin talepleri arasında en başta ayrımcılığın ortadan kaldırılması gelmektedir. Alevi kimliğinin tanınmasını isteyen Aleviler eğitim ve öğretim müfredatında kendi inançlarına daha geniş bir şekilde yer verilmesini, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın pozisyonunun ideal laiklik normları içinde yeniden ele alınmasını istemektedirler.

Alevilerin sorun ve taleplerinin doğrudan değerlendirildiği çalıştaylar sonucunda hazırlanan raporda tüm bunlara ayrıntılı bir şekilde yer verilecektir. Rapor, Alevi taleplerinin ele alınıp karşılanması konusunda bir yol haritası işlevi görecektir.

Sürecin başarıyla sürdürülmesinde Alevi ve Sünni kamuoyunun sunduğu katkılar da önemlidir. Yanı sıra medyada da çoklukla konu, süreci tıkayıcı hatta baltalayıcı bir dil üzerinden değil, aksine rahatlatıcı ve geliştirici bir dil üzerinden ele alınıp işlenmiştir. Bütün bu katkılar, tarihsel bir sorunun bugün her vesileyle ağırlığı hissedilen bilançosunun sorgulanmasında ciddi ve kolaylaştırıcı rolleriyle teşekkürü hak etmektedir.

Bu bağlamda Devlet Bakanlığı'nın her düzeydeki personelinin sürecin işleyişindeki katkılarını burada anmak isterim. Bu bağlamda süreci başından beri gerek koordinatörlük gerekse moderatörlük rolüyle başarılı bir şekilde yöneten Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi öğretim üyesi Yrd. Doç. Dr. Necdet Subaşı'na özellikle teşekkür borçluyum.

Aynı şekilde çalıştayların sekreterliğini üstlenen Süleyman Bayraktar'a ve organizasyonların kusursuz bir şekilde gerçekleştirilmesinde katkılarını gördüğüm Altus Organizasyon'dan Dilan Karakoyun'a da teşekkür ederim.

Gerek bu tutanakların gerekse hazırlanacak raporun Alevi vatandaşlarımızın sorunlarının çözümünde kayda değer bir fonksiyon icra edeceğine içtenlikle inanıyorum. Yayınlanan bu kayıtların toplumsal sorunlarımızın aşılması noktasında sorumluluk kaygısı güden her vatandaşımız için kayda değer açılımlar sunacağını umuyor, tüm katılımcılara ve emeği geçen herkese şükranlarımızı sunuyorum.

2. Alevi alıştayı Toplantı Programı

09:30 – 10:00	Açılış
10:00 – 11:30	Akademi Dünyası ve Aleviler
11:30 – 12:00	Ara
12:00 – 13:30	Akademik Algı ve İlgiler: Kimlik ve Beyan Sorunları
13:30 – 14:30	Ara
14:30 – 16:00	Devlet, Toplum ve Aleviler: Birlikte Yaşamanın nndeki Engeller
16:00 – 16:30	Ara
16:30 – 18:00	Sorunun zm Yolunda Akademik Katkıları Yeniden Düşünmek
18:00 – 18:30	Kapanış

Açılış Konuşması

**08 Temmuz 2009
İstanbul**

2. Alevi alıştayı

MODERATÖR - Değerli gazeteciler, medya mensupları hoş geldiniz. İlkini geçen ay 3 Haziran'da gerçekleştirdiğimiz Alevi alıştayı'nın ikincisini bugün gerçekleştiriyoruz.

İlk alıştay, Alevi temsil gruplarıyla gerçekleşmişti. Şimdi akademik dñyanın Alevi sorununa katkılarının, sorunun çözümüne yönelik katkılarının ne olacağını tartışacağız. Bu oturumu, bu alıştayı başlatmak üzere Devlet Bakanı Sayın Faruk elik'i davet ediyorum. Buyrun Sayın Bakanım.

DEVLET BAKANI FARUK ÇELİK'İN

AÇILIŞ KONUŞMASI

Değerli akademisyenler, değerli basın mensupları, bugün kamuoyunun Alevi-BektaŐi aılıımı olarak değerlendirdiği tarihsel açıdan büyük öneme sahip, her kesime sorumluluk yükleyen çalıştayların ikincisi için toplanmıŐ bulunuyoruz. Davetimize katılan siz değerli konuklarımıza gönülden teşekkür ediyorum. Hepiniz hoş geldiniz.

Gndemimizle ilgili konuşmama geçmeden önce bildiğiniz gibi Sincan Uygur zerk Bölgesi'nin BaŐkenti Urumçi'de 5 Temmuz'da meydana gelen olaylarda 150'den fazla sivil insanın trajik bir Şekilde hayatını kaybetmesini, 800 kişinin de yaralanmasını derin üzüntüyle öğrenmiş bulunuyoruz. Bölge ile sağlıklı iletişim kurulamaması üzüntümüzü ve endiŐemizi daha da arttırmaktadır.

in hkmetini insan haklarına daha duyarlı ve olaylar karşısında daha Őeffaf olmaya çağırıyoruz. Hepimiz olayların daha fazla yaygınlaŐmadan ve farklı boyutlara ulaŐmadan barıŐıl yöntemlerle sknetin sağlanmasını temenni ediyoruz.

Savunmasız sivil insanlar üzerinde orantısız g kullanılmasını da Şiddetle kınadığımızı ifade etmek istiyorum. Tüm dünyada Çok etkisi yapan olaylar hakkında tarafsız ve adil soruŐturma baŐlatılıp, sonucunun dünya kamuoyu ile paylaŐılması büyük önem taşımaktadır. Bu vesileyle hayatını kaybeden kardeŐlerimize Allah'tan rahmet, yaralılara da acil Őifalar temenni ediyoruz.

Değerli katılımcılar; bilindiği gibi 3–4 Haziran 2009 tarihlerinde düzenlediğimiz birinci alıŐtay da olabildiğince geniş bir temsil ortamını sağlayarak hepimiz için verimli bir çalışma geekleŐtirdik. İlk alıŐtay da bir araya gelen Alevi-BektaŐi sivil toplum temsilcileri ve kanaat önderleri düşünce, öneri, dilek ve temennilerini karşılıklı güven saygı, hoşgörü ve demokratik bir olgunluk çerçevesinde ortaya koydular.

2. Alevi Çalıştayı

Yüzyıllar öncesine dayanan sorunların çözümünden daha sağlıklı ve kalıcı sonuçlara ulaşmamıza yardımcı olacağı inancıyla samimi bir şekilde başlattığımız çalıştayların ikincisinde bugün her biri kendi alanında uzman değerli bilim adamlarıyla bir araya gelmiş bulunuyoruz.

Değerli katılımcılar, inançlar insanlık tarihi kadar eskileredayanıp, özünde insanlığın mutluluğunu ve huzurunu amaçlamalarına rağmen bazen de mensuplarının neden olduğu nahoş durumların yaşanmasına yol açmışlardır. Bu duruma rağmen dinler ve inançlar geçmişte olduğu gibi içinde bulunduğumuz çağında en etkin bir gerçeğidir.

Bu gerçek toplumları tüm farklılıklara rağmen ortak değerler ve ortak idealler etrafında buluşturan arayışları hayata geçirmeye teşvik etmiştir. İnsanlığın, dinler ve inançların özünü teşkil eden bu ortak arayışlar bütünü, dünyanın kaderinin çatışma ve yıkım değil, hoşgörü ve dayanışma temelinde kalıcı barışa öncülük etmesi gerektiğine işaret etmektedir. Çünkü küreselleşme ve demografik hareketlilik günümüz toplumlarını homojen olmaktan çıkarmakla kalmamış, çok kültürlü ve çok dinli yapılanmaların da ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Bu gerçekten hareketle ve yaşanan tüm trajedilere rağmen içinde bulunduğumuz 21. yüzyılda barış ve huzur özlemi, her zamankinden daha gür bir şekilde dile getirilmeye başlanmıştır. Hiç kuşkusuz bu durum, farklılıkların bir arada yaşayabileceğine olan inancı pekiştirmektedir.

Farklılıkların kurumsallaşarak yaygınlaşması için hem devlet hem de vatandaşlık anlayışlarının her düzeyde gözden geçirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Esasen devletlerde, hangi inanca veya dine mensup olursa olsun, bütün vatandaşlarının mutluluğunu sağladığı oranda güçlü ve kalıcı olurlar.

Değerli konuklar; Türkiye, bölgesinde ve dünyada izlediği politikalarla artık küresel bir aktör konumundadır. Bu konumunun güçlenerek devam etmesi ancak sorunlarıyla yüzleşmesiyle mümkün olacaktır. Sorunları yok saymak, ötelemek ve görmezden gelmek demokratik hukuk devleti olma mücadelemizi de gölgelemektedir.

2. Alevi Çalıştayı

Artık kendimize has, kendimize özgü demokrasi yerine, evrensel nitelikte kâmil bir demokrasiyi inşa etmek ve bunu bütün boyutlarıyla içselleştirmek zorundayız.

Demokrasilerde, bütün insanlar her şeyden önce hürdürler. Haysiyet ve haklar bakımından da eşit düzeyde kabul edilirler. Toplumsal barışın ve kalıcı huzurun ortak paydası olan bu evrensel ilke, bireyin inanç özgürlüğünü, inançlarını özgürce ifade edebilme ve yaşayabilmesini de güvence altına almaktadır. Bu nedenle değişik inançları benimseme, bu inançlar içerisinde farklı yol, yöntem ve yorumlarla gündelik hayatı inşa etme ve yaşama arzusu her insanın doğal ve özgür tercihi sayılmalıdır.

İnsan haklarına dayalı demokratik ve laik hukuk devletinde, inançlara baskıdan ve inançlar üzerinde hâkimiyet alanı oluşturulmasından bahsedilemez.

Devlet herhangi bir dini, mezhebi, düşünceyi ya da ideolojiyi vatandaşlarına dayatmadığı gibi her türden inanç sahibine de eşit uzaklıkta olmalıdır. Bu mesafe bilincinin, inanç sahiplerinin niteliği ve niceliğiyle hiçbir ilgisi olmamalıdır.

Değerli konuklar; Anadolu coğrafyasında farklı kültürel ve dini yapılarla temasa giren kültürel varlığımız, zaman içerisinde bütün bu bileşenlerle harmanlanarak artık asla vazgeçemeyeceğimiz ortak bir mirasın doğmasına yol açmıştır.

Bu mirasın varisi olan Türkiye Cumhuriyeti'nde çağdaş atılımlara rağmen bazı sorunların giderek müzminleştiği de söylenebilir. Ama Türkiye artık toplumsal sorunlarını tartışabilme olgunluğuna erişmiştir.

Bugün üzerinde tartışacağımız konu, tarihi çok eskilere dayanan toplumumuzun sadece bir kısmını değil, tamamını yakından ilgilendiren, ancak hak ettiği oranda üzerinde çokta fazla kafa yorulmayan sosyal bir gerçekliği yansıtmaktadır.

2. Alevi alıştayı

Tek tiplişmeye dayalı insan anlayışı geride kalmış olmasına rağmen hala bu yaklaşımın uygulamaları sonucunda ortaya çıkan kimi sorunları tartışmaya devam ediyor olmamız, büyük bir talihsizliktir.

Ancak toplumumuzdaki empati ve bilgi eksikliğinden kaynaklanan ve dönem dönem de idarelerin yanlış uygulamaları nedeniyle bugünlere gelen Alevi-Bektaşi sorunu ve taleplerine zm ya da zmler üretmek, siyaset kurumunun görevleri arasındadır.

Konu istismar edilmeyecek kadar hassas, zmsz bırakılmayacak kadar da hayatidir.

Hükümet olarak demokratik, laik, sosyal, hukuk devletinin gereği olarak toplumsal sorunlarımızın süratle üzülmesi gerektiğine olan inancımızı her fırsatta dile getirdik.

zm konusunda başta siyasi partiler, bilim çevreleri, sivil toplum orgtleri olmak üzere hemen herkesin toplumumuzun bir arada yaşama refleksine uygun bir şekilde hareket etmesi süreci daha da kısıltacaktır.

Gücümüzü ayrıştırmak için değil, birleşmek ve toplumsal sorunlarımıza zmler üretmek için harcamanın zamanının gelip de geçtiğini asla unutmamalıyız. Bu bağlamda duyarlı olmayı sadece siyasetçi sorumluluğuyla sınırlı görmediğimizi insani, vicdani ve ahlaki sorumluluk olarak da gördüğümüzü bilmenizi isterim.

Bu vesile ile katılımınızdan dolayı hepinize bir kez daha teşekr ediyor, çalıştayın başarılı geçmesini temenni ediyorum. Hepinize saygılar sunuyorum.

2. Alevi alıştayı

MODERATÖR - Teşekkür ederiz Sayın Bakanım.

Değerli konuklar, Sayın Bakanımızın konuşması aslında siyasi iradenin konuya ne denli geniş bir çerçevede baktığını yansıtıyor. Bu açıdan alıştay katılımcıları olarak bizlere büyük bir umut veriyor, genişlik veriyor.

alıştayı bundan sonraki aşamaları basına kapalı olarak gerçekleştirileceği için değerli basın mensuplarının olabildiğince erken bir şekilde salondan ayrılmalarını rica ediyoruz. alıştay basın mensuplarının ayrılmasından sonra başlayacak efendim.

Evet değerli medya mensuplarına teşekkür ederiz. alıştayı başlaması için salondan ayrılmanız gerekiyor. Tekrar teşekkür ediyoruz.

Evet değerli konuklar, ikinci alıştayı başlatıyoruz. Tekrar hoş geliniz. Çalıştaya başlamadan önce çalışma programımıza ilişkin birkaç not aktarmam gerekiyor. Öncelikle tüm konuşmalar kaydedildiği için katılımcıların mikrofonu açık tutmaları gerekiyor konuşurken. Buna özellikle dikkat edilmesi gerekiyor. Zaten salonda da duyulmuyor.

Toplam 32 konuğumuz var. Bu konuklarımızın her birinin ancak 10 dakikalık bir süre kullanması söz konusu. Dolayısıyla daha önce dağıttığımız program içeriğine dikkat ederek, hangi oturumda söz almak ya da yoğun bir şekilde hangi oturuma katkı sunmak istiyorsanız ağırlığı oraya vermenizi öneririz.

Tabi bu tür toplantıları bir beyin fırtınası olarak düşünmek gerekir. Bazen sözün planlandığının ötesine uğtuğunu da gittiğini de görebiliriz. Alevilik sorununda her zaman planlandığı gibi yürüyemeyeceğini de tahmin edebiliyoruz. Bu nedenle sizlerden sorunun tanımlanması,

2. Alevi alıştayı

giderilmesi, ozümlenmesi konusunda çok net, çok açık fikirler, katkılar bekliyoruz. Süre konusunda Süleyman Bey, Süleyman Bayraktar Bey ki, kendisi çalışmamızın sekreterliğini yürütüyor. Her katılımcı ne kadar konuştuysa onlar kaydediliyor ve elden geldiğince 10 dakikanın aşılmamasına dikkat edeceğiz.

Otel görevlilerinin bir uyarısı var. Yemek saatine uymak, molalara uymak zorundayız. Bu nedenle süre geldiğ zaman oturumları ister istemez kapatmak zorunda kalacağız, buna dikkat edilecek. Oturumlar süresince sürekli çay var. Arkadaşlarımız, konuklarımız kendileri istedikleri takdirde çay alabilecekler. Bunun dışında çok teknik bir sorun gözüküyor, açıklamamız gereken bir konu yok.

Ben birkaç noktaya daha değinmek istiyorum. Biliyorsunuz 3 Haziran da ilk alıştayı yaptık ve bu alıştayda Aleviler doğrudan konuklarımızdı. Daha çok sorunlarını dile getirmekle yetindiler, aslında sorunları sıralamak kolay görünüyor.

Hemen hemen bütün Aleviler temel bazı konularda, sorunları hakkında bir uzlaşma sağladılar. Sorunlarını doğrudan devlete iletme olanağı buldular. Fakat bugün ki oturumun ondan biraz farkı var. Bu oturuma katılan arkadaşlarımızın, konuklarımızın; Alevi, Sünni, inançlı, inançsız, laik, anti laik olmaları, öyle bir öncelikle davet edilmiş değiller. Burada bulunan her katılımcı; akademik liyakat, akademik ölçütler içerisinde buraya katılıyor. Dolayısıyla katılımcıların kişisel inançları bu toplantılarda bağlayıcı, belirleyici bir şey değil. Buraya herbirimiz akademik önceliğimize ve o konudaki duyarlılıklarımızla katkı sunmak üzere varız. Bu nedenle bu çerçeveye çok dikkat ederek tartışmayı sürdürürsek bundan verim alacağımızı düşünüyoruz.

şimdi birinci çalıştayın sorun odaklı olduğunu söyledik. Çok o toplantı hakkında, medyaya ne kadar yansıdı bilmiyorum, ama son derece duygusal bir oturum oldu. Bütün katılımcılar önemli ölçüde sorunlarına vurgu yaptılar. İşte devletin laiklik uygulamaları etrafında dolaşan o laiklik kurgusunu tartışmaya açan bir zemin oluştu. Buna bağlı işte

2. Alevi Çalıştayı

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın konumu, buna bağlı olarak zorunlu din dersleri, buna bağlı olarak yine aynı şekilde Alevilerin itibarlarının tanınması, dışlanmamaları, mağduriyetlerinin giderilmesi, bu çerçevede bütün katılımcılar kendi aralarındaki farklılıklara rağmen üç aşağı beş yukarı aynı şeyi, aynı duyarlılıkları seslendirdiler.

Şimdi bu oturumda, biz bir çerçeve planı sizlere dağıttık. O çerçeve ve planı etabında birinci oturumu başlatıyoruz.

Aslında birinci oturumda şunu yapmak istiyoruz; Türkiye'de akademik ortam, Türk akademiyası Aleviliğin neresinde duruyor? Aleviler bu akademik ortamın neresinde? Akademisyenler Aleviliğe yeterli ölçüde ilgi gösteriyorlar mı? Türkiye'de akademik ortam hangi bağlamalarda Aleviliği konu ediniyor?

Devletin otoriterliği ya da gevşekliği, devletin yapısal özellikleri hiç önemli değil. Alevilik bu özellikler içinde nereye oturuyor? Alevilik bir proje konusu mu? Devletin şu ya da bu şekilde ürettiği bir zihni yapının parçası mı? Bir tampon mu, yoksa çok daha özgür, çok daha özgül bir araştırma konusu olarak ele alınıyor mu?

Yine aynı şekilde Alevilik bir güvenlik sorunu olarak mı ele alınıyor yoksa vatandaşlık, insan hakları temelde mi konu akademik çerçeve de ele alınıyor?

Bu arada ben bu çerçeve konuşmasını yaparken, bu oturumda söz almak isteyen arkadaşların masa isimliklerini bize göstermelerini rica edeceğiz. Çünkü doğrudan tartışmaya başlayacağız. Bu oturumda söz almak isteyenlerde, bu arada isimlerini yazdırırlarsa seviniriz.

Türkiye'deki akademik araştırma geleneği bir hakikat arayışının ifadesi mi? Bu çok önemli bir tartışma konusu.

Belirlenmiş bir gündemi kanıtlamaya mı çalışıyoruz? Örneğin; geçtiğimiz yıllarda Alevilik bir Türk İslam'ı tartışmasının parçası olarak önemli ölçüde kullanıldı ve istihdam edildi.

2. Alevi Çalıştayı

Devletin Alevileri şekillendirme çabalarına ilişkin özellikle Aleviler arasında dolaşan bir kaygı var. Bu kaygı, asimilasyon olarak tanımlanıyor, dışlama olarak tanımlanıyor, Sünnileştirme olarak tanımlanıyor. Buna akademik dünya nasıl bakıyor?

Gerçekten akademik dünya Alevilikle ilgili sorunların çözümünde bize bir rehberlik sunabilir mi?

Bu konularda bu metinde yer alan unsurlara da dikkat ederek bir tartışma başlatacağız. Şimdi katılımcı arkadaşlarımızın isimlerini.

Evet, tekrar hatırlatmam gerekiyor. Çay, kahve servisi, siz kendiniz alıyorsunuz, sürekli olarak var. Bunu da belirtmek istiyorum.

Şimdi, ilk olarak Sayın Levent Köker ile başlıyoruz. Levent Bey buyrun.

LEVENT KÖKER - Çok teşekkür ederim. Ben ilk olacağımı düşünmemiştim aslında, ama öyle oldu, çok teşekkürler.

Ben Alevilik meselesini esas itibarıyla Türkiye’de halen devam etmekte olan din ve vicdan hürriyeti ile ilgili genel meselenin önemli bir parçası olarak görme eğilimindeyim. Yani kendim, akademik uzmanlık alanım ve kişisel bilgilerim itibarıyla özel olarak Alevilik ile ilgili bir çalışma yapmış değilim, ama Türkiye’deki din ve vicdan hürriyeti ile ilgili bir problemin, Türkiye’de din devlet ilişkilerinin kurumsal yapısından ve bu kurumsal yapının, benimde asıl ilgilendiğim boyut biraz orası belki, devletin anayasadan başlayarak kanunlarına sinmiş olan normatif değerlendirmelerinden ve onun pratiğinden kaynaklandığını düşünüyorum.

Bu çerçeve de Aleviliği ele alırken de iki problemle karşı karşıyayız zannediyorum. Bunlardan bir tanesi Alevi olanlara veya Aleviliğe, Alevi olmayanların dışardan bakarken yapmış oldukları değerlendirmeler. Yani Aleviliğin bir din, inanç veya mezhep gibi değerlendirilip değerlendirilmeyeceği konusunda Alevi olmayanların Aleviliğe yükledikleri bir takım anlamlar var.

2. Alevi alıştayı

Bir de Alevilerin kendi kendilerini algılama ve anlamlandırma biçimleri var. Bunların birbirinden farklı olması ölçüsünde, bu farklılıklar devletin kurulu din-devlet ilişkileri düzenine ya bunu aynen sürdürmek gibi veya bunu değiştirmek şeklinde bir takım önerilerin ortaya çıkması gibi bazı etkilerde bulunuyor.

Burada özellikle Aleviliğin yakın zamanda farklılaşmış olsa da kendi içinde paradoksal bir durumu ortaya çıkıyor zannediyorum. O da şu; Türkiye’de din ve devlet ilişkileri aslında, zannedirim Cumhuriyetin kuruluşundan beri gelen bir özellik bu, ama özellikle 1980 12 Eylül müdahalesinden sonraki, anayasal yapılaşmada bunun öne çıktığını zannediyorum. Bir Türk – İslam sentezi, perspektifi çerçevesinde bir Türk ulus devletini yeniden bu temel üzerine inşa etme projesi çerçevesinde zannedirim, Diyanet İşleri Başkanlığı’na da anayasal ve yasal bir görev yüklendi ve burada bir özel konumlanma söz konusu oldu. Bu zorunlu din dersleri pratiğine de yansdı.

Aleviler esas itibariyle Cumhuriyetin din-devlet ilişkilerindeki kuruluşundan gelen bizim tırnak içinde ‘laik’ diye kabul etme eğiliminde olduğumuz, ama bana sorarsanız, din ve vicdan hürriyeti açısından oldukça sorunlu olan, biraz otoriter bir laiklik anlayışımız var.

Onu destekleme eğilimin de idiler Aleviler genel olarak. Ama 12 Eylül’den sonraki pratik içinde, bu Türk – İslam sentezi pratiği ve düşüncesi İslam’ın tabi Sünni yorumuna evvel emirde ağırlık verince ve Diyanet İşleri Başkanlığı da anayasadaki statüsü çerçevesinde milli beraberliği ve dayanışmayı sürdürmek gibi bir görevle de donatılmış olunca, Alevilik bu paradoksun içine düştü. Bir taraftan Cumhuriyetin otoriter laikliğini destekler gibi bir pozisyonları vardı Alevilerin. Ama öbür taraftan da Diyanet İşleri Başkanlığı üzerinden bu yeni konumlanmada, bunu eleştirme noktasına geldiler ve kurulu düzeni hem desteklemek, bir anlamda laiklik açısından hem de bunun değiştirilmesini talep etmek gibi. Dışarıdan baktığımızda böyle bir paradoksun mevcut olduğunu teşhis edebiliriz.

2. Alevi Çalıştay

Evet, esas itibariyle tabi Alevilerin hukuki ve sosyal planda dile getirmiş oldukları pek çok talep bana son derece makul ve anlaşılabilir geliyor. Dolayısıyla bunların önemli bir bölümünü karşılamakta da çok büyük bir zorluk yok. Birkaç noktada belki zorluklar olduğu söylenebilir. Bu dedelerin statüsü gibi konularda, ama esas itibariyle sorun münhasıran Alevilik ile ilgili boyutlarının dışında Türkiye’de evrensel standartlara uygun din ve devlet ilişkilerini, din ve vicdan hürriyetini bihakkın tavizsiz bir biçimde gerçekleştirebilecek dini ya da inancı devletin herhangi bir biçimde kurulu düzenini meşrulaştırma gibi bir siyasi kaygıya raptetmeyecek şekilde yeniden örgütlenmesiyle mümkün olabilir.

Bu yeniden örgütlenmenin Anayasanın 136. maddesinde yar alan Diyanet İşleri Başkanlığı’nın tanımıyla ilgili bir değişikliği zorunlu kıldığını söylemeliyiz. Çünkü burada, eğer sözü uzatmıyorsam hemen belirtmem gerekir ki, Diyanet İşleri Başkanlığı 1924 senesinde, Diyanet İşleri Reisliği adıyla Şeyhülislamlık makamının kaldırılmasından sonra kurulmuş bir devlet organıdır. Ve bu devlet organının Şeyhülislamlıktan tek farkı hukuk üretme yetkisine sahip olmamasıdır. Çünkü hukuk üretme yetkisi yeni devlet düzeninde yasama organına yani Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne verilmiştir. Onun dışında dinle ilgili her türlü iş yani ahlak, itikat ve ibadetle ilgili hususlar Diyanet İşleri Reisliğine verilmiştir. Fakat 1961’e kadar Diyanet İşleri Başkanlığı’nın Anayasal bir kurum statüsü yoktur.

1961’de ise anayasal kurum statüsüne yükseltilmiştir. Bir anlamda da öyle düşünebiliriz. Anayasada yer alan bir kurum haline gelmiştir. Ama orada da bir maddedir. Ama 1982 Anayasasında bu tek cümlelik madde değiştirilmiş ve Diyanet İşleri Başkanlığı’na anayasal norm olarak bir görev verilmiştir. Milli dayanışma ve bütünlüğü sürdürmek, temin etmek filan gibi böyle bir anlayış içinde hareket etmek gibi bir görev yüklenmiştir ve bu görev doğrultusunda Diyanet İşleri Başkanlığı’nın herhalde en önemli çalışması da bu zorunlu din dersleri ki, oda Anayasanın 24. maddesin de düzenlenmiştir, onları şey yapmak.

2. Alevi alıştayı

Buradan biliyorsunuz pek çok problem yaşıyor Aleviler. Ve açtıkları davaları da Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi nezdinde Türkiye'ye karşı kazanmış bulunuyorlar.

Dolayısıyla hani o doğrultuda bir değişiklik yapacaksak bunların hepsini birlikte düşünmek zorundayız. Ayrıca bunun şöyle bir zorluğu da var. Bu arada Türkiye'nin özellikle de siyasi iradenin elini kolunu bağlayan da bir durum var. Çünkü Siyasi Partiler Kanunu'nda, yanlış hatırlamıyorsam 89. maddesi, 'laikliğin korunması' başlığı altında Diyanet İşleri Başkanlığı'nın anayasal statüsünü değiştirmeye yönelik herhangi bir programa sahip olmayı yasaklıyor.

Dolayısıyla önümüzdeki yani geçen sene Anayasa Mahkemesi önünde başorts ile ilgili, yaşanmış olan anayasa değişikliklerinin iptali ile ilgili süreci de hatırlarsak, siyasi iradenin elini kolunu şöyle bağlayan bir durumla karşı karşıyayız. Politik olarak siyasi irade ne kadar reformcu davranırsa davranırsın, muhalefetin bu reformu Anayasa Mahkemesi'ne götürmesi halinde, Anayasa Mahkemesi'nden çok ters kararlar çıkabilir. O yüzden burada iş biraz zora giriyor.

Son cümle, yani Siyasi Partiler Kanunu'ndaki bu madde Diyanet İşleri Başkanlığı'nı koruyan bu madde orada duruyor. Onu değiştiremiyorsunuz Anayasa engel, Anayasayı değiştiremiyorsunuz çünkü Siyasi Partiler Kanunu'ndaki madde engel filan böyle bir kısır döngü. Dolayısıyla hani din ve vicdan hürriyeti bağlamında biz Türkiye'deki din-Diyanet ilişkilerini ne kadar evrensel standartlarda zgrlk bir şekilde değiştirmeye ynelirsek yönelelim, önümüzde çok hukuki ve siyasi sistemin kaynaklandığı bir takım engellerle karşı karşıya bulunuyoruz. Ama esas itibariyle bunları yapmadan da Alevilik sorununun derli toplu bir biçimde zlemeyeceğini, Diyanet İşleri Başkanlığı en azından yeniden organize edilmediği takdirde, bu meselenin konuşulmaya devam edileceğini ve sorun olarak kalacağını söylemek durumundayım.

Çok teşekkür ederim.

2. Alevi Çalıştayı

MODERATÖR - Teşekkür ederiz hocam. Yani şunu söylüyorsunuz: Diyanet İşleri Başkanlığı bu sorunun çözümünde kritik bir noktadır.

LEVENT KÖKER - Evet.

MODERATÖR - Bu da Anayasayla ilgili bir...

LEVENT KÖKER - Evet.

MODERATÖR - Sorundur. Anayasa üzerinde yeni bir düzenleme yapılmadıkça. Diyanet İşleri Başkanlığı'nı kapsayan bir düzenleme yapılmadıkça bu konuda yol almak. rahatlatıcı bir rol almak mümkün gözüküyor diye kaygılarınız var.

LEVENT KÖKER - Evet.

MODERATÖR - Evet, şimdi Talip Bey...

KATILIMCI - Ben bunu anlamak için bir şey sorabilir miyim?

MODERATÖR - Mikrofonu kullanabilir misiniz lütfen?

KATILIMCI - Sadece nedenini anlamak için soruyorum.

Şimdi Diyanet İşleri Başkanlığı'nın konumu ne olursa olsun, bu meselenin çözümü, hükümetin meselesi değil midir? Yani hükümetin yapacağı bir takım değişikliklerle bu mesele çözümlenemez mi? Diyanet olduğu yerde kalsa bile, Anayasa değişmese bile?

MODERATÖR - Açıkçası oda konuşulabilir.

KATILIMCI - Bence onun konuşulması lazım.

MODERATÖR - Tabi, Levent Bey kendi kaygılarını dile getirdi.

MODERATÖR - Sizde aynı şekilde kaygılarınızı dile getirdiniz. Talip Bey, Talip Küçükcan.

2. Alevi Çalıştayı

TALİP KÜÇÜKCAN- Herkese günaydın.

Ben ‘Acaba akademik dünyada Alevilik çalışmaları nerededir’ sorusundan önce, acaba ‘Akademik dünyada genel olarak dini araştırmalar, din bilimleri araştırmaları nerede?’ diye sormak gerektiğine inanıyorum.

Ondan sonra belki akademisyenler arasında Alevilikle ilgili çalışmaların nerede olduğunu, hangi boyutlarda olduğunu, özetle akademik dünyanın Alevilerle ilgili çalışmalara ya da diğer dini hareketlerle, gruplarla ilgili çalışmalara ne kadar mesafeli durduğunun nedenlerini anlamamızın mümkün olduğunu düşünüyorum.

Türkiye’de sosyolog tarzı siyaset bilimcilerle, antropologlar, hukukçuların büyük bir kısmı, siyasal İslam kavramı ortaya çıkana kadar 1970’in sonları 1980 başları ve 1990’lara kadar Türkiye’deki toplumun çok ciddi bir şekilde ilgilendiği bir alanda yani Türk toplum yapısının önemli yapı taşlarından birisi olan din konusuna aslında büyük oran da ilgisiz kaldılar. Büyük oranda mesafeli davrandılar.

Ne zaman ki, din bir güvenlik problemi olarak çıkmaya başladı. Zaman zaman bir gerilim ve çatışma unsuru olarak görülmeye başlandı ya da kaynağı olarak görülmeye başlandı, işte o zaman Türkiye’deki akademisyenlerin din konusuna ilgi duyduğunu görüyoruz.

Şerif Mardin’in işte 1960’lı yıllarda başlatmaya çalıştığı özetle sosyal bilimler açısından dinle ilgili çalışmaların çok ağır aksak yürüdüğünü, işte ancak bu çalışmaların 90’lı yıllara geldiğinde biraz ivme kazandığını görüyoruz.

Bu zamana kadar yapılan çalışmaların büyük bir çoğunluğunun da din ve dinle ilgili dini hareketlerle ilgili çalışmaların genellikle ilahiyatla sınırlı kaldığını görüyoruz. Yani toplumumuzun büyük bir kesimini doğrudan ilgilendiren belki Türk kimlik yapısının, Türk toplumsal yapısının en önemli belki sosyolojik olarak bakıldığında dinamik unsurlarının birisi olan dinin ve dinle ilgili diğer konuların büyük oranda akademisyenler olarak ben ihmal edildiğini düşünüyorum.

2. Alevi Çalıştayı

Bu son yıllarda önemli gelişmeler olmakla beraber hala bu ilgisizliğin büyük oranda da devam ettiğini düşünüyorum. Dolayısıyla mesela bırakın Aleviliği, hadi diyelim ki, toplumun hani Sünni, Türk toplumunun büyük oranı Sünni olduğunu düşünüyoruz, Sünnilikle ilgili bile çalışmaların büyük oranda gene ilahiyat camiasında kaldığını ve problemin daha çok teolojik yönüyle, ilahiyat yönüyle tartışıldığını görüyoruz. Yani siyasetle, toplumla, hukukla ilgilendirilmeden din çalışmalarının Türkiye’de büyük oranda bu şekilde gittiğini biliyoruz.

Mesela, ‘Diyanet İşleri Başkanlığı ile ilgili acaba kaç tane doktora tezi vardır’ diye bir sorsak acaba, bir elin parmaklarından daha fazla mıdır? Yani işte Cumhuriyetin kuruluşundan beri devam eden ve bu tartışmalarında odağında olan bir kuruluş Diyanet İşleri Başkanlığı’yla bile ilgili özellikle siyaset ve hukuk açısından baktığımızda 3 – 4’ü geçmeyen tez vardır Türkiye’de. Yani akademisyenlerin ilgisizliğinin boyutunu göstermesi açısından söylüyorum bunu.

Dolayısıyla akademisyenlerin Alevilik konusunda söyleyecekleri şeylerin, şimdiye kadar yapılan çalışmalar göz önünde bulundurulduğunda çok dikkatli değerlendirilmesinin gerektiğini düşünüyorum.

Ben Alevi, akademisyenlerin söylediği, çok fazla söyleyeceği şey yok aslında. Bu konu çünkü çok derinlemesine araştırma konusu olmadı. Ne Türkiye’de antropologlar bu işe çok fazla baktı ne sosyologlar ne de hukukçular. Dolayısıyla...

MODERATÖR - Bunu neye bağlıyorsunuz daha doğrudan yani?

TALİP KÜÇÜKCAN- Ben bunu Türkiye’deki sosyal bilim anlayışına bağlıyorum. Tabi daha çok pozitivist, daha çok pozitivist anlayıştan uzun süre etkilenmiş bir bilim anlayışının bunda etkili olduğunu düşünüyorum.

Bu tabi ki 90’lı ve 2000’li yıllarda kırıldı. Bunun kırılmasında Türkiye’den belki de yurt dışına giden, orada yüksek lisans, doktora yapan ve oradan Türkiye’ye bakan akademisyenlerin de rolü olduğunu düşünüyorum.

2. Alevi alıştayı

Yani toplum akademisyenleri zorladı. Normalde akademisyenlerin, belki de fikir öncülüğü yapması gereken konularda ne yazık ki çok ciddi bir ilerleme kaydedilemedi. Bu nedenle Alevilikle ilgili problemin ne olduğuna ilişkin de çok fazla şey söyleyemedi akademisyenler.

Mesela Alevilik acaba dini ve teolojik bir problem mi?

Yani 'Alevilik nedir' sorusu sorulduğunda, 'Alevilik tanımlanabilir mi?' sorusu sorulduğunda, acaba Aleviliği bu açıdan mı tanımlamalıyız? Yani Aleviliğin ilkeleri, prensipleri din açısından mı değerlendirilmelidir ya da Alevilik siyasi bir mesele midir?

Yani Levent Beyin de çok haklı bir şekilde işaret ettiği bazı konular çerçevesinden mi ele alınmalıdır? Din-devlet ilişkisi ile ilintili bir sorun mudur Alevilik? Din özgürlükleriyle ilgili bir sorun mudur?

Bu konuyu da biz çok fazla düşünmedik ve üzerinde kafa yormadık.

Üçüncüsü, Alevilik acaba toplumsal bir sorun mudur? Yani bir kimlik meselesi midir, bir ayrışma meselesi midir, kendini ifade etme meselesi midir? Bunun üzerinde de çok düşünmedik. Dolayısıyla bizim cevap vermemiz, sanırım gereken konulardan bir tanesi bu.

Yani Alevilik dini ve teolojik bir sorun mudur, siyasi bir sorun mudur yoksa toplumsal bir sorun mudur, yoksa bunların hepsi midir? Bence bunların hepsidir, sadece birisi değildir.

Ama gündeme geliş ve tartışma biçimine baktığımız zaman, daha çok son zamanlarda bunun siyasi bir mesele olduğunu görmemiz gerekiyor. Siyasi bir mesele oluşuna bakarken de bence, bizim belki de bize rehberlik edecek bazı donelerden bahsetmemiz lazım.

Mesela Diyanet İşleri Başkanlığı'nın varlığı tartışma konusu yapıldı burada. Ama ben, din-devlet ilişkileriyle ilgili olarak, genel olarak üç model üzerinden bu probleminin tartışılabilceğini düşünüyorum.

2. Alevi Çalıştayı

Bunlardan bir tanesi; Amerika ve Fransa örneğinde olduğu gibi din ve devlet işlerinin çok katı bir şekilde ayrıldığı bir model. Bu modelin Türkiye’de pek uygulanmadığını görüyoruz. Yani Türkiye’nin ne tarihsel yapısına uygun ne de mevcut yapıya uygun bir şey değil bu.

İkinci bir model; din ve devlet ilişkilerinin resmen ayrıldığı, ama uygulamaya bakıldığında bu ilişkilerin çok yakın bir şekilde devam ettiği. Mesela İtalya bunun bir örneği, İspanya bunun bir örneği, Almanya bunun çok ciddi bir örneğidir. Yani devlet ile dini kurumlar arasındaki hiç bir şekilde konkordato ya da özel anlaşmaların yapıldığı ya da dini kurumların ya da mevcut ana kilisenin diyelim isterseniz, bazı önceliklerinin olduğu ülkeler var. Buralarda sorunların çıkmadığını görüyoruz.

Bir de devletin resmi dininin olduğu ülkeler var yani resmi kilisenin ya da Danimarka, Yunanistan ve İngiltere bu ülkeler arasında sayılabilir.

Ama bu üç modelde de belki bizim özellikle üzerinde durmamız gereken şey şudur: Din ve devlet işleri birbirinde ayrılmış birçok ülke de ama din ve devlet birbirine küsmemiş, bu ilişkiler verimli bir şekilde din ve vicdan hürriyeti temel ve asıl alınarak devam ediyor. Sanırım bizim de belki de benim bu ilk turda söyleyebileceğim bu temel üzerinden tartışmaları sürdürmemiz olacaktır.

Teşekkür ediyorum.

MODERATÖR - Teşekkür ederiz. Bu vurguyu özellikle 4. oturum da biraz daha açmamız gerekecek.

Burada daha çok birinci oturumda; akademik dünya ve Alevilerle ilgili sınırlılıklar, işte ihmaller sizin vurguladığınız gibi, hatta bazı peşin hükümler bunlar üzerinde durmak gerektiğini düşünüyoruz. İlyas Üzüm Bey, buyrun sayın hocam.

İLYAS ÜZÜM - Bir taraftan bakıldığında Alevilik üzerinde en çok konuşulan, en çok tartışılan bir konu, fakat özgün araştırmaların en az olduğu konu. Aleviliği anlamaya yönelik çalışmaların sınırlı olduğu alan.

2. Alevi Çalıştayı

Bunun en önemli nedeni de; akademik dünyanın benim kanaatim bu konuya yeterince çok önceden ciddi bir biçimde eğilmemiş olması, özgün araştırmalar ortaya koymamış olması.

Şu herkes tarafından biliniyor ki; Aleviliğin birkaç temel boyutu var. Her şeyden evvel Alevilik tarihsel bir olgudur. 10 asırlık uzun bir tarihi süreci içinde barındırmaktadır. Dolayısıyla acaba tarihçilerimiz bu konuya ne kadar ilgi gösterdiler? Bu 10 asırlık süreçte temel dönüşümler var ve bunlarla alakalı ne kadar özgün araştırmalar var elimizde?

Baktığımız vakit çok memnuniyet duyacağımız tablonun olmadığını görüyoruz. Söz konusu, söz gelimi Alevilikle yakından alakasının olduğu muhakkak olan Safavilik problemi var diyelim. Safavilik ile ilgili Türkiye’de ne kadar uzman var? Safaviliğe dair ne kadar sağlıklı özgün araştırmalar var diye baktığımızda çokta memnuniyet duyacağımız tabloyu göremiyoruz burada.

Şunu ifade etmek gerekir ki Aleviliğin tarihi boyutu kadar teolojik boyutu da var, fikri boyutu da var. Kaynakları da var. Aleviliğin sağlıklı bir biçimde ortaya konabilmesi için zaman zaman uzmanlarında dile getirdiği gibi dinler tarihine, tasavvuf tarihine, İslam kelamına veya teolojisine, mezhepler tarihine şiddetle ihtiyaç var.

Türkiye’de özellikle din bilimleri ile uğraşan kurumlarımızda, bu alanlarda konuyla ilgili spesifik araştırmaların çok olmadığını üzülerек görüyoruz. Dolayısıyla akademiya Talip’in işaret ettiği gibi bu konuda ciddi bir ihmal içinde ola gelmiştir.

Pek çok çalışma var gözüküyor. Bunların çok önemli bir bölümü popüler nitelikli çalışmalar, özgünlükten uzak çalışmalar, Alevi kaynaklarını kullanmayan çalışmalar.

Şimdi burada karşımıza çok önemli bir nokta daha çıkıyor. Aleviliğin tarihi yönünü, tasavvufi yönünü, kelami yönünü, mezhepler ... ilişki yönünü, hatta insan düşüncesine dönük yönünü ortaya koyabilmek içinde mutlaka ... disiplinli bir çalışma içinde olmak gerekiyor.

2. Alevi Çalıştayı

Aleviliğin sözel nitelikte olduğu bilinmekle birlikte, belli ölçüde yazılı kaynakların olduğu da ortada. En azından değiştiren olduğu ortada ve bunlar kuşaktan kuşağa aktarıla gelmiş. O kültürü çok çok arı, duru biçimde günümüze yansıtan bir tür kaynak bunlar.

Şimdi bunlarla ilgili olarak da çalışmalara bakıldığı vakit, bunların çok kullanılmadığını görüyoruz. Mesela Nesimi divanının, Divane divanının birçok çalışmada göz ardı edildiğini görüyoruz. Hâlbuki bunlar Aleviliğin yedi ozanından, özellikle üzerinde durulması gereken önemli simalar.

MODERATÖR - Yani akademik araştırmalar mı o verileri kullanmıyor, yoksa Aleviler mi?

İLYAS ÜZÜM- Aslında Alevilerden de bu eserleri kullananlar az ve akademik dünyadan da az. Kaynakların nasıl anlaşılacağına dair de çok ciddi problemler var. Şu bilinir ki; Alevilik batıl niteliği öne çıkan bir yapı da. Dolayısıyla bu tür yapıları metinden anlamak ayrı bir uzmanlığı gerektiriyor. Orada ki kavramaları, terimleri, şifreleri bir başka ifadeyle sembolleri çok iyi çözmek gerekiyor.

Ben mesela Aleviliğin, Alevi kaynaklarının teolojik kalıplarının çözümlmesine dair bir makalenin mutlaka yazılması gerektiğini düşünüyorum. Çünkü kaynaklara bakıldığı zaman oradaki ifadeler insanların kolayca Aleviliği hatalı bir biçimde tanımlamasına yol açabiliyor. Oysa ki oradaki ifadelerin, kavramların o kültürel arka planda hangi anlama geldiğinin çok iyi bilinmesi, çözülmesi gerektiğini düşünüyorum.

Ben diğer oturumlara da zamanımı saklamak için burada kesiyorum.

MODERATÖR - Teşekkür ederiz.

Siz tabi şunu söyleme de çalıştınız. İşe Aleviliğin bir tarihsel arka planı var. Önemli ölçüde o arka planın ürettiği metinler, veriler var. Bugün bunlar ihmal ediliyor, bunlara dikkat edilmeden gerçekleştirilen çalışmalarda da bir eksiklik, bir zayıflık söz konusu...

2. Alevi Çalıştayı

Erol Göka bey, buyrun.

EROL GÖKA - Sayın Bakanım, değerli arkadaşlar ben konunun önemine ve akademinin ilgisizliğine dair söz almak istedim. Ancak hangi oturumda konuşmam gerektiğini de çıkartamadım doğrusu. O yüzden önden konuşup bitireyim diye düşündüm.

Kürt meselesine, Kürt meselesi denilmeye başlandığı zamanlar da önemli bir yazarımız, bence düşünürdür de aynı zamanda biraz aba altından sopa gösterir gibi 'Ya Türk meselesi de olursa bir gün' demişti. Yani Kürt meselesi demeyin bu işe diye.

Şimdi ben bir iddia öne sürüyorum. Alevilik meselesi çözülmezse, eğer Kürt meselesi çözülmez. Yani Türkler, Türk etnisitesinden gelen insanlar, kendi çatışmalarını çözme yeteneğine ulaşamazlarsa, başka etnik gruplarla ilgili çatışmaları da çözemezler. O yüzden çok önemli bir konuyu konuşuyoruz.

MODERATÖR - İçerdeki bir sorun.

EROL GÖKA - Evet, yani çünkü bir bakışta başka türlü de bakılabilir. Elbette Kürt Aleviliğinin, Arap Aleviliğinin farkındayım. Başka açılardan da bakılabilir, ama benim baktığım yerden Alevilik, Türklerin tarihsel psikolojilerinin bir meselesi gibi gözüküyor. Ben öyle bakıyorum daha doğrusu.

Bu kadar önemliyken yani başka hiçbir büyük çatışmamızı, bu çatışmayı çözmeden, çözemeyecek haldeyken akademi inanılmaz ilgisizdir Alevi meselesine. Hani ben psikiyatri uzmanı olarak akademinin ilgisizliği üstüne belki bu oturumda konuşmam. Veya nedir sizi tutan böyle? Niye kıpırdamıyorsunuz yani? Niye bu konunun önemini bas bas bağırıyorsunuz? Bunu biraz analiz etmem gerekir, ama hazırlığım yok bu konuda. Bir de söyleyemem yani yüzünüze baka baka.

Asıl bir de kendimiz, kendimiz o kadar, bir de böyle söylemek lazım Sayın Bakanım. Yani söyledim ben tabi. Kendimiz o kadar oturmuşuz ki yerimizde.

2. Alevi Çalıştayı

Kimden bahsediyorum? Psikoloji bilimiyle ilgilenenlerden, psikolojik bilimlerden, yani psikiyatryi de işin içine katarsak eğer psikanalizi de. İki tane yazı üretilmiş tarihimiz boyunca. Bir tanesinin yazarı benim, bir tanesi de Mehmet Akif Ersoy diye yeni bir psikiyatri uzmanımız. Mehmet Akif Ersoy adı, çok parlak bir delikanlı. Başka yok. İnanılmaz körlük ve sağırlık.

Hâlbuki yani hani düşünürler, akademisyenler bir şey üretecek ki, bizde siyasilerimizin eline, ben siyasilerimize hiçbir laf söylemiyorum bir süreden beri. Çünkü biz hiçbir şey yapmamışız ki. Ya bir şey, düşünce popüler hale gelecek, siyasi ondan etkilenecek ve çözüm bulabilsin. Ben hiç ağzımı açmıyorum siyasilerimize. Yani derdim düşünce insanlarıyla.

Türklerin tarihsel psikolojisinin ürünüdür Alevilik. Türklerin İslamiyet öncesi inançları ve göçebe, hayvancı, savaşçı topluluk yapılarıyla sıkı bağları vardır Aleviliğin. Ancak Alevilik ve bu en eski inançlarımız, ... inançlarımız, Alevilik ve göçebelik arasındaki ilişkiler yeterince araştırılmadan kalmıştır.

Yani Ahmet Yaşar Hoca sağ olsun. Onun çok ciddi çalışmaları sayesinde birçok başka çabalarda dâhil edilerek eski inançlar Alevilik bağlantılarını iyi biliyoruz şimdi. Ama göçebelikle ilgili bağlantıları hiç araştırmadan kalmıştır.

Büyük ihtimalle yerleşiklikle Sünnilik at başı giden süreçlerdir. Büyük ihtimalle Anadolu'ya geldiğimizde 14. yüzyıla kadar önemli bir bölümümüz Aleviydik. Yani böyle bir alan var. Yani bir insan yerleştikçe Sünnileşiyor. Buradaki iktidarların Sünnileştirme politikalarını, hiçbir akademisyen ilgilenmez mi bununla? Yani nasıl bir körlük, sağırlık, sahiden hayret, hayretler içindeyim.

Alevilik, Türklerin topluluk yapılarından kaynaklanan kendine özgü merkez perifer, iktidar, muhalefet ve diğer uygarlıklarla ilişkilerinin de bir görünümüdür aynı zamanda.

2. Alevi alıştayı

Komşu uygarlıklarla çevrelenmiş olan soy, boy tarzı örgütlenmiş ve en gcl boyun diğerleri üzerinde egemenlik sağlamasıyla devletleşebilen göçebe savaşı, Türk iktidarları yönetme teknolojilerini ve yaşam modellerinin ve bu arada inançlarını da komşu uygarlıklardan ödünç almak durumundaydı.

Tarihsel olarak baktığımızda gördüğümüz budur. Muhalefette kalan diğer boylar, iktidarın kendine yabancılaşan bu çizgisine karşı eski inançlara daha çok sarılıyorlardı. Bunu birçok Trkiyatı, Türk tarihçisi tespit etmiştir.

Alevi kimliğinin, Türkler neredeyse topyekn İslam'ı kabul ettikten sonra ortaya çıkan muhalif yapıyla da bağlantıları yeterince araştırılmamıştır. Yani iktidarda olmayan Türk boyları, zaten eski inançlarına sarılıyorlar. Ama biz ilk defa İslamiyet ile birlikte neredeyse topyekn biçimde aynı inanç sistemine dhil olduk.

Nereye gitti muhalefet? Ve eski muhalefet dili acaba Aleviliğe gömülmüş olmasın. Bunu yeterince ortaya koyamadık. Resmi İslam, halk İslam'ı tartışmaları çok, ne siğ bir tartışmadır bu Allah'ım. Yani orayla kaldık yani.

Oysa Türklerin diğer ... topluluklar gibi muhalefetlerini ifade etmenin yanı sıra aynı kandan olan iktidarlara da direnişlerini gösterme psikolojik ihtiyacının neticesi olarak, Kerbela travması içselleştirmeye ihtiyaçları vardı.

Çok enteresan bir şey bu. Yani nasıl oldu da Alevilerimiz daha önceden bizler, bizden, bizim İslam'a dhil olmamızdan 300 sene önce olmuş olan bir olayı, bir travmayı bizim hale getirdik. Psikolojik açıdan çok incelenmeye değer bir konudur. Travmayı dn aldık.

MODERATÖR - Siz yazdınız mı?

EROL GÖKA- Yazdım. Ve Kerbela travması, öyle bir yerleştirdik ki, sonraki bütün travmaları yani şimdi olanları da dhil olmak üzere

2. Alevi Çalıştayı

yani Sivas'ı da dâhil olmak üzere hepsini ona ilave ettik ve hepsini oradan görmeye başladık.

Beni çok ilgilendiriyor. Yani bunu nasıl yaptık? Yas nasıl oldu da bizim kültürümüz de çok önemli olmadığı halde topluluk yasları kültürümüze dâhil oldu? Çok önemli bir konu!

Ben tabi şununla da çok ilgiliyim ve hayretler içinde izliyorum bir şey denmemesini. Bu kadar zorbalığa maruz kalmış bir topluluk, tarihimizde en büyük göçe maruz kalmış bu topluluk, nasıl olup da bu kadar sessiz kalabiliyor. Yani Alevi sabrının da ciddi bir biçimde incelenmesi gerektiğini düşünüyorum. Sadece bu insanlar cemevlerimizi açın demekle yetindiler yani. Yani bunu, onlara da hayret ediyorum yani. Hani başka bir topluluk bu kadar baskıya maruz kalmış olsaydı, eğer bu adar ayrımcılığa, önyargıya maruz kalmış olsaydı, bu kadar itilselerdi, üstelik aynı kandan olan insanlar tarafından, öyle olduğunu söyleyen insanlar tarafından çok daha farklı tepkiler olabilirdi. Yani bu Alevi sabrının da psikolojik olarak ciddi biçimde incelenmesi gerektiğini düşünüyorum.

Vaktim kaldıysa diğer oturumlarda söz alacağım. Teşekkür ederim.

MODERATÖR - Biz teşekkür ediyoruz, sağ olun. Nevzat Tarhan Bey.

NEVZAT TARHAN- Teşekkür ederim.

Sayın Bakanım, değerli arkadaşlar, şimdi ben konuyu, bu Alevilik konusunu daha çok güvenlik politikaları yönünden ele almak istiyorum. Asker kökenli de ben varım sadece herhalde.

Güvenlik politikalarıyla bu Alevi konusundaki, toplumdaki algıların oluşturduğu kategorileşme, bu kategorileşmenin sonucunda çözüm üretememe gibi bir durum söz konusu.

Şimdi bu güvenlik politikalarında biliyorsunuz bir tehdit algısı vardır. Dağılma, parçalanmak gibi bir tehlike vardır. Bu tehlike, nereden

2. Alevi alıştayı

geldiği tanımlanır, tehdit sıralaması yapılır ve burada toplumu bir arada tutmak için, toplumun dirilişi için, birlikte yaşama bilinci için dünyada böyle durumlar da ne yapılır?

Sosyo-psikolojik araştırmalar yapılır. Toplumun işte değer yargıları nelerdir? Yanlı algıları nelerdir? Yani bununla ilgili kalıp yargılar ve bu kalıp yargıların sonucunda üretilen ... bunlar nelerdir? Bunlarla ilgili incelemeler yapılır ve bunun üzerine bunların düzeltilmesiyle ilgili çalışmalar yapılır.

Bu dünyada ki sosyop-sikolojik araştırmalarla güvenlik politikalarının fikirsel temelini oluşturur. Fakat Türkiye’de bunun böyle yapılmadığını görüyoruz. Yani güvenlik politikalarını hatta bir zamanlar Genelkurmay 2. Başkanı’nın ‘Bizim sosyolojik analizler yapma kararlılığımıza zarar verir, bunun için sosyolojik çalışma yapmıyoruz’ tarzında söylediğini biliyoruz.

Yani bu sorunu böyle durumlarda derinlemesine düşünme, tartışma olmadığı için üretilen güzel kararlar sadece askeri akılla sorunu çözmek gibi bir yaklaşım ortaya çıkıyor ve bu Osmanlı döneminde de bu şekilde olmuş. İttihat Terakki’nin, Jön Türk’lerin ortaya çıkışında da Türk-Kürt çatışmasında da Alevi-Sünni çatışmasında da bakıyoruz hep güvenlik politikalarında toplumu kategorize etme ve bu kategorize edilen gruplar arasında belli bir denge tutturarak güvenliği sağlamak tarzındaki yaklaşım var.

Yani bu yaklaşım, işte bir kültürel kimlikler var, bu kültürel kimlikler, etnik gruplar var. Bunları bir tanımlayalım, arasındaki sınırları netleştirelim. Gerekliyorsa birbirleri arasında kontrollü bir gerilim oluşturalım ve düzeni devam ettirelim tarzın da bu travmayı devam ettiriyor.

Bu, şuna benziyor; Bir ailede kardeş arasında kıskançlık var, çatışma var. Anne veya baba böyle bir çatışmada yani oralardaki çatışmayı canlı tutarak, kendisine karşı birleşmesini engelleyerek evde dengeyi sağlamaya alışıyor. Evdeki kontrolü kaybetmemeye alışıyor. Bu çok insani ve ahlaki olmayan bir durum.

2. Alevi Çalıştayı

Bu, belki kısa sürede belki sonuç verebilir. Ama uzun sürede sonuç vermesini beklemek bu yanlış, otomatik stereotiklerin çoğalmasına neden olur.

Bununla ilgili mesela Birleşik Devletler’de, Amerika Birleşik Devletler’inde yapılan çalışmalar var. Bu çalışmalar da ön yargının psikolojiyle ilgili çalışmalar. Burada mesela siyah Amerikalıların tembel, müziğe yetenekli, atletik, zekâsı düşük, kirli, pis kokan diye bir algı var Amerikan toplumunda. Yahut Hintli Amerikalılar batıl inançlı, beyaz Amerikalılar hırslı, materyalist, zeki diye yanlış algılar var. Yahudiler cimri, ayrılıkçı, Türkler kavgacı, şiddet yanlısı, Fransızlar zevke düşkün, cinsel yönünden kuralsız, İspanyollar tembel, Almanlar ırkçı gibi bir algı var.

Şimdi bu algıları, yanlış algı bunlar. Bu algıları nasıl değiştiririz? Bu algıları değiştirerek zihin, kalıp, yargı üretme konusunda ne, nasıl aşarız?

Yani zihnimizdeki grup resim oluşuyor. Bu grup resme göre, bu insan siyah mı? Evet, budur, tarzında hemen onu etiketliyoruz, damgalıyoruz yani stigmatize ediliyor. Bu stigmatize etmeyi gidermek için neler yapılabilir?

Burada, bununla Türkiye’de güvenlik politikalarında böyle bir sosyo-psikolojik araştırma maalesef yapılamadı. Bu yapılamadan Alevilik veya Türk-Kürt çatışması, Alevi-Sünni konusunu çözmek yani kök nedeni bulup onu çözmek mümkün olmaz. Çünkü insanlar kategorize olduğu zaman herhangi bir konuda kategorik tepkiler ortaya çıkıyor. Ve bu, bir insanda gruba bağlanma konusu olduğu için, bir insanda o gruba bağlanarak kendisini, egosunu öyle rahatlatıyor. Bu kültürel kimlik çadırı gibi olduğu için o, onlar onun için de kendini güvende hissediyor ve grup çatışması hep canlı kalıyor.

Bunun örnekleri tarihte nasıl olmuş ve bizde bu güvenlik politikası olarak yapılan hatalar ne? Ben şu yaşadığımız Madımak olayıyla ilgili bazı tespitlerim var onları söylemek istiyorum.

2. Alevi alıştayı

şimdi o olayda şöyle; Madımak, 2 Temmuz 1993 ile 5 – 6 Eylül 1955 olayları çok birbirine benziyor. Birinde Türk-Rum atışması var, Kıbrıs olayları var. Diğerinde de Alevi-Sünni atışması var. Ve burada olayların çıkışında tesadüf bir durumdan çok, sanki tasarlanmış bir durum izlenimi veriyor.

şimdi 93'teki, 2 Temmuz 93'ten bir gün önce Atatürk büstünün olay günü civatalarından sökülerek kırılmadan, yere düşürülmeden büstü indiriliyor. Ve daha sonra işte Pir Sultan Abdal şenlikleri şehir merkezine alınıyor. Hiç daha önce yapılmadığı gibi köyünde değil. Ve bir haftaya yayılıyor. En kritik konuşmalar Cuma günleri yapılıyor. Sonra belediyeden habersiz Pir Sultan Abdal heykeli dikiliyor birden bire. Olay günü otelin kâtibi otelde yangın esnasında kurşunla ensesinden vuruluyor. Valiliğin, polisin dağıtma talebini engelliyor. Jandarma geç geliyor. Jandarma yangından sonra geliyor. Aşağı yukarı 8 saat kadar müdahale edilmiyor ve tahrik edici konuşmalara devam ediliyor. Bir tahrik edici konuşma yapan belediye başkanına benzeyen biriside halen kayıp ve yargılanmamış durumda. şimdi burada binaya belediye başkanı kepçelerle girip boş 'insanları kaıralım' diyor ve buna, belediyeye başkanının bu isteğine vali 'hayır' diyor.

Bu yaşanan olaylar bir tesadüfler zincirini düşündürmüyor.

Peki, benzer bir durum 6 – 7 Eylül 1955'te olmuş. Burada da şimdi tam Kıbrıs sorunu var. Kıbrıs sorunuyla ilgili toplu, güçlü bir toplumsal destek gerekiyor. Bu toplumsal destek için ne yapılması gerekir? Toplumda Kıbrıs olayına sahip çıkacak, yani dünyaya karşı tartışmalarda güçlü duruma getirecek olaylar lazım.

Gazetenin birisi, Ekspres Gazetesi ikinci baskı yapıyor: 'Selanik'te Atatürk'ün evi bombalandı' diyor. Gene Atatürk üzerinden bir, burada bir uygulama var. Daha sonra olaylar o şekilde geliyor ki, İlhan Yetkin, Ethem Yetkiner isimli Emniyet Umum Müdürünü görüyor. O zaman ki Orhan Eyüpoğlu isimli İstanbul Polis Müdürü, Yetkiner Emniyet Genel Müdürü, 'iki cam için bu kadar şiddet göstermeyin' diyor, 'önlemeyin

2. Alevi Çalıştayı

olayı' diyor. Dâhiliye vekili de vilayette 'Bu bir galeyanı millidir. Şiddet kullanmayın' diyor.

Olayların önlenmesini engelliyorlar. 73 kilise tahrip oluyor, 2000'in üzerinde de Rum azınlık işyeri tahrip oluyor. Hükümet burada zor durumda kalıyor. Bunlar 27 Mayıs'taki mahkeme tutanaklarından alınan bilgiler.

Şimdi burada bir olay başlatılıyor, olayı önlememek gibi bir emniyet durumu var ve bunun sonucunda da gruplar çatışıyor.

Şimdi Madımak olayına dönersek, bugünkü olayda nasıl bir mantık var?

Şimdi psikolojik savaşta bir yöntem vardır. Burada stratejik hedef belirlenir. O hedef için ortam hazırlanır. Ortam hazırlandıktan sonra propaganda yapılır ve sonuca gidilir. Şimdi şu psikolojik savaş yöntemlerine baktığımızda Kıbrıs olayı, 5-6 Eylül 1955 olaylarında stratejik hedef Kıbrıs konusundaki güçlü toplumsal destek. Onun için ortam hazırlamak, işte Atatürk heykelinin şey evinin bombalanması, toplumun milliyetçi duygularının harekete geçirilmesi, olaylar çıkarılması ve bunun sonucunda da Kıbrıs ile ilgili 'elden gidiyor' tarzında bir tepki oluşması ve burada, müzakerelerde masada güçlü hale 'toplum böyle istiyor' tarzında güçlü hale gelmek.

Aynısını, aynı mantıkla yaklaştığımız zaman akıl yürütmeye, şimdi sanki bu 2 Temmuz 1993 olaylarında da şöyle bir, 93'te biliyorsunuz NATO şu kararı veriyor; Yeşil tehlikeden bahsediyor. Kırmızı kuvvetler, mavi kuvvetler yerine NATO şu anda radikal kökten dincilik dünyada birinci derecede tehlikedir. Bu nedenle yeşil kuşak tartışmaları içerisinde NATO'nun içerisinde radikal kökten dinciliği tehdit olarak tanımlıyor.

Bu tehdit tanımlaması içerisinde Türkiye'de bir İran korkusu var. 'Türkiye İran gibi olacak' tarzında, bu İran korkusu içerisinde bu korkuyu, toplumda bununla ilgili karşılık bulması gerekiyor. Toplumda destek oluşması gerekiyor. Burada, bu konuda şöyle bir şey olabi-

2. Alevi Çalıştayı

lır, 'Aleviler laikliğin teminatıdır' tarzında düşünülüyor ve bu düşünce içerisinde bu tabii benim kişisel, sadece akıl yürütmeyele tespit ediyorum. Ve bu düşünce içerisinde Atatürk büstünün sökülmesi, Pir Sultan olaylarının otaya çıkması ve Alevi-Sünni geriliminin kategorize olma, güvenlik tartışmasının beslenmesi bunun üzerine, buna karşın 'Türkiye İran gibi olacak' algısının, yanlış algısının oluşturulması ve bununla ilgili 'Kahrolsun Şeriat' düşüncelerinin yapılması, toplumda bununla ilgili bir kutuplaşma oluşturulması. Nasıl 12 Eylül'e ülkücü gruplar komünizme karşı bir şekilde aracı olarak değerlendirildi. Burada da Türkiye'nin İran gibi olması tehlikesine karşı Alevi kökenli Türkler burada bir şekilde problemde yönlendirildi gibi bir durum ortaya çıkıyor.

Bu güvenlik politikaların da eski yöntem! Grupları birbirleriyle çatıştırarak bir güvenliği sağlamak, bu yöntem Türkiye'de tehdit algılamasında, Milli Güvenlik Siyaset Belgesi'nde bu yazıldıkça, bu problemi, buradaki konuşmanın çok anlamı yok. Bu nedenle Milli Güvenlik Siyaset Belgesi'nde tehdit sıralamasını tekrar doğru şekilde yazmak, iltica tanımını doğru şekilde yazmak, din tanımını, laiklik tanımını doğru şekilde yazmak.

Şimdi basit bir yönetmelik çıkıyor mesela hastane de, hastane yönetmeliği çıkıyor orada tanımlar kısmı var. Hastane nedir? Ameliyathane nedir? Doktor nedir? Tanımlar var. Fakat Anayasaya bakıyorsun laiklik tanımı yok, irtica tanımı yok yani böyle yuvarlak, esnek, bulanık kavramlar. Böyle olunca tartışmanın bir şeyi kalmıyor.

Bu nedenle burada önce tanımlar yapılması gerekiyor. Bunu, tanımları yapacaklar siyasiler değil bilimsel ortam, platformlardır. Bu nedenle bunun tanımını yapmak, daha sonra tartışmaları yapmak daha doğru diye düşünüyorum.

Teşekkür Ediyorum.

MODERATÖR - Teşekkür ederiz. Bir şey sormak istiyorum. Aleviler sürekli olarak bu tür bir çatışma içinde hazırda bekleyen, hazırda tutulan bir kategori gibi görülüyor. Peki, bu nasıl aşılacak böyle?

2. Alevi Çalıştayı

NEVZAT TARHAN - Tabi bunu aşabilmek için...

MODERATÖR - Yani üzerinde oturulup plan mı yapılacak hep?

NEVZAT TARHAN - Burada bir toplum, kültürel kimlik uygulamasında üç tane örnek var. Bu şimdi kültürel kimlik, dini ırklar hiyerarşisi oluşturmuştu Hitler, üstün ırk biziz. Avrupa'daki ırklar hiyerarşisi.

Bu ırklar hiyerarşisi sonucunda üstün ırk bir feodal yapıdan gelen bir alışkanlıkla, daha sonra bu demokrasi doğurmuş Avrupa'da. Bunun üzerine üstün ırk olmayacağı, bütün ırkların aslında eşit olduğu. Bu bir gökkuşağı modeli gibi. Irklar hiyerarşisi tarzında. Bu çatışmaya müsait, dağılmaya müsait. Bazı ırk üstün, bazı ırk değil. Amerika bunu nasıl yapmış, şu anda çeşitli kültürleri bir arada tutuyor. Refahı eşit dağıtarak mozaik modeli yapmış.

Mozaik modelinde taraflar herkes kendini eşit hissediyor, fakat refahı bir arada tutarak, refah olmadığı zaman dağılma olur.

Osmanlı bunu nasıl yapmış? Buradaki benim benzetmem var, ebru tarzında yapmış. Gökkuşağı mozaik ebru karşılaşması. Ebru da nedir? Birbirinin içerisine girmiş. Yani sistemi adalet odaklı bir sistem haline getirmiş. Yani güç odaklı bir sistem değil, adalet odaklı bir sistem. Böyle bir sistem kurulduğu zaman ki, herkesin kendine adil bir ortamda hissettiği zaman güvenlik duygusu oluşuyor. Bunun oluşu, eğer amaç adaletse şuan da en güzel yöntem de demokrasidir. Bu nedenle demokratik işleyişi sağlıklı bir şekilde kurduğumuz zaman biz, adalet amacına ulaşmamız çok daha kolay. Yani burada bu nedenle demokratik yapıyı güçlendirmek, bununla ilgili sorunları çözmek, çözüm için ebru modeline yönelmekte fayda var diyorum.

MODERATÖR - Teşekkür ediyoruz Sayın Hocam. Kadir Bey, Kadir Canatan.

KADİR CANATAN- Teşekkürler Sayın Başkan. Şimdi ben bu aşamada iki noktaya değinmek istiyorum kısaca. Benden önceki arkadaşlar, Alevilik ve din konusundaki çalışmaların, ister sosyoloji, ister

2. Alevi Çalıştayı

psikoloji açısından, antropoloji açısından çok az olduğunu söylediler. Bu doğrudur. Ancak bu neden kaynaklanıyor? Bence bunun üzerinde durmakta yarar var. Erol Bey söyleyemedi yüzümüze, ama ben söyleyeceğim maalesef, bunun nasıl bir risk taşıdığını. Fakat ondan önce ilk değinmek istediğim konu biraz analitik olarak bu Alevilik meselesi nasıl tartışılıyor? Evet, bilimsel araştırmalar az, ama bu konu kamuoyunda akademi dünyasında çok sık bir şekilde tartışılıyor. Nasıl tartışılıyor diye baktığımızda, ben iki eksen üzerinde tartışma yapıldığını görüyorum.

Birincisi, kimlik tartışmaları ekseni. Bu ekseninde daha çok Aleviliğin içeriği tartışılıyor. Yani Alevilik nedir? Alevi kimdir? Aleviliğin tarihsel, kültürel, teolojik arka planı nedir? İşte Sünnilikten nasıl farklılaştı gibi birçok farklı sorular üzerinde duruluyor. Bu konuya da çözüm anlamında bir yaklaşım getirilmek istendiğinde, iki çözüm öneriliyor genellikle.

Birisi işte biraz önce Levent beyin söylediği içerden ve dışarıdan tanımlamalar. Yani bir grup şöyle düşünüyor: Biz grubu tanımlayamayız. Her tanımlama bir müdahaledir. Dolayısıyla biz Aleviler kendilerini nasıl tanımlıyorlarsa, bunu olduğu gibi kabul edelim diyenler var. Ama bir kesimde diyor ki, hayır ben tanıyacağım. Grubun, kişinin ne olduğunu bilmeliyim. Dolayısıyla kendim tanımlayabilmeliyim, bir yere koymalıyım söz gelimi.

Alevilik bir din midir, din yorumu mudur? Bir mezhep midir, bir tarikat mıdır, nedir? Ben kendi kategorilerimle düşündüğümde bunu bir yere yerleştirmek ve ona göre çözüm üretmek zorundayım diyor.

İkinci bir tartışma ekseni ise daha çok Aleviliğin statüsü nedir, ne olacaktır, biçimindeki bir statü tartışması var. Bu konuda düşünmeye başladığımızda; mevcut düzenlemeler nedir? Geçmişten günümüze ne tür düzenlemeler yapılmıştır, ne tür engeller oluşturuyor?

İkincisi de çözüm noktasında nasıl bir düzenleme yapmamız gerekiyor? Bu konunun da tartışmasının da yine iki bakış açısı var gördüğüm kadarıyla.

2. Alevi Çalıştayı

Türkiye’de daha çok din-devlet işleri, yani laiklik kapsamında bu sorun tartışılıyor. Laiklik modelleri açısından Alevilik bir yere konulmak isteniyor. Oysa daha az belki bir başka yaklaşım olarak karşımıza çıkan çeşitlilik ve tanınma politikaları açısından da bu konuya yaklaşanlar var. Ben şahsen bu açıdan konuya yaklaşıyorum. İlerleyen vakitlerde belki bu konuda daha fazla şeyler söyleyebileceğim.

Fakat bu iki tartışma alanı da birbirinden çok bağımsız değil. Onu da söyleyeyim. Mesela, Avrupa’da İslam tartışılırken ben daha çok orda kaldım. Oradaki gelişmeleri, araştırmaları biliyorum. Belçika’da İslam’ın tanınması söz konusu olduğunda, oradaki Kuzey Afrikalı Müslümanlar şöyle bir tartışma gündeme getirmişlerdi. Demişlerdi ki hükümete; siz bizi tanıırken, tanımlarken, bizimle ilgili bir düzenleme yaparken genellikle kiliseyi format olarak alıyorsunuz. İşte kilise gibi örgütlenin gelin, ben sizi tanıyacağım diyorsunuz. Oysa İslamiyet’te bir kilise yoktur. Bizi temsil edecek tek meşru kurum diyebileceğimiz bir kurum yoktur. Dolayısıyla bizi Hıristiyanlar gibi ele almayın. Bu bir kimlik tanımadır işte. Yani siz kendinizi böyle tanımlıyorsanız, sizinle ilişkili yapılacak olan statüsel düzenlemelerde de bu belirleyici olacaktır. O bakımdan mesela 74’de tanınmış dinler kapsamına alınıyor İslam Belçika’da. İlk kez işte Avrupa ülkeleri içerisinde İslam’ı tanıyan ülke Belçika’dır. 74’de çok erken bir dönemde İslamiyet tanınmıştır. Fakat bu beklentiler dolayısıyla yani bir kilise kurumu gibi İslam’ı dışardan tanımlama sebebiyle, hiçbir zaman Müslümanlar bu tanınmış dinlerin elde etmiş olduğu olanakları elde edemiyorlar.

Çok yakın zamanlara kadar bir sürü imkânlar var o tanınmış dinlere yani devletin tanıdığı bir sürü olanaklar var, ayrıcalıklar var. Onlar hiçbir zaman düzgün kullanamıyorlar. Çünkü karşılarında hükümet bir meşru temsil kurumu arıyor. Müslümanlar ise deyim yerindeyse, bölük parça oldukları için belki daha pozitif bir kavramla çoğul bir örgütlenme tarzına sahip oldukları için hükümetin karşısına tek bir temsil organı kurarak çıkamıyorlar ve bundan dolayı da bu tanınmanın pratikte hiçbir anlamı olmuyor. Dolayısıyla kimlik tartışmalarının bence, statü tartışmalarıyla da çok yakından bir ilişkisi var.

2. Alevi Çalıştayı

İkinci noktaya geliyorum. Çok az araştırma yapılıyor deniliyor. O çok az araştırmayı yapanlardan birisi de benim. Avrupa'da bulunduğum süre içerisinde, Hollanda örneklerini de esas alarak, Avrupa'da Türk İslam'ı diye bir çalışma yaptım, doktora tezi olarak. Hollanda'da örgütlenmiş olan dini grupları inceledim. Bunların örgütsel nasıl bir gelişim gösterdiğini ve bu gelişim sürecinde özellikle kadro yapılarının ne olduğunu inceledim.

İşte birinci kuşağın kurduğu o cami örgütlerinden, günümüzdeki ikinci kuşağın kurduğu yapılara kadar nasıl bir değişim süreci yaşandı Avrupa'da, onu anlamaya çalıştım. Bu grupların içinde Aleviler de vardı. Aleviler 90'lı yılların başında Hakdere diye bir üst çatı örgütü kuruyorlar. İşte benim araştırma yaptığım 2000 yılında, 20 tane yerel örgüt bu Hakdere bağlıydı. Dolayısıyla onların da Türk İslam'ının bir parçası olarak nerde durduğunu, nasıl bir gelişim gösterdiğini, Sünni örgütlerden farklılaşıp veya farklılaşmadığını anlayama çalışmıştım.

Ben 2005'de Türkiye'ye geldim. Lisans, işte yüksek lisans, doktora çalışmalarının tümüyle yurt dışında yapmış biri olarak ilginç bir durumla karşılaştım. Hiçbir üniversite beni kabul etmedi. Çünkü yapmış olduğum çalışmayı gösterdiğim zaman, iki tepkiyle karşılaştım.

Birincisi otomatikman sizi bir sosyolog olarak, bir kültürel antropolog olarak görmüyorlar. Siz diyorlar, din konusunda bir çalışma yapmışsınız. Bu ilahiyatçıların bir konusudur. Siz ilahiyatçısınız. Dolayısıyla bir sosyal bilimci olarak, hemen ilahiyatçı olarak etiketlenme gibi bir riskle karşı karşıyasınız. Bu gerçi çok önemli bir konu değil. Ama ikinci önemli olan konu, her nedense böyle bir çalışmayı yapan kişi dinci olarak niteleniyor. Dini gruplara ilgi duymak, dinci olmanın sanki bir işareti gibi algılanıyor. Dolayısıyla akademik olarak dini konuda bir çalışma yaptığınız zaman, akademik hayatınızı risk altına atmış oluyorsunuz. Onun için, hiçbir akademisyen din konusunda akademik olarak Türkiye'de bir çalışma yapamaz. Dolayısıyla belki bu tartışma nedeniyle Aleviliği tartışmak yerine bence Türkiye'deki akademik zihniyeti, üniversiteyi tartışmamız gerekiyor. Benim bu aşamada söyleyeceğim bundan ibaret. Teşekkür ederim.

2. Alevi Çalıştayı

MODERATÖR - Teşekkür ederiz, ama bir şey sormama izin verin.

KADİR CANATAN- Buyrun.

MODERATÖR - Avrupa'da muhatap kabul edilirken, Müslümanların kilise üzerinden tanınmasının yarattığı problemlerden söz ettiniz. Türkiye'de de Aleviler kendilerinin Sünniler üzerinden tanınmasından şikâyetçi. Bu konuda da bir değerlendirmeniz olabilir mi? Çok kısa.

KADİR CANATAN- Bence böyle bir sorun var. Yani Alevilerin kendi aralarındaki tartışmaya baktığımızda, bir kesim tıpkı, önde bir örnek olduğu için, Diyanet gibi kendilerinin bir kurum oluşturmalarını ve bu kuruma da Diyanet'e ayrılan bir bütçe gibi bir bütçe ayrılması gerektiğini düşünüyorlar.

Özellikle İzzettin Doğan çizgisi bu düşünceyi içeriyor. Dolayısıyla onlar sanıyorum Diyanet'i model alıyorlar. Diyanet üzerinden kendilerine yönelik bir statüsel bir düzenleme yapılmasını istiyorlar. Ama buna karşı olan bir başka grup var. Onlar diyorlar ki, biz laiklik açısından bunu sakıncalı görüyoruz. Laiklik açısından ne Sünnilere ne Alevilere bir bütçe ayrılması, bir düzenleme yapılması gerektiğine inanmıyoruz diyorlar. Dolayısıyla burada belki genellemelerden kaçınmamız gerekiyor. Yani Aleviler dediğimiz zaman bunları tek homojen bir grup olarak da görmemek gerekiyor. Bu farklılıklarla nasıl ilişki kuracağız? Özellikle siyaset bunu nasıl ele alacak? Bence bu da önemli tartışma konularından birisi.

MODERATÖR - Tabi siz antropolog olduğunuz için... özellikle Aleviliğin Sünnilerden farklılığına vurgu yapan, bunları farklı bir şey olarak algılamaya ilişkin bazı sınırlamalar var toplumda. Yani illa bir kalıp üzerinden bunları da değerlendirdiğimiz zaman, işin içinden çıkılmıyor. Onu vurgulamak için sormuştum.

KADİR CANATAN- Yani mesela Avrupa'da çok değişik örnekler var. Yani bu laiklik bağlamında gittiğimizde, şöyle yanlış bir algılama var. Ben doğrusu Türk aydınlarının Avrupa'yı da çok iyi tanıdığı kanaa-

2. Alevi Çalıştayı

tinde değilim. Çünkü o kadar kaba önyargılar var, o kadar genellemeler var ki, Avrupa'da şöyle deniliyor, hangi Avrupa ülkesi, bu söylenmiyor mesela. Her ülkede de durumlar çok farklı.

Fransa laiktir deniliyor. Din-devlet ilişkisi ayrılmıştır, kilise falan, bu doğru genel olarak, ama öyle bölgeler var ki. Fransa'da iki üç tane bölge var ve oralarda din-devlet ilişkisi iç içe geçmiş durumda. Yani bir ülkede bile farklı düzenlemeler olabiliyor.

İngiltere'ye baktığımızda bir devlet kilisesi var, ama devlet bütçe ayırt etmez arkadaşlar. Yani çok farklı uygulamalar var. Devletin tanınması, devlet kilisesi olmak bile bazen devletin finansını hak etmeyi de gerektirmiyor olabiliyor. Yani bunlara ayrı ayrı bakmak gerekiyor.

MODERATÖR - Evet teşekkür ederiz, Fuat Bey, önce Ahmet Yaşar Ocak Bey, özür dilerim.

AHMET YAŞAR OCAK- Rica ederim Sayın Başkan.

Sayın Bakan, çok değerli katılımcılar, ben önce bir beklentimi müsaadenizle dile getirmek isterim. Bundan önce yapılan, Alevi sivil toplumlarıyla yapılan toplantının neticeleri keşke bize gönderilseydi, onlar üzerinde de düşünme imkânı bulsaydık ve şu bize dağıttığınız sorular daha önce elimize geçseydi herhalde bunlar üzerinde çalışarak belki daha somut şeyler söyleme imkânımız olacaktır.

Galiba beni konuşturmamak için bir sabotaj yaptınız. Mikrofonu emanet, teşekkürler, sesim geliyor mu şimdi, evet.

Şimdi biz aslında yanlış bir terim üzerinde tartışma yapıyoruz. Daha doğrusu yanlış bir terimin şemsiyesi altında tartışma yapıyoruz. Bizim burada tartıştığımız konunun tarihsel adı Alevilik değil. Bunu tarih araştırmalarına vakıf olan meslektaşlar çok iyi bilirler ki, bu terim Kızılbaşlık terimidir.

Alevi terimi aslında çok genel bir terim olup, İslam dünyasında çok eskilerden beri kullanılan ve daha ziyade Hazreti Ali soyuna mensubi-

2. Alevi alıştayı

yet iddia eden Fatimiler gibi siyasi yapılanmaların kullandığı bir terimdir. Ama bizim Türkiye tarihinde ve bugün tartıştığımız bu konunun adı Kızılbaşlıktır. Zaten o dönemin kaynakları da hem Safevi tarihlerinde, kaynaklarında hem Osmanlı kaynaklarında budur. Fakat zaman içerisinde bu tabi pejoratif bir anlam kazanmaya yüz tuttuğu için 19. yüzyıldan itibaren Kızılbaş toplum kendisini Alevi terimi altında tanımlamayı ve bu terimi kullanmayı tercih etmiş. nce bunu bir belirtmek ihtiyacını hissettim.

Sonra, benden önce konuşan çok değerli meslektaşlar, çok önemli şeyler söylediler. Neden Türkiye’de Alevilik alışmaları bu kadar zayıf? Tabi din çalışmaları bağlantısında da çok değerli tespitler yapıldı. Ama bunun kökü Osmanlı’ya kadar iniyor. Yani ben bir tarihi olarak şunu söylemek zorundayım, Osmanlı döneminde de Safevilerle yapılan o kadar şiddetli çatışmalara rağmen, birkaç polemik risalesinin dışında 12 İmam şiiliği hakkında hiçbir bilimsel çalışma yapılmamıştır.

Kütüphanelere baktığınız zaman dönemle ilgili olarak acaba Osmanlı uleması bu konuda ne kadar, ne tür eserler üretmiş ne gibi sorunlar üzerinden bu meseleyi şiilik meselesini tartışmış diye baktığınız zaman, hiçbir şeye rastlayamazsınız. Sadece şeyhülislamların verdiği veya bazı ulemanın verdiği birtakım polemik, siyasi polemik metinler olan fetvalara rastlayabilirsiniz. Böyle bir şey olamaz.

Osmanlı İmparatorluğu zaten kendi yönettiği toplumlar içerisinde değişik din mensuplarının, değişik etnik köken mensuplarının ne olduğunu araştırmaya pek meraklı değildi. O sadece devletin bekasını bahis konusu ettiği için güvenlik açısından meseleyi ele almıştır ve o yüzden de bu tür araştırmalara girmemiştir.

Yani bizim literatürümüz gidin bugün Süleymaniye Kütüphanesine, bizim literatürümüz bu konularda son derece zayıftır. Dolayısıyla bugün biz eğer Alevilik konusunda veya İslam konusunda, akademik çalışma konusunda bu kadar yoksunluk içerisinde bulunuyorsak bunun geleneği buradan başlıyor.

2. Alevi Çalıştayı

Cumhuriyet dönemi de maalesef bu geleneği devam ettirmiştir. Bunu hepimiz görüyoruz. Bunun sebebini arkadaşlar değişik açılardan anlatmaya çalıştılar. Esasta biz tabiri caizse kendi oryantalizmimizi yaratamadık. Yani bir oksidantalizm yaratma ihtiyacı hep söylenip duruyor, eskiden beri söylerler meslektaşlar, fakat bir kendi oryantalizmimizi yaratamadık. Yani biz Osmanlı döneminde olsun, Cumhuriyet döneminde olsun ne tür bir toplum yönetiyoruz? Bu toplumun etnik kimlikleri, değişik kimlikleri nedir, değişik dini kimlikleri nedir? Bunlar hakkında bizim bir literatür oluşturma geleneğimiz yok.

Bugün biz onun sıkıntısını çekiyoruz. Dolayısıyla 1980'lere gelinceye kadar, hatta 89'lara gelinceye kadar Türk akademisyası bu konuyla ilgili hiçbir çalışma yapmadı. Ondan sonra Alevi yazarları, aydınları, yığınla yayınlar yaptılar. Gazetelerde dizi yazılar çıktı. Televizyon programları yapıldı. Ondan sonra üniversitelerin özellikle ilahiyat fakülteleri teolojik açıdan bu mesele üzerine eğilmeye başladılar.

Fakat bugün bizim temel problemimiz, öyle zannediyorum yapılan, 1989'dan itibaren bugüne kadar yapılan bu çalışmaların bir analitik sonucuna sahip olmamak gibi bir şey içerisindeyiz, açmaz içerisindeyiz. Bu bilimsel araştırma kurumlarıyla olabilecek bir şey. Bugün siyasal iktidarın teşebbüs ettiği bu şey, olay, bu gelişim bana göre Türkiye tarihinde tektir. Yani bunu görmek lazım. Selçuklu dönemi, Osmanlı dönemi, Cumhuriyet dönemi tarihi içerisinde bu tek bir olaydır ve bunu çok iyi kullanmak lazım.

Bu ... siyasal irade, bana göre kendisinin politika üretebileceği temel verilerden yoksun olarak işe başlamıştır. Bu çok önemli bir şey bana göre, büyük bir eksiklik. Yani bugün siyasal iktidar bu konuda hüsniyetle bir açılım yapmak istiyor ve bunu hakikaten bir sağlam sonuca götürmek istiyorsa, bu işin akademik temeli son derece zayıftır. Önce bunu kurumlaşma bazında gidermek lazım bana göre. Nasıl olacak? Batı örneklerinde olduğu gibi birtakım kurumlar bu meseleyle akademik olarak ilgilenecekler, değişik boyutlarıyla, sosyolojik açıdan, teolojik açıdan, antropolojik açıdan ve tarihsel açıdan. Belki bizim en

2. Alevi Çalıştayı

büyük eksiklerimizden biri de bugün yaptığımız tartışmalardaki en büyük şey bana göre, Alevilik yahut Kızılbaşlık meselesinin tarihsel perspektifinden yoksun olmamız. Çünkü bütün bu tartışmaların üzerinde sağlıklı bir şekilde hareket etmesi gereken zemin tarihsel perspektif zeminidir.

Bu konuda Türk akademiası son derece zayıftır, açık söylemek gerekirse. Yapılan çalışmalarda ben yani olabildiğince takip etmeye çalıştığım kadarıyla söyleyeyim, bu çalışmalarda çok büyük sosyolojik, antropolojik çalışmalarda hatta teolojik çalışmalarda çok büyük tarihsel hatalar yapılmaktadır.

Şimdi siz bu hatalar üzerinde birtakım fikirler geliştirmeye uğraşsanız, bana göre başlangıçta bir defa defolarla hareket ediyorsunuz demektir. Onun için bu kurumlaşmanın bana göre üniversiteler bünyesinde olsun veyahut müstakil olarak olsun mutlaka yapılması gerekiyor. Çünkü bu çalışmalar, ancak o sayede analitik bir şeye tabi tutulabilir, kritiğe tabi tutulabilir.

Nereden başladık nereye geldik bugün. 1989'lardan 2009'lara kadar 20 yıl geçmiş, nereye kadar gelmişiz, hangi alanlarda ne gibi sonuçlara ulaştığımız, ne gibi boşluklarımız var, bu ancak böyle çıkar. Ondan sonra bana göre belki sağlıklı yol alabiliriz.

Şimdilik söyleyeceklerim bundan ibaret.

MODERATÖR - Teşekkür ederim Sayın Hocam.

AHMET YAŞAR OCAK- Bir şey daha söyleyeyim özür dilerim, şimdi burada gerek akademik araştırmalarda gerekse popüler nitelikteki Alevi aydınlar tarafından, yazarlar tarafından yapılan araştırmalarda çok büyük bir tarih hatası yapılıyor. O da şu; Alevilik sanki birden bire Merih'ten inmiş bir olgu. Yani siz kucağınızda böyle bir problemi buluyorsunuz. Bu sadece Anadolu'ya mahsus bir şey. Bunun hiçbir tarihi kökeni yok. Bu çok yanlış bir yaklaşım.

2. Alevi Çalıştayı

Oysa bana göre şöyle bir şeyi yapmak lazım. Yani aslında bunu tamamlayabilmek için 10. yüzyıldan itibaren 14. yüzyılın sonuna kadar hatta 15. yüzyılın sonuna kadar İslam dünyası merkez coğrafyasında yani verimli hilal dediğimiz coğrafyada, Anadolu'yu da buna dahil edersek, meydana gelen siyasal, toplumsal, dini, tasavvufi bütün hareketler, bütün olaylar, bütün olgular sonucunda, Alevilik denen olgu meydana gelmiştir. Yani siz eğer İsmaililiği bilmezseniz, İsmaililikten doğan Dürzilik gibi, Nusayrilik gibi, Ehlihak gibi ve benzeri birtakım yapılanmaları bilmezseniz Aleviliği anlayamazsınız.

Dolayısıyla Aleviliği sadece Türkiye temelinde bütün bu çevreden kopuk olarak ele aldığınız takdirde kanaatimce çok büyük yanlışlar içerisine gireriz. Bunu nazari dikkate almanın çok önemli olduğunu düşünüyorum.

Teşekkür ederim.

MODERATÖR - Teşekkürler hocam. Mümtaz'er bey, Mümtaz'er Türköne.

MÜMTAZ'ER TÜRKÖNE- Necdet hocam teşekkür ediyorum. Şimdi tabi Ahmet Yaşar Hocadan sonra konuşmak zor, takdir edersiniz. Yani hakikaten onu teslim etmek lazım... Şimdi tevazu gösteriyor, bizimle birlikte burada oturuyor da kendi adıma konuşayım, benim gibi konunun cahili bir adamla Ahmet Yaşar Hocayı karşı karşıya oturttuğunuz zaman bir şey oluyor, dengesizlik oluyor.

Şimdi evet yani bu tür toplantılarda, işte birkaç oturum devam edecek bu toplantı, genel olarak mantıklı olan veya bilimsel yaklaşımı, akademisyenlere yakışan odur, bilimsel yaklaşıma uygun olarak ilk oturumun yöntemi üzerine, tanımlar üzerine geçmesi, ondan sonra mevzunun açılmasıdır. Fakat bu tür toplantıların tamamında da herkes aklında ne varsa, her oturumda onları sıralar söyler. Fakat bizim ciddi olarak aslında Ahmet Yaşar Hocamızın da söylediği gibi yöntem tartışmamız lazımdı bu oturumda. Ve tanımlar üzerinde durmamız lazımdı.

2. Alevi Çalıştayı

Şimdi mesela şöyle bir yöntem, akademya ile Alevi sorunu arasındaki ilişki nedir? Birincisi, akademya bu konuda hakikaten objektif, tarafsız, saygılı ve kendi üslubu, kendi tarzı itibarıyla da saygılı, başkaları tarafından da saygıdeğer karşılanacak bir dil, bir yöntem geliştirebilir. Aleviler de bu otoriteye, bu şekilde ortaya çıkacak olan otoriteye veya var olan otoriteye saygı gösterir. Alevilik hakkında fikir sahibi olmak isteyen diğerleri de buna saygı gösterir. Böyle bir şeye ihtiyacımız var akademik dünyada öyle değil mi? Mesela yöntem olarak bakılması gereken şeylerden bir tanesi bu. Var mı, çok az, onu da söylemek lazım.

Şimdi, öbür taraftan da akademya yani yeni bir yöntem olarak akademya, bu toplumun en iyi beyinlerini, en iyi entelektüellerini barındırıyor ve bir kanaat önderi. Eğer bu sorun çözülecekse veya hal yoluna girecekse, akademyanın göstereceği tavır, yaklaşım, perspektif, önderlik, toplumu da bir şekilde yönlendirir, biçimlendirir. Yani daha anlayışlı, daha empatinin hakim olduğu bir dilin egemen olmasına akademya bir otorite olarak katkıda bulunabilir.

Şimdi bunun için de tabii sorunun tanımından başlayarak bir şeye ihtiyacımız var. Yani kavramları da doğru kullanmamız lazım. Şimdi mesela arkadaşlardan biri şey dedi, kimin dediğini hatırlamıyorum. İşte Alevilik siyasal bir sorun mu, toplumsal bir sorun mu, dini bir sorun mu? Şimdi iki şey söyleyebilirsiniz, sen söyledin değil mi, mesela dini bir sorunu, mutlaka toplumsal bir sorunun içinde değerlendirmek lazım. Yani toplumdan bağımsız dini bir sorun olmaz. Bize düşen de bunu teolojik bir tartışmanın içinde, kendimizi kaybetmek istemiyorsak, bunu bir toplumsal sorun olarak ele almaktır. Bu sorun ya toplumsal bir sorundur ya da siyasal bir sorundur.

Şimdi burada da tabii hemen Erol'un yaptığı gibi bir Kürt sorunuyla karşılaştırma yapıyoruz. Türkiye'nin işte bir etnik sorunu var, bir dini sorunu var. İşte etnik olarak sayıca az olanlar, bu azınlık tabiri çok yanlış anlaşılıyor, dini olarak da yine sayıca az olanlar, yani azınlık olanlar var.

2. Alevi alıştayı

şimdi ikisi arasında fark var. Bazen bu karşılaştırma her sorunun kendisini, özünü, tabiatını anlama ve tanımlama konusunda da bize rehberlik edebilir, yol gösterebilir. Kürt sorunu siyasal bir sorun. Ama Alevi sorunu siyasal bir sorun değil. Alevi sorunu toplumsal bir sorun. Çok karmaşık bir sorun, çok derin bir sorun, uzun bir tarihsel birikimi, mesela Ahmet Yaşar Hocanın söylediği gibi, birdenbire pat diye ortaya çıkmış bir sorun değil.

İnsanlar dini inancı, inanç farklılıklarını da aslında kendi toplumsal bölünmelerinde, kendi toplumsal ayrışmalarında bir araç olarak kullandıkları için, belki bir öteki ihtiyacını, bir düşman ihtiyacını Alevilik üzerinden ifade ettikleri için Alevilik bu kadar derin, bu kadar toplumsal, bu kadar karmaşık bir sorun haline gelmiş.

O zaman, sorun toplumsal ise, sorun siyasal olarak çözülemez. Yani bu tanı farkının bize getireceği önemli işaretlerden, pusulalardan bir tanesi budur. Sorun toplumsal ise, siyasal olarak çözülemez. Siyasal iktidar bu sorunu çözemaz. Siyasal iktidar bu sorunun toplumsal anlamda yumuşaması, hal yoluna girmesi için katkıda bulunur. Bunun muhatabı, bunun şeyi siyasal iktidar değildir. Ve Aleviler bu alıştay düzenlenirken, sanıyorum ilk alıştay için de aynı şeyi düşünmüş olmalılar, siyasal iktidarı bu sorunun çözümlü adresi olarak değil, Sünnilerin temsilcisi olarak görüyorlar. Toplumdaki Sünni çoğunluğun temsilcisi olarak görüyorlar. Yani siyasal iktidarla değil, Sünnilerle iletişime girdiklerini, diyaloga girdiklerini, onlarla bir şey tartıştıklarını düşünüyorlar. Bence haklılar.

şimdi, şey konusunda yani Türkiye’de dini araştırmaların sosyolojik anlamda araştırma konusu, siyasal anlamda araştırma konusu, tarihi anlamda araştırma konusu yapılmasında ciddi bir sıkıntı var. Ve bu sıkıntı, evet yani Cumhuriyetin başından beri var. Bu tür kültür-bilimsel yaklaşımlara kapalı bir şeyimiz var, yönetici elitimiz var. Bu elit sınırlandırdı bunları. Çok ciddi ölçüde yani batılı ölçüde, buradaki batılı ölçüyü de bilimsel anlamda kullanıyorum. Batılı ölçüde yapılan çalışmalar bile hemen peşinen bir yaftayla yaftalanıyor ve caydırıcı oluyor.

2. Alevi Çalıştayı

Öbür taraftan akademyanın şu durumunu sanıyorum teslim etmemiz gerekir. Bu tür sosyolojik araştırmalara karşı akademya çok büyük ölçekte aslında ele aldığı mevzuyu çözmek yani bunun toplumsal anlamdaki karşılığına bir katkıda bulunmak yerine, tabirimi lütfen mazur görün, piçleştirmek için uğraşiyor. Ve bu tür araştırmalara bakın, çok sayıda araştırma yapılıyor yani tonlarca, kütüphanelerde, üniversite kütüphanelerinde şeyler var, doktora tezleri var, master tezleri var. Hayır yani doğrudan doğruya dine bir yerinden temas eden özellikle taşra üniversitelerinde yani insanların yıllarını harcayarak yaptığı çalışmalar var.

Ele alınan çalışmanın konusu, başlığı toplumdaki kaynaklanan bir sorun. Fakat o çalışmanın kendisinin topluma dair söylediği hiçbir şey yok. Tonlarca araştırma var bu şekilde. Yani bazen şeyi de kaybediyoruz, ben şey umudunu kaybediyorum, bu kadar araştırmaya bakıp, tarayıp acaba ciddi bir şey bulacak mıyım diye bu soruyu soruyorum. Yok çıkmıyor karşınıza. Çok sayıda, bu konularda çok sayıda araştırma yapılması, 10 tane, 12 tane Diyanet İşleri Başkanlığı konusunda tez yazılmasını da anlamıyorum. İşte şeyin yazdığı tezin üzerine bir tez yok, İşdar'ın yazdığı tez üzerine kimse bir tez yazmadı.

İşdar merhaba. Bak farkında olmadan sana iltifat ettim. Burada bulunman da hakikaten bizim için bir şeref, sağ ol.

Şimdi, şunu yani bir de şöyle bir boyutu var, mevzuyu ele alırken, akademya bu mevzunun çözüm adresi değil. Yani biz bunu çözemeyiz. Çözmek haddimiz de değil. Biz bunun siyasal iktidarda çözemeyiz aslında bu sorunu. Aslında siyasal iktidarın da bizim de yapmamız gereken, yapacağımız şey, işte bu objektif, soğukkanlı, sağduyulu ve empatiyi işleten, karşılıklı saygıyı geliştiren yani o bilimin objektifliğinden doğan sonuçlarından biri de odur.

Ahmet Yaşar Hocayı dinlerken kimse rahatsız olmaz, kendi inancından dolayı rahatsızlık duymaz. Çünkü orada bir otorite konuşuyor, onu hissediyorsunuz.

2. Alevi alıştayı

Bu dilin egemenliği aracılığıyla sorunun yumuşatılmasına, belki hal yoluna girmesine katkıda bulunur. Buradaki tevazuyu da gözden kaçır-mamak gerekir. Fakat bir başka boyutu var bizim Türkiye’de ihmal etti-đimiz bu sorunun. Doğrudan doğruya Alevilik sorununun ve akademik ilgi alanı haline gelmesi gereken sorun, Türkiye’de siyaset üzerindeki askeri vesayet sorunu, aslında bir Alevilik sorunu.

Gözden kaçırdığımız hiç dikkate almadığımız şeylerden bir tane-si, neden Türkiye’de çoğunluk karşısında bir azınlık kendisini ancak darbeyle, antidemokratik yöntemlerle alabiliyor, almayı düşünüyor? Neden demokratik yollar dışında, işte hukuk dışı yollar arayışı içine gi-renlere destek oluyor? Mesela bunun arkasında da Aleviliğin çok ciddi bir şey olarak kendisini emniyette hissetmeyen, güvende hissetmeyen insanların, işte Maraş’ta katliam yaşamış, Çorum’da, Sivas’ta başına o işler gelmiş insanların can havliyle giriştikleri bir güvenlik anlayışı oldu-đunu dikkate almamız lazım.

şimdi bunu bilmiyoruz...

MODERATÖR - Biraz açarsa, galiba...

MÜMTAZ’ER TÜRKÖNE- şunu söylüyorum bakın yani duygusal veya şey bir bağ, duygusal veya siyasal. Yani sebep-sonuç ilişkisi şeklinde bunu söylemiyorum. Türkiye’de Aleviler kendilerini çoğunluk karşısında güvensiz hissediyorlar. Bu güvensizliğinin de somut sebepleri var, Maraş’ta yaşadıkları var. Bu bir sembol. Çorum’da yaşadıkları var, Sivas’ta yaşadıkları var. En son Madımak’ta yaşadıkları var. şimdi bu kadar güvensizlik karşısında bir şekilde siyasal iktidarı ele geçirme, yani demokratik yollarla sandıktan çıkarak iktidarı ele geçirme şansı ve imkanına da sahip bulunmadıkları için, demokrasi dışı arayışlarla, işte laikliğin bir askeri vesayet rejiminin gerekçesi olarak takdim edilmesiyle, ister istemez kendi aralarında duygusal bir bağ veya üstü kapalı bir onay, bunu yani demokratik olarak hukuki olarak ifade etmeseler bile böyle bir bağ. Biraz önce aslında konuşulan şey de onunla alakalıydı. Yani Aleviliği bir laikliğin teminatı meselesi olarak görmek de aslında buradaki laikliğin de otoriter bir laiklik olduğu..

2. Alevi Çalıştayı

KATILIMCI- Pardon, bu konuda ampirik veriniz var mı, bunu kanıtlayabilecek?

MÜMTAZ'ER TÜRKÖNE- Şimdi ben bunu bilimsel bir öneri olarak söylemiyorum, bunu şunun için söylüyorum yani sanıyorum söylediğim şeyi, Necdet hocanın açmak gerekir derken haklı olduğu bir taraf var. Anlıyorum onu da ben bunu, Cumhuriyet Halk Partisi'nin bugün işte askeri ceza, askeri yargının yetki alanını sınırlandıran kanun değişikliğine getirdiği tepkinin arkasında, bir demokratik muhalefet partisi olarak demokrasinin ortaya çıkardığı bir muhalefet gücü olarak, iktidar karşısında bu gücü yeterli bulmamasını, buna yandan gelecek, papuçcu muştası gibi yandan gelecek başka destekler arayışı şeklinde nasıl yorumlanıyorsa, siyasal olarak Cumhuriyet Halk Partisi'yle kendilerini nasıl otomatik olarak Aleviler yan yana görüyorlarsa, aynı mekanizma işliyor, kast ettiğim bu. Bu bir öneri, tartışılması gereken bir öneri ve bu bakın, bu öneriden şöyle bir sonuç çıkıyor.

Hayır, suçlamada bulunmuyorum. Bunu defalarca da yazdım. Bunu defalarca yazdım bu söylediğim şeyi. Türkiye'de laiklik sorununu çözmek için yani Türkiye'yi laik bir ülke haline getirmek için, laikliğin işte bu tür aşırı laikçi yorumlarla bir antidemokratik bir araç olarak kullanılmasını da önlemek için, Türkiye'yi gerçek anlamda laik bir ülke haline getirmek için, Alevi sorununu çözmek lazım.

Laikliğin evrensel, laiklik prensibinin dışına çıkan aşırı yorumlarının işte bir askeri dikta rejiminin belki gerekçesi olarak sunulmasının arkasında da ana dinamiklerden birisinin Alevi sorunu olduğunu düşünüyorum. Alevi sorununu çözersek, Türkiye laiklik konusunda da rahatlayacak.

KATILIMCI- Bir şey söyleyebilir miyim, Aleviliğin siyasiler tarafından, Aleviliğin siyasi guruplar tarafından yönlendirilmesi gibi bir durum var. Aleviler buna fırsat vermemeleri...

KATILIMCI- Sünnilerin de var böyle bir sorunu. Yani lütfen bu tür bir güvenlik sorunu haline getirmeyin Aleviliği.

2. Alevi Çalıştayı

MÜMTAZ'ER TÜRKÖNE- Ben sözlerimi bitireyim ondan sonra devam etsin, tartışma devam etsin.

Peki, tamam teşekkür ederek bitirdim. Yani tartışma açılsın, konuşalım.

KATILIMCI- Mümtaz'er bey Alevi sorunudur diyor mesele. Tamam, da Alevi sorununu nasıl tanımlıyor, onu bir lütfederlerse, daha iyi anlayabileceğini zannediyorum

MÜMTAZ'ER TÜRKÖNE- Tartışma şeklinde devam edecekse, arkadaşlar da konuşsunlar.

MODERATÖR - Molaya da yaklaşıyoruz. İsterseniz şöyle yapalım. Bir 15 dakika ara verelim. Birazını salonda konuşuruz. Biraz daha olgunlaştırıp buraya davet ederiz.

15 dakika mola veriyoruz efendim.

....

MODERATÖR - İkinci oturumu başlatıyoruz. Bu oturumda, aslında birinci oturumun devamı sayılabilecek bir tartışmayı sürdürmeyi planlıyoruz. Ama ister istemez bütün başlıklar birinci bölümde yer aldı. Konunun bütün boyutlarını neredeyse birinci oturumda ele alınmaya başladığını gördük. Bu nedenle bu ön tartışmanın bir anlamı olmadığını düşünerek, şimdi bir önceki oturumdan kalan konuşmacılara söz hakkı vereceğiz.

Önce Fuat beye, Fuat Bozkurt beye söz hakkı veriyoruz. Buyrun Sayın Hocam.

FUAT BOZKURT- Teşekkür ediyorum. Birinci oturumda söylediğimiz gibi aşağı yukarı birçok sorun ortaya kondu da asıl nedenler ve çözümler üzerinde durulmadı. Onlara kısaca değiniyorum.

Alevilik üzerine çalışmaların gerek Sünni kökenliler gerekse Aleviler tarafından yapılmadığı üzerinde duruldu. O noktada Sayın Ahmet

2. Alevi Çalıştayı

Yaşar hocanın bir saptaması son derece doğrudur. Bu, bir anlamda devletimiz Osmanlı geleneğinin bir devamıdır. Ve yöneticiler değişse bile gelenekler toplum yaşamında, devlet yaşamında uzun süre sürdüğü için ... çalışmaları aksatan, gerek Sünni aydınlar tarafından gerekse Alevi aydınlar tarafından, nedenlerin temel ekseninden birisi Sünni devlet geleneğinin Alevilere bakış açısı ve yasağıdır. Bu yasak daha sonraki dönemde başka bir olayla da desteklenmiştir. Bir kez Alevi aydın yetişmemiştir. Kentlerde yetişen çok seyrek sayıdaki Alevi aydınsa, Cumhuriyetin ilk yıllarına falan rastlayan, artık bunlar Sünni gelenek içinde yetiştikleri için Alevilikten uzak durmuşlar ve hatta Aleviliklerini anımsamak istememişlerdir.

Bunun yanı sıra temel nedenlerden birisi de bir arkadaşımızın söylediği otoriter laiklik kavramı, çok önemli bir olay. Gerçekten Türkiye’de bir otoriter laiklik vardı. Otoriter laiklik bize bir Sünniliği tek İslam olarak dayattı. Bu her zaman din dersi için de böyle oldu, kimlik zorunluluğu için de böyle oldu. Sünnilik bile anımsatılmak istenmedi. Alevi-Sünni yok bir tek bir İslam var, İslam da budur, diye bizim sürekli önümüze konan model bu oldu.

Bu birikimle, bu geleneğe gelen Alevi aydınları, 70 öncesine 60’dan sonraki dönemde bu defa sola kaydılar. Sol ideoloji ise dini tümünden reddetti.

Dinin bu şekilde reddi ile inanın ilk Alevi çalışmalarına başladığım zaman, en büyük eleştiri soldan, hatta Alevilerden geldi. Din afyondur. Siz bununla uğraşıyorsunuz, siz toplumu uyutmak istiyorsunuz diye Avrupa’da ilk başladığım, benim ilk çalışmam 82’de çıktı. Suçlama bir Sünni ya da inanan insandan değil, daha çok demokrat gözüken Sünni insandan geldi. Bu nedenle de bastırılmış bir Alevi kimliği söz konusudur. Ve bu kimlik ilginç biçimde Cumhuriyet öncesinde de Cumhuriyet sonrasında da bunalım dönemlerinde tekrar gündeme gelmiştir.

Öyle ki, Sayın Yaşar hocamın değinmediği bir nokta var. İttihat Terakki’nin Alevi çalışmaları vardır. İttihat Terakki, bunalıma girildiği an,

2. Alevi alıştayı

Türkiye’de kimlik sorunu ilk kez ortaya çıktığı anda, Aleviliğe sarılmış. Ziya Gökalp, Ragıp Hulusi, efendim Haşluk Bahazayif vesaire, Alevilik incelemelerine girilmiş ve bu noktada birtakım adımlar atılmıştır.

Cumhuriyetin ilk yıllarındaki folklorik alışmalar, Saadettin Nusret Ergün’ün söz gelimi Kızılbaş İller Antolojisi Milli Eğitim Bakanlığı tarafından basılmıştır. Bir arayışın, ama daha çok folklor çizgisinde yaklaşımın ürünüdür.

Bu nedenle Cumhuriyete doğru, 50’lere 60’lara doğru gelindiğinde bizi zorlayan noktalar bu Osmanlı devlet geleneğinin, baskıcı devlet geleneğinin otoriter laiklikle örtüşen uzantısıdır. Bu uzantı kimliksizliği, bastırılmış bir kimliği bir araya getirmiştir. Alevi aydınlarının daha kimliğini açıklayacak ortama gelmeyişi, özellikle de Kızılbaş kökenli yani köy Aleviliğin şehre taşınmasından sonra 80’lere doğru yansımaları bulmuştur.

şimdi bu açıdan buradaki toplantıyı siyasal görüşü ne olursa olsun, iktidarın bu hoş görüsüne teşekkür ediyorum. Bu bir açılımdır, bu bir atılımdır. Ve bir arkadaşımızın sorunun çözümü burada değil, akademide değil, aşağı yukarı sorunun çözümü yok, görüşüne de tümüyle katılmıyorum. Sorunun özümü buradadır.

Alevilik eğer toplumsal bir olaysa, her toplumsal olayın çözümü siyasettedir. Her toplumsal olay siyasete yansır. Ve bir başka nokta üzerinde de durmak istiyorum, Alevilik bir anda bir ihtilalci sanki devlet koruması, askeri koruma gibi gösterilmiştir. Kesinlikle Alevi hareket demokrasiden yana ve biz Alevi kimliğinde hiçbir biçimde bu şekilde bir ihtilalci hava, bir jakoben hava olmamıştır, yoktur.

Bir defa, zaten Alevilik bu şekilde bir siyasi olmamıştır. Ha, siyasilerin bunları kullanma amaçları olmuştur, oluyor da, o ayrı bir sorun. Ama Alevi aydınlar ve Alevilik artık yönünü bulmak üzeredir ve buna tepkileri açıktır yani. Siyasetin dışına çıkarma, bunu bir kültürel kimlik sorunu olarak ele alma ve bu açıdan inancı da bu bağlamda değerlendirme çabamız sürmektedir, sürüyor. Kesinlikle hangi siyasal amaç-

2. Alevi Çalıştayı

tan, hangi siyasal partiden gelirse gelsin, bizim dışımızdan yapılan bir yönlendirme, bir manüpilasyon geçerli olmayacaktır. Genç kuşak bu konuda son derece duyarlı ve tepkilidir.

Bu bakımdan, toplantının şu noktada yoğunlaşmasını diliyorum; Birincisi kimliğin tanınmasını açılım, buna daha sonraki konuşmada kimlik bölümünde geldiği zaman söyleyeceğim, ikincisi de Alevi sorunu bir anlamda Türkiye'deki Kürt sorununun çözümüne de çözüm olacaktır. Çünkü Alevilerin devlet içerisindeki yerinin daha doğrusu toplum içerisindeki yerinin belirlenmesini sağlayacaktır ve ileriye yönelik bir gelişme olacaktır, sağlıklı bir gelişme olacaktır. Bu noktayı vurgulamak istiyorum. Kesinlikle de hangi askeri iktidar geldiyse Alevilik baskı görmüştür ya da açılım yapmamıştır. En demokratik olanından tutun bugüne kadar gelen 12 Eylül'ü düşünün ki, din dersini, Sünni din dersini dayatma olarak sunmuştur. Alevilik nasıl askeri ihtilalden yana olabilir. Bu noktayı da açıklamak gereğini duyuyorum.

Teşekkür ediyorum.

MODERATÖR - Teşekkür ederiz Fuat bey. Şunu söylüyorsunuz herhalde, yanlış anlamadıysam; Aleviler gündelik siyasetin, siyasi ilgilerin dışında kalmaya çaba gösteriyorlar. Şu andaki güzergahları bu yöndedir mi?

FUAT BOZKURT- Kesinlikle bu yönde. Yani küçük gruplar olabilir, ama asıl temel bu noktada, siyaset dışında kültürel-toplumsal sorun olarak. Teşekkürler.

MODERATÖR - Hocam, siz konuşacak mısınız sıra mı almak istiyorsunuz. Tamam. Ali Murat Irak Bey.

ALİ MURAT IRAT- Sayın Bakanım, değerli hocalarım, yaş olarak en küçük olanlardan birisiyim ben burada galiba.

Şimdi öncelikli bir iki cümle Alevi kimliğiyle yani kendi Alevi kimliğiyle ilgili bir iki cümle sarf etmek istiyorum.

2. Alevi Çalıştayı

Ben bir Aleviyim. Kendimi bildim bileli öyleyim. Ve yine aklım erdi ereli her türlü otoriter ve totaliter yönetime karşıyım. Dolayısıyla darbeye de karşıyım, dolayısıyla bunu bir ampirik veri olsun diye söylüyorum, en azından bir kişi haneye kaydedilsin ve eminim ki Reha bey de karşıdır. Reha Çamuroğlu'da karşıdır. Ve eminim ki burada Alevi olarak kendini niteleyen kimi insanlar da karşı olacaktır.

Şimdi, ben Sayın Levent Köker'in konuşmalarının tamamına yakını, yine Ahmet Yaşar Ocak hocanın tamamına yakını, Fuat hocanın saptamalarını bir yana bırakarak, buradaki konuşmaların, sorunun çözümü, sorunun kavranışı açısından en ilerisinin Sayın Bakanımızın yaptığı konuşma olduğunu düşünüyorum. Yani siyasi irade üzümlere belirtmeliyim ki, şunun için üzümlüyorum, akademi için, akademinin önündedir. Ve sorunun çözümünün siyaset olduğunu en dar anlamıyla birlikte, siyaset olduğunun da en güzel göstergesi buradadır, bu konuşmadan çıkmıştır.

Dolayısıyla burada akademik ilginin Alevilere, Aleviliğe nasıl olacağı gibi bir tartışmanın anlamsızlığı şuradan kaynaklanmaktadır; burada sorunu yaratan, sorunun kendisi olan şey, Aleviliğin bir sorun olarak kavranmasıdır. Alevilik bir sorun olarak kavrandığı sürece bu iş çözümlenemez. Ve bugüne kadar devletin getirmiş olduğu, yönetimlerin getirmiş olduğu problem tam da budur. Ama hala akademik ilgi Aleviliği neresinde görüyor, İslam'ın içinde mi dışında mı, ötesinde mi, berisinde mi... Burada, şu toplantıda bunları hiç konuşmaya gerek yok. Cemevlerinin örgüt evi olduğunu, bu toplantıda hala kimi Alevilerin hatta bütün Alevilerin medeniyetsizlikle suçlandığı, yazıları yazan insanlarımız var. Akademisyenlerimiz var. Bunları tartışmanın gereği yok, çünkü biz onları zaten tartışıyoruz. Yani kitaplarımızla tartışıyoruz, dergilerde gazetelerde tartışıyoruz yazdığımız yerlerde. Bunun anlamı yoktur.

Şimdi dolayısıyla Alevilik sınırları yeniden inşa edilecek, ibadethaneleri tanımlanacak, öğretisi yeniden biçimlenecek, İslam ile olan bağı siyaseten yeniden belirlenecek bir şey değildir. Ama bu ülkede temel

2. Alevi Çalıştayı

hak ve özgürlükler sorunu olarak Alevilerin sorunları vardır. Ve siyaseten, siyasi iradenin o kadar elinde koz var ki, bunları çözebilecek, örneğin en basit örneği söylüyorum. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin almış olduğu bir karar var, zorunlu din dersleri hakkında. Bunun için çalışmaya gerek yok. Bu sadece bir iki görüşme ve toplantı sonrasında Meclis'ten alınacak bir karardır. Ve bu Alevilik sorunu yani Aleviliği bir sorun olarak kavrayan bir inancı, bir sorun olarak kavrayan zihniyetin biran önce dağıtılması gerekiyor.

Bunun için yapılması gereken iki şey var, bir, geçenlerde Meclis'te bir parti ve parti ismi zikretmek istemiyorum, ama bir milletvekili Meclis araştırması için verdiği önergede şu ibare geçmekte. Yani sözde bu milletvekili bu sorunu çözmek istiyor ve diyor ki, Alevilik sorunu salt inanç boyutuyla ele alınacak teolojik bir sorun değildir. Aleviliği bir sorun olarak kavradığının farkında değil.

Aslında iyi niyetlerden daha büyük bir şey var Türkiye'de. O da sistemin kendisi, hegemonyanın kendisi. Bu hegemonya bu hegemonik yapı dağıtılmadığı sürece, yeni bir dille bunun üzerine gidilmediği sürece, konuşmalarımızda hala Aleviliğin İslam'ın neresinde olduğundan başlayarak bu sorunu çözmeye çalıştığımız sürece, bu sorunun çözülmesi mümkün değildir, olası değildir. Bu temel hak ve hürriyetlerle ilişkili bir sorundur. Bunu da siyasi iradeden başka çözebilecek olan yapı yoktur. Şimdilik teşekkür ediyorum, sağ olun.

MODERATÖR - Teşekkür ediyoruz Ali Murat Bey. Şimdi Binnaz hanıma söz verelim, buyrun.

BİNNAZ TOPRAK- Ben de daha önceden söz almıştım, ama aşağı yukarı bu genç arkadaşın söylediklerini söyleyecektim. Onun için benden önce konuşması fevkalade de isabetli oldu.

Şimdi, Mümtazer konuşmasını, yöntem sorununu tartışarak bu oturuma başlamalıydık dedi, ben ona katılıyorum. Çünkü hakikaten bu tartışmada beni rahatsız eden bir taraf var. Onu da şöyle ifade etmeye çalışayım.

2. Alevi alıştayı

Her Şeyden önce hem Sayın Bakana hem mensubu olduğu iktidara teşekkür ediyorum. Ben Alevi değilim, ama bu soruna el attıkları, sorunu da önemli bulduğum için gerçekten bunun çok olumlu bir çaba olduğunu düşünüyorum. Ama oturumu veya diyelim ki bu toplantıyı organize edenleri kırma pahasına da olsa bunun birazcık yanlış organize edildiği kanısındaım. Çünkü akademik dünyanın sorunlarıyla Türkiye'nin bugünkü sorunları arasında önemli farklılıklar var. Yani bunu Şöyle izah etmeye uĐraŐayım. Bakın akademik dünyada sırf ben bir akademisyen olduğum için en azından sosyal bilimler alanını biliyorum, sırf Alevilik meselesi değil bir sürü mesele araŐtırılmamıŐtır Türkiye'de.

Yani Türkiye yıllar yılı Sovyetler Birliğinin yanı baŐındaydı. Sovyetler Birliği bizim açımızdan fevkalade önemli bir ülkeydi, ama ne o gün ne de bugün Rusça bilen gidip orada araştırma yapmış olan tek bir uzmanımız yoktu. Bilmem kaç yüz yıl Osmanlı döneminde, işte bütün bu Ortadoğu coğrafyasına hakim olmuŐuz, ne geçmişte ne de bugün Arapça bilen, gidip bu ülkelerde araştırma yapmış olan bir tane uzmanımız yok. Amerika bizim için son derece önemli, ama hakikaten İngilizce bilenlerimiz olmasına rağmen, Amerikan siyasal sistemi üzerine uzmanlaŐmıŐ Şurada bir sorun başkan, başkan yardımcısı, bir iki tane de bakanın dışında isim bile çıkaramaz kimse, hakikaten yok.

Şimdi bunun nedenleri çok farklı olabilir, bunu ayrıca tartıŐırız. Akademik dünyanın içinde bir sorun. Yani Türkiye akademiyası neden birtakım meselelere eğilmedi, eğilemiyor belki de eğilmeyecek. Ama ben bunu elimizdeki meselenin yani Alevilik meselesinin ayrıca tartışılması gerektiğini düşünüyorum ve bu arkadaŐıma da katılıyorum bu akademik dünyanın katkısıyla olmayacaktır. Çünkü geleceğimiz nokta Mümtazer'in söylediği gibi; canım bu akademik dünyada çözemez, siyasal dünyada çözemez, siyasal iktidarlar da çözemez. Bu bir toplumsal sorundur. İŞte uzun vadede insanların belki fikirlerini deĐiŐtirebilirsiniz noktasına geliyor. Yani birazcık amiyane tabiriyle topu taca atmak gibi bir Şey.

2. Alevi Çalıştayı

Şimdi hakikaten keşke yapılsa, keşke Alevilik hakkında daha fazla şey bilsek. Bu önemli, kendi içinde önemli. Ama bunu bilmeden de bugün bu sorunu çözenin yolları var diye düşünüyorum. Çünkü Alevilerin talepleri belli yani ben Alevilik uzmanı da değilim, fazla bilmiyorum bu konuyu, ama yaptığım son araştırmada çok sayıda Aleviyle konuştum ve problemlerini biliyorum. Dolayısıyla da bu problemlerin, bu sorunların çözümlenmesi ne bizim laiklik anlayışımızla bağlantılı, ne işte ceberrüt devletimizle ne askerimizle ne de bir şeyle. İktidarın elinde olan bir şey. Yani gidin burada, şurada yanı başımızda, neresidir oranın ismi birden aklımdan uçtu, Sultanbeyli'ye gidin. Sultanbeyli'de Alevilerin oturduğu mahallenin, durağının ismi Yavuz Sultan Selim mahallesi. 11 bin kişiyle Ak Partili belediye başkanına gitmişler, lütfen başkanım şu ismi değiştirin demişler. Yani oradaki konuştuklarımız, insanlar diyorlar ki, hergün, biz her Allah'ın günü Hazreti Ali'nin isminden çok Yavuz Sultan Selim'in ismini anmak zorunda kalıyoruz.

Başkan, kimse bana Yavuz Selim hakkında bu memlekette laf edemez, defolun gidin deyip, kovmuş adamları. 11 bin imzayla. Orada kendi imkanlarıyla bir cemevi, Sultanbeyli yani fazla uzaktan, Anadolu'yu da gezdik daha başka yerlerde, cemevi yapmaya kalkmışlar. Aynı başkan mıdır, bilmiyorum, aynısı mı seçildi Sultanbeyli'de? Bu seçimlerden önceki başkandı, yani lütfen bunu iktidarın araştırması lazım.

Şimdi şeyde cemevi yapmaya kalkmışlar, işte burası bilmem ne havzasıdır diye önce kendisi arsa vermemiş, kendileri kendi imkanlarıyla üç kuruş, beş kuruş ve fakir halk, toplayıp küçük bir arsa almışlar. Efendim burası su havzasıdır. Su havzasıysa diyorlar, burada devletin okulu var, havzasıysa sağlık ocağı var, birtakım binalar var, evler var falan. O zaman hepsinin su havzasında olması lazım.

Her neyse çok uzun hikaye, ama derken kendi imkanlarıyla kaçak inşaata başlamışlar. Belediye gitmiş yıktırmaya kalkmış, yürüyüşler olmuş, bilmem ne olmuş, şimdi de belediye o mahalleye giremiyormuş. Anlatan da diyor ki, savaş gibi bir şey diyor.

2. Alevi alıştayı

Yani şunu söylemek istiyorum, hakikaten birçok yerde Anadolu'da Alevilere iş vermediğinden belediyelerin ve de devlet dairelerinde de iş bulamadıklarından, eskiden çok fazla Alevi varken, artık olmadığından bahsedildi. Mesela hastanelerde, Anadolu'da bir ilde hastanede çalışan dedi ki, ben buraya girdiğimde dedi 173 tane mi 175 tane mi öyle bir şey büyük bir rakam Alevi alışan vardı. şimdi 2 kişi kaldık dedi. Her yerde bunu şikayet ettiler.

şimdi cemevi sorunu, din dersleri sorun... Pek çok yerde Alevi babalar, Alevi anneler nasıl bu din derslerinde çocukları sıraların üzerine çıkartılıp namaz kıldırılmaya çalışıyor ğretmenler. Yani o kadar çok sorun var ki, sınıf ortamında ğretmenlerin Aleviler aleyhine söyledikleri şeyler.

şimdi bütün bunların üzümünün ne derin devletle, ne orduyla, ne laiklikle, ne işte ne bileyim ben şeyle Diyanet'in statüsüyle ilgisi olduğunu ben şahsen düşünmüyorum. Bunlar isterse üzülebilir ve sorun sadece toplumsal bir sorun değildir, aynı zamanda siyasi bir sorundur. Mesela iş bulmaları açısından siyasi, cemevleri açısından siyasi bir sorun. Başka açılardan da siyasi sorun olarak düşünülebilir.

Onun için bu arkadaşa katılıyorum. Hem siyasi hem toplumsal hem de bir şey daha dedi teolojik dedi. Teolojisini bilmiyorum yani bende aynen teolojisine karışmamamız gerektiği kanısındayım. Yani insanlar kendi dinlerini nasıl tanımlıyorlarsa, din olarak mı, mezhep olarak mı, onu o şekilde kabul etmek gerekir diye düşünüyorum.

Yani özetle söylemek istediğim şu, burada bu akademik sorunla, akademiya bunu araştırıyor mu araştırmıyor mu? Benim korkum şu ki, sonunda şöyle bir noktaya varacağız. Nitekim Mümtaz'er vardı, canım akademi araştırmıyor, yol da göstermiyor, dolayısıyla burada pek de yapılabilecek bir şey yok. Siyasal iktidarlar bunu zaten akademiyanın yol göstericiliği olmadığı takdirde zemezler. Birakalım kendi haline, işte birazcık böyle ileri insanların belki de kafası değişir de kendi kendine üzülür.

2. Alevi Çalıştayı

Bunun ben doğru olmadığı kanaatindeyim. Çok doğru bir adımdır iktidarın attığı. Hakikaten bu sorunlara da eğilmek istiyorsa, öyle oturup da 30 yıl akademik çalışma falan beklememiz gerekmiyor. Çünkü bunlar somut, bugüne ait sorunlar, belki de benim yaşım icabı artık böyle şeye tahammül edemez oldum. Yıllar yılı Nuh'un gemisinden hikâyeleri geriye götürüp oradan itibaren başlama işine. Çözümünebilecek sorunlar diye düşünüyorum. Nasıl ki Kürt sorununda da çözümlenebilecek pek çok boyutu olan sorun olduğu gibi.

Dolayısıyla da yani ben inşallah biran önce bu akademiya ne kadar çalıştı ne kadar çalışmadıyı bir kenara bırakıp, somut sorunlar üzerinde konuşup bunlar hakkında ne yapılabilir üzerinde konuşursak daha uygun olacağı kanısındayım.

Teşekkür ederim.

MODERATÖR - Siz tabi birden bire akademik alanı bu konuyla buluşturduğumuz zaman sanki suç işlemişiz gibi bir duruma düştük.

Şöyle bir şey aslında. Yani kısmen haklısınız, şöyle bir durum var. Biz bu sorunu, artık sorun da diyemiyorum Ali Murat bey yüzünden. Şimdi şöyle bir durum var. Bu konunun çok değişik boyutları var, akademik alanlardan kaynaklanan yanları var, bunları müzakere etmemiz gerekir. Şimdi akademik alanın bu konudaki ilgisizliği bir problem değil mi, bunları tartışmayacak mıyız? Bu konunun şimdi akademik alandan bize nesnel doğru veriler gelmedikçe neyin üzerinde konuşacağız. Bu konudaki tepkinizi doğrusu tam anlayamadığım için sizinle şimdi tartışıyorum.

BİNNAZ TOPRAK- Ama bakın, akademik alandaki şunu, bir şey söyleyebilir miyim?

MODERATÖR - Bu sefer ben sizin sözünüzü keseyim, şöyle bir şey var. Buradan bir şey çıkmadı, o halde gelecek karanlık gözüküyor. Bu niyeti nereden çıkarıyorsunuz, bu niyet okuma yanlış bana kalırsa.

2. Alevi alıştayı

Böyle bir niyetimiz olamaz, kabul edilemez yani onu açıkça söyleyeyim. Ama burada bir eksiklik, yersizlik, ilgisizlik var bunu da konuşalım. Yani buna da birinin hesap sorması lazım. Niye, Aleviliği konuştuğumuz için bu konudaki ilgisizlik, ama Sünniliği de konuşsak başka şeyler söyleyebiliriz. Kürt sorunu için de aynı şeyleri söyleyebiliriz.

Ben Doğu Anadolu üzerine bir çalışma yaptım. 40 sayfalık çalışmada Kürt geçmiyor. şimdi utanıyorum, Kürt kelimesi geçmiyor. Ve o Kürt kelimesinin yerine ne koyacağım diye ne kadar cambazlıklar yaptım. Ama işte Kürt yani sonuçta. Onun için bunu konuşalım.

BİNNAZ TOPRAK- Bir şey ekleyeyim mi, bu akademik çalışmalarla ilgili. şimdi bakın yapılanlar da aslında kaale alınmıyor. Çünkü hakikaten Türkiye'deki tartışmalar o kadar politik bağlamda tartışılıyor ki, kendi kulübünüze uygun olan araştırma sonuçlarını benimsiyorsunuz, uygun olmayanları da ya kale almıyorsunuz ya da yanlış diye yorumluyorsunuz. Mesela tek bir örnek vereyim, Alevilerin askeri darbeleri desteklediği örneği. şimdi 2006 yılında Ali arkoğlu'yla, bu Türkiye çapında bir araştırmaydı, diyelim laiklik vesaire üzerine bir araştırma yaptık. Türban takanların daha doğrusu örtünen kadınların oranını 1999'da yaptığımız araştırmaya göre daha az bulduk diye laik kesim kıyameti kopardı. Başka hiçbir verisine bakılmadı o araştırmanın. Yani günlerce gazetelerde işte örtünenler azaldı mı, çoğaldı mı falan bunun tartışması yapıldı.

Hâlbuki o araştırmada mesela ordu sorusunu sormuştuk. Soruda, sizce Türkiye'nin bugünkü mevcut sorunlarını siyasi iktidarlar mı, yoksa askeri bir iktidar mı daha iyi çözer diye. Yüzde 28 askeri iktidar, eğer yanlış hatırlamıyorsam, demişti. şimdi bu yüzde 28 kimdir diye baktığınızda, ne Aleviler çıkıyor ne de laik kesim çıkıyor. Kendini, verdiğiniz bir skalada, laik ve Müslüman diye 0'dan 10'a kadar verdiğiniz bir skalada, İslam'ı kesime daha yakın, daha dindarım diyen insanlar çıkıyor. Bunu da ben hiç yanlış karşılamıyorum. Yani sırf milliyetçi kesime bakın, ülkücülere, bunlar Alevi mi? Yani ülkücülerin arasında belki üç beş tane Alevi vardır, ama benim bildiğim kadarıyla değil, üstelik de dindar bir kesimdir.

2. Alevi Çalıştayı

Şimdi doğaldır, dolayısıyla mesela o kesimin böyle bir soruda askeri şeyi desteklemiş olabilmesi. Ben de hani karşı iddia olarak bunu söyleyebilirim. Ama mesela araştırmalar bunu desteklemiyor. Yani laik kesimin ordu yanlısı olduğu tamamen bence son zamanlarda uydurulmuş bir hurafedir. Yapılan hiçbir araştırmada bunu destekleyecek veri yok.

KATILIMCI- Laik kesimin ordu yanlısı olduğu bir hurafedir!

BİNNAZ TOPRAK- Evet ben öyle düşünüyorum, çünkü çıkmıyor araştırmalarda. Böyle bir genelleme yapılamaz daha doğrusu.

MODERATÖR - Bir dakika Mümtaz'er beye söz vereceğim, bir duyuru var. Duyuruyu yapabilir miyim, hem de sizi böyle biraz bekleterek öfkenizi de alayım.

Şimdi, otelde konaklayan misafirlerin en geç 14:00'e kadar odalarından çıkış yapması gerekiyor. Biz ona göre bir kapanış yapacağız. Bunu özellikle hatırlatmış olayım. Şimdi buyrun hocam.

MÜMTAZER TÜRKÖNE- Şimdi birincisi bu yöntem meselesi tartışılırken söyleyecektim unuttum, Ali Murat bey hatırlattı, çok da doğru yaptı. Şimdi ben de kullanıyorum Alevi sorunu tabirini. Bu tabiri kullanmak doğru mu? Mesela Alevi sorunu tabirinden eğer Aleviler rahatsızsa bunu kullanmamak lazım.

KATILIMCI- Sayın hocam çok affedersiniz, ben Alevi sorunu tabirine karşı değilim, Alevilik sorunu tabirine karşıyım. Bir düzeltme, evet, Alevilik sorunu tabirine karşıyım, Alevi sorununa değil yani.

MÜMTAZ'ER TÜRKÖNE- Alevi sorunu da çok farklı değil yani. Var ama, bir Alevinin kalkıp da 'ben Alevi olarak sorun muyum kardeşim' deme hakkı da var. Yani böyle bir itirazda bulunma hakkı da var. Mesela Kürt sorununda bu tam tersi, ama ben emin değilim, mesela Alevilere sormamız lazım.

BİNNAZ TOPRAK- Vallahi benim konuştuğum Alevilerin hepsi bunun bir sorun olduğunu, kendilerine yapılan ayrımcılığı sorun olarak ve ayrımcılık ve baskı olarak görüyor.

2. Alevi Çalıştayı

MÜMTAZ'ER TÜRKÖNE- Hocam ben sorundan bahsetmiyorum, Alevi sorunu tabirinden bahsediyorum. Bakın farklı şeyler konuşuyoruz.

BİNNAZ TOPRAK- Ama ne diyeceğiz, bir şey dememiz lazım.

MÜMTAZ'ER TÜRKÖNE- Aleviler itiraz ediyor mu, etmiyor mu, buna karşı çıkıyor mu, bunu soralım diyorum. Yani buna biz karar vermeyelim.

Hayır, referandum meselesi değil. Ali Murat beyin söylediğinden ben öyle bir şey hissettiğim için bunu gündeme getirdim.

Şimdi şunu söylüyorum bakın, Sayın Bakan da burada yani sanıyorum bunları tam söylenecek yeri.

Ben Alevilerin askeri darbeden yana olduklarını söylemedim. Konuşma deşifre edildiği zaman göreceksiniz. Söylediğim çok farklı bir şey. Şimdi bakın bir demokratik hukuk devletinde, iktidara gelme şansı olmayan örgütlü toplumların haklarını, özgürlüklerini nasıl korursunuz, anayasayla korursunuz. Hukuk güvenceleri verirsiniz, korursunuz. Temel haklarını garanti altına alırsınız korursunuz, öyle değil mi?

Ondan sonra, laiklik prensibiyle korursunuz. Bakın en önemli şey de burada, koruyucu prensip de laikliktir. Laiklik, özellikle dini konuda devleti tarafsız hale getirerek, sayıca az olanları, dolayısıyla iktidarı belirleme şansına sahip olmayanları korur.

Peki, bu koruma ne kadardır, yani ne kadar koruyabilirsiniz anayasayla? Bakın söz konusu ettiğiniz şeyi verelim. İstanbul Belediyesi işçi alıyor, kaç tane Alevi işçi alıyor? Mesela burada koruyabiliyor musunuz, sayıca az olanları? Türkiye'nin kaç tane Alevi valisi var, kaç tane Alevi emniyet müdürü var. Mesela burada koruyabiliyor musunuz? Bir dakika koruyabiliyor musunuz, yani şimdi sorun dediğimiz şeyin tezhürlerinden bahsediyorum, farklı yansımalarından bahsediyorum.

2. Alevi Çalıştayı

Şimdi bakın otomatik olarak Türkiye’de mesela doğrudan doğruya iktidarın, çoğunluğu temsil eden iktidarın bütün kararları aldığı icranın değişik alanlarında atamaların, yükseltmelerin doğrudan doğruya siyasi iktidar tarafından yapıldığı yerlerde, demek ki Alevilerin çok fazla şansı yok. Şimdi bu manzaranın Alevilere anlattığı böyle bir şey var, öyle değil mi? Nerede şansları var? Mesleki olarak ilerleme şansları, iyi yerlere gelme şansları nerede var? Bir yargıda var, bir de orduda var. Öyle değil mi?

Bir dakika, bakın bambaşka bir şeyden bahsediyorum. Bu ampirik, bir dakika itiraz etmeyin. Şimdi eğer bakın başörtü meselesi tartışıldığı zaman, Anayasanın 10. ve 42. madde değişiklikleri tartışıldığı zaman bunlar, çoğunluğun dini inancına bakın, Alevileri de kast etmiyorum, çoğunluğun dini inancından farklı bir inancı benimseyenler için çok önemli tartışmalar ise, Anayasanın bile bazen zorlanarak, Anayasa Mahkemesinin de kendini zorlayarak düzelterceği, azınlıkta kalanlar için böyle bir şeyse, burada ortaya farklı bir şey çıkıyor. Benim söylediğim aslında Alevilere değil, hükümete. Eğer Türkiye’deki özellikle hükümet üzerinde ağırlığını hissettiren laiklik tartışmalarını, otoriter laik tartışmalarını hafifletmek istiyorsanız, bu konuda rahatlamak istiyorsanız, Alevi sorununu çözün. Benim söylediğim bu. Siz bunu Aleviler askeri diktadan yana şeklinde anlıyorsunuz.

Ben şunu söyledim bakın, Maraş katliamını alın, Sivas’ı alın, Çorum’u alın, Aleviler kendilerini güvende hissetmiyorlar. Hissediyorlar mı, yani yeni yaşanmış yakın zamanda yaşanmış şeyler. Peki, bu güveni nasıl vereceksiniz? Anayasal güvencelerle verdiğiniz güven yetmiyor demek ki. Nasıl vereceksiniz? Bu bulanıklığı, bu tartışmaları sona erdirmenin yolu da Türkiye’nin gereksiz laiklik tartışmaları içinde enerjisini tüketmesinin yolu da bu konuda bakın tek çözümden, tek şeyden de bahsetmiyorum, yani indirgemeci değilim. Türkiye’de Alevi sorunu dediğimiz sorunu çözmek, bunu bir hal yoluna koymak, şu konuyu tekrarlamak zorundayım. Yani özellikle Binnaz hocama karşı. Akademiyanın sorunu değil bu sorun demedim. Siyasal iktidarın sorunu değil demedim.

2. Alevi alıştayı

Bu sorunu, bakın şöyle dedim, Alevi, bakın şu farkı anlayın, karşılaştırma yaparak bir şeyi söylediğiniz zaman bunu indirgemeci olarak algılamayın, genellemeci olarak yani ben genelleme yapmam. Alevilerle ilgili genelleme yapmam. Hiç kimseyle ilgili genelleme yapmam, ama bir mevzu üzerinde ağırlığı olan bir şeye işaret ederken, bunu karşılaştırarak söylüyorum. Bu meselenin özünde toplumsal bir mesele olduğunu, siyasal iktidarın ve akademiyanın bu sorunu çözmek değil, hafifletmek yolunda, hal yoluna koymak konusunda katkıları bulunacağını söyledim. Ama meselenin toplumsal bir mesele olduğunu unuttuğumuz takdirde, bu önemini bu ağırlığını göz ardı ettiğiniz takdirde, siyasal iktidarın nasıl pozisyon alması gerektiği konusunda ve akademiyanın nasıl çalışmalar yürütmesi yolunda da yanlış yolda ilerlersiniz.

Söylediğim budur, teşekkür ediyorum.

MODERATÖR - Teşekkürler Mümtaz'er Bey. Fuat Bey buyrun, kısaca.

FUAT BOZKURT- Kısaca açıklayayım.

şimdi, ben karşılıklı yanıt vermek istemezdim, ama Sayın Mümtazer beyin yani sürekli sorunları arpıtmasına şaşırıyorum. Bir defa askeriyede hiçbir zaman böyle bir yükselme olmamıştır. Hatta Birlik Partisi'nin ilk genel başkanının Alevi olduğunu, meğer generalmiş, emekli generaldi, eşi bile bilmiyormuş.

Siz yok ortada yükselme dediniz. Yakın zamana kadar orduda ... alınmadı, şansı da yok olmadı. Bu toplumsal bir gerçek.

MÜMTAZ'ER TÜRKÖNE- Orduya alınırken şeydeki gibi siyasal iktidarın belediyeye işi almasındaki gibi. Alevi veya Sünni diye araştırma yapılıyor mu orduda?

FUAT BOZKURT- Alınmadı. Yapılıyor çok da iyi yapılıyor.

MÜMTAZ'ER TÜRKÖNE- Ve Aleviler dışlanıyor mu?

2. Alevi Çalıştayı

FUAT BOZKURT- Evet dışlandı. Ortada her şey.

KATILIMCI- Bir yanlışlık, yanlış anlama olmasın kısa bir şey söyleyebilir miyim?

FUAT BOZKURT- Ayrıca, her toplumsal olayın çözümü siyasettedir. Ve çözüm buradadır. Ayrıca, yasalar önce uygulamada gerçekten boşluk oluşur. Tıpkı sigara yasağı gibi zaman içerisinde oturur. Nasıl Amerika'da zencilere verilen haklar ta 1960'larda başlamıştır, Martin Luther King'in mücadelesiyle falan. Bugün bir kara derili, yarı kara derili Amerika Cumhurbaşkanı olup, bu Martin Luther'in düşüydü, ben bunu düşünüyorum demişti.

Şimdi, siyasal yasalarda her zaman böyledir. Uygulaması, Abdülhamit anayasasını rafa kaldırması bile 1908'de tekrar uygulamaya konulmuştur ve belli bir süreç izlemiştir. Çözüm buradadır. Çözüm siyasettedir. Birtakım uygulamalarla toplumsal dışlamalar zamanla bitecek ve ortadan kalkacaktır. Çözümü buradadır, bunu fazla büyütmeye gerek yok. Teşekkür ederim.

MODERATÖR - Peki teşekkür ederiz Fuat bey. Hocam sizin katkınız olacak her halde.

BEKİR BERAT ÖZİPEK - Kısa bir şey söylemek istiyorum, şimdi burada Alevi kökenli insanlarımız darbeyi destekliyor gibi bir çıkarımda bulunmak çok yanlış. Yani öyle bir bilimsel bilgi, öyle bir veri yok şu anda. Fakat Alevi kökenli insanlarımızı, siyasi amaçları olan kişiler, bir şekilde manipüle ediyorlar. Bunu fark etmek gerekir. Yani Alevi gençlerimizin "iyi çocuklar" olmamak için çalışması gerekiyor. Yani anlaşılıyor mu, bir açıklama yapayım mı?

KATILIMCI - Hayır anlaşılmıyor, anlaşılmadı hocam, biraz daha açarsanız.

KATILIMCI- Özür dilerim. Bakın şimdi böyle şeyler, birincisi bu tartışma gündemiyle ilgili değil. Dolayısıyla yani yol almayı engelliyor.

2. Alevi Çalıştayı

İkincisi de şu tür yaklaşımlar zaten akademide de çok muteber olacak, ya da akademik bir üsluba uyacak şeyler. Aleviler kullanılıyor, siyasi şeyleri var, şu var bu var. Şimdi bu akademide hiçbir gurup için söylenmez. Yani akademinin bir sorunu ele almasıyla, siyasetçinin ya da başka kesimlerin ele alması arasındaki temel fark da bu.

Şimdi yani o yüzden bence bu tür tartışmalara hiçi girmemek lazım. Bu tür tartışmalar yol almayı da engeller. Yine de bir açıdan, hani hem sevinerek hem üzülerek Ali Murat arkadaşımızın da söylediği gibi, yani Bakan beyin açılış konuşmasından sonra akademisyenlerin böyle bir tartışmaya girmesini, ben yani gerçekten bir vahim durumla karşı karşıyayız.

Bakan beyin çizdiği çerçevenin biz çok dışındayız. Hani Degol'un bir ünlü lafı vardır. Fransızların, işte kaç tür peynir olan bir ülkeyi yönetmek kolay mı diye... yani biz ondan da beter hale düştük şu anda. Bu tür vurgularda çok dikkatli olmak lazım.

Konuşmaya veriyorum ben bunları. Yazılı olarak yazsanız, inanın bunların önemli bir kısmını artık batı dünyasında da Amerika'da da yani ...şeye giriyor bu.

Yani birinin kullanılması, siyasete alet olması, bir de siyaset o kadar kötü bir şey değil. Burada bir siyasi makamın önünde konuşuyoruz yani herkesin siyasette bir şekilde ilişkisi var ve siyasetle ancak ve ancak son kertede sorun çözülebilir. Siyasete de bu kadar karşı olmayı da ben anlayamıyorum. Birileri siyasetle ilgilenecek, anayasamız da bunu söylüyor zaten.

Kusura bakmayın yani izinsiz laf aldım.

MODERATÖR - Estağfirullah.

DEVLET BAKANI FARUK ÇELİK- Şimdi değerli akademisyenler, değerli hocalarımız. Aslında bu toplantılarda biz konuşmamayı, devlet olarak, hükümet olarak fotoğraf çekmeyi yeğlemiş ve o çerçevede de ikincisini gerçekleştiriyoruz. Bence çok düzeyli, çok seviyeli gidiyor.

2. Alevi alıştayı

Yalnız şunu ben anlamakta zorlanıyorum. Yani görüşler çok farklı olabilir. Buna bizim birinci çalıştayda, belki de gardını alarak toplantıya katılan Alevi önderleri, çok olgun bir şekilde iki günlük alıştayı neticesinde ayrıldılar ve onlara biz şunu söyledik. O alıştayın özeti isteniyorsa, bir tek cümle söyledik, bizler sizi masa etrafında buluşturduk, ama bizlersiz bundan sonra bir araya gelin. Buna ihtiyacı var Türkiye'nin, toplumsal barışın öncelikle kendi içimizdeki bu barışın temini açısından bundan sonra sık sık bir araya gelmenizin çok önemli olduğunu kendilerine söyledik birinci çalıştaydan sonra.

şimdi burada da ikinci çalıştayda çok düzeyli başlayan ve düzeyli gitmesini istediğimiz bu tartışmada farklı görüşler olabilir. Çok da aykırı da olabilir. İkna boyutuna dönüştürmememiz gerekiyor diye düşünüyorum. Bu görüşleri alalım, cevap verme hakkı da vardır, ama üzerine açıklamalar yapıldıktan sonra tekraren gitmeyi ben şahsen doğru bulmuyorum. Çünkü hepimiz ne söylendiğini, ne söylenmek istendiğini anlıyoruz.

Burada ben çok da art niyetli şeylerin olmadığı düşüncesindeyim. Söylenen şeylerin bir gerçek payı da var. Ben bunu yani Mümtaz'er beye destek anlamında söylemiyorum, ama siyasi cepheden bir katkı olsun diye söylüyorum, yanlış anlaşılmasın.

Bakınız siyasetçiler demokratik hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır. Ama siyasetteki rekabet öyle bir şeydir ki, tabi ki siyaset alanımızın ve demokrasimizin olgunlaşmasıyla da bağlantılı bir şeydir bu. Yani rakibi yok etmek için anti demokratik bir bakış açısı, bir duruş veya bir desteği sağlamayı bile yeğleyebilir siyasetçi. Bu o siyasetçinin niteliğiyle ilgili bir sorundur. Öyle görmemiz gerekiyor. Yoksa tümünden siyaset kurumunu da karalamamız gerekmez, bu konuyla ilgili olarak. Yani siyasetçi anti demokratik bir tavır aldı diye demokrasiye karşı olduğu anlamına gelmez, ama rakibini yok etme arzusu, onun her şeyini kapatmıştır. Bunun niteliğinin ölçüsü de ortaya bu şekilde çıkmış oluyor.

2. Alevi Çalıştayı

Onun için burada çok güzel başlayan bu toplantının iknaya dönüşmemesi arzusundayım. Bu konuda katkı sağlayacağınız inancındayım. Tabi konuşulacak çok şeyler var, ama biz konuşmama taraftarıyız, dinleme taraftarıyız, istifade ettiğimizi de ifade ediyorum. Tekrar ediyorum, amaç hakikaten kayıtlara alınıyor bunlar, iyi bir fotoğraf çekiliyor ve bunlar hızlı bir şekilde de az önce Binnaz hanımın ifade ettiği gibi pratiğinden başlayarak, çok da akademik değerlendirmelere ihtiyaç duyulmayan konulardan başlayarak, mutlaka çözüme kavuşturulması pratiğinin de gündeme gelmesi gerekiyor.

Böyle araya girdik, inşallah yanlış yapmadık.

MODERATÖR - Sağ olun.

FERHAT KENTEL- Evet teşekkür ederim. Ben de teşekkür ediyorum bu toplantıyı düzenleyenlere. Hükümetten gelen bu inisiyatifin çok anlamlı olduğunu düşünüyorum. Buradan da ayrıca bir böyle bir tek bir tane sonuç çıkacağı gibi hayale kapılmıyorum. Hatta bunun doğru da olmadığını düşünüyorum. Bu biraz belki işte Türkiye’de konuşulmayan birtakım şeylerin konuşulduğu dolayısıyla o çok sesliliğin duyulduğu bir platform olması, buradan çıkacak en önemli sonuçtur zaten. Buradan tek bir tane sonuç çıkamaz. Burada ancak şunlar konuşuldu denmesi, bizzat siyasetin kendisidir. Yani siyaset biraz belki o hareketin kendisidir. Yani sadece hükümetin ileride veya parlamentoda yapılacak olan oylanacak olan bir takım kararlar değil, sadece o kararlar değil, siyaset aynı zamanda tam burada yapılan bir şeydir. Bunların konuşulması ya ayıp, ya yasak, ya tabu olan birtakım şeylerin dile geliyor olması önemlidir.

Şimdi benim Alevilik üzerine yapılan araştırmalar, akademisyenlerin çalışmalarıyla ilgili galiba yani sadece Aleviliğe özgü olmayan bir durum var. Yani en genel olarak zaten belki şöyle bir tespitle başlayabilirim. Sosyal bilimler genel olarak ve demokrasi arasında zaten karşılıklı bir ilişki var. Yani yumurta mı tavuktan çıktı, tavuk mu yumurtadan çıktı hikayesini, çok böyle kesip atamayacağımız demokrasi olmadan sosyal bilim olmuyor, sosyal bilim olmadan da demokrasi olmuyor.

2. Alevi Çalıştayı

Buna bir adım daha söylersek aslında belki, demokrasi olmadan toplumsal hareket de olmuyor. Demokratik bir toplumsal hareket, demokratik bir toplumsal hareket olmadan da demokrasi olmuyor aslında. Yani bunlar birbirini besleyen şeyler.

Dolayısıyla Türkiye’de şimdiye kadar özellikle demokrasi konusunda inanılmaz işte zaaf, otoriter birtakım uygulamalar oldu. Dolayısıyla bu anlamda zaten mesele sadece Alevilik değil derken onu kast ediyorum. Türkiye’de entelektüeller, akademiker işte bir şekilde bir zamanlar hep konuşmaya çalıştılar aslında, ama yani şunu unutmayalım, işte dünya kadar insan bu memlekette hapislere atıldı. Yani düşüncelerinden ötürü dünya kadar insan işkenceye uğradı. Kürt meselesini konuştuğu için İsmail Beşikçi yıllarca bu memlekette hapislerde yattı. Yani İsmail Beşikçi iyi bir akademisyen miydi falan o ayrı mesele. Yani sadece İsmail Beşikçi bir şeyler konuşmaya çalışıyordu ve işte adamın hayatının yarısı hapishanelerde geçti ve biz ilgilenmedik yani onunla. Çünkü aslında tam da işte şöyle bir şey, o zamanlarda İsmail Beşikçi konuşurken belki de toplumsal dengeleri veya işte toplum içindeki demokratik değişimi talep edebilecek bir Kürt hareketi yoktu. O yüzden İsmail Beşikçi bir akademik olarak yalnız kaldı. Ama Kürt hareketi Türkiye kamusal alanında demokratik sahasında konuşmaya başladıkça, yine eğrisiyle doğrusuyla konuşmaya başladıkça, biz Kürt sorunu üzerine çok daha fazla düşünmeye başladık. Kürt sorunu üzerine çok daha zengin araştırmalar veya sözler düşünceler üretilmeye başlandı. Bir anlamda hareket oldukça, toplumsal hareket konuşur oldukça, söz de demokratikleşiyor veya düşünce de özgürleşiyor. Dolayısıyla bu ikisi arasında böyle bir bağ var.

Şimdi, mesela başka bir örnek verelim. İşte bundan birkaç sene önce Ermeni konferansı düzenlendi. Ermeni konferansında 1915’in konuşulacağı çok belliydi. 1915 soykırım mı denecek, yoksa başka bir şey mi denecek, ciddi olarak bir sürü insanın kafasında dolaşıyordu, ama bu konferansın düzenlenmesi yine işte böyle olumlu bir inisiyatifi düzenleyen hükümetin içinden Cemil Çiçek tarafından bizi sırtımızdan bıçaklıyorlar, hançerliyorlar hainler şeklinde birtakım tespitler de yapıldı.

2. Alevi Çalıştayı

Şimdi böyle bir durumda yani İsmail Beşikçi'yi aklınıza getirin. Bu, işte Türk devlet, otoriter devlet geleneğinin sonuçlarından biri olarak işte bir sonuç. Ötekisi daha sivil siyasetin içinden bir Bakanın dili veya işte ne bileyim aklıma şey de geliyor, yanılmıyorsam 1990'lar falandı galiba. İşte ben de o sıralar bir sürü saha araştırması falan yapıyorum, şöyle bir takım sorular mesela, İslam ne diyebileceğim cenaptan tam da bu araştırmalar üzerine beyaz casusluk diye bir şey çıktı mesela. Yani kabaca şu kast ediliyordu. Yani bu biraz tam kelimeleri hatırlamıyorum. Batı dünyası beyaz dünya falan gibi işte daha laik dünya gibi bir şey. Biz İslamcılar üzerine İslami kesim üzerine araştırma yaparak aslında bizim her türlü veri sağlamak gibi bir şey.

Şimdi, dolayısıyla yani düzeyleri söylüyorum. Bir devlet, hükümet, siyaset veyahut daha toplumsal aktörler düzeyinde aslında birtakım kelimelerden korkuyoruz, bir takım farklı şeylerin söylenmesinden korkan bir toplumuz biz. Dolayısıyla akademiklerin o yüzden biraz hakkını yememek lazım ya da sadece akademiklerin olmayan bir sorundayız çok belki toplumsal düzeyde çok daha genel bir söylemin altındayız. Çok da hegemonik bir durum altındayız ve bu hegemonik durum zaten bu memlekette insanların konuşmalarını sansürlüyor.

Şimdi burada şöyle bir şey oluyor. Bunun en kötü şeyi yani üç tane, beş tane araştırma yapılmış, yapılmamış önemli olan değil, ama Aleviler Sünnilere karşı, Sünniler Alevilere karşı, Kürtler Türklere karşı vesaire biz başkalarını duyamaz hale geliyoruz. Başkalarını duyamaz hale geldiğimiz için toplumda akademik olanların söyleyeceği her şeyi de tam da bu sağırlar diyalogu bir yere geliyor. Yani Aleviler üzerine bir araştırma yapmaya kalksan mesela şöyle bir şey olabilir. İşte sen bizi kime anlatıyorsun yani amacın nedir buradan, bizi tanımak çünkü işte buradan bir sürü hakikaten devletler yani ajanlık olabilir, stratejiler üretilmiş olabilir. İslamcıların bir zamanlar dediği gibi örneğin bir sürü şey olabilir.

Aklıma başka bir şey daha geliyor. Mesela örnek olsun diye söylüyorum. Bu da yine 1990'lar bizim üniversitede bir anons panosuna

2. Alevi Çalıştayı

şöyle bir şey asılmış bize çok komik, gizli ibaresiyle asılmıştı o şey. YÖK'ten gelen bir şeydi yanılmıyorsam. Akademik işte üniversite öğretim elemanlarına şu duyuru, işte Kürtlerin aslında kökenleri Türk olduğunun ispatlanması için araştırmalar yapılmaya teşvik edilmesi falan gibi şey. Şimdi yani diyor ki Kürtleri araştırma yap da bunun sonucunda Türkleri bul oradan diyor.

Burası böyle bir şeydi. Akademik olmak Türkiye'de galiba biraz işte 301'lere bir sürü şeylere karşı savaşmak demek. Haydi, biraz da abartayım şimdi, yine çok tehlikeli sulara dolaşmaya başlayacağım. İşte Atatürk'ün örneğin hakkında işte kazayla ağzınızdan çıkan ... gibi bir laf çıktığı takdirde, o bir işte mahkemelikler davalıklar falan olabilir. Ve burada akademik dünyanın özgürce tartışacağı bir yerde kelimelerimi sansürlüyorum şu anda, burada bizi izleyen bir üst bakış olarak burada bulunmasında galiba, akademik işinin çok zor olduğunu gösteriyor.

Yani akademik dünya kendi içinde dayanışan bir dünya değil. Çünkü o Atatürkçü değil zaten, Atatürk'e laf etti, o zaman bana ne. Yani toplumun, İslamcıların diyelim Sünni kesimin, Aleviler nasıl derdi değilse, Alevilerin, bunları kategorik gibi konuşuyorum ama, bu kadar kategorik olmadığını biliyorum, tabi ki dünya kadar insan empati duyuyor başkaları hakkında, ama en genel kategorilerde söylüyorum. Başörtüsü meselesi Alevilerin sorunu olmuyorsa, Kürtlerin yaşamış olduğu şey Türklerin sorunu olmuyorsa, mesela Erol Göka'nın söylediği şeyleri genişleterek söylüyorum. İşte şey demişti Alevilerin sabrı demişti mesela, yani Kürtlerin sabrı, Ermenilerin sabrı yani 1923'den öncesini konuşamamak, bütün o travmayı konuşamamak, ben konuştuğum zaman, sen konuşma benim başıma iş açıyorsun diyorum ben sana. Yani niye karıştırıyorsun 23 öncesini, ne oldu 1915'te bırak ... olmuş bir şeyler deyip kapatmaya çalışıyorum. Çünkü ben kendi varlığımdan şüpheye düşmeye başlıyorum. Akademik dünyada aynı bunu yaşıyor. Akademik dünya uzayda yaşayan bir dünya değil. Bu toplumun insanlarından bahsediyoruz. Nasıl toplumsal kesimler ayrıştırıldıysa tam da

2. Alevi Çalıştayı

bu devlet politikaları sayesinde, entelektüel akademik kesim de aynı o travmadan muzdarip aslında.

Son olarak da aslında şöyle bir şey belki daha Alevilikle ilgili daha somutumsu böyle bir yere gelecek olursam, galiba en genel olarak akademik dünya şöyle bir zamanda daha konuşur hale geliyor. Toplumsal dinamiklerden bağımsız değil akademiklerin konuşması. Toplumsal dinamikler eğer kendi içlerinde daha self rekleksif kendi üzerine düşünen, kendi içinde farklılaştıran o cemaati bozan yani biz bir bütünü. Biz Aleviler böyleyiz. Biz Sünniler böyleyiz. Biz Kürtler böyleyiz diyen bir toplumsal hareket dinamiğinden farklılaşıp yavaş yavaş, bizim içimizde demokratlar var olmayanlar var, bizim şöyle dertlerimiz var, biz aslında tek bir paket içine giremeyiz zaten denilmeye başlandığı zaman yani Alevilik kendi içinde çoğul bir sesle konuşmaya başladığı zaman, o zaman açıldığı zaman, galiba o zaman akademik dünya, entelektüeller, aydınlar da konuşabilir bir hale gelebiliyorlar. Ve şu ana kadar da galiba işte Türkiye’de şu anki en azından yaşadığımız konjonktür Ermeniliğin, İslamcılığın, Kürtlüğün kendi içinde daha fazla konuşmaya başladığı bir dönem ve Alevilik için de benzer bir durum söz konusu galiba. Artık Alevilik de tam da bu genel, toplumun demokratikleşmesi içinde çok somut bir yerde olduğunu düşünüyorum.

Bu aslında mesela şöyle bir şeyleri de belki getiriyor bize. Yani ne bileyim mesela işte Sayın Bakan sözlerine başlarken işte bu Doğu Türkistan meselesini söyledi. Yani Doğu Türkistan meselesi kimlerin meselesi ülkücülerin meselesi 70’lerde. Bizim meselemiz değildi ki o. Biz bugün herhalde işte Doğu Türkistan meselesiyle galiba ilgilenmeyen kimse yok. Yani o zaman şöyle bir şeye de geliyoruz, yani en azından artık onun eşliğindeyiz belki de. Biz Kürt olarak Doğu Türkistan meselesiyle ilgilenebiliriz. Yani bunu duyabiliriz. Biz Sünni olarak başörtülüler olarak Alevilerin Madımak meselesini duyabiliriz veya karşılıklı öbür taraftan. Madımda yanmış olsak bile Başbağlar’ı düşünebiliriz. İşte Türk olarak örneğin Kürdistan kelimesini telaffuz etmekten korkamayabiliriz. Nasıl Batı Trakya, Doğu Türkistan falan gibi birtakım laflar ediyorsak, Güney Kürdistan diye bir laftan korkamayabiliriz aslında.

2. Alevi Çalıştayı

Bunların çok fazla artık, sadece belki bizim ezberlerimiz, o hegemonik, total bir şeylerin üzerine kuşatan bir takım dil olduğunu fark edebilmenin şeyindeyiz. Ve tam da burada galiba işte bu hükümetten gelen bu çabanın bu toplumun hareketini, toplumun kendisini ve konuşmak isteyip de beceremediği, yani çünkü öyle süper teorik bireyler değiliz toplumun içinde yaşarken. Bakkalla, çakkalla, karımızla, kocamızla bir şeylerle konuşuyoruz aslında, öyle her gün sabahtan akşama teori yapmıyoruz, Alevilik falan gibi meseleleri düşünmüyoruz. Ama bir şey var, bir potansiyel taşıyoruz. Yaşadığımız hikayenin kendisi demokratikleşiyor. O demokratik hikayeyi galiba bir tür demokratik siyaset diliyle karşılamak lazım. Dolayısıyla bu anlamda, siyasetten gelen bu dilinde bunu hızlandırabileceğini düşünüyorum.

Dolayısıyla cümlelerimin başına dönersem, o toplumsal hareket ve demokrasi, düşünce ve demokrasi akademik dünya ve demokrasi arasındaki o ilişkinin belki hızlanması demek bu. Ve bunu hızlandırmak için de galiba herkesin yapabileceği bir şeyler var.

Teşekkür ederim.

MODERATÖR - Teşekkür ederiz Ferhat Bey. Siz söz mü alacaksınız? Buyrun.

BEKİR BERAT ÖZİPEK- Teşekkür ederim. Şimdi genel olarak ben akademik dünyadan çok fazla Türkiye’de bir şey beklenmemesi gerektiğini düşünüyorum. Çünkü Türkiye’deki üniversiteler, üniversite kavramının evrensel anlam ve içeriğine uygun bir atmosfer ifade etmiyorlar. Tersine Türkiye’deki aslında resmi ideolojinin yeniden üretildiği kurumlar genel olarak üniversiteler. Ve bu ideoloji de zaten daha çok bu sorunları üreten aynı zamanda kaynak. Dolayısıyla da bir bütün olarak üniversite camiasından bu anlamda çok fazla anlamlı bir katkı beklemememiz gerektiğini düşünüyorum. Ama şu önemli, şu olabilir, üniversitelerin içinden akademiya dünyasından bazı insanlar bazı bilim insanları çıkıp bu konularda aydınlatıcı, yol gösterici, ufuk açıcı çalışmalar yapabilirler ve yapıyorlar da. Burada da o insanlardan birçoğunu ben görüyorum.

2. Alevi alıştayı

Dolayısıyla bizim belki burada çıtayı biraz alçakta tutarak başlamamızda fayda var. Yani yoksa bugüne kadar Türkiye’de karşı karşıya bulunduğumuz en temel sorunlara üniversite bir çözüm getirmedi. Üniversite, akademik dünya ciddi anlamda bir perspektif, bir bakış açısı kazandıramadı. Kürt sorunu konusunda doğru dürüst araştırma yok.

İki gün önce gazetede bir haber vardı, bir akademisyenin başına gelenler. İşte Ermeni meselesi olsun, asker sivil ilişkileri olsun, işte başörtüsü ya da diğer konular, Alevi sorunu da bunun bir parçası. Dolayısıyla aslında üniversiteden bu anlamda akademik camia şöyle filan diye bir katkı, anlamlı, bütünsel bir katkı beklememek lazım. Ali Murat’ın söylediği önemli, Türkiye’de üniversiteler toplumun da siyasetin de gerisindedir. Yani Türkiye’de yapılan en önemli değişiklikler, demokratikleşme adımları, öncelikle üniversitede falan üretilmiş, pişirilmiş de daha sonra siyasetin eliyle topluma, hayata geçirilmiş falan değildir. Tersine üniversiteler çoğu kez aslında buna engel olmuşlardır. Yani en fazla darbecilerle haşır neşir olanlar da maalesef üniversiteler olmuştur.

O bakımdan böyle bir sorun var. İkinci bir sorun da akademiyle ilgili konuştuğumuz için aslında bunu özellikle söylüyorum. Türkiye’de akademi dünyasında sorunlar ele alınırken aslında bir bilim insanının ya da akademik çalışmanın doğası gereği ifade etmesi gereken hakikati sadakat, yani sonuçlarından bağımsız olarak doğruya ulaşma çabası değil, daha çok başka çabalar var yani siyasi çabalar var. Belirli bazı gündemi doğrulayıcı yönde çalışmalar yapmak var.

Mesela ben bir akademisyenle konuşuyordum, şeye çok şaşırmıştım. Alevilerin Şiileşme tehlikesinden bahsediyordu ve bunu engellemek gerektiğinden bahsediyordu. Şimdi benim açımdan, yeni sorunu anlamaya çalışırken yapacağı bir çalışmanın nereye gideceği değil, hakikatin ne olduğu yani olguyu ya da olgu gördüğüm şeyi, realite gördüğüm şeyi ortaya çıkarmak önemli.

Türkiye’de böyle sorunlar da var. O bakımdan akademyadan böyle... Fuat hocanın, Fuat Bozkurt’un söylediği çok önemli bence de.

2. Alevi Çalıştayı

Türkiye’de toplumsal bir sorun bu, ama toplumsal sorunların tabii ki siyasi çözümü olması gerekir. Alevilik sorununun mutlaka siyaset eliyle çözülmesi gerekir. Toplumsal bir sorunun çözümünün toplumsal olması gerekmez. Siyaset o sorunu zaten çözmek için vardır. Fuat hocaya tamamen katılıyorum. Bazen sorunun hafifletilmesi için bile siyasetin devreye girmesi gerekir. Mesela Amerikan toplumundaki siyahlara ya da diğer kırılğan guruplara karşı ön yargının ortadan kaldırılması konusunda siyasetin çok önemli bir işlevi olmuştur. Ve bu bakımdan siyaset ufuk açıcıdır.

Askeri darbeler meselesindeki tartışmayı da ben biraz burada çok anlamsız bir sertleşme olarak gördüm. Yani birisi çıkıp diyebilir, Aleviler askeri darbeleri destekliyorlar. Bunun yani cevabı, Binnaz hoca suçlama yapıyorsunuz dedi. Bence yanlış bir tespit yapıyorsunuz demesi gerekirdi yani tersi bir görüş ileri sürülebilir.

MODERATÖR - Siz üniversiteler de darbeleri destekliyor dediniz, hiç alınan çıkmadı yalnız.

BEKİR BERAT ÖZİPEK- Buna da zaten alınan çıkarsa yani çarpılır herhalde yani çok günah olur, öyle söyleyeyim.

Şimdi, hükümet çözüm yolunda akademyadan nasıl yararlanabilir, bunun belki üzerinde durmak lazım. Binnaz hocanın söylediği önemliydi orada da. Bütün bunları bilmeden de dedi, biz aslında bir şeyler yapabiliriz çözüm için. Yani ben Mümtazer hocanın umutsuzluğunu paylaşmıyorum o konuda. Şimdi biz mesela diyelim ki Alevi tarihini, Alevilik Kızılbaşlık farkını vesaire Aleviliğin teolojisini çok iyi bilemeyebiliriz. Bunu mesela Ahmet Yaşar hocadan diyelim ki, öğrenmek mümkün olabilir ya da onun kadar herkes bilmeyebilir. Ama biz aslında dünyada o inancın içeriğinden bağımsız olarak farklı inanç guruplarının, çeşitli inanç guruplarının sorunlarının nasıl çözüldüğünü biliyoruz. Yani bu konuda bizim aslında sıfırdan başlamamıza gerek yok.

Alevilik işte bütün çeşitliliğiyle Ali’li mi Ali’siz mi, İslam içi mi İslam dışı mı, mezhep mi, tarikat mı, cemaat mi neyse artık... Nasıl olursa

2. Alevi Çalıştayı

olsun bütün bunlardan bağımsız olarak, aslında nasıl çözüleceğine ilişkin, işte biraz önce sözünü ettiğim genel olarak üniversite camiası değil, ama onun içindeki az sayıdaki akademisyenin yaptıkları bence çözüm olabilir. Ufuk açıcı olabilir öyle söyleyeyim yani çözüm, direk üniversite çözüm bulacak falan gibi bir şeyim yok. Hani böyle entelektüel çalışmayı ya da üniversiteyi de abartanlardan değilim yani. Çünkü herkes kendi çalışma alanını böyle çok abartma eğilimdedir.

Ben burada siyasetin daha önemli olduğunu düşünüyorum. Hele hele Türkiye gerçeğinde siyaset akademyadan çok çok daha önemli. Burada şundan yararlanılabilir. Mesela İspanya inançla ilgili sorununu nasıl çözdü? Biz hep İspanya'yı mesela etnik sorunu nasıl çözdüğüyle ilgili olarak konuşuyoruz. Oysa İspanya'da din sorunu, laiklik sorunu ya da din ve vicdan özgürlüğü sorunu daha derin bir sorundu. Toplum gerçekten ikiye bölünmüştü. Bir kısmı mutlaka katolik devlet istiyoruz diyordu, bir kısmı mutlaka laik devlet istiyoruz diyordu. Ama başardılar. Yani bugün İspanya'da din ve vicdan özgürlüğü sorunu tamamen yok diyemeyiz, ama geçmişle kıyaslandığında minimuma indiğini söyleyebiliriz.

Dolayısıyla mesela Diyanet kaldığı sürece, din ve vicdan özgürlüğü konusunda Türkiye'de Alevi sorunu konusunda da diğer konularda da gerçekten kalıcı bir çözümlenme, sorunu çözmek mümkün mü? Bu konu mesela araştırılabilir ya da bu konu üzerinde yoğunlaşılabilir ya da din ve vicdan özgürlüğünün Türkiye'deki bugünkü durumu nedir ve nasıl çözümlenmelidir?

Şimdi önümüzde bazı ciddi engeller var ki, bunları kaldıramıyoruz. Mesela diyelim Tevhidi Tedrisat yasasını kaldırmadan ya da işte tekke türbe ve zaviyelerin seddini işte yasadışı ilan edilmesine, dedelik birlik bunun içindedir. Bu ağır taşları yolun üzerinden kaldırmadan mesela ne yapılabilir? Yani bunları kaldırmadıkça çözüm yoktur mu diyeceğiz, demeyeceğiz, yani bu süreçte de aslında yapılabilecek şeyler var.

2. Alevi Çalıştayı

Dolayısıyla aslında Hükümet akademyadan yararlanabilir. Bu anlamda yararlanabilir yani din ve vicdan özgürlüğüne ilişkin evrensel standardın tespiti ve Türkiye toplumunun Türkiye'deki siyasetin bunun neresinde olduğu...

Üç vakte kadar belki Türkiye'de hani Diyanet'i kaldırıp da işte gerçekten özgürlükçü bir modeli tesis etmek mümkün olmayabilir. Bana kalırsa Diyanet'i yani elime fırsat geçse hemen kaldırırım. Çünkü Diyanet kaldığı sürece Türkiye'de din ve vicdan özgürlüğü konusunda gerçek bir çözüm mümkün değildir. Ama bu olmadığı sürece ya da bu olana kadar belki hedefi ortaya koyarak yapılabilecekler konusunda hükümet yararlanabilir diye düşünüyorum. Bu anlamda yararlanabilir akademyadan.

Yani tartışırken de bu anlamda böyle çok fazla şeye gerek yok. Farklı fikirler olacak tartışacağız burada. Hükümetin Sünni ağırlıklı ya da Sünnilerin temsilcisi olması gibi bir görüntü, bu belki avantaj da olabilir. Yani çünkü özellikle Alevi sorununu çözme konusunda belki böyle bir algının, aslında Hükümetin tabiki böyle bir algının çözüme katkısı da söz konusu olabilir.

Son bir şey söyleyip bitireceğim. Bu konuda Hükümetin kendi içinden de sivil toplumdan da Alevi kesimden de Sünni kesimden de ciddi engellemeler gelecektir. Ve bu engellemeler çeşit çeşit olacaktır. Yani bir kısmı işte birlik, bütünlük kaygısıyla, bir kısmı taşları yerinden oynatmanın aslında bu ülkeye zarar vereceği vesaire.

Mesela şu an siz çok sabırlı şekilde bizi dinliyorsunuz. Bu çok gerçekten takdire şayan bir durum. Türkiye'de gerçekten bu bir ilk. Yani tereddüt ederek hatta tartışmaya müdahale etmeniz de gerçekten önemli. Bunun devam etmesi lazım. Yani ben biliyorum ki, ciddi anlamda çok engeller çıkarılacak. Sizin partinin hükümetin de içinden çıkarılacak. Buna rağmen bu yola devam etmek lazım.

Akademiya dünyasından da ben yani burada pek çok insanı görebiliyorum. Gerçekten sadece entelektüel birikimine, bilgisine değil

2. Alevi alıştayı

ahlakına da dürüstlüğüne de güvendiğim, bizim de belki yapmamız gereken Şey burada bir harç olabilmek ve hükümetten sivil toplumdan ya da başka bir kesimden tökezleyen olursa yola doğru itebilmek. Biz bunu kendi aramızda belki özellikle tesis edebilirsek yani bir akademik inisiyatif gibi zme katkıda bulunabiliriz.

MODERATÖR - Teşekkür ederiz. Aykan bey, Aykan Erdemir, buyrun.

AYKAN ERDEMİR- Teşekkür ederim. Sayın Bakan, sayın katılımcılar ben burada yine birkaç kimliğimle bulunuyorum. Ortadoğu Teknik Üniversitesi Sosyoloji Bölümünde ğretim üyesiyim, sosyal antropologum ve kendi tez çalışmam Türkiye'deki Alevi rgtlenmesi üzerineydi.

Diğer bir kimliğim dünyayı yalnızca anlamaya çalışan değil, dünyayı değiştirmeye çalışan bir insan olarak Alevi Enstitüsünün bilim kurulu yesi ve başkan yardımcısı olarak buradayım. nc kimliğim ki burada çok önemsediğim kimliğim, Bakanın hemŐerisiyim, Bursalıyım, Snniyim, semeniyim ve o kimliğimle de taleplerim olacak.

Alevi Enstitüsünün Sünni yesi olarak Şuradan başlamak istiyorum. Diğer arkadaşlarım, Enstitüden bilim kurulu yesi arkadaŐlarımın tespitlerine katılıyorum. Bu toplantı bir kere daha gösterdi ki, siyaset buradaki akademinin çok ilerisinde. Bakanın açılış konuşmasını çok çok önemsiyorum. Bu alıŐtayı çok çok önemsiyorum. İsmi koyarak Alevi ismini kullanarak bir alıŐtay toplanmasını, Bakanlığın himayesinde yapılmasını çok önemsiyorum ve bunun gerçekten Türkiye için tarihi bir fırsat olduğunu düşünüyorum.

Tanım konusuna gelince, evet Alevi sorunu denilebilir. Ben Sünni sorunu diyorum. Ama neticesinde bu bir Türkiye sorunu. Yani Türkiye'de din ve devlet ilişkileri sorunu. Bunu yalnızca bir grup üzerinden tartışmanın o guruba haksızlık olduğunu düşünüyorum. Yani benim Sünni ahlakım, Türkiye'deki din ve devlet ilişkilerindeki bu sakat durumun yalnızca Alevilik üzerinden tartıŐılmasının Alevilere yapılan önemli bir haksızlık olduğunu söylüyor bana.

2. Alevi Çalıştayı

Bu, temelinde çok genel olarak eşit yurttaşlık, temel hak ve özgürlükler sorunu. Sanırım bu konuda farklı düşünenimiz yoktur burada. Daha özele indiğimizde bu, inanç hizmetleri alanının, inanç alanının yeniden düzenlenmesi meselesi. Dolayısıyla bu bir kurumsal tasarım ve kurumsal inşa meselesi.

Evet, belki kimilerimiz, mevcut yapıyı koruyalım, aman dengeyi bozmayalım. Mevcut yapı içinde çözümler bulmaya çalışalım diye düşünüyor olabilir. Ve evet, yasalar da bazen elimizi kolumuzu bağlamakta, ama benim şahsi kanaatim ve sanırım ve çoğunluğun da kanaatidir, mutlaka ve mutlaka biz kurumsal değişikliğe gitmek zorundayız. Ve bu dolayısıyla siyasi bir meseledir. Üniversiteler yalnızca yol gösterebilir, model önerebilir, ama değişikliği yapacak, bunun sorumluluğunu taşıyacak, karşılığında ödülünü alacak, seçmenden ödülünü alacak, dünya kamuoyundan ödülünü alacak ve gerekirse bedelini ödeyecek olan siyasi iradedir. Cesaretinin ve vizyonunun yettiği yere kadar bu reformu taşır diye umuyorum.

Bu meselenin iki yönü var. Bir tanesi uzun vadede çözülmesi gereken, uzun soluklu çalışmalar gerektiren bu toplumsal tasarım yönü. Yani Diyanet İşleri Başkanlığı'nı yarın kapayamayız. Diyanet İşleri Başkanlığı, Genelkurmaydan bile güçlü bir kurum bugün Türkiye'de. Bunu herkes biliyor. Bir de daha yakıcı, kısa vadeli bir yönü var bu çalışmanın. Yani meselenin yarına, hemen yapılması gereken yanı var. O nedir? Türkiye'deki imtiyazlı, ayrıcalıklı zümrelere, mezheplere son verilmesi.

Ben bir Sünni yurttaş olarak böyle bir talepte bulunmadığımı altını çiziyorum. Ben Türkiye'nin asli vatandaşı değilim. Kurucu unsuru değilim. Ben ayrıcalık talep etmiyorum. Ermeni Gregoryen cemaatinden de Bahaîlerden de, Yahova şahitlerinden de Alevilerden de ayrıcalıklı olmak istemiyorum. Devletten destek de istemiyorum. Başka cemaatlerin vergileriyle kendi din ve inanç hizmetlerimin finanse edilmesini istemiyorum. Kendi ilahiyat fakültelerimin giderlerini de imam hatip okullarımın giderlerini de camilerimin giderlerini de imamlarımın, vaiz-

2. Alevi alıştayı

lerimin, muezzinlerimin giderlerini de su parasını da elektrik parasını da ben karşılayabilecek bir cemaatim. Maddi gúcüm bir yana, ahlaki olarak istemiyorum.

Ben, nasıl Aleviler de rızalık müessesesi varsa bizim de helallik müessesemiz var. Ben helal olmadığını düşündüğüm hizmetleri almak istemiyorum. Ve hükümetin Sayın Bakanın, şehrimin milletvekilinin beni bu ayıptan kurtarmasını bekliyorum ve talep ediyorum. Çünkü benim büyüklerim uzun yıllar kendi imkânlarıyla, inanç hizmetlerini finanse etmiş. Ve onların imamları cuma günleri hangi hutbeyi istiyorsa o hutbeyi okumuş. Ben bugün Ankara'dan fakslanan hutbeyi dinlemek de istemiyorum.

Dolayısıyla Sünni bir yurttaş olarak taleplerim, ama yakıcı gündem şu, yine bir yurttaş olarak da ama aynı zamanda Alevi Enstitüsünün bir bilim kurulu üyesi olarak da bugünden başlayarak, Türkiye'deki sistematik ayrımcılığa son verilmesi, her ne şekilde olursa olsun, nefret söylemlerinin ve nefret eylemlerinin ve onlarla birlikte yol alan sembolik ve fiziksel şiddetin engellenmesi... Hemen örnek vereyim cemevleri cümbüş evidir. Yarından başlayarak sizin iktidarınızda bir bürokrat bu lafı etmeye cesaret edemeyebilir. Bu bir anlık bir şeydir, ne polisiye bir tedbirdir, ne hukuki bir tedbirdir ne anayasal bir tedbirdir, bir tavır meselesidir. Türkiye'nin bürokratları iktidarın ne olduğunu gayet iyi sindirmiş kişilerdir. Hangi dönem de hangi lafı edip, hangi lafı edemeyeceklerini çok çok iyi bilirler. Mum söndü de dememeyi bilirler, cümbüş evi dememeyi de bilirler. Sıra üzerinde zorla, sopayla namaz kıldırılmayı da çok iyi bilirler. Bu tamamen biliyorsunuz, tayin meselesidir, terfi meselesidir. Bir gün içinde herkes hizaya gelir.

İkincisi, bütün bunları içeren hak ihlallerine son verilmesi ve gereken bürokratlara tüm dünyada olduğu gibi hassasiyet eğitiminin verilmesi. Biz Alevi Enstitüsü olarak yetişmiş bir kadromuz olduğuna inanıyoruz. Ücretsiz olarak bu hizmeti sağlamaya hazırız. Ve biz buna öncelikle kurucu, destekçi örgütlerimizden başladık. 131 şubemizden

2. Alevi Çalıştayı

seçtiğimiz üyelerimizi, Alevi vatandaşları başkalarına karşı ayrımcılık uygulamaları için hassasiyet eğitimine tabi tutuyoruz. Biz aynı hizmeti devlete de vermeye hazırız. Ve görünen o ki, belli bürokratların ve hatta seçilmişlerin bu tarz bir eğitime ihtiyacı var.

Ben çok kısaca çözüm önerimi de sunayım. Bu da bir kişisel öneri. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın sorunlu bir yapı olduğu belli. Fakat Türkiye'de denetleme ve düzenleme ihtiyacı olduğu da belli. Gerek Sünni kesimden gerek Alevi kesimden böyle bir talep geliyor. Benim inanç hizmetleri üst kurulu adını verdiğim, mevcut Diyanet'e bağlı üst kuruldan tamamen ayrı, diğer piyasa düzenleme denetleme kurullarına daha yakın olan yani hizmet üretmeyen, kaynak sağlamayan, denetleyici ve düzenleyici bir üst kurul. Ve o sektördeki, o alandaki yani inanç hizmetleri alanındaki tüm toplulukların ön şartsız temsilcilerinin yer aldığı, bakın bugün Türkiye'de Bahailik bir din değildir. Ona kim karar veriyor, onu ben söylemeyeyim. Hangi gurubun din olup, hangi gurubun din olmadığını hiçbir otoritenin karar vermediği, kendine din diyen, kendine cemaat diyen, kendine inanç topluluğu gurubu diyen kişilerin yer aldığı bir üst kurulun oluşturulması ve bu alanı denetleyip düzenlemesi önemli. Fakat kaynak yaratmak, hizmet üretmek ve kendi inancını yeniden üretmek o cemaatlerin yetkisindedir.

Zaten bunun dışında da bir yaklaşımın artık günümüzün insan hakları ve inanç özgürlükleri çerçevesinde mümkün olduğunu düşünüyorum. Yani artık evrensel standartlar yerleşmiştir, son dakika bitiriyorum, hükümet de bunun farkındadır. Türkiye'yi birinci lige çıkarma amacındadır. Mevcut durumun sürdürülemez olduğunu farkında olduğunu düşünüyorum hükümetin. Hem anayasal açıdan mümkün değildir, hem iç hukuk açısından mümkün değildir, hem Türkiye'yi bağlayan uluslar arası sözleşmeler açısından mümkün değildir. Avrupa İnsan Hakları Kararının gereği biran önce yapılmalıdır.

Alevilerin de bu da sonuç cümlem olsun ya da paragrafım, bugünkü koşullar altında toplumsal muhalefet ve mücadelelerini yükseltecekleri aşıkardır. Hatta çok yakında geniş sivil itaatsizlik eylemlerini gayet meşru olarak uygulamaya başlayacaklardır diye düşünüyorum.

2. Alevi alıştayı

Yani din derslerindeki dayak, zorla ibadet, başka bir mezhebin, inancın öğretisinin zorla dayatılması devam ettiği sürece kitlesel olarak öğrencilerin okullardan çekilmesi kaçınılmazdır.

Hatta şunu da söyleyeyim bir Enstitü olarak bu yönde 40 bin ye ve 131 şubesinde, kurucu destekçi rgtlerimize bu yönde eğitim vermekteyiz. Sivil itaatsizlik hakkını nasıl 1960'da Amerika'daki siyahlar kullanarak zgrleştilerse, Türkiye'deki Alevilerin de tabi önce bir hükümete kredi aarak, süre tanıyarak, ama yeri geldiğinde ulusal, uluslar arası hukuku kullanarak ve sivil itaatsizliği kullanarak Türkiye'yi zgrleştirebileceklerini düşünüyorum.

Teşekkür ederim.

MODERATÖR - Peki teşekkür ederiz. Herhalde bu tehdit algılanmıştır.

DEVLET BAKANI FARUK ÇELİK- Bu tehdide de bir tepkimizin olmaması herhalde dikkate alınıyor.

MODERATÖR - Yasin Aktay Bey buyrun.

YASİN AKTAY- Evet, tabi sivil itaatsizlik herkesin hakkı demokrasilerde. Fakat şimdi insan çok ilginç bir mahlktur, ben de çok ilginç bir mahlukum. şunu söylemeye çalışıyorum, akademik ilgi diyoruz ya başından itibaren. Konu şöyle formüle edildi, akademik ilgi acaba bir fotoğraf çekmek amacıyla mı yapar her şeyi, yoksa bir takım manipülasyonlara hizmet mi etmek ister?

Doğrusu bu soru çok felsefi bir sorudur. Çok felsefi boyutları da olan bir sorudur. Her çeşit akademik ilgiliyi, hatta akademik olması da gerekmiyor her çeşit ilgi aynı zamanda değiştirir, fotoğrafı çekmez, fotoğrafı çekerken değiştirir. Fotoğrafa olduğu gibi bakmak, baktığu şeye olduğu gibi bakmaz.

Siz akademik olarak bir konuya el attığınız andan itibaren, onu değiştirmeye de meyil etmeye başlamış oluyorsunuz. Siyasi ilgi de böyle bir şeydir.

2. Alevi alıştayı

Siyasi ilgili, biz burada nceki Alevi alıştayından edindiğimiz izlenimleri aktarayım. Sayın Bakan da çok güzel aktardı, kamuoyuna yansıyan görüntülerden de bu Şeyi edindik. Neredeyse herkes gardını almış, birbirleriyle kavga etmeye gelmişken, birbirleriyle kucaklaşarak ayrıldılar. Aslında değiştiler. Geldiler ve değiştiler. Her çeşit karşılaşma bizi değiştiriyor aslında. Her çeşit sohbet bizi birazcık değiştiriyor. Misal, ben deminden beri dinlediğim her konuşmayla burada Şimdi yapacağım konuşmayı değiştirdim.

Her konuşmanın etkisiyle burada yapacağım konuşmanın gzer-ghını epeyce bir belirledim. En son Őans Aykan'a güldü. Aykan bir Alevi'den daha fazla Alevi gibi davranıyor. Hani daha önceki 80'li yıllarda İslami kesim üzerinden böyle bir Şey olsa, sanki Alevilerin içerisine sızmiş ve Alevileri bir Şekilde manipüle etmeye alışan, Şey yapmaya çalışan, onları belli Őekillerde değiştirmeye, ama kendi istediği istikamette değiştirmeye azmetmiş birisi gibi davranıyor.

Şimdi ben bunu yadırgamıyorum. İnsanlar siyasi tercihlerini ve etkinliklerini seçme konusunda özgürdürler. Siyaset tam da budur. Siyaset insanın insan olma yeteneği, tam da insanın olabilecek en yaratıcı Őekillerde olaya müdahale edebilme yeteneğidir aynı zamanda. Tabiki gerçekten yapıcı olmaya çalışmak önemli.

Ben mesela cevaplamamız için söylemiyorum, sonra söz alıp cevaplayın isterseniz. Sadece Şu kadar, Alevilere yönelik bu kadar çok hani sivil itaatsizlik Őeylerini bu kadar çok hakikaten, onlara yönelik mağduriyetlere bu kadar hassas davranan birisi olarak, Türkiye'de yıllardır başörtüsü zulmü uygulanıyor. Ve başörtüsü zulmüne karşı acaba benzer bir tepki gösterdiniz mi?

Mesela benzer bir tepki, halen binlerce, yüz binlerce insan sadece başörtüsünü takıyor oldukları için okuyamıyorlar. Cumhurbaşkanı'nın eşinin veyahut da Başbakanın eşinin başörtülü olması köşke çıkmış olması falan sorunu halen ozmş değil. Halen ozm kim hissediyor biliyor musunuz, gidin halkın tabanına gidin, kimler okuldan olu-

2. Alevi alıştayı

yor, kimler yurtdışında çocuklarını okutmak zorunda kalıyorlar, kimler bu içten gerçekten çok çok muzdarip. Kimler katsayı zulmü yüzünden imam hatipte oldukları için son dakika, yani hiçbir geri dönme şansı tanınmaksızın, imkanı tanınmaksızın son dakika infaz edildi resmen, hayatları infaz edildi, gelecekleri infaz edildi. Yüz binlerce insan, imam hatip okulundaki yüz binlerce insanın resmen gelecekleri karartıldı, okuyamadılar, yani bu yüz binlerce trajediden bahsediyoruz.

Bunların da mesela hani bir şekilde dillendirilmesi, tabi ki bir Alevi konusu, bu Alevilere yapılan haksızlığı tabi ki şey yapan bir şey değil, dengeleyen bir şey değil. Öyle bir şeyden bahsetmiyorum, ama hani bu kadar çok Sünniliğin içerisi, şimdi Aleviliğin içerisine girmiş bir insan hem Alevilik adına konuşuyor, Aleviler olarak şunu yapacağız diyor, hem de Sünnilik adına konuşuyor, Sünniler olarak şunu istemiyoruz diyor. Orada ben derim ki, kendi adına konuş. Ben istiyorum mesela, ben cami istiyorum, ben imam istiyorum. Ben bu devletten her şey istiyorum. Siyaset de budur zaten. Siyaset, devletten bir şeyler istemektir.

Ben devletten Diyanet istiyor muyum? Diyanet bana dayatıldı. Diyanet benim isteğimle bana verilmiş bir şey değil. Aksine Diyanet Türkiye’de dindar insanları kontrol edebilmek için devlet odaklı resmi ideoloji çerçevesinde kontrol edebilmek için üretilmiş bir kurumdu. Hiç de böyle ihsan olarak bahşedilmiş, devletin Sünniliği kayırmak üzere üretilmiş olan bir kurum değildi.

Aynı şeyi Aleviler için de yaptı devlet. Sünnilerin payına Diyanet düştü, Alevilerin payına başka bir şey düştü. Alevilerin payına biraz daha başka kurumlar, başka oluşumlar düştü. Yani bu şöyle bir şey düştü. Aleviler, ben onu daha önce söylemek istiyordum. nceki notlarımda, yani 80’lere kadar Alevilik adına hiçbir şey istemediler. Bu dikkat çekici bir şey değil mi? Alevilik adına, bakın Alevi kimliği adına, Alevi dindarlığı adına, Alevi dinselliği adına hiçbir şey istemediler. Birkaç tane belki cemevi vardı, onlar da bizzat sol çevreler tarafından fazla gerici bulunuyordu.

2. Alevi Çalıştayı

Yani hatırlayalım arkadaşlar, sol çevreler Alevi söylemini baskıladılar. Esas onlar baskıladılar ve onlar şey yani her çeşit dinseliliği baskıladığı gibi Alevi dinseliliğini de baskıladılar. Dolayısıyla Aleviliğin, Alevilik olarak çıkması her zaman bir miktar böyle şeyler, biraz da Alevilerin tercihiyle böyle bir şeye...

80'lerden sonra çıktı Alevi talepkarlığı ve 80'lerden sonra çıktıktan sonra Alevi talepkarlığı, ne kadar geçti şunun şurasında bir anda cemevi diye bir şey. Bakın cemevi tarihsel olarak tespit edilmiş bir şey, cemevi kurumu öyle şekillenmiş, tarihsel olarak belirlenmiş böyle bir kurum yok. Bu kurum sonradan Alevi köylerinde var, kırsalında var bu cemevi ve bu cemevi 80'lerden sonra kentleşmeyle birlikte biraz daha bir ihtiyaç olarak Alevilerin de kendi dinseliliklerini yaşayabilecekleri bir mekan olarak hissedilmeye başlandı. Ve hissedilmeye başlandığı andan itibaren de Türkiye'de tabi ki bir sorun olmaya başlandı. Yeni bir şey, yeni bir talep, bu yeni talep siyaseten şu anda karşılığını bulmaya çalışıyor. Bir sorunlar var, çatışmalar var, millet anlamaya çalışıyor. Ama her çeşit anlama, her çeşit diyalog birazcık da insanlarda şeyi oluşturuyor, yabancı oldukları diyalog insanları birazcık ürkütüyor. Bu insanın tabiatında olan bir şeydir. Bunu çok da fazla yadırgamamak gerektiğini düşünüyorum.

Akademyada Alevilere akademya ilgi konusunda mesela İslami kesimin yıllarca, bakın bunu çok samimiyetle söylüyorum, yıllarca İslami kesim oryantalist ilgiye karşı hep böyle bir suçlayıcı ve itham edici bir tutum içerisinde olmuştur. İşte oryantalistler İslam'ı asimile etmeye çalışıyorlar, İslam'ı bozmaya çalışıyorlar. Hep haindirler, hep şey yapmaya çalışıyorlar.

Onun için mesela her çeşit İslam'a veya İslamcılığa yönelik Bin-naz hanım buradadır, o da bunun mağdurlarından bir tanesidir. İslam ile ilgileniyor olduğu için çok suçlanmaya da maruz kalmıştır mesela. Dışarıdan birisi olarak bakmanın böyle bir handikapı her zaman olmuştur. Fakat ben kendi adıma söylüyorum, hem oryantalistler hem batılı oryantalistleri hem de içerideki oryantalistlerin veyahut da içeriden

2. Alevi Çalıştayı

İslam'la bir miktar mesafeli olarak bakanların İslami entelektüelizme, Müslümanların, dindarların kendilerini anlamaya çok ciddi katkılarda bulunmuş olduğunu düşünüyorum ben. Yani bu yadırganacak, es geçilecek bir konu değil. Çünkü insan sadece kendini anlayamaz.

Bunu niçin söylüyorum, bazen Alevilerle ilgili her çeşit akademik veyahut da entelektüel ilginin hemen karşılaştığı veyahut da siyasal ilginin karşılaştığı ilk tepki bizzat bazı Alevi guruplar tarafından böyle bir, siz asimile etmeye çalışıyorsunuz veya bozmaya çalışıyorsunuz. Niye anlamaya çalışıyor olmayayım ki? Ben hakikaten bütün samimiyetimle her zaman anlamaya çalışmışımdır ve her zaman anlarken de gerçekten karşımda bir insan görüyorum. Ben bunu bütün samimiyetimle ve bütün saygımla, hürmetimle ve alabildiğine dikkatli de bir dil kullanmaya çalışıyorum. O dil de bu şey nedir, bu Aleviler gerçekten nereden gelir, yani çünkü ben 20 yaşıma kadar Alevi görmemişim. Aleviler hakkında hakikaten de hiçbir şey duymamıştım. Ben Siirt'ten gelirim. Siirt'te Alevi yoktu. Siirt'in yakın çevresinde de hiç Alevi yoktu. 20 yaşım kadar ben, ODTÜ'de tanıdım Alevi. ODTÜ'de de hiçbir zaman bana bir Alevi kendini Alevi diyen bir insan bana Aleviliğin ne olduğunu anlatmadı. Alevilikle ilgisi yoktu. Yani Alevi olanların Alevilikle ilgisi yoktu.

Bunun değişik bir sürü sebepleri olabilir. Şey bugün gerçekten de anlayışla karşılanabilecek birtakım sebepleri, baskı olabilir, kendi kendini baskılıyor olabilir. Başkalarının baskısını bu şekilde içselleştirmiş olabilir. Bunda benim de bir katkı olmuş olabilir. Bilmiyorum yani bunu da anlamaya çalışıyorum. Yani benim ne katkı olmuş olabilir diye, fakat akademyadaki ilgi şöyle bir ilgi. Türkiye'de hangi konuyu tartışsanız, o konunun mensubu sayıldınız, böyle bir hurafe daha doğrusu böyle bir çok kötü bir gelenek var.

Başıma gelmiş bir şeyden bahsedeyim, Necdet bey dedi ya Kürt konusundan bahsettim, daha doğrusu 40 sayfalık bir makale yazdım Güneydoğu üzerine içinde Kürt kelimesi geçmiyor. Başımdan geçen bir olayı hatırlattı. Ben bir üniversiteye müracaat etmişim ve üniversitenin rektör yardımcısı benimle mülakat yapıyor. O ara CV önünde

2. Alevi Çalıştayı

ve bakıyor. Ben de Güneydoğu üzerine, Güneydoğudaki zorunlu göç, bakın tırnak içinde zorunlu göç diyorum, ben de Kürt demiyorum, buna rağmen o zorunlu göç ve onun yarattığı sorunlar üzerine çalışıyorum. Mülakat on-onbeş dakikalık bir mülakat yaklaşık, 5-6 defa ya biz kardeşiz dedi bana. Biz aslında kardeşiz, ne var böyle şeyler konuşacak, ne var böyle şeyler araştırarak demek zorunda kaldı. Biz kardeşiz deyince ben 5'incisinde mi, 6'ncısında mı dedim, ben de dedim yani kuşkunuz mu var efendim dedim, kardeş olduğumuzdan. Yok ne münasebet dedi, ama o mülakatın sonucunu da belirlemiş oldu benim o itirazım da oradaki o ilgilerim de o şeyi de belirlemiş oldu.

Ferhat'ın dediği gibi akademisyenler kendi içlerinde kendi aralarında bir dayanışma içerisinde değiller. Akademik bir dayanışma içerisinde değiller. Akademik bir etik konusunda belirlenmiş ciddi bir etik, bir ahlak yok. Bu konuda çok rahatlıkla birbirlerini imha edebiliyorlar. Ve özellikle 28 Şubat gibi 12 Eylül gibi değişik dönemlerde ortaya çıkan YÖK'ün müdahaleleriyle akademisyenler birbirlerinin ayağını kaydırmak konusunda son derece mahir, becerikli ve bunu da bunu yapabilmek için ilk kullandıkları şeylerden bir tanesi budur, bu tür şeylerdir.

Alevilik, Alevi tanımlama konusunda, Alevilerin de çok muğlak, bir muğlaklığa fena halde sığınıyor oldukları da dikkat çekici bir şeydir. Yani bir yandan hem asimilasyon konusunda, başkalarının ilgileri konusunda bu kadar hassasiyet besledikleri halde, Aleviliğin ne olduğunu ortaya koyma konusunda da ciddi bir çaba yok Aleviler tarafından.

Ortaya konulan bütün çabalar biraz daha şey nitelikli oluyor, bunun çok farklı, alabildiğine farklılık ve çeşitlilik sergiliyor. Bir Alevilik tanımı mesela ortaya çıkıyor ki, benim müdahalemi zorunlu hale getiriyor. Mesela şöyle bir Alevilik tanımı, özellikle 28 Şubat'tan itibaren bir tür Türk İslam'ını Alevilik üzerinden üretme yönünde birtakım projeler oldu. Şimdi bunu, hepimiz buradayız.

Cumhurbaşkanının, Başbakanının işte Hacibektaş şenliklerine katılıp, oradan bir İslam'a karşı işte belki de Refah Partisi'nin temsil ettiği

2. Alevi Çalıştayı

İslam'a karşı ürettiği bir söylem var ve o söylemde bizzat söylenen şey şu; Alevilik, nedir Alevilik, Alevilik işte insan sevgisidir. Şimdi Aleviliği başkalarından ayıran şey, eğer başkası dediği şey, eğer Sünnilikse ve Sünnilikten ayıran şey, eğer insan sevgisiyse, bu dikkatli bir dil değil. Bu demektir ki, ben pek insan sevmiyorum. Ben insandan nefret ediyorum. Alevilik, özgürlükçülüktür. Ne yani ben özgürlük sevmeyen bir insan mıyım, ben bir Sünni olarak özgürlük sevmez miyim? Alevilik işte iktidar karşıtı, muhalif. Zaten süreç öyle bir süreç ki, İslamcılık tam da muhalefetin diliyken bu söz söyleniyor. Ve diğer İslam'dan belki de yükselen İslam'a karşı bir eleştiri olarak Aleviliği iktidar muhalifliği olarak niteliyor.

Şimdi bu tür tanımlar ötekini de tanımlıyor ve öteki de otomatik olarak adres olarak gidiyor, diğer kitleyi yakalıyor. Diğer kitle Sünni kesim yani ben kendimi hiçbir zaman Sünni görmedim. Şey anlamında Sünni görmüyorum, felsefi anlamda Sünnilere yoğun eleştirilerim var, ama hani burada ortada bir vaka var, o vakayı da tespit edelim, dürüstçe tespit edelim. Aleviliği bu şekilde tanımlarken, bambaşka başka türlü bir şiddet üretiyor olduğumuzu da lütfen görelim.

Siz Aleviliği özgürlükçülük, bilmem iktidar muhalifliği, başka ne demişiz, hümanizm, insan sevgisi, bağnaz olmamak falan gibi böyle şeyler olarak gördüğünüz zaman başkasına da tabi ki öbür bütün bu özellikleri atfetmiş oluyorsunuz.

Bir itirazım da benim Erol Göka'nın bir şeyi var. Şimdi Alevilerin, göçebelerin hep Alevi olduğu, yerleşiklerin de hep Sünni olması gibi böyle bir defa kendisi ispata muhtaç bir iddia ileri sürerek, arkasından bir şey bildirdi. Nedir bu iktidarlar yerleşikliği, nasıl Sünni hale getiriyorlar. Bu çok yanlış bir tespit bence. Göçebelerin hepsi Alevi değil. Belki Alevilerin, bir dönemin çünkü Türkiye'nin kentleşmesiyle ilgili tarihin eşliğinde okunması gereken bir önerme tabi ki. Bir dönemin Alevilerin tamamına yakını belki göçebe olabilir, ama bu bütün göçebelerin Alevi olduğu anlamına gelmiyor. Artı bütün yerleşik insanların da Sünni olduğu anlamına gelmiyor.

2. Alevi Çalıştayı

Artı Sayın Ahmet Yaşar hocam çok güzel belirtiyor. Bence onun okumalarına bu anlamda çok müracaat etmek gerekiyor. Burada yok, gelecekte selamını da yolladı, onun da selami üzerimde kalmasın, Mikail Bayram hoca da çok güzel tespitlerde bulunmuştu bu konuda.

Şunu söylüyor, Osmanlı'da gerçekten de devletin Alevilerle veya başka bir insan gruplarının inançlarıyla çok ciddi bir derdi yok. Problem tamamen siyasi bir problemdir. İnançla ilgili bir problem değildir. Dolayısıyla insanları, yakaladıklarımı Sünnileştireyim gibi bir derdi yok. Aksine bir sürü başka başka insan gruplarına mensup insanlar, tarikatlar, bunların hepsi heteredoks nitelikli şeylerdir. Bunlara dokunulmamış, dokunulmuyor, fakat niye Alevilere dokunuluyor? Çünkü Kızılbaşlık sorunu var ortada. Kızılbaşlık unsurunu hesaba katmak gerekiyor ve Kızılbaşlık unsurunu eğer yerli yerine katarsak, tabi onu da kendi aramızda bir nefret ve husumet üretecek şekilde değil, eğer doğru, sağlıklı bir şekilde işin şeyine katarsak, bugün üretilen sorunlarla bunun bir ilgisi olmadığını, bugün yaşadığımız sorunlarla bunun arasını mutlaka ayırmamız gerektiğini, o günün şartlarının o günkü şartlara ait olduğunu, o günkü iktidar şartlarından bugüne ait başka iktidar hesapları veya başka iktidar mirasları devralmamız gerektiğini düşünüyorum.

MODERATÖR - Peki teşekkür ederiz Yasin bey. Şöyle kısa bir açıklama, yanıt hakkı. Ondan sonra çok uzaklardan gelen ve yorgunluğu yüzünden akan Tayyire hanıma söz hakkı vereceğim. Buyrun hocam.

EROL GÖKA- Yani Yasin böyle anladiysa berbat bir konuşma yapmışım. Düzeltiyorum kayıtlara lütfen öyle geçsin. Türklerin Anadolu'ya geçme süreciyle, yerleşiklikle, Sünnileşme süreci paralellikler gösterir. Hepsi bu kadar.

MODERATÖR - Teşekkürler.

KATILIMCI- Yasin bey öyle anlamak istemedi. Baştan sona kadar zaten çelişkilerle doluydu.

2. Alevi alıştayı

MODERATÖR - Aykan Bey iki dakika.

AYKAN ERDEMİR- Bir dakika, yani ben kendimle ilgili bir savunma yapmak istemiyorum. Ben manipölatör olabilirim, fakat ben burada bilim kurgu üyelerimiz Doktor Ali Murat İrat, Doçent Doktor Mustafa Şen, Profesör Doktor Fuat Bozkurt danışma kurulu üyemiz, Yardımcı Doçent Doktor Ali Yaman'ı tenzih etmek isterim. Onlar manipüle olacak kişiler değİller. Dolayısıyla bunu vurgulamak isterim.

İkincisi de başörtülü öğrencilerden bahsetti Yasin hocamız. Ben kendisine kötü bir haber vereyim. Biz başörtülü öğrencileri ayrımcılık karşıtı platformumuzda yanlarına eşcinsel örgütleri, transseksüel örgütleri, Çerkez örgütleri, Kürt örgütleri, Bahai örgütleri, engelliler, Mahallemiler, Suryaniler, insan hakları örgütleriyle birlikte, 28 örgütle birlikte, Mazlum Der ile birlikte Alevi Enstitüsünde bizim meşrebimizce topladık, ayrımcılık karşıtı platform oluşturduk, yani sizin tahmininizden daha kötü şeyler yapıyoruz.

YASİN AKTAY- Bu benim için niye kötü bir haber olsun ki? Böyle mi anladınız beni yani.

TAHİRE ERMAN- Ben artık sıramı alıyorum. Çok uzaklardan geldim. Sahiden de yorgunum. İyi ki gelmişim, Alevi kültüründe hani kadın-erkek eşitliğı ortaya çıkıyor. Burada dört kadın olarak 3 kadın olmaktan kurtulduk, dört kadın olduk hiç olmazsa. O yüzden geldiğime memnunum.

Benim söylemek istediğim, geçmiş önemli tabi. Alevilik nedir, tarihi nedir, önemli. Aslında bu konuda da araştırmalar yapılıyor. Son olarak Harvard Üniversitesi tarih bölümünde bu mezar taşlarına, Alevi dedelerin mezar taşlarına bakarak, bin küsur, sen de bilirsin herhalde Ayten, doküman toplanarak bir doktora tezi yazıldı. Yani tarihi Alevi tarihini bilimsel olarak çalışan araştırmalar ortaya çıkmaya başlıyor.

Benim burada söylemek istediğim, bunun kadar günümüzde içten bakış açısı. Yani daha etnografik araştırmaların da yapılması gereğı.

2. Alevi Çalıştayı

Çünkü biz kendi aramızda konuşabiliriz, tartışabiliriz, zıtlaşabiliriz fakat Alevi topluluğu içinde, geniş bir topluluk içinde ne olup bittiğine, onların bakış açısına, deneyimlerini anlamak da çok önemli. Çünkü bu 1950'lerden sonra köyden kente göç Alevi topluluğunda büyük değişikliklere yol açtı.

Büyük çeşitlenmeler ortaya çıktı. Farklı siyasi ortamlarda farklı oluşumlar oluştu. Ve o yüzden çok farklı tanımlar var. Biz bir Alevilik tanımını dayatmak, Alevisiniz ... Alevilik tanımı diye bir kalıba sokmak durumunda olduğumuzu sanmıyorum. Fakat bu etapta farklı deneyimleri, Alevi diye kendilerini tanımlayan insanların Sünni komşularıyla olan ilişkilerine, bu insanların devletle olan ilişkilerini, algılarını anlamamız ve bu yolda daha demokratik bir toplum yaratacak şekilde, o insanların olumsuz deneyimlerini mesela ortadan kaldırmaya çalışmamız söz konusu olabilir.

Binnaz hanımın da bulunduğu gibi benim araştırmamda da bir Alevi mahallesinin hemen yanındaki karakolun adı Yavuz Sultan Selim Karakolu. Hemen yanındaki ilkokul Yavuz Sultan Selim İlkokulu. Ki bu ilkokulda daha sonra kendi aralarında imza toplayarak Demokrasi İlkokulu haline getirmeye çalışmışlar, isim resmi olarak değişmemiş, ama kendi aralarında Demokrasi Okulu diye bahsediyorlar.

Yani böyle bir kör çekişme söz konusu. Bunun değişmesi zor bir şey mi, değil. Bu bir anlayış meselesi. Bir saygı, farklılığı, tarihte yaşanan bir zıtlaşmayı anlamak, kabul etmek ve bunu saygıyla karşılamak ve bunu ... etmek söz konusu.

Bu gibi şeyler benim saha araştırmalarımda çok ortaya çıkıyor. Eskiden daha bastırılmış bir Alevi yaşantısı varken, şimdi benim saha araştırmalarımda Aleviler de kendi kimliklerini günlük yaşamlarında ortaya koyuyorlar. Hazreti Ali'yi kendi evinin duvarına asabiliyor ya da cem düzenleyebiliyor. Ve eskiye göre çok daha rahatız diye memnuniyetlerini ifade ediyorlar.

2. Alevi alıştayı

Fakat öte yandan böyle bir gelişme de Sünni komşuları arasında bir şaşkınlık ya da bir farklılığa da yol açabiliyor. Yani birisinin kendi farklılığını ortaya koymasıyla ilişkiler de biraz çekişmelere yol açabiliyor.

Ben inanıyorum ki zaman içinde bu farklılıklar da kabullenilecek, bir araya gelinecek. Öte yandan bir de şu, Alevi açılımı hani Alevi kelimesi, sözcüğünü kullanmak önemli bir şey günümüzde. Çünkü daha önce mesela bir arkadaşım araştırma yapmıştı, bir devlet kurumu tarafından finanse edilen bir araştırma. Araştırmada Alevi kadınların iş hayatında Sünni kadınlardan, ki bunlar köyden göç etmiş insanlardı, daha erken başladığını bulmuştu. Fakat Alevi kelimesini raporuna koyamadı.

Ayrımcılık diye, böyle bilimsel bir sonuçtu bu, onu ifade edemedi. O yüzden Alevilik çalışacağız, etnografik olarak ben Alevi gurupları çalışacağım demek o kadar da kolay değil. O da kısıtlıyor. O da önümüzü, bu konularda araştırma yapma ve bunu belki TÜBİTAK'tan bir proje almak, çünkü TÜBİTAK'ın çok iyi finansal desteği var, engelleyebiliyor yani. Bunun yolunun açılması da önemli.

Alevi açılımı o açıdan katkıda bulunuyor. Fakat ben buraya gelmeden önce benim kendi saha araştırmamdaki bazı insanlara sordum. Alevi açılımı, ne düşünüyorsunuz? Biraz şüpheyle yaklaşıyorlar. Şöyle, Alevi demek bile ötekileştirmek oluyor. Birilerini sen farklısın, bizler ve onlar, siz farklısınız gibi bir olumsuzluğa ve ötekileştirmeye de yol açabiliyor. Aleviler demeyim Alevi içinde birkaç kişi diyeyim. Çünkü çok kendi içlerinde sahiden çok çeşitliler ama benim konuştuğum birkaç kişi, hocam işte Alevi açılımı yerine demokrasi açılımı olsaydı ya da hak ve inanç özgürlüğü açılımı olsaydı. Böyle bir Alevilik vurgusu olmasaydı belki daha iyi olurdu. Biz çok göz önüne geliyoruz, çok bir de öteki konumuna gelebiliyoruz gibi bazı kaygıları da söz konusu. Ama ben yine de bu kelimenin bu ortamda da olmasının yararlı olduğunu, hatta Kızılbaş bile olabilirdi. Kızılbaş açılımı. Hani pejoratif olmaktan da çıkardı belki. Böyle hani şey, korkunun ortaya çıkmaması.

2. Alevi alıştayı

Son olarak da şöyle söyleyeyim. Çoğu kişi de devletle olan ilişkilerinin daha pürüzsüz hale gelmesini istiyor. Diyor ki, işte devletle bir iş alacağım, geldiğim köy soruluyor. Çünkü Alevilerde köy önemli. Ben bile biliyorum hangi köy Alevi olabilir. Köyün ismini söyleyince Alevi olduğum anlaşılıyor, işe alınamıyorum. Ya da belediyeden şey alacağım, yardım alacağım, köyüm şu, fakat o köyü söylemiyorum başka bir köyün ismini söylüyorum. Endişeliyim. Evet, mahalleden de. Kırsal kesimde köyden, şehirde mahalleden.

MODERATÖR - Tahire Hanım, ama ben de pek çok örnekte rastladım. Bazen de böyle bir sığınma olabilir mi yani başarısızlık ya da erişememe, köyümden ya da köklerimden kaynaklanıyor türünden bir şey, buna rastladınız mı hiç?

TAHİRE ERMAN- Neyi başaramama?

MODERATÖR - Yani şöyle bir şey. Bütün başarısızlığını ya da işte ulaşmak istediği yere ulaşamamasını Alevi oluşuna bağlamak gibi.

TAHİRE ERMAN- Öyle bir negatif bir hisse yani böyle bir artık şey, ne denir ona başarısızım, kaybedenim gibi bir hisle değil de yani yolu mu ben Sünni kimliğe biraz daha yakın olarıktan bulmaya çalışıyorum. Hani Alevi kimliğimi ön plana getirmek istemiyorum, o gelirse dezavantaj haline gelebiliyor benim için gibi kaygıları ve bunun için de önlemleri var. Hani kabullenip de ben artık kaybettim bu, yani başarısızım değil fakat başarılı olmak için belli şeyleri gizlemem lazım, yani günlük yaşamında gizlemese bile, devletle ilişkisi içinde daha dikkatli olmak ve bu Alevi kimliğini ön plana çıkartmamak gerektiği düşünceci hakim. Ama ben böyle çalıştaylarla bunun aşılabileceğini ve insanların da yani daha demokratik olarak kimliklerine sahip olarıktan devletle daha simetrik bir ilişki içinde olabilme hissine kapılacaklarına inanıyorum.

O yüzden de çok önemsiyorum buradaki alıştay sonucundaki somut gelişimleri. Çünkü son olarak birisiyle konuştum, hocam dedi, imza topluyoruz, olmayacak duaya amin demek istemiyoruz. Hep a-

2. Alevi alıştayı

lıştık hiçbir Şey olmuyor. Siz de bu çalıştaya gidiyorsunuz, ama bir Şey çıkmaz hocam dedi. Ben dedim hayır yine gideceğim, ben umutluyum, umarım bu umudum da gerçekleşir.

Teşekkürler.

MODERATÖR - çok teşekkürler Tahire Hanım. Nükhet hanım sizinki kısa bir katkıysa Şimdi alalım. Yoksa öğleden sonraki... Tamam, hemen başlayın o zaman.

Tamam, o zaman Binnaz Hanım kısa bir not ve mola veriyoruz.

BİNNAZ TOPRAK- O sorduğunuz soruyla ilgili kısa bir not. Ben Şöyle algıladım onu, Şimdi birçok yerde yaptığım son araştırmada Ale-viler işe alınmamaktan Şikâyet ettiler. Bize iş yok, iş yok. Yani ne devlet kurumlarında iş veriliyor ne de Şeyde dediler. Sayın Bakan da duysun bunu. Ne de belediyelerde. Ben defalarca, her seferinde dedim ki, ya zaten işsizlik var, yani bunu acaba işsizlikten dolayı iş bulamıyor da kendinize karşı bir ayrımcılık olarak siz mi böyle algılıyorsunuz diye sordum. Çünkü galiba onu sormuştunuz siz diye söyleyeyim dedim.

Ama her seferinde söyledikleri, bunun böyle olmadığı. Çünkü de-min de söylediğim gibi diyorlar ki, burada eskiden Şu kadar insan çalışırdı, Alevi olduğunu bildiğimiz, Şimdi alınmıyorlar ve peki nereden, alınızda mı yazıyor dedim Alevi olduğunuz, her seferinde. Ve sizin de dediğiniz gibi ya işe Şu köyden deyince anlıyorlar, adres soruluyormuş, çünkü iş müracaatlarında haklı olarak. Ya da mahalleler biliniyor, yani ben Şu mahalleden ilicalıyım dersiniz mesela bir yerde, Konya'ydı galiba hangisiydi, Erzurum mu, arada hangisi olduğunu unuttum. Neyse mahalleler belli. Mahallelerin ismi de belli. Oradan anlaşılıyor diye iddia ettiler. Ama hakikaten de yani sırf Aleviler değil, Sayın Bakan bunu çok duyduk Anadolu'da Şeyden yani ya Ak Partili olmayan ya cemaatlerden olmayan insanlara iş verilmediği iddiası ve buna da örnekler veriyorlar.

2. Alevi Çalıştayı

DEVLET BAKANI FARUK ÇELİK- Evet, araştırmalara tabi saygımız var mutlaka. Şimdi şöyle bir durum, bir kişi dahi olsa Alevi veya Sünni, bir mağduriyeti söz konusu ise, ülke yönetiminde sorumlu olan insanların duyarlılıkları son derece önemli. Kim olduğu önemli değil, netice itibarıyla insan, netice itibarıyla vatandaşımız yani. Fakat şunu da kabul edelim, Türkiye’de artık kuralların hakim olduğu bir yönetim anlayışı git gide oturuyor. Yani şimdi, eğer atamada bir sıkıntı yaşıyorsa elektronik ortamda atama yapılıyor, on bin öğretmen düğmeye basılıyor atanıyor. Alevi mi atandı, Sünni mi atandı diye bir sayım söz konusu mu, mümkün mü böyle bir şey? Mümkün değil bir.

İki, herkes KPSS alınıyor, puan sıralamasına göre, 99’dan başlıyor, aşağıya doğru geliyorsunuz. 91’e geliyorsunuz, 90’da Sünni birisi varsa giremiyorsa, 91’de de Alevi var giriyorsa, Alevi aldılar Sünni almadılar gibi bir yorum, bireysel bir yorum olarak değerlendirmek gerekiyor.

Bunları sorunun olmadığı anlamında söylemiyorum. Mesela başka bizim tespitlerimiz de var, yani Alevi köyüdür oraya geliyor adam çöp depolaması yapıyor. Yani 50 tane köy var belki başka alan da var. Yani bunu yapan yöneticiler de vardır. Bunu gerçekten hiç aklına getirmeyen yöneticiler vardır. Ben bunu Sünni-Alevi ayrımı olarak söylemiyorum. Ama kurallar hakim olmaya başladıkça, çağdaş, modern devlet olma gereği konusunda atılan adımlar var. Bu sorunlar bence zamanla sorun olmaktan çıkıyor, problem olmaktan çıkıyor diye ben izliyorum, gözlüyorum, işin içinde olan birisi olarak. Ama ne olabilir, bu taşeronluk meselesi çok tartışılıyor. Daha önceki Bakanlığımda da çok tartışıldı. O çerçevede işverenin tercihine kalmış geçici iş ilişkisinde farklı şeyler oluyorsa onu bilemiyorum.

BİNNAZ TOPRAK- Müsaadenizle. Yani dediğiniz doğru bunlar abartılıyor da olabilir, ama mesela eğitim sektöründe rakamlara baktım ben. Ve orada hakikaten de çok ciddi bir kadrolaşma var gibi gözüküyor. Bütün bu hani liyakate göre alıyoruz iddialarına rağmen. Çünkü sendikal rakamlara baktım, bir eğitim sektöründe bir milliyetçi kesimin MHP’ye yakın bir sendika var. İşte daha sola yakın bir sendika var, bir de şey var Ak Parti’ye yakın bir sendika var.

2. Alevi Çalıştayı

Şimdi Ak Parti'ye yakın sendikanın rakamlarına bakıyorsunuz 2002 yılında, öbürleri işte 200'lerde 300'binlerde falanken 42 bin. 2008'e gelindiğinde Ak Parti'ye yakın sendikada öğretmenlerin sayısı 315 bine çıkmış. Yani bilmiyorum kaç öğretmen aldıklarını, transfer de olabilir, ama transfer dahi olsa bir şeyi gösteriyor yani. Transfer dahi olsa hükümete yakın gözükmenin öğretmenler açısından, çünkü bu da çok söylendi, iktidara yakınız hissi vermenin, ilerlemede, işte sicil almada, diyelim ki okul müdürü, müdür yardımcısı olarak tayin olmakta vesaire çok önemli bir rol oynadığı. Yani bu rakam az buz bir rakam değil. Altı yıl içinde öbür iki sendika yerinde sayarken hükümet yanlısı sendikanın 300 küsur bin artması.

MODERATÖR - Çok fazla abartmışlar.

Şimdi çok teşekkür ediyoruz. Mola vermek zorundayız, yemek molası. Toplantı başlama saati 14.30. Tekrar görüşmek üzere saygılar.

.....

MODERATÖR - Üçüncü oturumu başlatıyoruz. Bu oturuma biraz geç başladık kusura bakmayın, ama öğle arası da bir saat içinde tamamlanamıyor.

Şimdi, biraz çözüme yönelik tartışma geliştirelim istiyoruz. Bu konuda artık önümüzdeki notlarda tartışmanın sınırları az çok belli. Bir önceki oturumda Nükhet Hanım söz istemişti. Şimdi kendisine söz veriyorum. Buyrun Nükhet Hanım, Nükhet Sirman.

NÜKHET SİRMAN- Evet, bir önceki oturumda Yasin'in ben Alevilerin kendilerini nasıl tanımladıklarını öğrenmek istiyorum, Aleviliğin tanımı yapılmıyor dediği nokta üzerinden biraz konuşmak istiyorum.

Bunu daha çok ikinci tartışma olan kimlik ... sorunları çerçevesinde de ele alınabilir diye düşünüyorum. Şimdi genelde Türkiye'deki akademik çalışma ortamına baktığınız zaman, bu sabah birçok tespit yapıldı. Kimisine katılıyorum, kimisini çok üzümlere dinliyorum bir akademisyen olarak. Fakat benim de bazı noktalara değinmem gerekiyor.

2. Alevi Çalıştayı

Türkiye’de saha araştırmasına dayalı araştırmalar nispeten yeni. Yani 1980 sonrası diyecektim, ama belki hatta 1990 sonrası geliştii. Ben saha araştırması yaptığım zaman, çünkü herkes bana bir köyde 3 yıl kalmış diye parmakla gösteriyorlardı. Yani bu böyle bir, bir antropolog olarak da tabii bunu yapmak zorundaydım. Dolayısıyla bu akademik pratiğin gelişmesi bir zaman aldı. Mübeccel Hanım Allah rahmet eylesin, ben sahaya çıkarken bana dedi ki, gideceksin kahveye oturacaksın. Orada insanlar senin ayağına gelecek. Şimdi benim, hâlbuki öğrendiğim antropoloji tam da bunun tersini söylüyordu bana. Yani böyle gidip de insanlara kendimi empoze etmemeyi, katılımcı gözlem diye bir şey varsa, oradaki insanların yaşayışına uymayı. Bu aynı zamanda da insanların size anlattıkları şeyleri ciddiye alıp almama konusunda da size yol gösteriyor.

Yani Türkiye’de araştırma yaptığınız insanların söylediklerini nasıl yorumlayacağınız üzerine ciddi bir pratik gelişmiş değil. Ya onların söyledikleri doğrudur yani beyandır asıl olan diye bakılır ya da onlar cahildir, daha eski Cumhuriyetçi kafa diyeyim, cahildir dolayısıyla ne söyledikleri bilinmez onun için onlar kale alınmamalıdır.

Şimdi bu iki tarafta tabii çok ciddi yanlışlar içeren bir bakış açısı. Bunların dışında, akademi teorilerimizle söylenenleri ciddiye alıp onları yorumlamamız gerektiği meselesi henüz üniversitelerde yerleşmiş değil. Bunun altını çizmek istiyorum önce.

Şimdi bunu dedikten sonra Alevilik meselesi söz konusu olduğu zaman, Aleviliğin ne olduğu söz konusu olduğu zaman karşımıza iki opsiyon çıkıyor. Ya biz Aleviliğin ne olduğunu söyleyeceğiz ya da Alevilerin Aleviliğin ne olduğunu söyledikleri yerden bakacağız.

Bunun arkasında çok daha ciddi ve benim başka konularda da özellikle namus kavramı üzerine yaptığım araştırmalarda karşıma çıkan başka bir sorun çıkıyor. O da şu, eğer Aleviliğin, namusun neyse, ne olduğunu söyleyeceksek, biz onun nereden geldiğine bakmalıyız. Şimdi, böyle bir orijin tartışmasının bugünle olan ilişkisinin çok ciddi

2. Alevi Çalıştayı

bir biçimde kurulması lazım. Tabi ki yani Ahmet Yaşar Ocak hocamızın söylediğini yani tarihçesini bilmek lazım, dediği yerde son derece katılıyorum, çünkü o tarihçe insanların kafasında, düşüncelerinde, dünyayı algılarında, dünyayı hayal etmelerinde çok ilginç şekiller olarak bugüne kadar geliyor. Dolayısıyla bunun ciddiye alınması şart. Ama bunun bir köken araştırması ve aslını bulacağım, gerçeğini bulacağım tipinde bir araştırmaya göre değil, tam tersine bugünü oluşturmada, bugünü düzenlemede bunların nasıl kullanıldığını anlamak üzerine buna bakmamız gerekiyor.

MODERATÖR - Zihniyet araştırması mı bu dediğiniz?

NÜKHET SİRMAN- Hayır, zihniyet değil, çünkü bu sadece bir zihniyet değil. Bu zihniyet araştırmaları bence yanlış bir şey, çünkü teoriyle pratik arasında bir ayırım kuruyor. Hâlbuki bizim yaptığımız şeylerle, düşündüğümüz şeyler arasında çok daha ciddi bir iç içelik var. Ve bu yani bu iç içeliğin üzerine düşünmek lazım. Bu iç içelik kendi başına ilginç bir sorun. Onun da neden ilginç olduğunu söyleyeceğim.

Dolayısıyla, bir şey gelenektir, dediğiniz zaman aslında onu bugün söylüyorsunuz ve geleneği bir anlamda icat ediyorsunuz. Yani akademisyenlerin, sosyal bilimcilerin çok iyi bildiği geleneğin icadı meselesinin altını çizmek istiyorum. Dolayısıyla da yani bu geleneğin icadı çerçevesinde baktığımız zaman, kimin hangi geleneği, ne zaman, hangi ilişkiler içerisinde, hangi iktidar ilişkileri içerisinde yeniden ürettiğini, yarattığını, inşa ettiğine bakmamız lazım.

Namus araştırmaları çerçevesinde ben öğrencilere şunu soruyorum, bir şeye namus demek kimin işine yarıyor o an. Yani buna bakmamız lazım. Bu orada bence çok önemli bir konu.

Şimdi bu geleneğin icadı söz konusu olduğu zaman tabi, kimliğin de yapılan bir şey olduğunu düşünmek lazım. Yani kimlik, Alevi kimliği, Kürt kimliği, Sünni kimliği, eşcinsel kimliği ne olursa olsun, kadın kimliği, bunlar bugün siyasi bir ortamda, siyasi ilişkiler çerçevesinde yapılan şeyler. Ve bunları yaparken de bir yandan gündelik hayat sürü-

2. Alevi Çalıştayı

yor bir yandan da yüksek siyasette geliştirilen söylemler, bakış açıları vesaire var. Ve kişiler gündelik hayatta bu farklı yerlerden gelen fikirleri, düşünceleri bir şekilde o yaşadıkları çerçeve, somut ilişkiler bağlamında anlamlandırarak yeniden üretiyorlar, yeniden değiştirerek yeniden üretiyorlar.

Dolayısıyla, baktığınız zaman, her türlü kimlik siyasetinin bir geleceğin icadı tarafı olduğunu söylemek lazım. Ve maalesef bugün Avrupa-Türkiye ilişkilerine baktığınız zaman, doğu-batı her tarafta böyle bir kimlik siyaseti üstünden dolaşan çok ciddi bir siyaset yapma biçimi olduğunu görebiliyoruz.

Farklılık ve benzerlik üretilen şeylerdir, kendiliğinden var olan şeyler değildir. Benim bir öğrencim Alevi kadınlar üzerine yaptığı bir araştırmada çok önemli bir şey söylüyor. Alevi kadınları kendilerini bazı Sünnilerden, yobaz tabir ettikleri bazı Sünnilerden ayırmak için, bizim kadınlarımız hürdür diyorlar. Öte yandan yobaz olarak tanımlamadıkları Sünni kadınlarla birlikte olmak için de Türk kadını diye başka bir şeyden bahsediyorlar.

Dolayısıyla yani bu ilişkiler içerisinde değişen bir şey. Dolayısıyla Yasin'in Aleviliği tanımlayın dediği zaman, Aleviliği tanımlayın diye birilerini bir yere çağırdığını düşünüyorum. Öte yandan, sen istersen öyle yapma, ama öyle yapmış oluyorsun, dolayısıyla bugün kentlerde baktığımız zaman birçok araştırmacı Aleviliğin göç meselesiyle çok ciddi bir bağlantısı olduğunu, kentlere gelindikten sonra Aleviliğin tekrardan kentsel ortamda nasıl yeniden üretileceği üzerine tartışmalar olduğunu ve aynı zamanda da bu farklı tartışmaların içerisinde kentlere göçmeden evvel var olan bazı kültürel pratiklerin yeniden tanımlandığı mesela cemevi gibi, kültürel pratiklerin yeniden tanımlandığını anlatıyorlar. Ve bunlar, bu tanımlamalar gündelik hayattaki değişik iktidar odaklarıyla olan karşılaşmalar çerçevesinde yeniden tanımlanıyor.

Dolayısıyla eğer biz zihniyet değil, bir pratikten söz edeceksek, o zaman bu pratiğin gündelik yaşam ve aynı zamanda da belirli muhay-

2. Alevi alıştayı

yilenin ışığında oluşan bir gündelik pratik toplamından bahsettiğimizi düşünmemiz lazım. Yani bu yüksek siyasette söylenen şeyler, gündelik yaşamdaki yaşam, bunların arasında muazzam bir geçişkenlik var, birbirlerini etkiliyorlar ve bu etkileyiş içerisinde çok farklı hayaller, teoriler, ideolojiler kullanılabiliyor.

Dolayısıyla burada, Aleviliğin ne olduğunu tanımlamak çok ciddi siyasi bir pratiktir. Bunun altını çizmek istiyorum. Bu yine, Yasin bilir son zamanlarda hissiyat sosyolojisiyle, ben duygu sosyolojisi diyordum, ama Yasin yle hissiyat lafının daha güzel olduğunu söylüyor bana, şimdi bütün bu karşılaşmalar tamamen bir duygu erevesi içerisinde yaşandığı için duygulara da bakmak gerekir. Halbuki bugün sabahtan beri duygu kelimesini bir psikiyatr hocamızın dışında başka kimse gündeme getirmede. Herkes gayet kognitif bir yerden konuşuyor. Halbuki bunun içerisine çok ciddi olarak da duyguların girmesi gerekiyor.

Son olarak kimlik siyaseti üzerine bir iki şey söylemek istiyorum. Kimlik siyaseti bir yandan güçlendiren bir siyasettir, bir yandan da zayıflatan bir siyasettir. Neden, çünkü siyaset güçlendirir, çünkü belirli talepleri gündeme getirebilirsiniz. O talepleri belirli bir ortaklık içerisinde gündeme getirebilirsiniz. Ama bir kimlik tanımı, aynı zamanda genellikle baktığımız zaman kendini bir kimlik olarak görmeyen bir gruba karşı yapılıyor. Dolayısıyla o kendini kimlik olarak görmeyen gurup kendini normal addediyor. Yani benim üstümde hiçbir işaret, hiçbir şey yok sen işaretlisin. Bu kimlik siyasetinin çok ciddi ve zayıflatıcı bir yönü. Ben normalim, dolayısıyla son derece haklısınız, Alevi sorunu ve Alevilik sorunu diye bir şey tam da işte bu stigmatize olma halinden ortaya çıkıyor.

Dolayısıyla o kimlik siyaseti bazı kişileri normal, bazılarını da farklı yapmış oluyor. şimdi bu farklılık çerçevesinde çok daha ciddi bir probleme daha geliyoruz. İşte bu tip çalıştaylar çerçevesinde şöyle bir noktaya çıkıyor; Ama Aleviler kendi aralarında anlaşamıyorlar ki, biz onları ciddiye alalım. şimdi böyle bir noktaya gelindiği ölçüde bu sadece ve sadece olayı dışlamak, siyaset dışına itmek anlamına geliyor. Dolayısıyla

2. Alevi Çalıştayı

sıyla yani Yasin'in sorusu, böyle sormadığını biliyorum, ama o noktada söz almak istememin nedeni buydu. Böyle siz tanımlayın kendinizi, kim olduğunuzu dediğiniz andan itibaren bence bu kimlik siyasetine büyük bir kapı açılıyor.

Bu kimlik siyasetinin nasıl ne şekilde yürütüleceğini tabi Alevi daha doğrusu siyaset alanında önemli olan Alevi aktörler üstleniyor. Bu aktörlerin ne yaptıkları, ne ettikleri, nasıl bu kimlik siyasetini götürecekleri de tabi sonuç olarak onlara kalmış bir şey. Ama benim burada altını çizmek istediğim şey, aralarında anlaşamıyorlar noktasına gelmesinin tam da normaliteyi kendi üstümüze almak olduğunun altını çizmek.

MODERATÖR - Teşekkür ederiz. Şimdi Mustafa Erdoğan Bey, buyrun.

YASİN AKTAY- Hocam bir şey yapabilir miyim, Necdet hocam, yani cevap değil, belki bir düzeltme, hocama cevap vermek ne hadime.

Yani önce itiraf etmem gerekir ki, lafı fazla uzattığımı hissettiğim yerde biraz fazla aceleyle bazı sözlerimin maksadını aşacak şekilde söylediğimi kabul edeyim önce. Alevilere kendinizi tanımlayın deme makamında da değilim ben. Kaldı ki Aleviler diye böyle yekpare bir şeyin karşısında olmadığının da çok çok iyi bilincindeyim. Değişik vesilelerle bunları daha soğukkanlı bir ortamda defalarca söylemişimdir.

Benim aslında orada, böyle alelacele bir mevzuya girip-çıkma şeklinde söylemeye çalıştığım şey, tam da hani Alevilerin zaten kendilerini tanımlama konusunda yaşamakta oldukları, hepimizin hissettiği o zorluk varken, bir yandan da bir yandan da Alevilerin önemli bir ölçüde bu her çeşit tanımlamaya veya tanımlanmaya karşı sergiledikleri direnç karşılık neredeyse bir dönem ortak bir tanım, hani olmayana ergi yöntemiyle mi diyorlar, bir şekilde bir tür negatif tanımlama üzerinden, başkalarını tanımlamaya dönüşen bir kendini tanımlama sürecini eleştirmek için söylemişim onu.

2. Alevi Çalıştayı

O da neydi, işte kendini bir şekilde tanımlıyor aslında sonuçta, son kertede. Bu Alevilik bir hoşgörü dinidir, işte bilmem hümanizmdir, işte insan sevgisidir, bağnaz olmayan, iktidar yanlısı olmayan falan diye diye... Öbür tarafta aslında karşısında konuşlandırıldığı başka bir siyasi oluşumlara veya siyasi düşüncelere karşı neredeyse bir şey içeren, tanımlama içeren, esas onları tanımlayan, neymiş işte dolayısıyla Türkiye’de yükselen İslami hareketler hümanist değildir, neredeyse insan düşmanıdır, neredeyse bağnazdır falan o şekilde işleyen bir tanımlamaya işaret etmek üzere söylemişim onu.

Teşekkür ederim.

MODERATÖR - Mustafa Bey buyrun.

MUSTAFA ERDOĞAN- Ben önce bu toplantının, hani bilim-siyaset ilişkisi bağlamında benim açımdan nasıl anlaşılması gerektiğine dair birkaç söz söylemek istiyorum.

Genellikle, bu tür bilimsel toplantıların veyahut da bilim adamlarının katıldığı toplantıların siyasi çözümler için altyapı malzemesi niteliğinde kabul edildiğine dair hepimizde ortak bir anlayış var. Bundan şöyle yanlış bir sonuç çıkarmamız gerektiğini düşünüyorum. Yani sanki buradaki konuşmalar bilimin otoritesini ifade ediyor, dolayısıyla eğer Alevi sorunu çözülecekse, işte bu veya buna benzer platformlarda önerilen çözümler temelinde çözülecektir. Bu düşüncenin doğru olmadığı kanaatindeyim. Çünkü üzerinde tartıştığımız bu ve benzeri sorunlarda çözüm tabi ki politik irade meselesidir.

Bu şu bakımdan da böyledir kanaatimce; Bilimden bahsederken zaman zaman burada da öyle izlenimler edindim ben, sanki orada öylesine duran, objektif, kullandığımız araçlarla birebir algılanacak bir hakikat var ve bilim adamı da bunu olduğu gibi alır, yansıtır tarzındaki bir algı. Bu tabi ki doğru değil, çünkü herkes kendi gözlüğüne, kullandığı alet edevata göre kendi paradigmasına göre şu veya bu ölçüde farklı şekilde görür, farklı şekilde anlatır.

2. Alevi Çalıştayı

O bakımdan bu iki noktayı yani asıl işin siyasi takdir meselesi olduğunu, irade meselesi olduğunu, gerçi buradaki veya benzeri ortamlardaki malzemelerden yararlanılabilir, ama bu nihai olarak, nihai sözü bilim otoritesinin söyleyen bir toplantı olarak algılanmamalı diye düşünüyorum.

Şimdi bunun dışında ben dolayısıyla hani bilimin otoritesiyle konuşmuyorum. Anglo Amerikalıların deyimiyle bir ...entelektüel olarak konuşuyorum. Şimdi Alevilikle ilgili onu ister sorun olarak adlandıralım, ister başka daha uygun bir kelime bulalım, Alevilikle ilgili olarak karşı karşıya olduğumuz sorun, hani Alevi sorunu değil, Alevilikle ilgili olarak karşı karşıya olduğumuz sorun çok zor bir sorun. Bunu Aykan beyin çok büyük bir takdirle izlediğim konuşmasına rezerv koyarak yapayım. Yani çok takdirle izledim, fakat bir iki ihtiyat kaydı bırakıyorum. Şunu demek istiyorum, o meseleyi büyük ölçüde bir din meselesi olarak ortaya koydu. Türkiye’de Alevilik konuşulurken bunu bir din meselesi olarak görenler veya mezhep meselesi olarak görenler şüphesiz çokça var, ama tabiki bu Alevilikle ilgili bütün mesele değil, yani meselenin tamamı bundan ibaret değil.

İkincisi zaten sadece din meselesi olarak algılsa bile, o zamanda mesela Alevilik İslam’ın bir şubesi midir, yani bu anlamda sadece bir mezhep midir veya İslami bir yorum mudur veya başlı başına apayrı kendi başına bir dini doktrin midir tartışması var.

Bu tartışma, hani bizim soyut olarak tartışmamız gereken bir gündem anlamında söylemiyorum. Zaten var olan tartışma yani mesela Cem Vakfı’nın tutumuyla, benim dışarıdan izlediğim kadarıyla kamuya yansıyan beyanlarından, başka Alevi guruplarının bu meseledeki tutumu çok farklılık arz ediyor. Dolayısıyla meselenin bir zorluğu buradan kaynaklanıyor. Ama öte yandan dediğim gibi bundan ibaret de değil. Çünkü meselenin bir Alevi kimliğinin sadece dini değil, başlı başına bir kültürel kimlik olarak algılanması gerektiğini hatta bazı kimlik algılamalarının doğrudan doğruya din karşıtı olmakla tanımlandığını da görüyoruz yani Aleviliğin içerisinden gelen.

2. Alevi Çalıştayı

Dolayısıyla karşı karşıya olduğumuz sorun çok zor bir sorun. Çözüm sadedinde yine ben Aykan beye referans vereceğim, bu mesele- nin aslında din açısından baktığımızda mesele büyük ölçüde Sünniler için nasılsa bana göre Aleviler için de aşağı yukarı öyledir. Yani genel olarak eşit yurttaşlık ve temel haklar meselesiyle karşı karşıyayız. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın statüsü de bu çerçevede sadece Aleviler için değil, pek tabii ki Sünniler için de bir problemdir.

Dolayısıyla hani konuşmalarımızda, çözüm önerilerimizde çok radikal olmayalım, fizibil öneriler getirelim diye, Diyanet'in statüsüne ilişkin tartışmaları hep bu tür toplantılarda, hele yarı resmi toplantılarda ikinci plana atıyoruz. Bence bu son derece önemli bir konu, ikinci plana atılmayacak kadar önemli bir konu olarak düşünüyorum. Dolayısıyla bu mesele- nin hala burada sabahdan beri konuşulan farklı yönleri de gösteriyor ki, hala bir siyasi takdirle ilgili tarafı var. Mesele- nin siyaseten nasıl görüldüğüyle ilgili tarafı var ve akademisyenlerin konuşmalarından belki ışık alınabilir, yardım alınabilir, yapılan araştırmalardan destek alınabilir, ama sonuç itibarıyla bu ciddi bir irade ve siyasi olarak mesele- nin üstüne gidebilme meselesidir diye düşünüyorum.

Şimdilik bu kadar teşekkür ederim.

MODERATÖR - Atilla Erden bey, buyrun hocam.

ATILLA ERDEN- Sayın konuşmacılar pek çok şeye değindiler. Ama ben eski bir Alevi Bektaşî Federasyonu kurucusu ve de o kültürden bir araştırmacı olarak tekrar etmeden bazı ana konulara değinmek istiyorum.

Bir defa bizi, Aleviliği tanıma zorladılar, ama kendilerinin yaptıkları tanımları bize kabul ettirmeye çalıştılar. Bir defa kesin şunu söylüyorum, her yerde de varım tartışmaya, Alevilik bir kültürel yapıdır, bir yaşam biçimidir, ama kültür dediğimiz zaman çok fazla tanımları yapıldığı zaman herkesin kafasında başka bir imaj doğuyor.

2. Alevi alıştayı

Bir kültür dediğimiz zaman ele alınan toplumun, inançları, değer yargıları, davranış kalıpları, sanatı, siyaseti, kullandığı dil, mimarisi bütün bunların toplamı o toplumun kültürünü oluşturur. Anadolu Aleviliğini de incelemek için bu kültürel yapıyı incelemek lazım. Ama bu kültürel yapıyı incelemek sanılandan çok zordur. Neden, sayın hocam çok iyi değindi, saha çalışması, bir defa sahada halkın içinde çalışmadan, yaşamadan, onun değer yargılarını görmeden Anadolu Aleviliği zerine laf etmek bence çok yanlış oluyor ve de çok büyük problemler doğuruyor. İnanın, ben yaklaşık 40 senedir Anadolu Aleviliği zerine çalıştım, ilk defa şimdi bazı şeyleri biliyorum ve yazacağım duruma geldiğimi kabul ediyorum.

Sadece Anadolu'daki Alevilerin lm kütüğü, mezarlıkları başlı başına bir olay. Yatağı yorganıyla gmleni, kıymetli eşyalarıyla gmleni, beş kefen konularak gmleni, ilk gün ölüsünü bekletip biroklarıyla helalleştikten sonra gmenleri, efendim helallik almadan hareket etmeyenleri, neyse saymayayım bitmiyor. Ama şu Türkiye'de herhangi bir köyde masal duymuş adam, Alevilik yazıyor. 500 tane Alevilik kitabı varsa iddia ediyorum Türkiye'de 490'ı masal anlatıyor. Hem de birbirine şey göstererek.

Oysa sahaya çıktığınız zaman olmadık şeylerle karşılaşıyorsunuz. Ben niversitede öğrendiklerimin 100 mislini Anadolu'daki Alevi dedelerinden öğrendim. Bir küçük örnek vermek isterim sahayla ilgili olarak. Denizli bir dağ köyü, bundan 4-5 sene önce akşam üstü köye indim, kalacak bir yer arıyorum, ama artık ekonomik yapı bozulduğu için köylü misafir etmeye de çekiniyor. Bir yaşlı beni gördü, televizyondan tanımış ille bana misafir ol dedi gittik. Odadan içeri girdim, karşı duvarda bir tane Hazreti Ali, bir tane Atatürk posterini, çok güzel, yan tarafta bir tane Kızılderili posterini. Baba, bu ne dedim, bunlar yiğit adamlar hoca, bize akraba olurlarmış dedi, orada dursun. İyi dursun dedim peki o zaman. Öbür tarafa baktım duvarda İsa, Musa bir de Meryem, goblen halıdan. Baba, bu ne dedim, ya bunlar da güzel adamlarmış hoca, anlatmamışlar, onlar da orada dursun dedi. Allah Allah dursun dedim,

2. Alevi alıştayı

durmasın diyecek hakkım da yok. Arkada bir yazı var kartona merak ettim, gittim onu okuyayım dedim, baktım kartondaki yazıya, bunu yazan arkadaş da okuma yazmayı asker ocağında öğrenmiş ilkokul diploması yok. Diyor ki; Şerefle bitirilmesi gereken en ağır görev hayattır. Bu nedenle bir lokma ekmek için şerefini ayaklar altına almaya, bir anlık zevk için namusunu kirletmeye, bir zamanlık mevki için el ayak öpmeye, günlük menfaatler için faziletini karartmaya değmez. Bunu benim üniversitedeki hocalarım, arkadaşlarım odalarına astılar. Ya bu nerede yazılmış diye.

Anadolu Aleviliği daha benim görüşüme göre yüzde 90 yapısıyla ne araştırılmış ne yazılmış durumda. Ama bunun yanında çok korkunç bir şey var. Anadolu halkına bu bir din kavgası olarak aktarılmış ve kötülenmiş. Ana, bacı dinlenmez, kestiği yenmez, yemeği yenmez, şudur budur. Ve bu yanlış değerlendirme yanlışlıyorsam, inşallah yanlış bilirimsem daha da sevinirim, bizim iktidar erkini elinde bulunduranların büyük kısmına, sabit fikir olarak yerleşmiş kanısındaım. Üniversite de bunların içerisinde.

Onun için bakın saydınız demin söyleyeyim, kaç tane valimiz var, bir tane, kaç tane genel müdürümüz var iki tane. Bunlar hep yok, hep yok. Örnekleri çoğaltırım. Başka örnekler vereyim, bazı arkadaşlar dediler, işte böyle söylüyorlar, ama ortaya koymuyorlar. Örneğin Ege bölgesinden size vereyim, Balıkesir il sınırları içerisinde 30 tane köyün yolu yapılmış, en ihtiyacı olan Alevi köyünün ki yapılmamış. 30 köyü ele alıyorsunuz, 30 köyün ... Alevi köyü, ilkokulu kendisi yapmış 1940'larda, ama yolu yapılmamış. Ama sağlık ocağı yok, ama muhtar odası yok. Bunları hemen onu da söylemek isterim, yani böyle beş senelik, bir senelik, iki senelik iktidara mal etmek, hiç saygın bir şey değil. Bu Cumhuriyetin kuruluşundan, 50'den sonra bu böyle gitmiş, bu kanıdaım.

Şimdi bu kültürel yapıyı, bu değer yargıları üniversiteyi de sarmış. Bir defa üniversitenin, akademinin artık çağdaş çalıştığı kanısında değilim. Çalışabilme olanakları da yok olmuş. Profesör Niyazi Berkes

2. Alevi Çalıştayı

rahmetli 1970’de diyor ki, üniversiteyi değerlendiriyor; üniversitede üç türlü hoca vardır diyor, bunları iyi değerlendirin, bir tanesi fil kulesinde yaşar ne yaptığını, ne ettiğini, ne kendisi bilir ne kimse bilir. Bir gurup burada. İkinci bir gurup diyor, eyyamcıdır. Her iktidara göre, her rüzgâra göre eser. O da hayatını yürütür. Bir de çalışma yapacak istekli bir gurup vardır, o da diyor, polisten yakasını kurtarırsa araştırma yapar.

Maalesef bugün halen durum böyledir, halen böyledir. Arkadaşlar isterse de hemen yüzlerce örneğini sayabilirim. Ve hiç ummadığınız şekilde bizim bilhassa Alevilerin içerisinde hiç ummadığınız ta Avustralya’ya gitmiş adam, geliyor bakın ne yazıyor, vakit olsa da bunları çok uzun tartışsak. Yani çok kısa zamanda bir şeyler söylemek istiyorum. Yazar diyor ki, ben diyorum ki, meraklı olan herkes kitap yazmalıdır. İstanbul’da herif oturmuş köprü’nün öbür başına, denizi seyrederek su falına bakıyormuş gibi kitap yazıyor. Bir de profesör olmuş. Bu profesörlük işine de hiç aklım ermiyor. Yerden mantar biter gibi profesör bitiyor. Sanırım Türkiye’de her üç kişiden birisi profesör.

Daha uzatırım yani böyle binlerce örneği var. Kitaplarıyla, bütün bu bozukla bir de iktidarın erkini elinde bulunduranların kamu kuruluşlarının başta olmak üzere asimile adına yapmadıkları kalmamış. Şimdi size bir örnek veriyorum, Pir Sultan Abdal’ı hepimiz tanıyoruz. Herhalde onun için 2-300 kitabı devrettim böyle bir dörtlük görmedim. İki tane de profesör ismiyle, dört baskı yapmış, bedava dağıtılıyor bilmem ne, daha onlara hiç gelmiyorum. Bakın şimdi yazdığına; Pir Sultan Abdal’ım ölürüm deme, kıl beş vakit namaz kazaya koma, sakın bu dünyada kalırım deme, tenim teneşirdedir özüm sağdadır.

Bunlara dikkatinizi çekerim. Yüzlerce, özü de sağdaymış. Özü de sağda. Demek ki yapılacak işlerden birisi, akademide sağlıklı çalışmalar yapabilmek. Diyorum ki, akademiler bir defa Ahmet hocam çok güzel söyledi, tarih boyutunu söyledi, tarihçi olarak, Asya etnografyasını bilmeyen Anadolu Aleviliğiyle ilgilenmesin diyorum ben. Anadolu yerli halklarını, Mezopotamya tarihini ve Ortadoğu’nun mitolojisini bilmiyorsanız yine bu işe girmeyin, yaşamın içinde de yoksanız yine girmeyin. Böyle bir haftada, iki günde olmuyor.

2. Alevi alıştayı

Denizli’de bir guruba on gün ders verdikten sonra, sahada nasıl araştırma yapılır, antropologlar, bir dağ köyüne götürdüm. Akşama kadar çalıştılar, akşam üstü geldiler dediler ki, hocam burada Alevilik kalmamış. Ya Alevi köyünde nasıl Alevilik kalmaz. Alevi köyü. Vallahi kalmamış dediler. Muhtara rica ettim, bir oda bulur musunuz bize dedim. Hoca dedi, iki tane oda var dedi. Köy odası, biri kaymakam vali gelince gösteriyoruz. Bir de kendimizin dedi. Hangisi büyük dedim, kendimizinki güzel dedi. Öğrencileri yerleştirdik, makinelerimizi koyduk. Yaşlıları davet ettik. 97 yaşında bir nene geldi. Böyle sekiz numara desem, dürbün gibi bir gzlk. Ama kulağı falan iyi duyuyor. Bastonlu geldi, işte hoca, profesör, dede falan deyince benim elime sarıldı. Ebe dedim, ben senin elini öpeyim gel bak dertleşelim. Sarıldık, birden durdu, vah vah dedi, dedim herhalde uzaktan geldi, yorduk, zldm. Ne oldu ebe dedim, oğlum dedi, ayınız yok, sohbetiniz yok, ikramınız yok, camiye düşmüş gibisiniz dedi. Haydi, ayıkla pirincin taşını. Ama Şimdi birçok teolog arkadaşım, ben ismen vereyim size, kitaplarıyla gidiyor, Alevilik araştırmış camiye gidiyor musun, gitmiyorsun, şu kadarı gidiyor, bunlar esas İslam’dır... Alevilik, yok ya bu kadar olmamalı. Bu kadar olmaz, bir şeyin sınırı olmalı.

Şimdi buradan, özetle şunu söylüyorum, Anadolu’da Alevilik diye bir sorun var. Bu sorun Türkiye’nin demokratikleşme, ağdaş demokrasiyi yakalama ve laiklik sorunudur. Eğer buna ağdaş bir boyut da getirirsek, Alevilerin sorunlarının yüzde 99’u çözülür. Kendi sorunlarımız kalır. Kim dede olacak, dedeyi nasıl seçeceğiz, kaç lira vereceğiz, hakkullah verecek miyiz vermeyeceğiz, bu bizi ilgilendirir. Ama esas sorun toplumun ağdaş bir demokratik yapıya ulaşmasıdır. Çağdaş, laik bir yapıya ulaşması sorunudur. Siz laik diyorsunuz, anayasaya zorunlu din dersi koyuyorsunuz, akşam ocuk geliyor ondan sonra ağlayarak, ne oldu kızım, hoca anlattı diyor, işte cehennemde büyük çukur olacakmış, ateş olacakmış, evet, içine dşecekmişiz, omzumuz byyecekmiş, niye byyecekmiş kızım, e ateş çok yaksın diye. Kim anlattı, din dersi hocam. Ya bunun artık boyutu kalmadı. Bundan insan üzülüyor, toplum adına üzülüyorum.

2. Alevi Çalıştayı

Çocuklarımızı televizyon esir aldı, kontrol edemiyoruz, sokak esir aldı kontrol edemiyoruz, bir de okulda esir oldu. Bir nesil yetiştiremiyoruz. Bir şey söylemeye korkuyorsunuz. Yönlendirmeye korkuyorsunuz. Bir şey eklemeye korkuyorsunuz.

İşte bunları kökten sağlıklı olarak eğer ele almazsak ve bu şekilde bunlara çözüm aramazsak bir yere varamayız. Onun için ben hükümetin bu tartışmaları başlatmasından dolayı memnunum. Belki de yol alacağız onun için de sevinçliyim, ama şu kadar da sitem etmemi hoş görürse Sayın Bakan, mesela bu kadar masraflar ediliyor geliyoruz. Bu programlar bize bir ay önce verilseydi herkes çok özgün bildirimleriyle gelseydi, burada daha ciddi tartışsaydık, genel konuşmalar yerine çok daha faydalı olurdu sanıyorum. Bu düşüncelerle de konuşmamı bitiriyorum, teşekkür ederim.

MODERATÖR - Teşekkür ederiz Atilla Bey. Şimdi Hüseyin Bal beye söz hakkı veriyoruz.

HÜSEYİN BAL- Sayın Bakanım, değerli arkadaşlar, ele aldığımız konular Alevilerin talepleriyle ilgili olduğu için Alevi sorunu gibi algılanmaktadır. Oysa sorun esas olarak temel insan haklarıyla ilişkilidir. Bu nedenle bu toplantıya Alevi açılımı denebileceği gibi insan hakları açılımı da denebilir.

Şimdi, ben bazı tespitler yapmak istiyorum öncelikle ve daha sonra da Alevi toplumunun taleplerini anlamaya çalışacağım ve bunların ne anlama geldiğini açıklayacağım ve kendi önerilerimi sunmaya çalışacağım sizlere.

Öncelikle Alevi sorunu ya da Alevi olgusu, Alevi gerçekliği Alevilerin yaşadığı sorunlar şeklinde çeşitli biçimlerde bunları tanımlayabiliriz. Ama sonuç itibarıyla eşit yurttaşlık hak talepleridir. Bunu öncelikle böylece tespit etmek gerekir.

Bu konunun muhatabı, öncelikle Alevi toplumu ve Türkiye Cumhuriyeti devletidir. Alevi toplumu kendisini, Alevi sivil toplum kuruluş-

2. Alevi Çalıştayı

larıyla ifade ediyor. Devlet de kendisini burada siyasi otoriteyle ifade ediyor. Bu nedenle bu toplantılarda da Alevi toplumu temsil eden sivil toplum kuruluş temsilcilerinin olmasının doğru olacağını düşünüyorum. Bundan sonraki toplantılarda da olmak üzere. Böylece, açıklık sağlanmış olur, güvenilirlik artmış olur diye düşünüyorum. Tabi bizler bireysel kimliklerimizle aydın olarak bu sorunun çok yönlü tartışılmasına, metodolojik olarak ve ilkesel olarak bazı katkılarımız olabilir. Bu nedenle de bu toplantıları önemsiyorum.

Tabi Alevilik olgusu ne tarihte kalınarak çözülebilir, ne de burada zaman zaman girdiğimiz teolojik tartışmalarla çözülebilir. Bu, yaşanan olgusal, somut bir sorundur. Dolayısıyla bugüne dair olan sorunu. bugünün anlayışlarıyla çözmek gerekir.

Bu sorunun ya da sorunlar halkasının çözümünde, dışarıdan, Avrupa Birliği'nden ya da bir başka yerden bir beklenti içinde olmamız gerekmiyor. Topyekûn olarak toplumun bu sorunu çok açık bir şekilde tartışması gerekiyor.

Biz bu sorunlarla çok fazla da aslında buralarda kalmamamız gerekiyor. Biran önce bu sorunu çözmek, onun arkasında Kürt sorununu belki Kürt açılımı, Alevi açılımı benzeri toplantılar aracılığıyla bu olabilir ve bunların ötesinde bunları çok hızlı aşarak, temel problemlerimizi işsizlik, istihdam sorunu, üretim darlığı ve sosyal şiddeti, özellikle dışa dönük şiddetin aileye ve akrabaya yönelecek şekilde gerçekleşen sosyal şiddeti, bu gerilimi hem devlet olarak hem de sivil toplum kuruluşları olarak, akademisyenler olarak nasıl çözüleceğinin araştırmasını yapmak durumundayız.

Şimdi, tüm sorunların görüşülerek, tartışılarak, karşılıklı gurupların, toplumun, devletin birbirini anlayarak çözülebileceğine inanıyorum. Bu çerçevede taleplerin neler olduğuna bakalım.

Şimdi talep bir ya da birinci talep Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kaldırılması ya da Alevilerin kurum içinde temsili. Şimdi bu iki öneri, Alevi sivil toplum kuruluşlarının farklı anlayışlarının içinden gelmiş olması-

2. Alevi Çalıştayı

na rağmen bana göre her ikisi birbirini tamamlıyor. Her şeyden önce Türkiye’de başlangıçta modernleşme sürecinde ulus devlet, Diyanet İşleri Başkanlığı’nı kurmakla belki onaylanmış bir din anlayışını gerçekleştirmek ve bunun yanında din devleti kurma özleminin önüne geçmek istemiş olabilir. Yeni guruplara bir güvensizliği nedeniyle bu kurum oluşturmuş olabilir. Ama bugünkü olgunluk düzeyi içerisinde bütün dini gurupların içinde Aleviler de olmak üzere Sünni ve onların kendi iç açılımları da olmak üzere bir arada yaşayabileceğine inanıyorum. Bu olgunluk düzeyinin gerçekleştiğine inanıyorum.

Dolayısıyla, din işlerinin dini guruplara devredilmesi için gereken iklimin ve şartlığın hazırlanmasının önemli olduğuna inanıyorum. Tabi Diyanet İşleri Başkanlığı’nın şu anda üstlendiği görevleri dini guruplara ve onların temsilcilerine bırakmak bir süreç meselesidir, birdenbire olacak bir iş değildir. Ama buna başlamak lazım. Dolayısıyla bu kurum içerisinde Alevileri, Sünnileri hatta Müslüman olmayan diğer yurttaşlarımızı temsil edecek birimlerin ve yapıların oluşması gerekir ve Diyanet İşleri Başkanlığı da bütün bunların üstünde bir organizasyonu sağlayan bir üst kurul olarak çalışabilmelidir.

İkinci talebe bakıyorum, cemevlerinin ibadethane olarak kabul edilmesi ya da işte yasal statüye kavuşturulmasıdır. Şimdi yeryüzünde hiçbir dini gurup yoktur ki sadece inançları olsun, ama ibadet etmesin. Bu mümkün değil. Bir din, bir inanç sistemi inançsal değerler, ibadet ritüelleri ve bunlara inanan gurubun varlığıyla birlikte anlam kazanır, gerçekleşir. Türkiye’de İslam’ın Sünni yorumunun ibadet mekânları mescidler ve camiler ise, Alevi yorumunun ya da tasavvufi bânîni yorumunun ibadethanesi de cemevleridir. Cemevleri bir arkadaşımızın söylediği gibi yeni de çıkmış değildir. Cemevi cemin yapıldığı yer demektir. Bu yer ev olabilir, dergâh olabilir, tekke olabilir. Kırsal kesimde evlerde yapılır cemler. Ama özellikle 1950’den sonra kentlere göç eden Aleviler gecekondunun o küçük odalarında ve apartman dairelerinde elbette cem yapmakta zorlandılar. Onun için de büyük mekânları oluşturmak istediler ve cemevlerini oluşturdular. Ama sonuç itibarıyla cemevleri bir ibadethanedir.

2. Alevi alıştayı

Burada her ne kadar kültürel faaliyetler, sosyal faaliyetler, eğitim faaliyetleri yapılıyor olsa da özü itibarıyla ibadethanedir. O nedenle Türkiye’de yasalar, yerel yönetimler ibadethanelere neleri tanıyor, cemevlerine de onu tanınalıdır. Sorun bu kadar yalın ve aslında basittir.

Alevi toplumu, ıkrarlı Alevi toplumu, mürşidi olan, talibi olan disiplinli Alevi toplumu denetimli bir toplumdur. Dolayısıyla bu denetimli toplum olma özelliği de hem inanma, hem ibadet etme süreçleriyle gerçekleşiyor.

Siz Alevilerin ibadet yapma meknlarını kabul etmezseniz, bu imkanlarını vermezseniz, onların disiplinli ve denetimli toplum olma imkanını da zaman içerisinde almış olursunuz. Ve lkemizde, dünyada gelişen bu yoğun işsizlik, şiddet, terör ve benzeri bütün olumsuz olguları kendisinden uzak tutmaya alışan Alevi toplumu da bu girdabın içerisine katılır. Ve o zaman sorun çok daha aşılmaz noktaya gelebilir.

Aleviler, Alevi toplumu tarih boyunca devletin mahkemelerine sorun taşımamışlar. İnsan lmnn gerçekleştiği bir olay, ancak resmi mahkemelere gitmiştir. Onun ötesinde bütün sorunlar kendi içerisinde çözülmüştür. Böylece bugün de dosyaların içinde boğulan hukuk sistemi içinde aslında denetimli, disiplinli Alevi toplumu bir olanaktır.

nc talebe geliyorum. nc talepte zorunlu din dersi anlayışının terk edilmesi...

MODERATÖR - Hocam biraz hızlandırır mısınız, kusura bakmayın biraz hızlandırırsanız.

HÜSEYİN BAL- şimdi hızlandırmaya çalışayım da yalnız birkaç defa tekrar söz alıp konuşmalarını sürdüren arkadaşlarımızın kullandığı zaman miktarına bakarsak, benim de en az ya da hiç olmazsa...

MODERATÖR - Siz süreyi düşük kullanabilirsiniz, tekrar söz de alabilirsiniz ama...

2. Alevi Çalıştayı

HÜSEYİN BAL- Benim konuşma tarzım da böyle yani nasıl hızlandırayım yani böyle biraz ağır bir adamım nasıl hızlandırayım yani, kusura bakmayın.

Şimdi zorunlu din dersi anlayışının terk edilmesi, Anayasanın 24. maddesi din kültürü ve ahlak öğretimi dersinin ilk ve ortaöğretim kurumlarında zorunlu kılmakta. Bunun dışındaki din eğitiminde öğrencilerin velilerine ... kanuni temsilcilerine bırakmaktadır. Madde aynen böyle diyor.

Şimdi, bugünkü dersin içeriği din öğretimi ağırlıklı ise, bu tespit edilirse, zaten Anayasa gereği bunun çocukların kanuni temsilcilerine tercih hakkının bırakılması gerekiyor. Önce bunun tespit edilmesi lazım ve sanıyorum da büyük ölçüde bu kitaplar bu içerikte.

Bu sorun aslında anayasanın bir sorunu değildir. Anayasaya böyle bir madde konulmasının anayasa yapma tekniği bakımından da hiçbir anlamı yoktur. Bir anayasa nasıl bir dersin zorunluluğuyla ilgili bir madde koyar. Yani neden felsefeyle ilgili, Türkçeyle ilgili zorunlu olmasına dair bir ifade yok da din kültürü ve ahlak öğretimi var. Yani Türkiye’de dinle, din öğretimiyle ilgili temel bir sorun mu var? Yani bu 12 Eylül anlayışının getirdiği bir şeydir. Ama artık bunların tartışıldığı bir ortamda şüphesiz ki aşılması gerekiyor.

Talep 4, dördüncü talebe baktığımız zaman burada Madımak’ın barış ve kardeşlik müzesi olması talebi ortaya çıkıyor. 2 Temmuz 93 yılında Sivas’ta yaşanan katliamın kalıcı olması için aralarında hem Alevi olan hem de Sünni olan yurttaşlarımızın, aydınlarımızın ve sanatçılarımızın ve gençlerimizin hatırlanması için Madımak’ın bir şekilde bir müze ya da benzeri bir yapıya kavuşturulması lazım. İncinse de incitmeyen bu toplum bunu sabırsızlıkla bekliyor.

Öğle arasında yemek sırasında Sayın Bakanla aynı yerde bulunma imkanı buldum ve orada mülkiyetle ilgili sorunların önemli ölçüde aşıldığını söyledi. Sanıyorum devlet bunu çözmeye kararlı görünüyor. Ve şeyi düşünüyorum 29 Mayıs 1993 tarihinde Almanya’nın Solingen

2. Alevi alıştayı

kasabasında beş yurttaşımızın yakılmasıyla ilişkili olarak Alman devletinin yaptığı işi yani bir çocuğumuzun okuluna anıt yapmayı ve orada ağaç dikmeyi beş yurttaşımız için ağaç dikmeyi başarabilen ve resmi törenler yapan bir Alman devletinin yaptığının, büyük bir devlet tecrübesine sahip Türkiye Cumhuriyeti devleti niçin yapamaz diye düşünüyorum. Onun için 2 Temmuzlarda Sivas'ta devlet töreninin yapılmasını öneriyorum.

Ve beşinci talep olarak da Hacibektaş Veli Dergahının Alevi topluma bırakılması talepleri var. Bunu da dile getirmek lazım. Bu dergah çok merkezi bir dergahtır tarih boyunca. Buranın mülkiyetinin kime ait olduğu Osmanlı belgelerinde de açıktır. Bu dergah, dört dergahı da yönlendiren bir dergahtır, bir pir evidir. Aleviler tarih boyunca bu dergaha sahip ıkmişlardır ve şimdi de sahip çıkacaklarını ifade ediyorlar. Dolayısıyla onların bu taleplerini de anlamak lazım diye düşünüyorum.

Burada ne yapılabilir, burada dergahı Hacibektaş Belediyesine devrederek, oranın işletmesi, oranın değerlendirilmesi sağlanabilir ve bu belediye ile Alevi sivil toplum kuruluşları dergahlarına sahip çıkacak olgunluğa da gelmişlerdir diye düşünüyorum.

şimdi bütün bu taleplerin ve önerilerin hepsinin hukuk devleti kimliği içerisinde çözülebileceğine inanıyorum. Asıl mesele budur, hukuk devleti kimliğine ulaşabilmemizdir. Asıl mesele şu kitapçıkta görünen Türkiye Cumhuriyeti Anayasası başlığı altında olan, ama eklerinde İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, insan hakları Avrupa sözleşmesinin de bulunduğu bu anayasal, hukuksal, evrensel normları benimseyerek pekl bu devlet, bu toplum bu işin üstesinden gelebilir diye düşünüyorum.

Ve bu sorun sadece iktidarın da bir sorunu değil. Aynı zamanda muhalefetin de bir sorunudur. Geçen gün ana muhalefet partisi lideri Abdal Musa törenlerinde 20 Haziran 2009'da şöyle bir ifade kullandı. Ne kadar doğrudur onu takdirlerinize bırakıyorum; bu sorunlar Alevi alıştaylarıyla çözülemez. Biz hukuksal olarak, taslaklar olarak birçok

2. Alevi Çalıştayı

taslak hazırladık ve bunlar Meclise sunuldu. Dolayısıyla bunların üzerinde bir değerlendirme ve tartışma yaparsak parlamento bu sorunu çözer.

Eğer bu kadar kolaysa, çözümü bu kadar yakınsa, o zaman bizim siyasi partilere ve onların temsilcilerine güvenmemiz gerekiyor. Bütün bunların duygusallığın ötesinde, akıl yoluyla ve yöntemiyle başarılacağına ve samimiyetle başarılacağına inanıyorum. Ve bunun hem Alevi sivil toplum kuruluşlarında hem de ilgili Devlet Bakanlığında devletimizde var olduğuna inanıyorum. O nedenle sorunlarımızın çok zamana yaymadan, yayılmadan da çözülebileceğine inanıyorum.

Teşekkür ederim.

MODERATÖR - Teşekkür ederiz hocam, Hüseyin bey. Şimdi Ali Yaman beyde sıra. Buyrun hocam.

ALİ YAMAN- Teşekkür ediyorum, Sayın Başkan, saygıdeğer dostlar...

Şimdi, tabi çok mesele konuşulduğu için bize de manevra yani nasıl yönde ilerleyelim, o konuda da işte düşünüyoruz bakalım umarız herhangi bir sorun çıkmadan, söylediklerimizi tekrarlamamak babında söylüyorum.

Şimdi, bu sorun, sabah Ahmet Yaşar hocamızın da ifade ettiği gibi tarihsel arka planı olan ve bu tarihsel perspektif hiçbir şekilde ihmal edilmemesi gereken bir sorundur. Ve bu sorunun tarihsel arka planı söylenirken herhangi bir rövanşist duyguyla hareket edilmemektedir. Yani buna dikkat etmek lazım. Çünkü bazı şeyler söylenince, efendim o zaman ne olacak eskiden bu sorunlar niye gündeme geliyor falan... Hayır, burada böyle bir amaç yok ama bilelim yani ne yaptığımızı bilelim. Çünkü bugün konuşulan bu sorunların arkasında arka plan yatmaktadır. Yani bunu oluşturan temel bu.

Hayır şimdi Safevi-Osmanlı zıtlaşması sonucunda Anadolu'daki Alevi toplumu üzerinde estirilen terör, mum söndü, Kızılbaş, bir süre

2. Alevi Çalıştayı

fetva... İşte Ahmet Refik Altınay'ın Kızılırmak'ı atın, üç halifeye şöyle diyor böyle diyor. Yani bu Kızılırmak'a atmak için yeterli bir sebep midir ben bilmiyorum. Bunlar yapıldı. Dolayısıyla şimdi bugünün bazı sorunlarını, Alevilere, şimdi Aleviler sorunlarını dile getirirken efendim bizim de şöyle sorunlarımız var. O sorunları Alevilerin yani Aleviler o sorunlara da tabi ki şey gözle bakmıyor, ama Alevinin geçmişten bugüne uzanan yaşadıklarıyla bu söylenen şeyler arasında ben bir şey göremiyorum açıkçası.

Yani efendim Aleviler laikliğin teminatıdır. Ne münasebet ben yani böyle bir mühendislik şeylerine girilmesinin manası yok. Bakıyorsun bunlar işleniyor yani. Laikliğin yani bugün uygulanan Türkiye'de laikliğin en fazla zararını çekmiş insanların üzerine böyle mühendislik çabalarına, bunları işlemenin, işte asker meselesi falan kesinlikle ben hiç de şey bulmuyorum yani akademik bulmuyorum.

1996 yılında ben yüksek lisans tezimi işte Alevilikle ilgili tezimi hazırlarken dört beş tane akademik tez vardı, tarama yaptım, yani fazla değildi. Neden, yani bunun nedenleri var, çünkü Alevilik meselesi bir tabu olarak görülen bir meseledir. Yani bu böyle efendim. İşte Aleviler taleplerini gündeme getirmedi ile falan açıklamak mümkün değil. Niye getirmedi, yani bunu gidin Anadolu'da en ufak bir köyde konuşma yapın birisiyle size anlatır. Tokat'ta bir dede bana anlatıyor, diyor ki; Aliciğim diyor, eskiden diyor, 40 tane Alevi olsa, orada bir tane de Sünni olsa, ben Aleviyim diyemiyordum diyor adam. Bakın yani burada çok önemli bir nokta var. Niye diyemiyor, baskı altında, bakın şunu söyleyeyim, bugün nüfus idarelerindeki çok katı insanların yüzünden adı değiştirilen insanlar var. Vatandaşın adı Bektaş, Tokat nüfus idaresine gidiyor ve nüfus kâğıdında Bekir yazıyor. Yani bunlara dikkat etmemiz lazım. Burada çok ince yapılan yanlışlar var.

Efendim bunlar böyle yapıldı, bunların böyle yapıldığı için şöyle yapalım, böyle yapalım değil yani. Bugün eğer doğru bir şey bina edilecekse, inşa edilecekse bu arka planın doğru bir şekilde anlaşılması lazım. Bunları yok sayarak hareket etmek bana pek doğru gelmiyor

2. Alevi Çalıştayı

açıkçası. Ve sorunlar bellidir, bu sorunların tanımında dayatmacı bir yaklaşım bu zamana kadar sonuç vermemiştir. Yani arkadaş Aleviliğin tanımı budur, senin sorunun böyle çözülürü gidip, o insanlara akademisyen olsun, siyasetçi olsun söylemenin, bu zamana kadar pek bir sonuç verdiğini göremedik.

İşte bakın şu anda yanımda var, arşiv belgelerinden çıkarılmış, Diyanet İşleri Başkanlığı işte yazılar yazmış, Alevilerin cenazesini kaldırın, imamlar kaldırmıyor, Diyanet İşleri Başkanlığı yazı yazıyor. Niye kaldırmıyorsunuz bu cenazeleri, kaldırın diyor.

Yani bütün bunların hepsini, bu fotoğrafı genel bir şekilde görmemiz lazım. Eğer göremezsek veya bilinçli olarak görmemezlik yaparsak, o zaman bu konuyu anlayamayız. Bunu anladıktan sonra da çözüm meselesine gelmemiz lazım. Ben Alevilik sorunlarının, Alevilerle ilgili sorunların çözülemeyecek olduğuna inanmıyorum. Yani hükümetin bu başlattığı adımı da çok olumlu görüyorum yani. Daha önceki siyasi iktidarlar tarafından niye başlatılmamıştır? Ve bu iktidar yani bunu bir vicdanı bir etik zorunluluk olarak görmek lazım. Yani bunun doğru bir hareket olduğunu görmemiz gerekiyor. Ama bu, bu iktidara büyük sorumluluklar yüklüyor. Yani böyle bir şey oluşuyor. Ve ondan sonra eğer ortaya bir şeyler çıkmadığı zaman da gerçekten bu da tabii büyük hayal kırıklıklarına yol açabilir.

Onun için cemevleri meselesi, şimdi cemevleri konusu tartışılırken bu cemevleri tarihte vardı, yoktu meselesinin artık bence tartışmasının manası yok. Bugün İstanbul'da 60 tane cemevi varsa, 60 tane cemevi var. Bunlar fiilen çalışıyorsa ve giderek de kurumsallaşıyorsa, ben inanıyorum cemevleri yasallaşacaktır. Bu bugün olur, üç gün sonra olur, beş gün sonra olur. Bunu böyle sulandırmanın, geciktirmeye çalışmanın ne Diyanet'e ne devlete hiç kimseye faydası olmaz. Yani bunu düzgün bir şekilde yaptığınız zaman vatandaşlarla da bir güven tesis etmiş olursunuz.

2. Alevi Çalıştayı

Din dersleri meselesi, bakın din dersleri mezhepler üstü bir anlayışla hazırlandı deniliyor. Ne yazık ki böyle değil yani, biz okuyoruz mezhepler üstü bir anlayışla hazırlandıysa daha önceki, şimdi düzeltilmiş cümleler var, gidiyor başka bir yere şey yapıyor. Daha çok yakın zamanda bazı açıklamalar oldu Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından. Efendim işte yoga yapıyormuş, bu yogacılar Asya dinlerini Türkiye’de falan filan. Yani bu tür şeylere gerek yok. Yarın öbür gün size demezler mi, Avrupa’da, Asya’da o zaman bu cami burada ne arıyor, Alevinin cemevi ne arıyor, yani sen bana burada bunu Türkiye’de yogayı veya doğu dinlerini, Asya dinlerini şey yapıyorsun, sıkıştırıyorsun, sorun yaşıyorsun, o zaman senin burada ne işin var demez mi yani? Onun için lütfen eşit, bütün yurttaşlara eşit mesafede bir devlet olduğu zaman bu sorunların çok kolay bir şekilde çözüleceğini görmemek için kâhin olmaya gerek yok.

Dolayısıyla eşit mesafede bütün yurttaşlara davranmalıdır. Ama bu zamana kadar davranılmamıştır. Tamam, ama bundan sonra en azından din dersleri konusu da dahil, din derslerinin zorunluluktan çıkarılması, seçmeli olması, seçmeli olamıyorsa, var olan derslerin Alevileri de hoşnut edecek bir yapıya büründürülmesi zorunludur. Başka bir çaresi yok bunun yani. Hala bugün bu yanlışları sürdürmenin manası yok.

Türkiye Cumhuriyeti’nin Osmanlı’dan devraldığı devletin çerçevesini çizdiği, Sünni-Hanefi anlayışı bugün hala dayatmanın ne yazıkki, ileri gitmemiz mümkün gözüküyor. Çıkmaza girmiştir yani Türkiye’de din hizmetleri, din eğitimi meselesi bir çıkmaz sokağa girmiştir. Bunu buradan çıkarmak gerekiyor. Bunun için de işin Alevilikle ilgili boyutu var, başka boyutları var. Onlara girmiyorum ben, ama Alevilikle ilgili konularda cemevlerinin mutlak surette düzgün bir şeye kavuşturulması, yasal çerçevesinin çizilmesi. Efendim onlara bu budur, şu şudur söylememek gerekiyor. Onların kendisi artık nasıl arzu ediyorlar, nereye gitmek istiyor.

Şimdi bakıyorsunuz Diyanet’ten açıklama yapılıyor, efendim önce camiye gitsin, sonra cemevine gelsin. Ne münasebet yani, böyle bun-

2. Alevi Çalıştayı

lar çok yanlış yol göstermeler ve bunlardan bir sonuç çıkmaz. Cemevi caminin yanına yapılınsmış, sorun çıkmazmış. Yani bunun ne gereği var veya seni ne alakadar eder.

Şunu söyleyeyim bakın, Diyanet İşleri Başkanlığı zaman zaman Alevilere Kültür Bakanlığını adres gösteriyor. Bu da çok yanlış bir şey. Diyanet doğrudan kendi meşruiyetini tartışmaya açtıyor. Kendi bindiği dalı kesiyor. Yani sen eğer Aleviliği, Kültür Bakanlığına yollarsan ve orada onlara birtakım birimler oluşturulursa o zaman Diyanet'in adının doğru isminin koyulması gerekir. O zaman şu andaki isminde sorun var.

Dolayısıyla bu tür yanlış adreslerin, yolların gösterilmesi, statükocu yani Türkiye'ye bugün yakışmayan, Türkiye'yi çağın gerisine düşüren bir tavrın devlet bürokrasisi içerisindeki birtakım, işte Milli Eğitim Bakanlığının, Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Din Öğretimi Genel Müdürlüğü'nün, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın bu tür böyle şeyleri hala bugün bile söylemiş olması, söylemeye devam etmesi açıkçası beni üzüyor, ama yanlış yapıyorlar. Yani şimdi Aleviler Kültür Bakanlığına gitsin. Peki, Alevilikle ilgili klasikler yayınlıyorsun, onu niye Kültür Bakanlığına yayınlamıyorsun? Onu niye Diyanet Vakfı yayınlıyor? Yani bu tür, böyle şeylere çelişkili yaklaşımlara, yarın öbür gün ne olduğu ortaya çıkacak birtakım şeylere girmeye gerek yok.

Sorunu, eğer siyasi irade bunun arkasında durursa çözmek çok kolay ve din dersleri, cemevleri ve Diyanet İşleri Başkanlığı, üç tane önemli temel sorun çerçevesinde ve genel bir program çerçevesinde yani yamalarla bu işin çözülmesi mümkün değil. Bakın din dersi kitaplarına ha bire yama yapılıyor. Kaç yıldır yama ve bu kitaplar bu yamalarla düzelmiyor. Ya toptan güzel bir çözüm üreteceğiz ve kimse kimseye dayatmada bulunmadan, yani mesela Alevinin talepleri bir başkasının haklarının kısılması anlamına gelmiyor. Zannediliyor ki, bir de bu var yani Alevilere birtakım haklar verilirse, Sünnilerin haklarından azalma olacak. Böyle birtakım imajlar da yaratılıyor.

2. Alevi alıştayı

Yani ben bu noktalar üzerinde durmak istiyorum. Akademik camiyla ilgili de birkaç Şey söylemek istiyorum. Bakın Türkiye'nin büyük niversiteleri birkaç niversite mesela Gazi niversitesi hariç, o çünkü Türk Kültürü Hacıbektaş Veli merkezinden dolayı ilgili olduğu için Alevilikle ilgili toplantılar dzenleyemedi. Bir ODTÜ, efendim Boğaziçi, İstanbul niversitesi gibi köklü niversitelerin Alevilikle ilgili büyük sempozyumlar Şunlar bunlar yapamadığını görüyorsun. Yapamıyor, niye acaba? Niye, o konu biraz Şeydir, geri planda kalmalıdır. Sanki bu konular böyle itilmiş, kakılmış, yüz yılların Şeyi, marjinalitesi diyelim, bugün hala sürdürülmeye alışıyor. Bunun temeline bakmak lazım, samimiyet olduğu takdirde ben bu sorunların kesinlikle zleceğine Şahsen inanıyorum.

Teşekkür ediyorum.

MODERATÖR - Ali beyin konuşması üzerine birkaç not eklemek istiyorum. Bizim bu çalıştaylar serisi yedi çalıştaydan oluşuyor. Biz bu sorunu, tırnak içinde tarafları olan herkesten bilgi almak istiyoruz. Başta sivil toplum kuruluşları, Alevi STK'ları olmak üzere, Alevi rgtleri, Alevi söylemleri, arkasından akademisyenler, medya, siyaset ayağı, hatta Diyanet İşleri Başkanlığı'nın bu konunun neresinde durduğuna dair ve hepsiyle bir araya gelmeyi ve onların görüşlerini bu konudaki taraflıklarını değerlendirmek istiyoruz.

Bu süreç bitmiş değil, devam ediyor. Bu oturumlardan elde ettiğimiz verilerle aslında bir rapor hazırlamayı tasarlıyoruz. Bu rapor siyasi irade tarafından belki bir rehber olarak, bir kılavuz olarak değerlendirilecektir. Bu konularda bizim kişisel kanaatimiz siyasi iradenin heyecanlı olduğu, bu konuda söylemek istemiyorum, o kelimenin çağrıştırdığı da çok tehlikeli ama makul bir ... ulaşmak istiyoruz. Siyasi iradeyle bir metin üzerinde anlaşmak istiyoruz. Hatta sizi de bizi de hepimizi de Nükhet Hanım bizi arkasına alan bir cesarete ihtiyacı var. Tek başına böyle bir yük bindirilebilir mi, bunu bilmiyorum, ama hükümet belli ki kendi başına bir Şey yapamıyor: Bunu ben de hissediyorum. Bunun arkasında askeri-sivil gerilimlerden kaynaklanan Şeyler mutlaka var, ama aynı zamanda bir kamuoyu desteğine de ihtiyaç var.

2. Alevi Çalıştayı

KATILIMCI - Tabi kısa şey yapalım, müdahalede bulunmak istiyorum konunun tazeliği geçmeden. Şu konuşmalar yapılırken, üniversiteler Aleviliği konuşmıyor. 50 sayfalık rapor yazılıyor, Kürt ismi geçemiyor. Alevi enstitüsü, Kürt enstitüsü kurulamıyor. Kürt enstitüsü yeni kurulabildi.

Hükümetten daha büyük, normal sistemlerde siyasi irade yoktur. Şimdi o yazılmaya başlandı işte Aleviler de yeni yeni söylenmeye başladı. Bu neden söylenmiyordu? Bu hastalığı teşhis etmezsek, biz tedavi yapamayız. Yani teşhiste burada ciddi şey var. Hep kenarlarından dolaşılıyor benim gördüğüm yani.

Teşhiste, şu anda Türkiye’de karar verme mekanizmaları normal çalışmıyor Türkiye’de. Yani askeri vesayet sistemi çok ciddi şekilde her şeye dönüyor ve hocada onun şeyini görüyorsunuz. Şu anda mesela Talim Terbiye Kurulunda bir tane subay üye var, ne alakası var subay üyenin. Vakıflar Genel Müdürlüğünde subay üye var ne alakası var. Yani bütün bu gibi şeyler bunların hepsi EMASYA diye bir şey var mesela. EMASYA yani her şeye karışma, her şeyi fişleme gibi bir yetkisi var. Bütün bunlar varken Türkiye’de resmi ideoloji sorgulanmadan bunların düzenlenmesi, mesela Ümraniye’de bir mahalle vardı, 1 Mayıs mahallesi idi. 12 Eylül’de adı Mustafa Kemal mahallesi oldu, inadına yapar gibi. Aynı şey Yavuz Sultan Selim durağı yapması gibi Alevi mahallesinde.

Burada bir şey var, sopa gibi halkı böyle ilkokul çocuğu gibi görüp, sopa gibi onun üzerine. Belediyede birileri üflüyor kulağına. Belediye yani o belediye kendi tabi yani bu gibi yani böyle duruşta topluma böyle bir cesaret gerekiyor. Bir cesaret olursa, bunların hepsinin düzelmesi gerekiyor. Şu anda en çok ihtiyacımız olan bu doğruları söylemek için bilgi sahibi olanların cesaret sahibi de olması gerekiyor.

Bunları yaparsak, bunlar mesela Alevilerle ilgili sanki devlet tarafından baskı var, önleri hep kapatıldı, kadrolaşma olarak gibi birçok vurgu yapıldı. Burada tarihi olayları değerlendirirken biliyorsunuz, o tarihteki

2. Alevi Çalıştayı

zamana giderek değerlendirmek gerekir. Şimdi 28 Şubat öncesi ve sonrası diye düşünmek gerekir. 28 Şubat öncesi Alevi guruplara ciddi baskı vardı. Yani hem orduda hem ... yani onların bastırılması yani göğsünü gere gere söyleyemezdi, söyleyemiyordu, ama 28 Şubattan sonra sanki bu resmi irticai eylemle mücadele eylem planı gibi plan içerisinde laikliğin teminatıdır tarzında bir doktrin olarak siyaset doktrini olarak yazılmış bilgiler var. Bunu bilimsel çerçevede konuşamazsınız diyor arkadaşlar, ama burada konuşmayı nereye konuşacağız bunu. Bilimsel olmayacak da ne olacak, burada askeri psikoloji açısından bir konudur. Yani bunu psikolojik savaş konusudur. Yani bilimsel tartışma alanı değildir diyemeyiz.

Türkiye’de şu anda resmi ideoloji Türk ve Sünni yapı üzerinedir ve bunun dışındakilerin düşünmesine, hayal bile etmesine izin vermeyen bir resmi ideoloji var. Bunu tartışmadıkça, bunu sorgulamadıkça bir şey yapamayız. ... açılmalarını istiyoruz. Keşke açılrsa. Ama Özbek Tekkesi de açılmak istiyor. Açılsın, yani o da ama işte bunu açtığın zaman Tekke ve Zaviyeler Kanunu, yapı taşları değişiyor. Yani dünya değişti Türkiye değişmiyor. Bu ancak işte talep oluşursa oluşacak. Yani bu nedenle, mesela Türkiye’de, bak Osmanlı döneminde ahlak hocalığı yapan kurumlar vardı, dergâhlar vardı. Toplumun işte yalan söyleme, dürüst ol, kapısında edep yahu diye yazıyor, önce edep yazıyor. Şimdi bunlar kapatıldı. Bunun yerine bir şey konulmadı. Kulaktan dolma bilgilerle yani yalan söyleme, helallik müessesesi, rıza müessesesi, bütün bunları öğretecek kimse kalmadı. Şimdi herkes televizyondan öğreniyor ya da popüler kültür. Bakıyorsunuz çocuklarımız popüler kültürün etkisinde. 50 sene yüz sene sonra Türk kültürü belki kalmayacak, o noktaya gidiyoruz.

Bu nedenle burada kendi kültürümüzü aktaracağımız, kültürel aktarım, kültürel endokrinizasyon yapacak tanımlamalara ihtiyaç var.

Teşekkür ederim.

MODERATÖR - Teşekkür ederiz.

Mustafa Bey, Mustafa Aydın, buyrun hocam.

2. Alevi Çalıştayı

MUSTAFA AYDIN- Teşekkürler başkan.

Saygıdeğer meslektaşlarım kısaca önemli gördüğüm bir iki nokta üzerinde durmak istiyorum. Özellikle biraz daha içten bakan arkadaşlarımızdan yanlış anlaşılmasın, ama daha içten diyelim isterseniz, arkadaşlarımızdan gördüğüm dinlediğim şeylerden şöyle bir şey uyandı bende. Bir soyutlama tehlikesi olmasın bu güzel girişim diye düşünüyorum ben. Yani Aleviliği çok farklı bir düzlemde yeniden inşa etmek değil de sorunlarını çözmek ve ortak bir düzlemde, Sünnisiyle Alevisiyle bu toplumda hep birlikte yaşamının, sorunsuz yaşamının yollarını aramak gibi problemimiz var ortada.

Dolayısıyla altı ısrarla çizildiği zaman kimlikler, kimliklerin böyle bir özelliği böyle bir tarafı var, altını çizdikçe, o zaman bir soyutlayıcı, farkında olmadan bizzat kendileri tarafından o kimliğin sahipleri sırf Alevilik için söylemiyorum bunu, altı ısrarla çizildi ve böylece de kendi kendine bir öteki inşa edilmiş olabilir. Böyle bir çizgiden kaçınmak lazım veya dikkatli olmak lazım.

Gerçekten, burada özellikle Aleviliğin çok iyi araştırılmadığı üzerinde durdu arkadaşlarımız. Özellikle hocam bunun üzerinde durdu. Doğru bu, yani yeterince araştırılmış bir konu değil, ama burada herhalde bizim üzerinde durduğumuz ya da durmamız gereken konu, ölü gömme adetlerinin nasıl olduğu, kaç türünün bulunduğu ki, önemli bu yanlış anlaşılmalı, ama biz Aleviliği nerede konumlandırıyoruz, ortak sorunlarımız neler, yani düzlemini tartışmamız gerekiyor akademisyenlerin öncelikle. Özel olarak, spesifik olarak elbette bu işe soyunan insanlara ihtiyaç var ve çok ciddi araştırmalar bekliyor. Kabul ediyorum ben bunu, ama şu anda tartıştığımız çizginin biraz daha bir platform sorunu daha doğrusu genel olarak konumlanmayla ilgili bir sorun.

Şunda herhalde anlaştık, genelde Aleviliğin sorunu yok, Alevilerin sorunu var falan denildi. Öyle kabul edelim, çok fazla şey değil bu bence, ama bir sorun var. Fakat bu sorunlara çok iyi dikkat ettiğimizde, bu sorunların önemli bir kısmının yalnızca Alevilikle ilgili olmadığını,

2. Alevi Çalıştayı

ortak Sünnilik diye karşısına koyduğumuz ki, üzerinde durmak istediğim noktalardan birisi bu, biraz sonra kısaca değineceğim, Sünnilik ile Aleviliğin bu sorunlarda ortak olduğunu söylemeliyim.

Yani şimdi düşünelim ki, kısa vadede Alevilerin sorunlarıyla ilgili çözümler, şüphesiz sıkıntılar var. Arkadaşlarımla söylediklerine hep katılıyorum. İşte işe girme sorunundan, işte isim kaydettirme, gerçi onların bir kısmı da ortak, Sümeyye adını Sünni de gidip, Sümeyye adını yazdıramaz nüfusta ya da ne bileyim ona benzer o tip sorunlar Sünnilerin de var. Fakat yani bu sorunları ben her haliyle kabul ediyorum.

Bir böyle kısa vadede ya da pratik sorunlar var bir de ortak sorunlar var. Hak ve özgürlükler sorunu ki, ortak bir anayasal düzen çerçevesinde bir hukuki çerçevede çözülmesi gerekli problemlerin ortak olduğu, gerçi söylüyoruz genelde hepimiz bunu, ikrar ediyoruz, ama gerçekten daha özde spesifik şeyler istiyoruz, bekliyoruz gibi bir durum da yaşıyoruz. Sünnisiyle Alevisiyle genelde böyle. Halbuki gerçekten hak ve özgürlük sorunu, ortaklaşa sorunları, ortak çözüme alanı platformu ortaktır.

Fakat bu ortak noktada hareket konusunda bir isteksizlik görmekteyim ben. Yani genelde gözlenen şey bu. Peki, nedir bu isteksizliğin arkasındaki şey. Oluşturulan ki, konuşmalarda sıkça, sadece toplumda genel olarak toplumda değil, aydınlar arasında, akademisyenler arasında konuşurken bile söyleyelim, söylemeyelim hep bir ikilem var bilinç arkasında. Bir Alevi-Sünni ikilemi var. Dolayısıyla bu Alevinin işine mi yarıyor, Sünninin işine mi yarıyor... Aleviler problemlerinin Sünnilerden geldiği kanaatinde. Gerçi Sünniler doğrudan Alevilerden geldiği kanaatinde değil belki, ama çok manipülatif bir şekilde yani Aleviler, Alevilik konusunda yani gerçekten yer yer hatta utanılacak şekilde böyle bir imaj şeyi var.

Mesela hocam diyor, Ahmet hocam diyor ki, bu sorunlar aslında Alevilik sorunu değil, bu sorun Kızılbaşlık sorunudur, ama Anadolu'da insanların büyük bir kısmına sorduğunuzda Kızılbaşlık çok daha nahoş

2. Alevi Çalıştayı

bir kelime. Yani Alevilik ona göre çok daha yunmuş, yıkanmış tabiri caizse bir kelime. Kızılbaş dendiği zaman daha tuhaf bir kelime. Yani böyle bir tarif şeyimiz var, çelişkilerimiz var.

MODERATÖR - Yani sorunun, hocam sorunun çözümüne ilişkin şeyler mi var, engeller mi var, toplumun katmanlarında, engeller mi var?

MUSTAFA AYDIN- Şimdi ben oraya geleceğim. Engeller şimdi burada, aslında bu ikilemin arkasında. İkilem aslında tarihsel olarak da yani ta öteden beri böyle bir Alevi-Sünni sorununun olmadığına şüphe yok. Gerçi tarihçilerimiz ... konuştum ama. Yani sanki ta başından beri hatta Muaviyelikle başlayan, efendim işte Kerbela faciasının sahibi ve günümüze kadar gelen ve günümüzde hala Aleviliğe öyle bakan bir Sünnilik oluşumu var gibi düşünülüyor.

Hâlbuki ne Alevilik ne de Sünnilik dediğimiz bu kültürel, İslami kültürel kategoriler dünden bugüne böyle değil. Yani hepimizin bildiği bir şey bu, böyle değil. Bir tarihsel süreç içinde oluşmuş, farklı zamanlarda, farklı konumlar kazanmış, ikisi de farklı konumlar kazanmış. Hatta Sünnilik denen şey 11. yüz yılda oluşmuş bir şeydir ve Muaviyelikle hiç de ilgisi yoktur sonuç itibarıyla.

Alevilik 10. yüz yıllarda başlıyor bildiğimiz kadarıyla ve işte 17. yüz yıla kadar, daha sonra da tabii ki oluşmuş şeyler var. Şu anda, hatta biz Alevilik-Sünnilik çatışmasının tarihsel kökenlerini Osmanlı'da arıyor, görüyor yani öyle düşünüyoruz. Fakat Osmanlı'daki Alevilik-Sünnilik çatışması bile siyasal bir çatışma ve Sünni diye bildiğimiz kitlelerin Alevilerle hiçbir problemi yoktur. Alevi kitlesiyle, halkıyla, cemaatiyle bir problem yoktur. Siyasal bir sorundur ve hatta çoğu kere Osmanlı'nın bu bir siyasal sorundur. Yani onaylanacak bir şey değildir yapılanlar şüphesiz. Bu hoş da bir şey değildir, ama siyasal bir şeydir.

Cumhuriyet dönemine geliyoruz. Cumhuriyet dönemindeki, yürüyen beka ne zaman Alevi ve dini cemaatlere Sünni olarak nitelendirilen kitlelerin arasında bir sorun? Aslında kendiliğinden yoktur. Bir siyasal

2. Alevi Çalıştayı

manipülasyonla olmuştur. Yani biraz da politik siyasal bir şeydir bu. Maraş olayından Sivas'a kadar olup bitenler arasında, biz Alevi-Sünni kapışması falan değildir işin gerçeği. Ama Alevi-Sünni kullanılmıştır, sonuç olarak kullanılmıştır. Ama kapışma Alevi-Sünni kapışması değildir. Bir siyasal şeydir ve bunu destekleyen, besleyen şeyler vardır. Nedir bunlar, mesela tekkeler kapatılmış, zaviyeler kapatılmış vesaire temsilcileri yukarıdan yok olmuş, aşağıda garip bir tuhaf, birbirine karşı garip bakış belirmiştir.

Özet olarak fazla uzatmadan şunu demek istiyorum. Şimdi böylesi bir ortamda, böylesi bir çizgide sorunları bir Alevi-Sünni şeyinden ikileminden çıkarmanın yollarını aramalıyız. Yani bunu akademisyen olarak araştıran, söyleyen arkadaş, Sünni dediğiniz şey bu değil, Alevi dediğiniz bu değil, Kızılbaş bu değil. Bu ikilemi çözmeye çalışalım. Bu ikilemin arkasında değiştiğini umut ettiğim, ki toplantı bunun umut veren öğelerinden birisi bana göre, siyasi manipülasyon Osmanlı'da da şüphesiz vardı. Ama Cumhuriyet döneminde artarak devam ettiği için diyorum, bu manipülasyon döneminin bitmekte olduğunu ve böylece daha sağlıklı bir Alevi-Sünni, daha doğrusu ortaklaşa İslam'ın farklı katları farklı kültürel pencereden bir ortak yaşama biçiminin anayasal düzen içerisinde oluşturulacağı umudunu taşıyorum.

MODERATÖR - Hocam bir şey sormak istiyorum, Nevzat beyin de vurguladığı kaygılarını da dikkate alarak, şimdi, ortalıkta gezinen gerilimin Alevi-Sünni gerilimi olarak tanımlanmaması gerektiğini söylüyorsunuz, ama nasıl oluyor da insanlar bu gerilimin içinde bu gerilimin parçası haline getirilebiliyor? Bu potansiyeli kim üretiyor? Yani Aleviler ya da Sünniler nasıl oluyor da Maraş'ta, Madımak'ta bir araya gelebilecek yani bu kavganın parçası olabilecek derecede hazır bekletiliyorlar? Yani o tam belki ifade edemedim, ama potansiyeli nasıl bir zihniyet üretiyor?

MUSTAFA AYDIN- Yani şimdi modern ulusçuluk yapısının kendisini koruma refleksiyle ürete geldiği şeyler bunlar diye düşünüyorum. Yani çok ... söylemek gerekirse, yani Madımak cinayeti, olayında

2. Alevi Çalıştayı

Sünni kullanılmıştır. Ama bu bir Sünni çıkışı, Sünni planı projesi değil bu. Dolayısıyla bu şeyi atlayabileceğimiz atlayacağımız kanaatindeyim. Hatta biz hep Müslümanız, ama şu deyim hepimizde vardır, Kürt'ten evliya, koyma avluya. Yani şimdi evliya ise, bu Kürt de olur başka şey de olur. Yani bu ulusçu mantık yapısı çok farklı kendini gösterir. Burada çok fazla şeyiyle gerçek biçimiyle yaşamaktayız.

MODERATÖR - Hocam buyrun.

AHMET YAŞAR OCAK- Evet, ben şimdi söz almak istemiyorum, çünkü sabahleyin konuştum. Onu yeterli görmek isterdim, fakat değişik konuşmalarda benim bazı şeylerimle referans verildiği için iki nokta da onları vurgulamak istiyorum, yanlış anlaşmalara meydan vermemek için. Bir de iki noktada da temennim var. İki yanlış, Türkiye'de çok yaygın olan iki yanlış husus.

Şimdi, birincisi bu tarihsel perspektiften bahsederken ben burada tarihin içerisinde kalınmayı kast etmedim. Tam tersine tarihsel perspektif dediğimiz şey, bugün yaşadığımız şeylerin temelini oluşturan ve bugün kullandığımız bazı kavramların, bazı terimlerin gelişim sürecini bize anlatacak olan bir araç olduğu için, eğer Aleviliği araştırıyorsak, inceliyorsak, onun kullandığı terminolojiyi nüfuz edebilme imkanını bize sağladığı için lüzumludur. Siz istediğiniz kadar saha araştırması yapın, istediğiniz kadar sosyolojik, antropolojik saha araştırması yapın. Eğer Alevilerin kullandığı terminolojiyi bilmiyorsanız, bu terminolojinin tarihsel arka planını bilmiyorsanız, çok yanlış sonuçlara varabilirsiniz. Bu büyük bir tehlikedir ve bu tehlikeye düşen pek çok araştırma var, ben örnek verebilirim.

Tarihsel perspektif hiçbir zaman geçmişte yaşamayı gerektirmez. Bu, böyle bir yanlış kanaat var Türkiye'de. Bazı politikacılar ya da ben şunu dinliyorum mesela diyor ki, tarihte kalmayalım bugüne bakalım, bu kadar yanlış bir şey olamaz. Tarihte kalmak elbette doğru değil, ama tarihte ne olup bittiğini bilmezseniz, bugünü anlayamazsınız. Benim tarihsel perspektiften kastım buydu. Ve bu terminoloji bağlantısı son derece önemlidir buna dikkat etmek lazım.

2. Alevi Çalıştayı

İkincisi, farklılıkları vurgulamayalım, ortak noktalarımız üzerinde yoğunlaşalım. Bence bu da çok yanlış bir şey. Çünkü eğer siz Türkiye’de Aleviler ve Sünniler olarak veya başka guruplar olarak farklı noktalarınızı bilmezseniz, farklı noktaları oluşturan sebepleri, tarihsel dinamikleri bilmezseniz o zaman sizin anlaşmanız, bir arada olmanız, ne kadar ortak nokta meydana getirirseniz getirin, mümkün olmayacaktır. Bence önemli olan farklılıkları da bilerek bir arada yaşamayı kabullenmektir.

Batıda yapılan şey budur. Protestan ve Katolikler birbirlerini kes-tiler, Vişi katliamı, Sen Bartelmi katliamı hepimiz biliyorsunuz. Ama sonuçta ne oldu, sonuçta bugün gördüğümüz manzara, bugün gördüğümüz bir ortak yaşam ortaya getirdi.

Dolayısıyla farklılıkları vurgulamayalım da işte ortak noktaları vurgulayalım gibi bir mantığın ben şahsen yanlış olduğunu düşünüyorum. Ama bu çok yaygın bir söylem halinde Türkiye’de gidiyor.

Diğer bir mesele cemevleri meselesi. Hep deniyor ki itiraz olarak, ben şahsen şunu söyleyeyim, cemevleri, eğer Aleviler bugün diyorlarsa ki, cemevleri bizim ibadet yerimizdir, cem evleri onların ibadet yeridir. Bunun yanına efendim Müslümanın ibadet yeri camidir, dolayısıyla böyle bir şey yanlıştır gibi bir mantığı ben asla kabul etmiyorum ve tasvip etmiyorum. bu benim şahsi fikrim kabul edilir veya edilmez.

Şöyle bir gerekçe de var; eskiden cem evleri yoktu, bugün cemevleri var. Eskiden cemevleri yoktu, doğru, çünkü eskiden dergahlar vardı veya köylerde evler vardı. Ve o dergahların işletme müsaadeleri bizzat Osmanlı merkezi yönetimi tarafından resmen tasdik edilen belgelerle tescil edilmiştir. Bunu tarihçiler bilirler. İşte burada Ali bey de var. İcazetnameler üzerine çok çalıştı dede icazetnameleri üzerine. Dede icazetnameleri bizzat Osmanlı yönetiminde kadıların mührüyle tasdik edilen icazetnamelerdir. Yani Osmanlı devletinin böyle bir kompleksi yok o zaman. Cemevi diye bir şey yok yahut Müslümanlığın ibadet yeri camidir, o zaman siz niye camiye gelmiyorsunuz da bu tekkelerde cem yapıyorsunuz demiyordu Osmanlı İmparatorluğu. Bunu unutmayalım lütfen.

2. Alevi Çalıştayı

O halde cemevleri kesinlikle böyle bir lüzumsuz itirazla bence reddedilmemelidir. Bence siyasi iradenin belki atacağı en büyük adımlardan birisi, çünkü en büyük şikayet konusu bu. Cemevleri mutlak suretle Alevinin resmi ibadet yeri olarak kabul edilmelidir benim kanaatimce.

Kızılbaşlık meselesine gelince, evet bu şüphesiz dediğim gibi Yavuz döneminde başlayan talihsiz birtakım olaylar dolayısıyla, ama bunu çok komplekse almamak lazım, Yavuz döneminde bu olaylar meydana geldiyse bunun siyasi çerçevesini çok iyi bilmek gerekiyor. İki devlet var; Safevi devleti ve Osmanlı devleti. Safevi devleti yeni kurulmuş genç bir devlet. 1501 yılında Osmanlı İmparatorluğu üzerinde bazı emelleri var. Bu emelleri gerçekleştirmek için bir siyasi mücadele başlatılmıştır. Ben bunun tarihçesine girmek istemiyorum burada. Yaşanan olaylar bu iki siyasi rekabetin sonucu ortaya çıkmıştır.

Dolayısıyla orada Osmanlı devletinin reflekslerini de biraz anlamaya çalışmak lazım. Tamam, Yavuz devrinde maalesef olmaması gereken pek çok şey oldu. İşte mühimmelere bakarsanız burada da örnekler verildi. İşte Kızılırmak'tan aşağı atılsın, şöyle olsun, böyle olsun, bunlar doğrudur ve maalesef olmuştur. Ama buradaki siyasi ortamı siyasi kompleksi de çok iyi değerlendirmek ve tarihi bana göre yeniden gözden geçirmek lazım. Bu Alevi kültürü içerisindeki geleneksel reflekse dayalı olarak, biz eğer yeniden adım atmaya kalkacak olursak, bunun yanlış olacağını düşünüyorum. Burada tarihi olayları, doğru dürüst ortaya koymak gerektiğine inanıyorum.

Kızılbaşlık meselesi sabah söyledim, Alevilik çok yeni bir terim, bu kesimi tarif etmek bakımından yahut nitelemek bakımından. Şimdi tamam, bu kelime belli ölçüde bir pejoratif anlam kazanmıştır, bugün de öyle. Sünni kesim tarafından pek hoş karşılanmaz, ama siz bunun gerekçelerini ve tarihsel kompleksini ortaya koyarsanız o zaman bu kelime yerli yerine oturur.

Bugün uluslararası toplantılarda siz Türkiye'deki Alevileri Alevi diye adlandırdığınız zaman tamamen yanlış anlaşılmalara sebebiyet veriyor

2. Alevi alıştayı

ve insanlar bilmiyorlar. Mesela Ferhat defteriyle ben Şeyleri biliyorum, Türkiye'deki Alevilerin bambaşka bir imajı var onların kafasında. Yani bizim anladığımız Aleviliği onlar anlamıyorlar. Benim sabah bahsettiğim tarzda bir Aleviliği anlıyorlar.

Dolayısıyla bu kelimelere saplanıp bence bunlar üzerinde çok fazla durmanın da bir manası olduğunu düşünmüyorum, ama dediğim gibi tarihsel konteksi eğer açıklıkla ortaya koyabilirseniz, bütün bu yanlış anlaşılmalara, bütün bu pejoratif anlamlar zaman içerisinde kendiliğinden ortadan kalkacaktır.

Teşekkür ederim.

MODERATÖR - Teşekkür ediyoruz hocam. Şimdi 15 dakika ara veriyoruz. 16.45'de bir araya geleceğiz.

....

MODERATÖR - Şimdiye kadar söz hakkı almayan arkadaşlarımız var. Ben isterseniz onların isimlerini sıralayayım, ona göre metin hazırlığı, konuşma hazırlığı olsun.

Sremiz kalırsa 18:00'e kadar söz isteyen diğer konuklarımıza da fırsat vereceğiz.

Şimdi Hüseyin zcan, Tarhan Erdem Bey, İclal Tarhanlı, Recep Kaymakcan, Talha Köse, Mustafa Şen, İbrahim Aslanoğlu ve Mustafa Şentop konuşacaklar.

Bunu yetiştirmeye çalışacağız. Sremiz, siz sonra artık, sizin isimlerinizi alıyorum. Sizler tabi birer dakikaya nasıl, sizi de en son...

Evet, Hüseyin Bey başlayın isterseniz, vakit kazanalım. Buyrun Hüseyin Bey.

HÜSEYİN ÖZCAN- Sayın Başkan, değerli katılımcılar. Ben de konuşmama birlikte yaşamanın önündeki engeller bağlamında birkaç

2. Alevi alıştayı

hususla dikkat çekerek başlamak istiyorum. Ben konunun hak ve özgürlükler sorunu olduğu kadar bir güvenlik sorunu olduğunu da düşünüyorum.

Özellikle bu Madımak'tan bazı Alevi yöneticilerin suikast planlarına kadar gelinen süreç göstermiştir ki, meselenin provoke edilebilir bir yönü vardır. Alevi-Sünni ilişkilerinde birbirini tanımama, daha doğrusu yanlış tanıma ve yanlış nitelendirmeler, tarihten gelen n yargılar ve olumsuz tecrübeler birlikte yaşamanın önünde temel bir engeldir. Son zamanlara kadar devletin sorunu görmezden gelmesi, iki kesimin ayrışma sürecine ivme kazandırmıştır.

zm nerisi bağlamında son birkaç yıldır yapılan uygulamalar içinde bulunduğumuz Alevi alıştayı, yine Başbakanın Muharremdeki oruç açma törenlerine katılması gibi olumlu birtakım çalışmalar ve bunun paraleli olarak gelişen TRT'deki yine bazı Muharrem ayındaki programlara yer verilmesi ve yine TRT'de yapılan tartişmalar olumlu nitelikte olduğunu düşünüyorum.

Yine bunun dışında, halk bazında dikkat çeken bir başka örnek var. Yine Muharrem ayında Alevi ve Sünnilerin birlikte bir cemevinde bir mevlt töreni gerçekleştirmeleri ve yine Sünnilerin katılımıyla yine cemevinde oruç açma törenine katılmaları, birleştirici ve önemli olduğunu düşündüğüm bir etkinliktir.

Yıllardır, Alevilerin kestiği yenmez diyerek ötelenen bir yapıdan, bir cemevinde aynı sofrada Alevi-Sünni vatandaşların oruç amaları anlamlı gözükmektedir bence. Yine benim katıldığım birkaç örnekten birçok Sünni vatandaş hayatında ilk defa cemevine gidiyor. Yine cemevinin tırnak içerisinde cümbüş evi olmadığını görüyor. Orada getirilen duaların, getirilen salavatların bir anlamda bizzat işin içinde olarak görüyor. Dolayısıyla algıların değişimine bir katkı sağlıyor, iki ayrı toplumun birbirini tanınması.

Alevilerin içinde farklı inanç yapısı olması, yine Avrupa'daki Alevilik ile Anadolu Alevi arasındaki ayrışma, Aleviliğin başlangıçta yine

2. Alevi alıştayı

inanç olarak bir gurupken sonradan etnik bir yapıya bürünmesi, bu da ayrıştırıcı temel bir sorun. Kaldı ki yine Kürt Aleviler, Nusayriler gibi yine farklı guruplar da var. Yine bunların birinci Alevi alıştayı'ndaki temennilerde olduğu gibi, belki bir araya gelip, belli noktalarda bir fikir birliğine varılması gerekiyor.

Yine cemevlerinin desteklenmesi, kanunlara uygun bir yapı içerisinde tanımlanması, öncelikle özölmesi gereken bir sorun olarak bunu da düşünüyorum. Çünkü cemevlerine gitmeyen bir toplum, genelde bunu Alevi-Sünni diye ayırmadığımız zaman bir Türk gençliği olarak, kendi kimliğini kaybetmeyle, kendi inancını kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya. Cemevinde kendi inancına ait birtakım şeyler öğrenecek.

Yurtdışında da benzer hadiselerle karşılaştım. Yine İngiltere'de bir Kahramanmaraşlı Alevi bir vatandaşımızın söylediği çok dokundu. Şöyle kısaca özetlemek istiyorum. İşte herkesin bir geliş öyküsü var, sizin buraya geliş öykünüz nedir, niçin geldiniz diye sorduğumda, biz dedi buraya hocam nesli bitirmeye gelmişiz ve nesli bitirdik dedi. Benim ocuklarım artık Türkiye'ye gelmiyor, ne inanç olarak kendisi Alevi, ne de Türk olarak hiç kendini ifade etmiyor şeklinde acı bir tablo çizdi.

Bu anlamda da bir sorumluluk düşünüyör, özellikle cemevlerinde dedelerin malum aktif orada fonksiyonları var. Fakat yine gerek Alevi kesimden gerekse biz dışarıdan bakanlar için de bazı yetersiz dedelerin olması bir tepkiye yol açıyor. Burada tabi dedelerin incitilmeden eğitilmesi meselesi gündemde. Bunu da belki yetkin dedeler tarafından hani birtakım kurultaylar vasıtasıyla desteklenip, akademisyenlerin materyal sağlaması şeklinde onları incitmeden eğitilmesi gündeme gelebilir.

Yine Alevi düşüncesinin yol haritası, Ahmet Yaşar Ocak hocam da ifade ettiler. Türk dünyası, Balkanlar, İran, Ortadoğu bunlar hala karanlık, flu noktalar var. Bunların aydınlanması gerekiyor. Bir etkileşim var mutlaka.

2. Alevi Çalıştayı

Devletin Alevinin kaynaklarını desteklemesi, yaygınlaştırılması, sadeleşmesi çalışmaları ve bu anlamda Diyanet'te yapılan projenin daha da genişletilmesi gündeme gelebilir. Bir de daha da çocukluktan genç seviyesine kadar belli yaş gruplarına hitap eden kaynakların da devlet desteğiyle çoğaltılması ciddi katkı sağlar diye düşünüyorum.

Yine, TRT'deki, özellikle son zamanlardaki TRT'deki açılımlara ilave olarak, Aleviliğin de gerek birtakım Alevi büyükleri gerekse Alevi felsefesini değişik program aracılığıyla görsel destekle aktarmasının katkı sağlayacağını düşünüyorum.

Yine ben edebiyatçı kimliğimle, Alevi ozanlarının şiirlerinin, nefeslerinin edebi metin olarak hem buradaki düşünceyi geleceğe aktarmada şirin bir araç olması, tasavvuftaki o geleneğe uygun olarak bu fonksiyonu olması sebebiyle bu şiire dikkat çekmek istiyorum. Bu şiirin gerek din derslerinde, gerekse edebiyat derslerinde gerekse müzik derslerinde bir metin olarak biraz daha nazara verilmesi ve bunun da kullanılabilir bir makale olarak değerlendirilmesini düşünüyorum.

Yine Hacı Bektaş Veli'nin bu sene 800. doğum yılı münasebetiyle değişik anma etkinlikleri yapılacak. Bunu vesile yaparak devletimiz, birkaç üniversitemiz, benim de mensup olduğum üniversite de dahil olmak üzere sempozyumlar düzenliyor. Bunu vesile yaparak Hacı Bektaş Veli'nin şahsında Anadolu'da Aleviler, Anadolu'nun ser çeşmesi olarak kabul ediyorlar ve onun görüşleri, düşünceleri bu vesileyle topluma tanıtılabilir.

Şöyle bir hayalim var, biraz belki uçuk gelebilir, ama İngiltere'de yaşadığım bir tecrübeden yine örnek alarak bunu aktarmak istiyorum. İngiltere'de Ramazanda iftar yemeği olarak bir kiliseyi kullandılar. Kiliseyi kiralamışlar ve hatta orada bayram namazını kilisede kıldılar yer olmadığı için, cami yeterli kalmadığı için. Yani şimdi cemevleri yapılsın, ben destekliyorum yapılmasını ve kanun içerisinde az önce de ifade ettim sağlansın. Bazı küçük cemevleri, dar cemevlerinde insanlar cem yapma sıkıntısıyla karşı karşıyalar. Keşke Sünni vatandaşlar gibi hoş-

2. Alevi Çalıştayı

görü ve Aleviliği algılamadaki hoşgörü artsa, Aleviler cemlerini camilerde yapabilseler. Camiler onlara tahsis edilebilse.

Yok, az önceki dediğim örnekte bunlar, yapılan örneklerle ben rastladım. Sünni vatandaşlar işte Alevilerin kestigi yenmez diyen insanlar ve ilk defa cemevine gelen insanlarla birlikte oldum. Hatta Mehmet Yaman dede vardı, Ali bey bilirler belki anlatmıştır. O da şaşırıldı ve niye bu kadar beklediniz bizim soframıza gelmek için diye ifade ettiler.

Yani belki bugün uçuk bir hayal gibi gelebilir, ama Hıristiyan bir mekan insanlar kullanıyorlar. Bunların dinlerine bir hanel gelmiyor ki, aynı İslam çatısı içerisinde ben Aleviliği düşünüyorum, İslamiyet'in farklı bir yorumu olarak niteliendiriyorum. Yani belki bu noktaya gelebilir.

Burada son olarak şunu ifade etmek istiyorum. Devletin Sünnilere doğru İslam'ı öğretme kadar, doğru Aleviliği yine Sünnilere öğretme anlamında da bir sorumluluk kaygısında olması gerekiyor. Bu anlamda projeler geliştirmesi lazım ki, gelecekte iki toplumun, az önce başta ifade ettiğim, birlikte yaşamının önündeki engelleri kırma adına katkıları olur diye düşünüyorum, teşekkür ederim.

MODERATÖR - Teşekkür ederiz, yani Hüseyin bey siz devlete bir sorumluluk yüklüyorsunuz. Aleviliğin öğretilmesi, tanımlanması, doğru Alevilik diye tanımladığınız bir şey var, değil mi?

HÜSEYİN ÖZCAN- Ben Sünnilere Aleviliğin öğretme anlamında diyorum. Sünnilerde çünkü birtakım ön yargılar var. Tarihten gelen birtakım sosyolojik vakalarda var. Fakat buradaki Aleviliğin ne olduğunu yani Aleviler zaten Alevilere mutlaka öğretir. O ayrı bir şey, ona müdahale etmek anlamına gelir, fakat, evet yani Sünnilere Aleviliğin ne olduğunu, en azından olumsuz ya da o tarihteki birtakım olumsuz şeylerin olmadığını gösterme anlamında bir sorumluluk düştüğünü düşünüyorum. Bunu işte televizyon, cem ayinleri yayınlayarak yapabilir. Onu tanıtmaya anlamında. Yani hayal ettikleri ya da duydukları duyumlara yönelik olumsuz bir takım fikirlerin gerçek olmadığını bu anlamda bizzat görmüş olurlar.

2. Alevi Çalıştayı

MODERATÖR - Yani mesela son zamanlarda ayini cemlere Sün-nileri de davet ediyorlar. Aslında bu sırlı bir toplantıdır, ama şimdi ka-muoyuna açıyorlar ve biraz da şey var işin içinde, bildiğiniz gibi değil yani ürkütecek bir durum yok, burada kötü bir şey olmuyor. Biraz ka-muoyuna açılma, belki bir aklanma çabası. Çünkü öyle bir algı tersin-den olduğunu düşünüyorlar Aleviler. Yani Sünniler arasında böyle bir ağır ön yargının olduğunu düşünüyorlar.

Teşekkür ederiz.

Şimdi Tarhan Erdem beye söz veriyoruz. Buyrun hocam.

TARHAN ERDEM- Efendim teşekkür ederim. Değerli arkadaşlar, önce bu toplantılar veya buna benzer seri toplantılar yapıldığı için Ba-kanlığı tebrik etmek istiyorum. Gerçekten bu toplantının faydası sade-ce Bakanlığa mı veya topluma mı, bence bunun kadar bu toplantının yüksek öğretim kurumlarımıza da yararlı olacağı inancındayım. O ba-kımdan da tebrik etmek istiyorum.

Bunun yararı yüksek öğretime, burada konuşulanların bir kere konuşulmuş olmasıyla başlamış oldu bence. Ondan sonra da ileride göreceğiz ki arkadaşlarımızın ilk toplantıdaki, ilk oturumdaki şikâyet-leri gibi çalışmaların daha fazla hızlanacağını, daha çoğalacağından eminim.

Aslında Aleviler dediğimizde insanlar, milyonlarca insan, sayısını burada söylemek istemiyorum kendi bulgularımıza göre, çok da fazla önemli değil, bu milyonlarca insanın meselelerini konuşuyoruz ve bun-lar tüm toplumdan daha hızlı değişen bir toplum kesimidir. Bu nedenle, biraz sonra bazı şeyler söylemeye çalışacağım. Bu nedenle kolay bir meseleyi konuşmuyoruz.

Yani Alevi diye tanımlanan bir kişi yoktur, bir prototip yoktur, belki beş prototip de yoktur. Çok fazla değişik insanlardır. Bu değişik in-sanları konuşuyoruz. Dolayısıyla hüküm vermek, sonuca ulaşmak da fevkalade zordur.

2. Alevi Çalıştayı

Ben bu zorluklar içinde, o zorlukları söylüyorum kendi hatalarımı da affedersiniz diye, yani çok değişik şeyleri, çok değişik insanları konuşuyoruz. Gayet tabi böyle konuşmalarda insanlar çok önemli hatalar yapabilir.

Şimdi, siyasal mesele mi toplumsal mesele mi diye konuşuldu. Benim kanım, bu ikisi de birlikte aslında, hem siyasal meseleyi konuşmaktayız hem de toplumsal meseleyi konuşmaktayız. Bence siyaset kendi tarafını halletmeli. Siyaset meselesini siyasal tarafı halletmeli. O da bence insan hakları ve özgürlükler tarafıdır işin. Özgürlükler tarafı deyince tabi Diyanet İşleriyle birlikte düşünmek lazım. Eğer Diyanet İşleri Başkanlığı meselesini konuşamazsak, konuşmuyorsak ve onu ele almaya cesaret etmiyorsak, aslında insan hakları meselesini de ele alamıyoruz demektir veya ihmal ediyoruz demektir.

Bu nedenle önce siyaset, insan hakları meselesi hakkında kendi kararlarını verebilmelidir, vermelidir. Toplumsal tarafına gelince de hepimiz toplumun bir parçasıdır, hükümet de bir parçası, iktidar partisi, muhalefet partisi de bir parçası. O toplumsal mesele içinde kendilerine istedikleri yeri, istedikleri görevi verebilirler ve devam edebilirler. Fakat burada eksik olan şey, siyasal taraftaki eksikliktir. İnsan hakları meselesidir.

Bir arkadaşımız da söylemişti, hatırlayacaksınız, insan hakları meselesi deyince anayasa ve siyasi partiler kanunu meselesidir. Şimdi, arkadaşımızın, söyleyen arkadaşımızın adını hatırlayamıyorum, evet Levent bey, affedersiniz Levent bey, evet.

Şimdi, yani bunlar birbirini de bir kısır döngü meselesi, problemi yaratıyorlar. Şimdi, her meselemizde olduğu gibi Türkiye'nin siyasal ve toplumsal her meselesinde olduğu gibi, anayasa ve siyasi partiler kanunu bence buradakiler için yabancı olabilir, siyasi partiler kanunu, fevkalade önemli bir engeldir. Anayasa değişmeden, Türkiye'nin demokratik sorunu nasıl çözülemese, bana göre siyasi partiler kanunu değişmeden değil, siyasi partiler kanunu kaldırılmadan hiçbir siyasi

2. Alevi Çalıştayı

meseleyi çözemeyiz. Bu belki bazı arkadaşlarımız için yabancı bir sözdür, ileri bir sözdür, fakat uzun yıllardan beri siyasetle uğraşmaya çalışan bir insan olarak çok güvenle söylüyorum ki, anayasadan daha güvenle söylüyorum ki, siyasi partiler kanunu kalkmadan Türkiye’de siyasi hayatı çağdaş bir hale getirmemiz mümkün değildir. Sadece Alevi konusunda değil, her konuda karşınıza siyasi partiler kanunu çıkar.

Bugün siyasi hayattan, siyasi partilerden, hükümetten, muhalefetten hangi şikayetiniz varsa, onun altında siyasi partiler kanunu vardır. Şanssızlığımız daha doğrusu benim şanssızlığım şu ki, siyasi parti mensupları, siyasi parti yöneticileri zanneder ki, siyasi partiler kanununu değiştirirsek bu kanunu adam ederiz. Bu siyasi partiler kanunu kadar yanlış bir kanaattir. Siyasi partiler kanunu değiştirilerek düzelmez. Önce kaldırmak lazımdır. Sonra yeni baştan bir siyasi partiler kanunu yapmak lazımdır. Latife edeyim, insan hafızası o kanunu değiştirecek kadar güçlü değildir. O kanunu değiştirmeye kalkarsanız, bir kötü maddeyi orada mutlaka muhafaza edersiniz. Onun için diyorum, onun önce kalkması lazımdır, sonra yeniden yazmak lazımdır.

Şimdi efendim bir konuyu daha söylemek istiyorum. Alevi sorunu aslında Alevilere atfettiğimiz, Alevilere ait olduğunu sandığımız sorunlar aslında Alevilere ait sorunlar değildir. Bunlar Sünnilere ait sorundur. Galiba siz söylemişsiniz, kusura bakmayınız. Alevi sorunu değildir, Sünnilere ait bir sorundur bana göre ve öyle bir sorundur ki, yüzde 85’i Hanefi olan, Sünni olan bir guruba ait bir sorunu konuşmaktayız ve maalesef, maalesef değil veya ama sorunumuz bakımından dikkat etmemiz gerekir. Bunların da en az yüzde 50’si, yüzde 55’i kendisini dinin kurallarına icabet etmeye dikkat eden insanlar olarak tanımlanmaktadır.

Yani Türkiye’deki Hanefilerin yarıdan biraz fazlası kendisini din bakımından, inanç bakımından nasıl tanımlıyorsun deyince, kendisini dinin kurallarına, emirlerine icabet etmeye çalışan insan olarak, dindar bir insan olarak tanımlar. Dolayısıyla meselemiz kolay bir mesele değildir. Onların yani onlar derken Sünnilerin probleminden bahsediyoruz.

2. Alevi Çalıştayı

Sünnilerin bu meseleyi geçmesi lazım. Kim karar verecek, siyasi iktidar karar verecek. Siyasi iktidar da biraz önce tanımlamaya çalıştığımız yüzde 85'e güvenerek, onları arkasına alarak bu kararı verecek. Böyle kararların verilmesinin ne kadar zor olduğunu siyaset yapmış olanlar çok iyi bilirler.

Şimdi efendim, size bir bulgudan bahsetmek istiyorum. Türkiye'de en hızlı göç yapan, sanıyorum sayın hocamız bahsetmişti... Aleviler göç meselesinde, çok hızlı göç yapan, göç eden grupların başında gelmektedir. Şimdi bir şey söyleyeyim, Türkiye'deki insanların önemli bir kısmı yüzde 25'i, bütün ortalamada 25'i, bu sayılar artı-eksi 5 fark edebilir, yüzde 25'i Türkiye'deki insanların doğduğu yerin dışında bir yerde oturmaktadır. Bu oran Aleviler için hemen hemen iki katına yakındır.

Bir örnek olsun diye söylüyorum, İstanbul'da Sünniler için söylüyorum önce, İstanbul'da doğanlar yüzde 8.2, Sünniler arasında oturduğu yerde yani İstanbul'da oturanlar 16.9. Demek ki bu oran 16.9 Aleviler için 18'in üzerindedir. Yani Sünnilerden daha hızlı, oran olarak göç etmektedir Aleviler.

Bu Ege'de daha fazladır. Yani Ege'de Alevilerin, Ege'de oturan Alevilerin, ki bunlar yüzde 10'dur Ege için, Ege'de oturan Alevilerin sadece yüzde 6'sı orada doğmuştur. Dolayısıyla rakamlar böyle alt alta yazılmayınca pek bir şey ifade etmiyor, ama bulduğumuz sonucu size arz etmek istiyorum. Aleviler Türk toplumu içinde diğer kesimlerden ve diğer meslek mensuplarından daha hızlı yüksek oranda göç etmektedirler.

Hatta şu ayrımı yapamadığımız için söyleyemiyorum, Kürt Alevilerle Türk Aleviler arasındaki farkı da bilmeden, biraz sonra söyleyeceğim, karar verilemeyeceği için kesin bir şey söyleyemiyorum, ama en azından Kürtlerle eşdeğer hızda göç etmektedirler. Yani göç etmek deyince doğduğu yeri terk etmek manasında söylüyorum, doğduğu yeri terk etmiştir. Doğduğu yerde oturmamaktadır. Aleviler bu bakımdan çok önemli sıradadır. Yani öncelikleri olan bir şeydir.

2. Alevi alıştayı

Göe rağmen, çok önemli olan, göçe rağmen kırdan oturanlar ortalamasının üzerindedir. Yani bu bir başka anlamda şu manaya geliyor. Önemli miktarda göç vardır Aleviler arasında, ama geride kalanlar da kırdan oturmaktadır. Bir başka deyişle Alevilerin önemli bir kesimi büyük kentlerde oturmaktadır. Bunu da biliyoruz İstanbul, İzmir, onlardan daha az oranda Ankara, biraz daha az oranda Adana. Yani Alevi yurttaşların tercih ettiği yerler büyük kentlerdir.

Çok önemli bir kesimi göç etmişlerdir ve bir bulgudan daha bahsetmek istiyorum. Alevi vatandaşlarımıza sorulan, çocuklarınızın da burada kalmasını istiyor musunuz, ister misiniz sorusuna cevap olarak Aleviler, diğer kesimlerden daha az oranda çocuklarının daha çok oturdukları yerini terk etmesini istemektedirler. Bilmiyorum anlatabildim mi? Aleviler diğer yurttaşlarımıza göre çocuklarının kendilerinden daha hızlı, daha çok göç etmesini istemektedirler.

MODERATÖR - Sevgili hocam nereye gitmelerini istiyor, köye dönmelerini mi istiyor?

TARHAN ERDEM- şimdi sayın hocam, 1963'ten beri, 62'den beri, bana fırsat verdiğiniz için bir şey söylemek istiyorum, kusura bakmayınız. 1960'lardan beri Türkiye'de köyden kente gelen insanların geri dönmesiyle ilgili bir hayal, bir özlem vardır. Bunu 66'da Amerikalı ... aksini bulduğu halde ve yazdığı halde yani bunların ancak yüzde 3'ü, yüzde 4'ü köyüne gitmeyi istemektedir. Objektif olarak, sayısal olarak ispat ettiği halde, hala bugünlere kadar gelen sizin naklettiğiniz bir fikir vardır, köye dönüş.

Daha iki üç gün evvel ben bir makale okudum, köye gidenler çoğalıyor falan diye, İstanbul Belediyesi kaynaklı bir haber. Böyle bir şey yoktur. İstanbul'a veya Ankara'ya veya Eskişehir'e gelen insan, Eskişehir'de oturmak istemektedir ve çok da akıllıca bir şey yapmaktadır. Çünkü geldiği yerden daha çok okul vardır. Daha iyi imkan vardır. Daha çok iş imkanı vardır. Köyünde adamın kalması için bir sebep yoktur. Her neyse onu geçelim.

2. Alevi alıştayı

MODERATÖR - Bununla nereye varacaksınız hocam, yani bu analiz.

TARHAN ERDEM- Evet, buradan şuna varıyorum. Bu tabi köyde kalan Alevi yurttaşımız, Ali beyin söylediği gibi yurttaşımızdır. Oysa İstanbul'a gelen yurttaşımız, başka bir yurttaşımız olmuştur artık. Köydeki Aleviyle kentteki, İstanbul'daki Alevi arasında ciddi bazı yaşam tarzı farklılıkları oluşmaktadır. Bunu da doğal görmek lazımdır.

şimdi, göçe rağmen ve gelişmişlik düzeyi bakımından Aleviler, gelir noktasında Türk toplumu ortalamasının gerisindedir. Kürtlerden hemen sonra gelmektedirler bu bakımdan. Yalnız, şehre gelen Aleviler, köyünü terk etmiş Alevilerin önemli bir kesimi artık daha çabuk ilerlemiş, daha çabuk adapte olmuş, adını ne koyarsanız koyun, mesela gazete okuma oranında ortalamanın daha üstündedir. Yani Alevi yurttaşımız gazete okumada birçok bakımlardan ortalamanın üstündedir.

Bu arada kişisel özgürlükler bakımından bizim tespit edebildiğimize göre, kişisel özgürlük anlayışı bakımından, kadın erkek ilişkileri bakımından vesaire çok beklendiği gibi sanıyorum hepinizin de bekleyeceği gibi ortalamanın da ilerisinde bir yerde bulunmaktadırlar. Yani laikliğin tatbikatı bakımından, laiklik kelimesini bir tarafa bırakırsak, laikliğin tatbikatı bakımından, miras bakımından, kızının evlenme şekli bakımından, karısının iş tutması bakımından, evinde oturması bakımından, kocamdır döver de sever de sözüne verdiği cevap bakımından ortalamanın biraz daha üstündedir.

şimdi bütün bunlar bir araştırmaya yeni araştırmalara, yeni büyük araştırmalara muhtaç şeylerdir söylediklerim. şu bakımdan; tek Alevi yoktur başta konuşmamda söylediğim gibi. Bu şehre gelen Alevilerin hatta İstanbul'a gelen Aleviyle Ankara'ya gelen Alevi de bile bir farklılık vardır, ama bu farklılığı böyle objektif olarak söylemek çok zordur. Böyle belki ufak tefek veriler vardır, ama değerlenip bulgu haline dönüştürmek, bilgi haline dönüştürmek çok zordur. Yeni araştırmalara muhtaçtır, yeni araştırmalar yapılması lazımdır. Yani Çorum'un bir

2. Alevi alıştayı

kasabasında oturan Aleviyle, köyünde oturan Aleviyle, İstanbul'a gelmiş beş sene geçmiş, altı sene geçmiş bir Alevi arasındaki fark ve o orum'da oturan bir Alevinin kendisiyle oğunun İstanbul'a gelmiş oğlu arasındaki olmuş anlayış farkı, kültür farkı, Alevinin söylediği o farklar, o kültür unsurlarının araştırılması ve görülmesi lazımdır. Ama bütün bunlar aslında bu alıştayı sonucunu değil bence. Bunlarla ilgili değil. Çünkü bu alıştayı sonucunu netice itibarıyla insan hakları ve özgürlüklerle ilgili olmak lazım gelir. Siyasi tarafını da siyasi iktidarın da o kararı verip uygulaması lazımdır.

Bence çok daha fazla meseleyi genişletmemek lazım. Yani incelemelerin falan devam ettirilmesi lazım, üniversitelerimizin bu işlerle uğraşması lazım, araştırma yapması lazım, fakat insan hakları tarafı hallolunca bunu söylemek istiyorum, insan hakları tarafı hallolunca ister Alevi sorunu diyelim veya isterse başka türlü tanımlayalım, o meselemizin çok önemli bir kısmı kendiliğinden hallolacaktır diye düşünüyorum. Teşekkür ederim.

MODERATÖR - Biz de teşekkür ediyoruz Tarhan bey. Sremiz oldukça daraldı. Biraz hızlanacağız. İştar hanımla devam ediyoruz, İştar Gözaydın, buyrun.

İŞTAR GÖZAYDIN- Gözaydın soyadını kullanıyorum artık Necdet bey. Epeydir aşağı yukarı bir on senedir. Öncelikle bende Alevi meselesini ele aldıkları ve bu toplantı dizisini örgütledikleri için siyasi iktidarı ve temsilcilerini kutlamak istiyorum.

Benim çalışmalarım ağırlıklı olarak Diyanet İşleri Başkanlığı zerine. Öncelikle onu da ilave edeyim. Cemaatlere bırakılması konusunda pek çok burada ifade edilen görüşle aynı fikirde değilim. Bunun çeşitli sakıncalar içerdiğini düşünüyorum, ama meselemiz bu değil. nemli olan Ali beyin de kullandığı, ifadeyi kullanacağım, vatandaşına eşit mesafede bulunması devletin. Dolayısıyla birlikte yaşamanın önündeki engelleri kaldıracak çabaları sürdürmesi lazım Diyanet İşleri Başkanlığı'nın. Birçok girişim olduğunu biliyorum, ancak bu girişimle-

2. Alevi Çalıştayı

rin mutlaka arkasının gelmesi hatta çok daha genişletilmesi şart. Elinde çok çok imkanlar var, pek çok kanaati vesaireyi değiştirme, en başta din adamları olmak üzere, bu kanaatleri farklılaştırma konusunda imkanları mevcut. Bu çeşitli eğitimler olacaktır vesaire olacaktır, daha sonra da bunların aktarılması son derece önemli.

Dediğim gibi, bu konuda girişimler olduğunu biliyorum. Birtakım çalışmalar olduğunu biliyorum, ama mutlaka daha da artırılması lazım.

Bunun dışında bir de geçtiğimiz sene Tarih Vakfı ilköğretim ders kitaplarında insan hakları ihlalleri üzerine bir proje üzerinde çalışıyordu. Ben de bu çalışmanın din kültürü ve ahlak öğrenimi kitapları incelemesini yaptım. Ortaya çıkan rapor da bütün bir halde yani diğer çalışmalarla birlikte 2009 içinde basıldı. Bu konuda başka raporlarda var. Dolayısıyla pek çok sorun olduğu bu konuda aşikar. Evet, birtakım değişiklikler yapıldı, yeni birtakım ders kitapları oluşturuldu, onların içerikleri oluşturuldu. ama aşikar ki bunlar hem yetersiz hem son derece bazı bakımlardan sakıncalı.

Dolayısıyla tarafların içinde olduğu, yalnızca iktidar yani Milli Eğitim vesairenin değil, bütün ilgili tarafların içinde olduğu bir katılımı bunların oluşturulması, yeniden gözden geçirilmesi, yeniden yazılması gerekiyor. Benim bu aşamada söylemek istediklerim bu kadar teşekkür ederim.

MODERATÖR - Teşekkürler hocam. Recep Kaymakcan bey buyrun.

RECEP KAYMAKCAN- Teşekkür ederim, Sayın Bakanım, değerli arkadaşlar, bu toplantıyı ben de çok önemli buluyorum. Ben konuşmamı özel olarak din kültürü ahlak bilgisi ve Alevilik üzerinde yoğunlaştırmak istiyorum. Biraz da benim uzmanlık alanımla doğrudan ilgili olduğu için bu konuda daha iyi katkı sağlayabileceğimi düşünmekteyim. Ama ona geçmeden önce şu da çok önemli, pek konuşulmadı. Avrupa Aleviliği ve Türkiye'deki Alevilik. Bunların birbirlerine etkisi de söz konusu olduğunu düşünüyorum. Bu konu üzerinde durmanın anlamlı olduğunu düşünmekteyim.

2. Alevi Çalıştayı

Konuyu somut bir örnekle açıklamak istiyorum. 2006 yılında Almanya'da sanırım üç veya dört eyalette Alevilik, Alman Anayasasının 7. maddesine göre müstakil bir din dersi olarak kabul edildi. Ve o süreçte bu hakkı alabilmek için sanırım, hangisiydi, Alevi Bektaşî Federasyonu olması gerekiyor, Almanya Federasyonu oradaki adıyla, kendilerini dini bir şekilde tanımlamak durumunda kaldılar. Yani kültürel tanımla bu hakkı elde edemediler. Ve biz İslam içerisinde bir yorumuz denildi. Ama bu federasyonun Türkiye bölümüne baktığımız zaman geçmiş yıllarda biz İslam'ın içinde miyiz, yoksa bir felsefe miyiz, bir hayat biçimi miyiz şeklinde tariflerde problem vardı. Ama şimdi orada resmi tanımlama ve bu şekilde kabul edildiğinden dolayı Türkiye'de de İslam içinde bir yorumuz, demeye başladılar. Dolayısıyla birbirleri arasında bir ilişki söz konusu.

Şimdi buradan din kültürü ve ahlak bilgisi ve Alevilik konusuna gelmek istiyorum. Tabi 2007 yılında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Türkiye'deki din kültürü derslerinin, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin, anne ve babanın dini ve felsefi inancına aykırı olduğu gerekçesiyle bir karar verdi. Yani sözleşmeye aykırılığını tespit etti. Buradan söze başlamak istiyorum, ancak konunun çözümünün daha iyi anlaşılması için özellikle 11 Eylül sonrası okullarda din öğretimiyle ilgili gelişmelere kısaca değinmek istiyorum birkaç cümleyle.

11 Eylül öncesi okullarda din öğretimiyle uluslar arası kuruluşların neredeyse hiç ilgilenmediğini görüyoruz. Eleştirmek için bile ilgilenmiyorlardı. Ama 11 Eylül sonrası Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı ve Avrupa Konseyi'nin, UNESCO, Medeniyetler İttifakı, bunların hepsinin bu konuyla bir şekilde ilgilenmeye başladığını görmekteyiz. Bunların en somut örneklerini ise 2007 yılında AGİT Toledo Okullarda din hakkında öğrenme raporunu yayınlamıştır.

Yani bir anlamda okullarda insan hakları ve demokrasiye uygun din öğretimi nasıl olmalıdır? Din öğretimi olmalıdır, bu konuda olumlu bakıyor bütün bu raporların hepsi. Yine Avrupa Konseyi 2007 yılında bir rapor yayınlamıştır, din öğretimi olmalıdır diyor. Hocam, mecburiyet

2. Alevi Çalıştayı

veya değilliği konusunu ölkelere bırakıyor, bu raporları incelediğimiz zaman. Aynı şekilde Norveç ve Türkiye Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararı da yine tesadüfen 2007 yılında çıkmıştır.

Din öğretiminin okullarda olmasına, din dersi olarak veya her türlü çok olumlu bakılıyor. Fakat bu din öğretimi demokrasi ve insan haklarıyla uyumlu olmalıdır. Kırmızı çizgimiz bizim budur, denilmek istiyor. Aşağı yukarı hepsinden topladığımız şey budur. Dolayısıyla bunun nedeni güvenlik, din arasında kurulan ilişki olabileceği gibi, demokratik vatandaşlık kavramına dini ve ahlaki değerlerin de katkı sağlayabileceği düşünülüyor onlar mevcut argümanlar arasında.

Fakat burada şikayet edildi, sıra üzerinde namaz kıldırılıyor, biraz baskıcı, bu aynı zamanda uygulama problemi demektir, öğretmen problemi demektir. Şüphesiz ki problemlerin hiçbirisi eskisi ve yenisi böyle bir zorlamayı, hiçbir şekilde söylemiyor. Yani namazı falan zorla kıldırın demiyor. Hiçbir program demiyor eskisi veya yenisi demiyor. Bu uygulama problemi. Onların en çok zihinlerinde olan problem şu; tamam bu politikaları değiştirdik, ama farklılıkları bir ders için ... öğretmenini nasıl yetiştirebiliriz? Bu amaçla da Avrupa Konseyi ile Norveç'in finansal desteğiyle 2009'da bir merkez kuruldu. Nasıl çok farklı inançları öğretebilecek, öğretmen yetiştirebiliriz diye faaliyete başladılar.

Şimdi gelelim Türkiye bölümüne. Yani bu bize bu konularda neler yapmamız gerektiği konusunda bir katkı sağlayabilir.

MODERATÖR - Hızlı ve derin gidiyoruz.

RECEP KAYMAKÇAN- Tamam, pekala. Şimdi Türkiye'de AİHM kararı yeterince ... çoğulcu ve objektif şeklinde bir eleştiri söz konusu ve burada da diyor ki, ders zorunlu muafiyet hakkı tanımıyorsun, ama Sünniliğe çok fazla yer veriyorsun. Verebilirsin bu senin hakkın sosyolojik olarak var, fakat oldukça sayısı fazla olmasına rağmen ve sen Sünni İslam'dan farklı olmasını kabul etmene rağmen Aleviliğe yer vermiyorsun. Temel eleştiri noktası budur.

2. Alevi Çalıştayı

Bu çerçevede bizler ne yapabiliriz, bu çerçevede ve mevcut hukuk zemini içinde yapılması gereken mesele, buradaki eleştirileri dikkate alarak Aleviliğe din kültürü içerisinde yer vermektir. Tabi anayasa değişikliği, hukuksal statü, onlar ayrı bir konudur. Böyle bir değişikliğe yer vermemiz gerektiğini Danıştay 2008 yılındaki kararıyla Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararını iç hukuka bir anlamda uyarlamıştır diyebiliriz. Çünkü mevcut ders din kültür değil diyor din eğitimi falan.

Şimdi, şöyle bir durumda söz konusu. Bütün bunların hepsini bir tarafa bırakalım. Şimdi bir sınıfta Alevi çocuk var, bütün uluslar arası hukuku falan, o çocuk Alevi bir aileden geliyor, diğeri Sünni aileden geliyor. Bu çocuğun kendi kültürüyle ilgili bir şeyleri din dersinde öğrenmeye hakkı vardır diye düşünüyorum en basitinden. Bu aynı zamanda bizlerin Alevi ve Sünniler arasında birtakım ön yargıların olduğunu hepimiz biliyoruz. Muhtemelen bir ders içinde Alevi ve Sünni yorumlarını objektif, yargılamadan öğrettiğimiz takdirde bu önyargıların azalmasına da katkı sağlayacağını düşünmekteyim. Bundan biraz endişe duyuyoruz, çünkü biz, dünyada da öyle bizde de öyle, çok yeni bir kavram bu. Bir din içindeki farklılıkları bir derste öğretmek yeni bir kavram. Ama bunu istersek metotlarını ve pedagojisini bizlerin yapabileceğine inanıyorum.

Bu çerçevede de din kültürüyle ilgili gerek Alevilik gerek diğerleri konusunda bir öneri sunarak sözlerimi bitirmek istiyorum. Din kültürü ve ahlak bilgisi danışma kurulu kurulmasını öneriyorum, somut bir öneri olarak. Bundan maksadım şudur, bir danışma kurulu olacak. Milli Eğitim Bakanlığı Din Öğretimi Genel Müdürlüğü bunun sekreteryasını yürütebilir. Çünkü, din kültürü programı hazırlamak ne bir Sünni işi hatta Diyanet bile karışmaz. Bürokratik bir iştir. Milli Eğitimin bürokratları gelir, ilahiyatçı uzmanlar alınır, diğerlerini çağırmak zorunlu değil, yani bir matematik dersi gibidir hazırlanması.

Oysaki çağdaş demokrasilerde sonuç kadar süreç de önemlidir. Bu işin nasıl yapıldığı da önemlidir. Adam yerine konulmak son derece önemlidir. Şu anda Milli Eğitim diyor ki, biz gayri resmi görüşüyoruz

2. Alevi alıştayı

bunlar resmi olsun. Bu danışma kuruluna Diyanet İşleri Başkanlığı'ndan temsilci çağrılabilir, Alevi sivil toplum örgütleri olabilir, eğitimle ilgili sivil toplum örgütleri olabilir, akademisyen kategorisinden çağrılabilir. Bunun şekli tartışılabilir, dolayısıyla din kültürü programı nasıl olur veya bu konuyla ilgili politikalar nasıl olur konusu burada tartışılabilir danışma zemininde.

Bu aynı zamanda siyasetçilere de bir zemin hazırlar diye düşünüyorum. Teşekkür ederim.

MODERATÖR - çok sağ olun hocam, önemli bir katkıydı. Şimdi Talha beyden katkı bekliyoruz, Talha Köse, buyrun hocam.

TALHA KSE- Ben de teşekkür ediyorum bu programı hazırladığınız için. Ben de kendi araştırmam kapsamında onlarca Alevi vatan-daşla konuştum ve özellikle onların kişisel hayat hikayeleri üzerinde durdum. Yani Alevi kimliğini kendi hayatları içerisinde nasıl hissettikleri, bununla ilgili ne tür problemler yaşadıkları üzerinde durmaya çalıştım. Ve burada gerçekten vatandaşlarımıza baktığımızda birçoğu hayatının bir noktasında işte okulda olsun, işyerinde olsun, askerlikte olsun bir şekilde Aleviliğinden dolayı mağdur olmuş.

Bugün birçok çözüm önerisinden bahsettik. Çeşitli hukuki düzenlemelerden bahsettik. Ancak tarihsel olarak devam eden bu kimlik, tarihini değişik dönemlerinde farklı şekilde inşa edilmiş. Yani 1980 sonrası inşa edilen şehirli Alevi kimliği, 1960'larda çok daha farklıydı. Ve belki 2020'de çok daha farklı bir Alevi kimliğiyle karşı karşıya geleceğiz. Ve bu hukuki düzenlemeler, meselenin sadece bir kısmını halledecek. Bunun arkasında yatan çok daha derinlemesine, duygusal kökenleri var bu sorunun. Bu duygusal kökenler gündelik hayat pratiklerinde de insanların karşısına geçiyor.

Erol beyin bahsettiği ve Nükhet hanımın da bahsettiği gibi gerçekten olayın duygusal arka planı üzerinde, mağduriyet ve dışlanma konusunda çok fazla bir araştırma yapılmıyor. Ve bunun da ötesinde, Alevi vatandaşlarımızın da Sünnilere dair bazı algılama yanlışlıkları ol-

2. Alevi Çalıştayı

duğunu görüyoruz. Yani şimdi sadece Alevilerin mağduriyetinden ve Aleviliğe dair yanlış anlaşılmalardan bahsederken, meselenin diğer bir boyutuna da değinmemiz gerekiyor. Yani burada Aykan beyin önerisine ben katılıyorum, hassasiyet eğitimi. Karşılıklı, gerek Aleviler gerek de Sünniler birbirlerinin değerleri ve duyguları hakkında bazı hassasiyetler edinmeleri gerekiyor. Ve ancak yani uzun vadede hukuki düzenlemelerin ötesinde bir şeyler yapılabilecekse, bu çerçevede olabilir diye düşünüyorum.

Bir de burada, hani akademi ve Alevilik meselesiyle ilgili bir noktaya değinmek istiyorum. Bu algılamaların oluşmasında, karşılıklı algılamaların oluşturulmasında akademisyenlerin önemli rolü var. Ve bugün kimlik merkezli araştırmalarda akademisyenlerin bir kısmının kimlik siyasetinin aktörleri gibi davrandıklarını görüyoruz. Yani ortadaki sorunların derinleşmesine neden oluyor bazen. Bir taraf gibi davranıyorlar ve bu da algılamaları olumsuz yönde etkiliyor.

Aslında bu noktada akademisyenlerin ve medyanın da biraz daha hassas davranması gerekiyor. Hani uzlaşmadan bahsederken bir noktada da çözüm üzerinde belki daha farklı kavramsallaştırma nasıl yapılabilir, onlara da değinmeleri gerekiyor.

Teşekkür ediyorum.

MUSTAFA ŞEN- Kapasitesi çok dar. Yani şöyle söyleyeyim, mesela Bulgaristan'da biliyorsunuz geçen hafta seçim vardı, bir 20 yıl içinde nereden nereye geldi. Yani kendi büyük bir problemini, çok akutlaşmış, çok ciddi bir problemini 20 yıl içinde çözdü. Şimdi bizde bir sürü problem çok zamana yayılıyor ve çözümsüzlüğe gidiyor. Bu anlamda bu tür bir girişimi, çözüm üretme kapasitesi açısından çok kritik ve çok olumlu bir başlangıç olarak görüyorum.

İkincisi demokratikleşme açısından, çünkü bu boyut pek tartışılmadı. Bizde demokratikleşme deyince dar bir siyasi alandaki demokratikleşme anlaşılıyor. Halbuki demokratikleşme bence bundan daha geniş.

2. Alevi Çalıştayı

Üçüncüsü de Avrupa Birliği, yani ağır aksak ya da sorunlarla beraber bir Avrupa Birliği süreci yürüyor. Eğer ki Avrupa Birliği'ne üye olacaksak, bu konuda ülke olarak, toplum olarak bir kararımız varsa, sadece siyasi iktidarlar değil, bu tür sorunları nasıl çözeceğimizi, nasıl baş edeceğimizi öğrenmemiz gerekiyor. Bunun yollarını da öğrenmemiz gerekiyor. Bu açıdan da ben çok olumlu görüyorum ve son olarak da bu moda deyimle, pek sevmesem de yeri gelmişken söylemek lazım. Bu kazan kazan, burada kaybeden yok. Bu açıdan da bir şekilde de iyi bir tesadüf oldu. Kolay konuşamayacağı, kolay ilerleyemeyeceği iki kesim ya da iki farklı gelenek, siyaseten de başka açılardan da yol alıyorlar. Bu açıdan da bir, ne diyelim Türkiye'de başka problemlerin ele alınması açısından da bir örnek olay olabilir.

Şimdi bu dört başlıktan bakınca kabaca, şimdi vakit olmadığı için ayrıntılandıramayacağım, ama herhalde meramımı anlattım, bunun gerçekten çok önemli olduğunu baştan tespit edip buradan devam etmemiz lazım.

Şimdi biz buradaki başlıkların bir kısmına sadık kalarak önce akademik kısmından başlamak istiyorum. Şimdi din konusunda akademi- de çalışmaların tarihsel olarak az olduğu vakıa. Ama bence çok kötü de durumda da değiliz. Yani durmadan kendimize eziyet etmenin de bir anlamı yok. Belki kopuşlarla ve boşluklarla gidiyor. Bir ...ın erken cumhuriyet dönemindeki yaptıkları halen bence önemli. Aleviliğe yaklaşımı, yaptığı saha araştırması, kullandığı dil açısından bugün bile bence önemsenmesi gereken bir şey.

İkincisi de akademi- de şöyle bir şey yani, aslında son 30 yıldır sosyal teorideki tartışmalar bize şunu gösteriyor ki, bilgiyle iktidar arasında, güç arasında bir ilişki var. Yani akademi- de bir konunun ele alınması birkaç açıdan önemli. Birincisi zaten ele aldığınız konuyu kavramanızda, teorinizde, yaklaşımınızda bir nesne haline getiriyorsunuz ve bir iktidar ilişkisinin içine çekiyorsunuz. İkincisi de bir konunun incelenmesi için de dahil, o grubun, o problemin bir görünürlüğü bir gücü olması gerekiyor.

2. Alevi Çalıştayı

Şimdi böyle baktığımızda Alevilikle ilgili durumun aslında vehametini de görmüş oluyoruz. Çünkü 80'lerin sonuna kadar Alevilikle ilgili çok az çalışma var. 90'lardan sonra da son on yıldır da çok ciddi bir artış var. Burada ana sebeplerden bir tanesi aslında ne dersek diyelim, Alevilerin örgütlenmesi. Yani birçok derneğin ortaya çıkması, Avrupa'da ve Türkiye'de, hatta Avrupa'nın da dışında Avustralya'da, Amerika'da, Kanada'da yani neredeyse 40-50 ülkede artık dernekler var. Bunun da şöyle bir olumlu tarafı var. Bunların hepsi aslında sivil örgütler. Hiç kimseden de yardım almıyorlar. Tamamen Alevilerin kendi gücüyle olan şeyler. İyi kötü de ağır aksak da bir demokratik gelenekleri var. seçimle geliyorlar seçimle gidiyorlar. Burada hatta bazen bu derneklerin seçimleri kendileri açısından da çok çok ciddi problem oluyor, ama bir mekanizma işliyor, Türkiye'de de böyle.

Şimdi, tabi ki bu meselenin ele alınmasında, akademi tarafında görülmesinde, çalışılmasında da bir şey var, ne diyeyim etkisi var. Ama burada esas söylemek istediğim, ilginç bir şekilde aslında din çalışmaları denince burada bir üstü örtük kabul de oluştu. İlahiyat fakültelerini kimse din çalışmaları açısından şey yapmadı, ne diyelim, tırnak içine alıyorum kaale almadı. Çünkü bu gerçekten ilginç bir şey. Ülkede bildiğim kadarıyla 25 tane ilahiyat fakültesi var. Demek ki gerçekten burası, bir ne diyelim, sosyal bilim açısından çok ciddiye alınacak bir üretimde bulunmuyor. Bu da şimdi ayrı bir vahamettir. 25 tane fakülteniz var, bunlar diğer bütün diğer fakültelerle aynı statüde. Ama bu tür konularda burada bahsetmeye de geçecek bir şey çıkmıyor. Tabi ki müstesna çalışmalar vardır, önemli çalışmalar vardır. Bunlara hiçbir şey demem, ama burada ve kamuoyunda söz konusu olmaması da bence manidar. Bu manidarlık da tam da buradaki yaklaşımla ilgili bir manidarlık.

Şundan dolayı yani bu konuya, akademideki mesele de bu, nasıl yaklaşacaksınız, ne tür araçlarla, ne tür kavramlarla yaklaşacaksınız? Bu o zaman zaten bir literatür üretiyorsunuz. Türkiye'de mesele çalışma değil, bence literatür ve kavram üretmede. Yoksa hani taradığınızda bir sürü çalışma buluyorsunuz, ama bir literatür var mı, emin değilim

2. Alevi Çalıştayı

ya da literatür ne kadar derin, ne kadar çeşitli, ne kadar önemli emin değilim.

Bu akademi faslıyla ilgili söyleyeceğim şey bu kadar. Ama diğer hemen hızlı bir konuya daha geçmek istiyorum. Aslında mesele demokratikleşme dedim, ama oradan devam edeyim. Aslında mesele tam da Türkiye açısından şöyle kritik bir yere oturuyor. Bence Türkiye’de din-devlet ilişkisinin demokratikleşmesiyle ilgili bir yönü tartışıyoruz. Yani demokratikleşmenin birçok boyutu tartışılıyor, ama din-devlet ilişkisinde demokratikleşme tartışılmıyor. Tamam laiklik diyoruz, laikliğin tanımı diyoruz, bunların problemleri diyoruz. Çok tartışma var, ama şunları söylemiyoruz; bugün 2009 itibarıyla Türkiye’de devletin tanımladığı, devletin finanse ettiği, devletin kurumsal parçası olan dini organlar vardır. İçeriği ne olursa olsun bunlar vardır. Burada Diyanet sıkça gündeme geldi, ama ilahiyat fakültesi de onun bir parçasıdır, imam hatipler de bunun bir parçasıdır, zorunlu din dersleri de ve devletin finanse ettiği Kur’an kursları da. Şimdi böyle bir yapıyla, biz buna gelen itirazlarla ne yapacağız? Buradan bir model üreterek mi çıkacağız, sorunları çözerek mi çıkacağız, yoksa bu yapıyla devam mı edeceğiz? Şimdi şöyle de bir durum var, aslında bu durumdan da hiç kimse de memnun değil. Ya fazlasını isteyenler var, ya azını isteyenler var, ya tarafını beğenmeyenler var. Yani içeriğe hiç girmek istemiyorum, ama bu durumda kimseyi de tatmin etmiyorum.

Aslında Levent Göka hocamın başta söylediği bir paradoksal durum da var. Anayasa laik diyor amma velakin kocaman dini organlar var. Yine yanılmıyorsam Talip Küçükcan söylemişti, şimdi bakıyorsunuz üç tane model söylediler, o üç modelin hiçbir yerine Türkiye’yi sokamıyorsunuz. Dahası, komşularımızla karşılaştığımızda en homojen, din açısından ve devletin dine yaptığı finansman açısından, dini organlar açısından en homojen ülke de Türkiye.

Birincisi gayri Müslimlerin oranına bakıyorsunuz İran’dan, Suriye’den, Lübnan’dan hepsinden herhalde beteriz. Tam oranları bilmiyorum, ama beter olduğumuzu biliyorum. Ama defakto olarak da

2. Alevi Çalıştayı

sadece bir dini gurubu finanse ediyorsunuz. Şimdi bu yapıyla nereye kadar gidebiliriz? Bence burada bizim ciddi bir şekilde model tartışmamız, kalıcı model tartışmamız, bu modelin de sürdürülebilir, yaşayabilir modeller olması üstünde konuşmamız gerekiyor.

Şimdi, üç beş tane de pratikçe söyleyip, kusura bakmayın çok aştım, konuşmamı kapatacağım. Şimdi burada yanılmıyorsam Hüseyin hoca da dile getirdi, aslında dört beş tane problem, Alevilerin dile getirdiği problem, çok hızlı bir şekilde çözülecek problemler. Mesela cemevleri, cem evleriyle ilgili öyle büyük tartışmalara büyük düzenlemelere falan gerek yok. Üç beş tane kanunda ya bir ibare değişecek ya da bir genel bir tanım yapılacak, bu kadar.

Zorunlu din dersleri, zorunlu din dersleri büyük bir problem değil. Zorunlu din derslerinin içeriği ve öğretmenlerinin eğitimi değiştirildiğinde problemin önemli bir kısmı çözülebilecek durumda. Madımak zaten Kültür Bakanlığının girişimleri var. İşte sonuçta Hacı Bektaş Dergahı çok basit... Belki Bakanlar Kurulu düzeyinde yapılabilecek şeyler.

Şimdi bu üç dört tane konuda adım atılması, bence Türkiye açısından müthiş bir şey olur. Yani bunu bugünden yarına hemen olacak falan diye bir şey içinde değilim, ama büyüttüğümüz kadar da büyük problemler olmadığına da farkında olmamız gerekiyor.

Şimdi bu üç dört konuda bir ilerleme kaydedilmesi şu demektir, daha ileride sadece bu konu olarak da düşünmemek lazım, Türkiye'nin kadim problemleri açısından da ciddi bir ilerleme denilmektedir.

Şimdi bunların biraz da bir ne diyelim tetikleyici etkisi vardır. Bir problemi çözebiliyorsanız başka problemleri de çözme için kendinize artık bir tecrübe yaratmış olursunuz.

Söyleyeceğim birkaç şey daha vardı ama çok uzattım. Teşekkürler, herhalde on dakikayı fazlasıyla geçtim.

MODERATÖR - Hocam, özür dilerim, kapanış konuşmasından sonra da bir yarım saat devam edebilirim, eğer Sayın Bakanımız izin

2. Alevi alıştayı

verirse. Çünkü hiç söz almayan arkadaşlarımız var, ama basın toplantısını yapmaya mecburuz, frekans tahsisi yapılmış, o saatte içeri gelecek basın mensupları.

şimdi ben bu oturumun son konuşmacısı olarak İbrahim beye söz hakkı vereceğim. Buyrun, sizden sonra medya mensuplarını içeriye alacağız.

İBRAHİM ASLANOğLU- Sözlerime Sayın Bakanı kutlayarak başlamak istiyorum. Çünkü benim yaşım 60, bugüne kadar değişik toplantılara katıldım. Gerçekten böyle sabahtan akşama kadar toplantıyı takip eden bakan görmedim. İsim vermek istemiyorum bir ay önce de bir başka bakanla böyle çalıştaya katılmıştım, Sayın Bakan teşrif etmediği gibi müsteşar teşrif etti ve açılış konuşması yaptıktan sonra da toplantıdan ayrıldı.

şimdi aslında söylenmesi gereken şeylerin çoğu söylendi. Ben kısa kısa zamanım elverdiği ölçüde bazı noktalara değinerek geçmek istiyorum.

şimdi bazı arkadaşlarımız bu konuda yapılan çalışmaların yetersiz olduğunu söylediler. Bir başka arkadaşımız çok da yetersiz olmadığını söyledi, ben de aynı kanaatteyim. Ben şunu merak ediyorum, acaba bu yapılan çalışmaları değerlendiren bir çalışma yapıldı mı? Eğer böyle bir çalışma yapılmadıysa yani bu konuda çok fazla bir şeyin söyleneceğini düşünmüyorum. Yani daha doğrusu doğru olmayacağını düşünüyorum. Bunu değerlendirmenin doğru olmayacağını düşünüyorum.

Yine bir hocamız Alevi sabrından bahsetti. Ben izin verirseniz şöyle diyeceğim yani Alevilerin çoğunluğu Türk olduğu için, Türkler zaten arkadaşlar sahipsiz biliyorsunuz. Geçmişte de sahipsiz, bugün de sahipsiz. Sayın Bakan sabahleyin in'deki Uygur özerk bölgesindeki Türk kıyımından bahsetti. Dünya basınına bir bakalım hiç bundan bahsediyor mu? Acaba bir Hıristiyan olsaydı veya başka bir milletten olsaydı herhalde yer yerinden oynardı diye ben düşünüyorum. Banak katılıp katılmayacağınızı bilmiyorum.

2. Alevi Çalıştayı

Yine bugün Yunanistan'da araştıran arkadaşlarımız biliyorlar, hala Batı Trakya'da Türk adı taşıyan dernek kurmak, Türk adı taşıyan gazete çıkarmak hala yasak. Atina'da cami olmadığını hala biliyoruz arkadaşlar. Bayram namazları stadyumlarda kılınıyor. Bakın halbuki Yunanistan bir Avrupa Birliği ülkesidir ve Avrupa Birliği'nin de maalesef bu ülkeye yaptığı herhangi bir yaptırım da yok.

Konumuzla çok fazla ilgili olmadığı için bunu geçiyorum. Şimdi ben, tabi daha çok Sünni bir aileden geliyorum. Çubuk yöresinde alan çalışmaları yaptım. Cem törenlerine katıldım. 8-10 saat Aleviler arasında kaldım, dedelerle görüştüm, ama konuşmak istemedim, çünkü burada Alevi arkadaşlar var. Yani bizimki biraz Sünni olduğumuz için karşıdan gazel okumaya benziyor. Yani bu sorunu Alevi arkadaşlar yaşadıkları için onlar konuşsun istedim, fakat ben de onlar değindiler bazı sorunlara ama, kısa kısa ben de bazı sorunlara değinmek istiyorum.

Mesela belediyeler mutlaka cemevi arsası tahsis etmeli. Bu konuda engeller çıkarıldığını Alevi dostlardan öğrenmiş bulunuyorum. Yine belki hiçbir arkadaş değinmedi, ama dedelerin yetiştirilmesi gerekiyor. Eğer cemevi olacaksa, cem töreni de yapılacaksa cahil insanlarla cem töreni yapılmaz. Bu konuda da bilgili dedelerin yetiştirilmesi gerekir. Ve bunun için de bir eğitim kurumu belki açmak gerekebilir.

BİNNAZ TOPRAK- Pardon, Alevilerin istekleri arasında mı, kendi teklifiniz mi, dede yetiştirmek?

İBRAHİM ASLANOĞLU- Bu hem Alevilerin isteği hem de benim düşüncem.

MODERATÖR - Binnaz hanım medyadan sonra tartışalım, çünkü zaman sıkışıyor.

İBRAHİM ASLANOĞLU- Yine bir arkadaşımız provakasyondan bahsetti. İzin vererseniz çok kısa, gazeteden bir bölüm okumak istiyorum. Star'dan Ahmet Kekeç yazmış arkadaşlar. CIA ajanı Robert Aleksandr Peck'in Kahramanmaraş, Çorum ve Amasya olaylarındaki

2. Alevi alıştayı

rolünü hatırlatmış. CIA ajanı Peck'in ziyaret ettiği bütün illerde Alevi-Sünni kavgası çıkıyor.

Peck'i deşifre eden İçişleri Bakanı Hasan Fehmi Güneş bir şarkıcı kadınla basıldı ve istifa etmek zorunda kaldı. Güneş, gidince Peck yeniden Türkiye'ye döndü ve temaslarına kaldığı yerden devam etti. İsmi mahfuz bir gazeteci yıllar sonra Bakana komplo kurulduğunu, bu komploda CIA ve Türk gazetecilerin ortak hareket ettiklerini açıkladı. şarkıcı kadın da yine yıllar sonra Bakana kurulan komplonun içinde yer almaya zorlandığını itiraf etti. Peck olayını yazan gazeteci Ahmet Kahraman hakkında açılan davalar nedeniyle ülkeyi terk etti. şu anda dışarıda yaşıyor. Mahut baskın olayını manşete çıkaran gazetenin genel yayın yönetmeni ise maalesef yaşamıyor. 7 Mart 90 tarihinde şoförüyle birlikte öldürüldü.

Kısaca bunu size okumak istedim.

Evet, yine bir arkadaşımız Aleviliğin siyasal, sosyal ve teolojik sorun olduğunu söyledi. Ben teolojik sorun olduğuna katılmıyorum. Eğer teolojik sorun diye bakarsak, çünkü teoloji bir bilim değil biliyorsunuz. Teoloji de mutlak doğrular vardır, mutlak yanlışlar vardır. O zaman Alevilik mi doğru yolda, Sünnilik mi doğru yolda gibi bir çıkamaz sokağa gireriz diye düşünüyorum. Onun için teolojik sorun olarak bakmıyorum Aleviliğe, ancak din sosyolojisinin yöntemleriyle inceleyebilirsek doğru sonuçlara ulaşabiliriz diye düşünüyorum.

Evet, yine Atilla hocam dedi ki, yıllarca bu konuyu araştırdım işte Aleviliği anlayabilmek için çok çeşitli kültürleri mutlaka incelemek araştırmak lazım, o zaman ancak doğru şekilde değerlendirebiliriz dedi. Ben de bir felsefe bölümü hocası olarak, talebelere ilk öğrettiğimiz şey, Sokrat'ın meşhur bir sözü vardır; tek şey bilirim, o da hiçbir şey bilmediğimdir. Yine Uğur Mumcu'ya mal edilen bir söz vardır, işte efendim, bilgi sahibi olmadan fikir sahibi olmak diye. Ben doğrusu bazı arkadaşlarımızın cesaretlerine şaşırıyorum ve gerçekten de kutluyorum. Yani ben de bu konuda bir şeyler yapmaya gayret ettim ve yazarken

2. Alevi Çalıştayı

çok düşünüyorum. Yani yeni yeni bir şeyler öğrendiğimi sanıyorum ve araştırmadan mutlaka yazmamamız gerektiğini veya düşünce beyan etmememiz gerektiğini söylüyorum.

Yine bununla bağıntılı olarak çeşitli kültürleri bilmek lazım, ama özellikle tasavvufu bilmeyenin Aleviliği araştırmaması gerektiğini düşünüyorum. Bu görüşüme katılır mısınız, katılmaz mısınız bilmiyorum.

Ali Yaman beyin değindiği konuya da kısaca değinmek istiyorum. Yani korku yaratıldığı yani Osmanlı döneminden beri yapılan baskılar sonunda ortaya çıkan korku, Çubuk yöresindeki araştırmalarım sırasında bir Alevi dedesinin bir başkasıyla yaptığı sohbe istemeyerek şahit oldum ve gerçekten büyük üzüntü duydum. Benim için şöyle diyor, ya acaba devlet bu adama bizi araştırıp da ... sonunda bizi öldürecek mi dedi. Mesela bundan gerçekten kahroldum bir Türk olarak. Yani bu korkuları mutlaka ortadan kaldırmamız gerekir.

Evet sürede bitti mi bilmiyorum...

KATILIMCI- Çok küçük bir şey söyleyebilir miyim? Çin'den alınan mevzudan çok küçük bilgi söyleyeceğim. Biz dünya basınından öğreniyoruz o Doğu Türkistan'da ne olduğunu diye bir not düşmek isterim.

KATILIMCI- Orada da bir hesap var mutlaka. Yani o bölgeyi ayaklandırıp birtakım turuncu ... gibi hesapları var. Bunu da bilmemiz lazım. Yani bizim için diye, Allah rızası için yapmıyorlar o işi, kendi hesapları için.

MODERATÖR - Teşekkürler hocam, teşekkürler. Şimdi son konuşmacımız Mustafa Şentop bey. Hocam böylece tamamlamış oluyoruz, buyrun on dakikanız var.

MUSTAFA ŞENTOP- Tamam bende çok kısa olarak görüşlerimi arz etmek istiyorum.

Sayın Bakanım, değerli katılımcılar, şimdi tabi bu toplantı birinci ve ikinci çalıştay olarak önemli adım. Büyük ama ilk adımlar olarak

2. Alevi alıştayı

bunları dūřunmemiz lazım. Burada konuřulanlar çerçevesinde benim zihnimde canlanan aslında bu toplantı iki koldan ayrılarak sūrdūrūlmeli řeklinde bir anlayıř.

Birisi Alevilik meselesinin toplumsal boyutu itibarıyla burada pek çok sosyolog konuřtu, tarihi konuřtu. Bu boyutları itibarıyla belki daha zenginleřtirilerek sūrdūrūlebilir. Ama sanıyorum daha çok siyasi ve hukuki boyutuyla, daha pratik sonuçlara yōnelik birtakım talepler var. Bu boyutları bence daha zenginleřtirerek bir ikinci kol olarak sūrdūrmek lazım.

Ben konuya açıklık getirecek yařadığım bir olay anlatmak istiyorum. Hem bu akademi dūnyasının hem de eski Sayın YōK Bařkanı Tezi'in ayrımıyla devlet ve hūkūmet ayrımı çerçevesinde būyūk harfle devletin konuya bakıřını gōstermesi bakımından ˆnemli.

Yaklaşık bir yıl ˆncesine kadar devam eden bir idari gˆrevim vardı fakūltede. Orada tesadūfen şahit oldum. Sūrekli, her ay, daha ˆnceki adı Batı alışma gurubu, şimdiki adı Başbakanlık takip kurulu, halen mevcut mu bilmiyoruz pek basına yansımıyor, ama oradan aylık olarak gelen birtakım yazılar talepler var. Bunlardan birisine ben şahit oldum. Daha sonra geriye dˆnūk olarak bunları arşivden araştırdım. Burada muhtelif tedbirler sıralanıyor. Tabi traji komik tarafı da bunun altındaki imza ˆmer Dinçer'e ait.

Burada irticai faaliyetlerle ilgili ve yapılanlarla ilgili raporlar isteniyor. Onun dışında Aleviliğin İslam dini içerisinde bir anlayış olduğu ve bunun bu şekliyle ve doğru İslam dininin doğru ilkelerine temas edilerek gençlere, ˆėrencilere anlatılması gerektiğine dair bir ibare vardı. Yani devletin bu konuyla ilgili tutumunun halen belli bir istikameti muhafaza ettiğini sˆyleyebiliriz.

İşin hazin tarafı bu raporları değerlendirmek ve bunlara cevap vermekle gˆrevli olan arkadaşımız insan hakları ūzerine çalışan bir anayasa hukukçusu. Ben hukuk tarihine giriyorum, ben Osmanlı hukuku ūzerine çalışıyorum. Dolayısıyla iřte ilk akla gelen İslam ile İslam di-

2. Alevi Çalıştayı

niyle ilgili bir bilgi meselesi ve bana intikal ettirdi bunu. Dedi ki, yani bu konuda bilgileri sizin vermeniz daha doğru olur öğrenciye. Halbuki insan hakları çerçevesinde, din özgürlüğü çerçevesinde baktığımızda bir Alevi kendisini İslam dininin dışında da tanımlayabilir. Bu şekilde bir tanımlı empoze etmek, insan hakları doktrini çerçevesinde ve bunu ders olarak anlatan bir akademisyen açısından nasıl kabul edilebilir bir şey. Bu hem devletin konuya yaklaşımının halen sürdüğünü gösteriyor. Ben daha önceki dönemlere dair her ay gider raporları da ve gelen talimatları da araştırdım. Burada sürekli olarak bu Alevilik konusuyla ilgili birtakım talimatlar öğrenciye verilmesi gereken bilgiler özetle aktarılıyor. Bu tabi sade üniversitelere, fakültelere değil, muhtemelen devletin bütün kurumlarına giden bir yazı.

Burada tabi çok konu konuşuldu, ama meselenin bence hakiki boyutu yine din özgürlüğü, din devlet ilişkisi ve laiklik çerçevesi içerisinde ele alınmalı. Burada hukuk aslında bütün toplumsal sorunların, siyasi sorunların görünmeyen yüzüdür. Bir madalyon olarak bu sorunları ele alacak olursak, bir yüzü bizim rutin olarak yaşadığımız toplumsal, siyasi olaylar, ama madalyonun arkasında hukuk bulunmaktadır. Biz bu madalyon ters döndüğü zaman yani bir aksaklık olduğu zaman hukuki yüzünü görebiliyoruz işlerin, olayların.

Şimdi burada dile getirilen ibadethane, mabed, cemevleriyle ilgili, zorunlu din dersiyle ilgili... Tabi bu zorunlu din dersi çerçevesinde aslında bir başka önemli konu var, o da din öğretiminde devlet tekeli mevcut Türkiye'de. Yani din öğretimi üzerine devletin dışında bir başka özel kurumun, mesela vakıfların şey açabilmesi veya özel şirketlerin ilköğretim, ortaöğretim kurumu açabilmesi veya üniversite kurabilmesi din öğretimi yapmak üzere, mümkün değil, bu konuda devletin tekeli var. Bu da çok önemli bir problem.

Dolayısıyla bütün bu sayılan hususların, taleplerin ben gerçekleştirilmesinin ciddi hukuki düzenlemelere ihtiyaç doğurduğu kanaatindeyim. Pozitif hukuk kuralları bakımından yeni düzenlemelere ihtiyaç var, temelde anayasa olmak üzere. Bir de tabi bir hukuki perspektif ve din özgürlüğü konusunda bir anlayış değişikliğine ihtiyaç var.

2. Alevi Çalıştayı

Buradan Alevilik konusunda dile getirilen sorunlar, şikayetler aslında dile getirildi burada kısmen. Ama Sünniler bakımından da söz konusu yani Diyanet İşleri Başkanlığı veya 82 Anayasasına konulan zorunlu din dersi meselesi, Sünniliği daha doğru anlatabilmek, otantik kaynaklarıyla anlatabilmek için kurulmuş kurumlar veya kurulmuş dersler değildir. Bunlar aslında devletin kendi belirlemiş olduğu çerçevede içerisinde hem Sünnileri tutabilmek, belli bir din anlayışını zihniyetini empoze edebilmek, din derslerinde de devletin kendince doğru bulduğu dini esasları öğretmek amacıyla konulmuş. Ama daha sonra uygulamada bunların tespit edilen, belirlenen amaçlardan sapmış olması ayrı bir mesele.

Bu bakımdan hem hukuk kurallarında özellikle Anayasanın 24. maddesinde değişiklik yapılması gerekir. Cem evleri konusu bir ibadethane olarak kabul edilebilir mi edilmez mi? Anayasa Mahkemesi'nin başka kararlarını dikkate aldığımızda burada sorun gözüküyor. Yani bir kanun değişikliğiyle değil, bir anayasa değişikliği gerektiren bir husus. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın statüsünün, oluşumunun yeniden belirlenmesi bu da anayasa değişikliği gerektiren bir husus olmalı. Bunun dışında, tekke ve zaviyelerin türbelerin seddine dair kanun var. Anayasanın 174. maddesiyle koruma altına alınan inkılap kanunlarından, Tevhidi Tedrisat Kanunu var ki, din öğretiminde tekeli, devlet tekeli esas alan kanun. Bu kanunlar bazı noktalardan önemli ölçüde ihlal edilmiş durumda. Mesela tekke ve zaviyelerle ilgili Mevlana türbesi başta olmak üzere bir kısmı ihlal edilmiş, ama bunlar devlet politikası paralelinde işler adımlar olduğu için bunda bir sıkıntı yaşanmamış. Fakat bu kanunların sembolik anlamları muhafaza edilmek kaydıyla, yürürlükten kaldırılması düşünülmelidir.

Bu tür hukuki düzenlemelerin dışında özellikle Anayasa Mahkemesi'nin yani din özgürlüğüyle, genel olarak özgürlüklerle ilgili yorumlarında çok problemlili olduğunu ifade etmek lazım. Anayasa Mahkemesi laikliği bir din özgürlüğü meselesi, din-devlet ilişkisi meselesi olmanın dışında bir yaşam tarzı olarak algılıyor. Ve orada pozitifist bir yaşam tarzıdır. Dinin sosyal hayattan çıkartılması, kişilerin vicda-

2. Alevi Çalıştayı

nına ve sadece kişisel hayatına münhasır bir alan olarak bırakılması yönünde Anayasa Mahkemesi'nin çok yerleşik bir laiklik anlayışı var.

Bu anlayış çerçevesinde yapılacak pek çok değişikliğin sorun doğuracağını düşünüyorum. Bu bakımdan temel değişiklik anayasada, belki yeni bir anayasa fikrini bu açıdan da dile getirmek lazım, Anayasada yapılacak temel bazı hususlardaki değişikliklerle sağlanabilir. Bir de tabii genel olarak bu devlet zihniyeti dediğimiz, bu resmi ideolojinin tırnak içerisinde değişmesi bakımından bazı adımlar atılması lazım. Bu da bence temelde yine yeni bir anayasa yapılmayla mümkün, yapmakla mümkün olacaktır.

O bakımdan yeni bir anayasa fikrinin bir daha altını çizmek burada gerekir ve her toplum kesiminin bunu talep etmesi lazım. Teşekkür ederim.

MODERATÖR - Evet, biz de teşekkür ediyoruz. Böylece ikinci çalıştayı sonuna gelmiş bulunuyoruz. Oldukça yorucu, verimli, son derece yoğun bir toplantı gerçekleştirdik.

Sayın Bakanım biraz sonra kapanış konuşmasını yapacaklar. Ama kişisel olarak her birinize tek tek teşekkür etmek istiyorum. Gerçekten çok verimli bir toplantı oldu. Tekrar hoş geldiniz, tekrar hepinize teşekkürlerimizi ifade etmek isteriz.

Evet, arkadaşları alabiliriz içeriye.

DEVLET BAKANI FARUK ÇELİK- Medyadan sonra bir değerlendirme olacak mı bilemiyorum, değerlendirme yapmak isteyen olabilir mi? Son bir tur yapmamızda fayda var diye düşünüyorum, medyayı gönderdikten sonra. Eğer uygunsa, biz de bir kısa bir değerlendirme yaparız o zaman.

MODERATÖR - Hazır mıyız arkadaşlar?

Evet, Sayın konuklar, değerli basın mensupları. İkinci çalıştayı tamamlamış bulunuyoruz. Verimli bir toplantıydı. Oldukça yorucu ve çok istifade ettiğimiz bir çalışma oldu.

2. Alevi alıştayı

şimdi Devlet Bakanı Sayın Faruk elik kapanış konuşmasını yapacaklar. Buyrun Sayın Bakanım.

DEVLET BAKANI FARUK ÇELİK- Teşekkür ederim.

Değerli akademisyenler, değerli basın mensupları, bugün burada akademisyenlerimizle Alevilik konusunu ele aldık. Bilimsel ve entelektüel görüş ve düşüncelerin yolunuzu aydınlattığını, önümüzü daha rahat görmeye önemli katkı sağladığını belirtmek istiyorum.

Biz Aleviliğin tanımlanması çabası içerisinde değiliz, olmadık. Kendisini Alevi olarak gören ve tanımlayan vatandaşlarımızın dile getirdikleri sorunları, nasıl çözümüne kavuşturabiliriz konusu üzerinde yoğunlaşıyoruz.

Laiklik, insan hakları ve demokrasi konusundaki tecrübelerimiz ve bu yöndeki adımlarımız dikkate alındığında Alevi toplumumuzun sorunlarının çözümünün zor olmadığını görüyoruz.

Ülkemizin önde gelen seçkin bilim adamları bize mevcut sorun karşısında sahip olmamız gereken objektifliğin ve soğukkanlılığın önemini vurguladılar. Bu bilgi ve deneyim akışından duyduğum memnuniyeti sizlerle paylaşmak istiyorum.

Değerli konuklar, değerli basın mensupları, dini inançların özelliklerinden bir tanesi de toplumun birlik beraberlik ve dayanışma hislerini beslemesidir.

Çoğu zaman böyle olmasına rağmen, topluma hakim olan ön yargı ve bilgi kirliliği nedeniyle istenmeyen bazı durumlar da yaşanmıştır.

Bir devletin, bir toplumun asıl gücü farklılıkları çatışma değil, zenginlik kaynağı olarak görmesi ve bunu vatandaşlarına yansıtmasıdır. Karşılıklı güven ortamı her türlü sorunun çözümü için şarttır.

Yaptığımız Alevi alıştayları, uzun bir tarihsel ve toplumsal nedenlere dayalı sorunların çözümü için tek başına yeterli değildir. Ancak,

2. Alevi alıştayı

sorunların çözümü için gereken özgür ve demokratik güven ortamının geliştirilmesi açısından oldukça önemlidir.

Her türlü sorun demokratik bir ortamda özgürce konuşulup tartışılmalıdır. Birbirimizi ikna etmek zorunda değiliz. Ama birbirimizi saygıyla dinlemenin, herkesin kimliğinin onurlu, fikirlerinin değerli olduğunu kabul etmeliyiz.

Bastırılmış kimlikler toplumsal yapıyı olumsuz etkilemekte, uzlaşma kültürünün gelişmesine de engel olmaktadır. Herkesin kimliğini rahatça söyleyebileceği, toplumsal sorunların aşılabileceği ortamı hazırlamak siyasetin sorumluluk alanındadır.

Alevilerin toplumsal ve siyasi talepleri, hukuk mevzuatımızda bir dizi önemli değişiklikleri gerekli kılmaktadır. Ancak, yasal düzenlemeleri beklemeksizin idari tasarrufla çözüme kavuşacak sorunların olduğu da bugün aşikar ortaya çıkmıştır.

Bunların gerçekleştirilmesi, şüphesiz siyasi iradenin yanında toplumsal desteği de zorunlu kılmaktadır. Çünkü sorun siyasi olduğu kadar toplumsal bir sorundur.

Tartışılan konu, ülkemizin temel hak ve özgürlükler alanında yaşadığı sorunların bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla sorunun çözümünde kat edilecek mesafe, Türkiye'nin demokrasi sürecine de olumlu katkılar sağlayacaktır.

Değerli konuklar, değerli basın mensupları, bilim adamlarımızla birlikte gün boyu sorunu akademik boyutu da dahil olmak üzere pek çok yönüyle tartıştık. Farklı bakış açılarıyla zenginleşen bu çalıştayın çözüm yolunda önemli bir adım teşkil ettiğine inanıyorum.

Bilim dünyasının özgürlükçü perspektiften ürettikleri ve üretecekleri fikirler bu süreçte yolumuzu aydınlatacaktır. Gerek sorunun somutlaştırılması ve gerekse çözüm alternatiflerinin netleştirilmesi bakımından öğretici bir çalıştay gerçekleştirdik.

2. Alevi alıştayı

Bütün içtenliğimle ifade etmek isterim ki, Alevi-Bektaşı sorunu temel hak ve özgürlükler açısından ele alınması gereken toplumsal bir sorundur. Dolayısıyla özüm de ancak Alevi olan ve olmayan herkesin katılacağı bir sürecin sonunda mümkün olacaktır.

Kısacası sorun hepimizin sorunudur. özüm yolunda el birliği etmemiz hepimiz açısından ahlaki bir görevdir. Hükümet olarak bu konudaki hassasiyetimizi her zaman olduğu gibi bugün de korumaktayız. Aynı kararlığı bundan sonra sürdürüleceğimizi de ifade etmek istiyorum.

Düşünce, inanç, din ve vicdan özgürlüklerinin evrensel standartlarda güvence altına alındığı Türkiye'nin, dünyada da hak ettiği saygınlığı kazanacağına inanıyoruz.

Bu vesile ile değerli görüşlerini bizlerle paylaştıkları ve çözüm sürecinin tarafı oldukları için değerli akademisyenlerimize teşekkürlerimi bir kez daha sunuyorum. Toplantımızın hayırlı olmasını diliyorum hepinize saygılar sunuyorum.

MODERATÖR - Teşekkür ederiz Sayın Bakanım. Böylece ikinci alıştay tamamlanmış oluyor. Hepinize tekrar saygılar, teşekkürler.

Kısa bir görüşme için basın mensuplarını tekrar dışarı davet edeceğiz.

Mustafa beyden başlıyoruz, buyrun.

MUSTAFA ERDOĞAN- Efendim şunları söylemek istiyorum kısaca, bu toplantının bir yanlış izlenim yaratmaması gerekiyor. Yani burada belki kısa vadede hukuki bazda ve siyasi bazda yapılabilecek bazı şeyler öne sürüldü. Birkaç tanesine temas etmek istiyorum ben, ama tabi bu, yine bunun çözemeyeceği sorunlar vardır şüphesiz. Yani bizim iki farklı toplum kesimi arasında öteden beri var olagelen önyargı sorunlarını çözmesi mümkün değil.

İkincisi kültürel kimlik talebi olarak da bir yönü var bu meselenin. Ve bu bir defa ortaya çıktıktan sonra kültürel kimlik sorunu, bu haklı

2. Alevi Çalıştayı

sebeplere dayanıyor olsa da olmasa da artık onu görmezden gelmeniz mümkün değildir. Yani bunun daha yansımaları devam edecektir.

Üçüncü bir nokta, bu meseleyi hem dini olarak görmeyen hem de kültürel bir mesele olarak görmeyen, ama bunun dışında başka politik davaları için Alevilik kimliğiyle o davalar arasında özdeşlik kurmaya çalışanlar olmaya devam edecektir, var olmaya devam edecektir.

Ben, bu çözümle ilgili çok kısa Diyanet konusuna da temas etmek istiyorum. Genellikle Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kaldırılması önerisini çok radikal bulan veya pek de fizibal olmadığını, uygulanabilir olmadığını söyleyenler, açıkça veya zımnen şu üç gerekçeye dayanıyorlar:

Bir tanesi Diyanet İşleri Başkanlığı devletin toplumu kontrol etmesini sağlıyor. Devletin dini hayatını kontrol etmesini sağlıyor. Yani bu yaklaşım bir tür bürokratik vesayetini dini alana yansımış biçimindedir. Demokraside kabul edilebilir görmüyorum ben bunu.

İkincisi, halkın kendisine bırakılması halinde dini meselelerin, dini hizmetlerin, halkın kendi işini göremeyeceğini, kendi din hizmeti ihtiyacını organize edemeyeceğini varsaymaktadır. Ki ben bunun da gerçekçi olmadığını düşünüyorum.

Üçüncüsü daha ilginç bir şey, gözden kaçan nokta, aslında bir tür tefrika yaratılacağından korkulmaktadır. Bu daha ziyade Sünni toplum arasında yaygın bir kaygıdır. Yani bırakırsak bütün cemaatler falan tefrika havası oluşur. Ama bunlara ben şunu hatırlatmak isterim, aslında siyasi partiler de siyasi tefrikacılıktır. Yani aynı mantıkla devam edersek o zaman siyasi partiler de toplumu bölüyor tefrikayı yaratıyor, ona da izin vermemek gerekir.

Dolayısıyla dini hayata ilişkin bu iddiayı ben doğru bulmuyorum. Burada ileri sürülen taleplerle ilgili olarak da bir şey söyleyeyim. Cemevleri ile ilgili mesele çok bir yönüyle basittir. Yani bir insan hakları talebi olarak devletin bu konuda yapabilecekleri var, konuşuldu. Ama onun ötesine geçen hukuki sorunların bir kısmına işaret edildiği gibi

2. Alevi Çalıştayı

anayasal sorunlardır. İşte Mustafa bey çok önemli meselelere temas etti, daha önce Levent bey de temas etti. Bunları aşmak için de girişimde bulunmak gerekiyor şüphesiz. Anayasal, yasal düzende fakat hiç buna başvurmaksızın da çözülebilecek sorunlar var. Bu taleplere iyi niyetle yaklaşıldığı sürece, Sayın Bakan da onun işaretini verdi, bu iyi bir gelişmedir diye düşünüyorum.

Teşekkür ederim.

MODERATÖR - Teşekkür ederiz hocam. Ferhat bey.

FERHAT KENTEL- Bir ara Yasin dedi galiba, hakikaten bu tür konuşma, beraber tartışma, insanı ilerletiyor yani. Çok fazla yeni şeyler birikiyor. Buradan ayrılırken girdiğimiz gibi çıkmayacağız. Bir defa o açıdan bu toplantının çok anlamlı olduğunu düşünüyorum. Neyse çok uzatmayacağım.

Sadece iki tane şeye değinmek istiyorum. Bir tanesi böyle çok teorik falan bir yere gönderme yapıyor, ama burada aslında yaptığımız tartışmalar belki şöyle bir yerden, bir anlamda özetlenebilir belki. Biz şeyi tartışıyoruz aslında burada, multi kültürel, bu çok kültürcü bir yaklaşımla mı bakacağız, yani cemaatler var, o cemaatleri devlet ne yapacak, o cemaatler kendi içinde, kendi yağlarıyla mı kavrulacaklar... Ama dolayısıyla biz aslında birbirimizden mi kopacağız ve en son arkadaşın adını unuttum, o din eğitimi, beraber din eğitimi, o arkadaşın yok ismini söylemem, ayrıca dip not düşmek bakımından önemli, ona referans vererek söylüyorum çünkü. Orada da tam aslında bu multi kültürel in ötesinde, aslında inter kültürel, o kültürler arası geçişlerin sağlanabildiği yani farklı bir tarafı tabii ki var. Ama başka bir tarafından da başkalarına değiyorum aslında.

Şimdi mesela din eğitiminde bunu düşündüğümüz zaman tam şöyle bir şey oluyor demektir. Ben bir din eğitimi, din kültürü ahlak vesaire adını ne koyarsak, din tarihi bir sürü şey olabilir. Bu, dünya üzerinde üretilen bir bilgi türü, ben bir ucundan, sen bir ucundan tutuyorsun. Bu kültürü beraberce öğrenebiliriz aslında. Ve aynı şeyi öğren-

2. Alevi Çalıştayı

mek zorunda değiliz aslında. O çeşitlenebilir. Buradan da aklıma şöyle bir şey geliyor. Daha dışarıdaki hayat, Diyanet İşleri Başkanlığı'yla ilgili olarak Mustafa Erdoğan'ın da dediğiyle belki paralel bir şey olacak, ben üniversitede ne ... yani ben sosyoloji yapıyorum, işte birisi fizik yapıyor, birisi kimya öğreniyor, birisi siyaset öğreniyor. Bu üniversitede biraz öğreniyorsunuz, sonra gidiyorsunuz başka bir tarafa mastıra gidiyorsunuz, sonra doktora gidiyorsunuz. Bilgiyi ben aslında bir sürü yerden topluyorum. Aslında din de tam böyle öğrenilebilecek bir şey. Din asla tek bir cemaatin o mono kültürel bir cemaatin öğreteceği bir din olmaz. Oranın tek bir doğrusu olamaz. Onun öğrettiği tek doğru işte milliyetçiliğin, ırkçılığın falan gibi birtakım şeyler öğrettiği gibi birtakım teklifler halinde olabilir. Orada tek bilgi vardır, tek fikir vardır. Dolayısıyla din eğitiminin de aslında tam da böyle cemaatler arasında dolaşarak belki, bir tür açık cemaatler vasıtasıyla... Ali Bulaç'ın yıllar önce verdiği bir örnek var, çok hoşuma giderdi. Yani siz tarikatları ne zannediyorsunuz demişti, özellikle gençlerden bahsederken. Genç adam gidiyor bugün bir tarikata, bir ay orada takılıyor, bir ay sonra başka bir yere gidiyor. Yani oradan bir şeyler kapıyor yetmiyor, medreseye gidiyor. Kapatıyor kendini bir yere bazen de çok fırlama bir takım yöntemlere giriyor. Hepsini yaşıyor adam. Yani aslında böyle bir şey. Bazen eğitime ara veriyoruz. Üniversitede mesela başka bir şey yapıyoruz. Din eğitimi de böyle olacak bir şey. O galiba biraz hem o toplum kendisinin bu bilgiyi üretebilmesi, onu yaşayabilmesi anlamında da galiba çok zengin deneyimler var gibi gözüküyor.

Teşekkür ederim.

MODERATÖR - Teşekkür ederiz Ferhat bey. Binnaz hanım.

BİNNAZ TOPRAK- Vakit yok, ben de çok kısa birkaç bir şey söyleyeceğim. Şimdi Türkiye'de bana öyle geliyor ki, problemleri o kadar büyütüyoruz ki, çözülmez hale de getirebiliyoruz. Yani her şeyi genel birtakım çok geniş çerçeveler içinde düşünüp pratik adımları atamıyoruz.

2. Alevi Çalıştayı

Halbuki daha önce de söylendi, aynı şekilde düşünüyorum. Küçük küçük adımlar bir sürü ciddi ve çok boyutlu sorunun çözümlenmesine de ileride yol açabilir diye düşünüyorum.

Şimdi işe burada Alevi sorununun çözümüne Diyanet'in kapatılmasından mesela başlarsak, ben bunun hiçbir yere varabileceği kanaatinde değilim. Çünkü ben de şahsen isterim Diyanet'in kapatılmasını, yanlış bir kurum olduğunu düşünüyorum, ama iktidarlar açısından baktığınızda buna bugün cesaret edebilecek iktidar yoktur diye düşünüyorum. Dolayısıyla da buradan başlanılmaması gerektiği kanaatindeyim. Çünkü bir bu şeyi böldüğü gibi, yani bu laiklik meselesini iyice alevlendireceği gibi, ikincisi halkın istemediği bir şey. Şimdi bunun araştırması yapıldı, biz sorduk mesela bunu anket kanalıyla. Yüzde 86 Diyanet'in kalması taraftarı. Bu beni çok şaşırttı. Çok daha büyük bir çoğunluk kalkması taraftarı olacak zannediyordum.

Şimdi yüzde 86'nın desteklediği, ki bunun farklı bir boyutu da var, Diyanet kalktığı takdirde imamların maaşını kim verecek, işte bu camilerin bakımını kim yapacak vesaire. Bir sürü fakir yerde, köyde kasabada falan bu bir sorun. Dolayısıyla benim söylemek istediğim gerçekten de yapılabilecek şeylerle adım atmak.

Burada Alevi sorunu çok boyutlu bir sorun. Tarihsel bir arka planı var bunun. Tabi ki Alevilere karşı hani duygusal falan dendi. Ama onda bile ben somut adımlar atılabileceği kanaatindeyim. Yani o tarihsel arka planıyla ve toplumsal önyargılarla mesela ben bunu hem bu son yaptığım araştırmada, daha önce kadınlarla ilgili yaptığım araştırmada defalarca ve defalarca gündeme getirdim. Eğitim sistemine ilkokuldan başlayarak, bu kadın olabilir, Alevi olabilir, Kürt olabilir, türbanlı olabilir, kim olursa olsun ayrımcılığın yanlış olduğunun, çok kültürlü bir arada yaşamının çok önemli olduğunun anlatılacağı bir dersin konması. Ve bunun için de aslında öğretmenlerin de eğitilmesi. Çünkü hakikaten burada anlatamam çok çarpıcı birkaç örnek verecektim. Bilseydim böyle sabah konuşunca bir daha konuşulmayacağını bunları öğleden sonraya sakladım. Ama öğretmenlerin de bu doğrultuda eğitimden

2. Alevi Çalıştayı

geçmesi. Aynı şekilde mesela devlet bu konuları işleyecek televizyonlara vergi indirimi vesaire gibi birtakım pozitif ayrımcılık ilkeleri uygulayabilir.

İngiltere’de idam cezasının kalkması tek bir filmle bağlantılıdır. Haksız yere idam edilmiş bir kişinin hayatını film yapıp, bu televizyonlarda gösterildikten sonra İngiltere’de o kadar büyük bir kıyamet kopmuştur ki, cezayı kaldırmışlardır.

Şimdi, dolayısıyla yani burada hakikaten de insanların seyrettiği dizilerden tutun, özel programlara kadar çok şey yapılabileceğini, bununla uğraşabileceğini düşünüyorum. Amerika zencilerle ilgili, siyahilerle ilgili tam da bunu yaptı. Sabahleyin bahsedildi bu İngilizce olarak ... denilen şey. Yani insanlara, Kızılbaş dedi birisi, öyle galiba hocamız söyledi. Evet tarihsel olarak Kızılbaş kelimesi doğru olabilir, ama benim kendi konuştuğum Alevilerden duyduğum Kızılbaş kelimesinin özellikle bugün için Aleviler tarafından küfür olarak algılandığı. Onun için ben şahsen artık bunun kullanılacağı kanısında da değilim. Kullanılmaması gerektiği de kanısındayım aslında, mademki Aleviler kendileri buna tepki gösteriyor.

Dolayısıyla da yani bu politik olarak yanlış olan, insanları, kadınları aşağılayıcı kelimeler, işte ne bileyim ben Alevileri aşağılayıcı, başka dinden olanları, ırkçılık yapan vesaire bununla mücadele edilmesi lazım. Eğitim kanalıyla, medya kanalıyla ve sivil toplum örgütleri kanalıyla da. Bugün Amerika’da hiç kimse legar kelimesini kullanamıyor. Hiçbir yasak yok. Kanun çıkmış falan da değil bunun hakkında, ama legar diyemezsiniz zenciye. Ben Amerika’ya ilk gittiğimde herkes çok rahatlıkla legar diye ortalıkta dolaşıyordu ve söyleyebiliyordu.

Bence bugünkü iktidarın, hakikaten de bu çok iyi bir çaba, niyet ettiği takdirde yapılabilecek çok şeyi olduğunu düşünüyorum. Cemevlerinin yapılamamasının önünde hiçbir engel olduğunu düşünmüyorum. Onu da sordum, ama cevabını alamadım. Belki sonra öğreniriz.

2. Alevi Çalıştayı

Yani anayasal olarak ne gibi bir engel, ibadethane olarak kabul edilmeleri... Diyanet kabul etmiyor, ama etmiyorsa etmiyor yani anlatabiliyor muyum? Diyanet'le de kavga edilebilir bu konuda. Sonunda Öcalan'ın yakalandığı sırada idam cezasını kaldırabilmişiz. Demek ki bir sürü bir şey yapılabilir. İstenildiği takdirde yapılabilir diye düşünüyorum ben.

Bunun gibi şeylerle ilgili falan, ama şimdi artık vakit kalmadı bunun. Vallahi o soruyu soracağım Mustafa beye, hakikaten ne gibi bir anayasal engel, demin sordum ama siz karıştırmayın falan... Yani anayasa nasıl engelliyor, cemevleri ibadethanedir... Aleviler buralarda ibadet yapabilir... devlet de yardımcı olabilir bunlara... gibi bir şeyde nedir? Anayasa hangi madde...

MUSTAFA ŞENTOP- Tabi anayasada açık engelleyen bir hüküm yok. Ama 24. maddede ibadet, dini ayin ve tören diye üç ayrı kavram kullanıyor. Anayasa Mahkemesi benim gördüğüm yorumlarında ibadetleri bir dinin şeyi olarak, özel ritüeli olarak kabul ediyor. Dini ayin ve törenleri ise, dinin diğer faaliyetleri yani ibadetten ayırıyor.

Dolayısıyla burada eğer cemevini bir ibadet yeri olarak kabul etmek için, Aleviliği bir din olarak kabul etmek gerekecek, tanımlamak gerekecek. Yani hukukta tanımlar üzerinden, statüler üzerinden hareket edebiliriz.

BİNNAZ TOPRAK- Peki anayasa sadece dinlerin mi ibadethanesi olur diyor? Yani mezheplerin mesela olamaz mı diyor anlamıyorum ki?

MUSTAFA ŞENTOP- Elbette, tabi çok soru sorabilirsiniz, ama anayasada bunların her biri için, nelerin olup, nelerin olmayacağına dair hükümler olmaz. Ama ibadetle ilgili, dini ayinle ilgili ve törenle ilgili olarak ayrı tanımları var Anayasa Mahkemesi'nin zaman zaman. Hani dediniz Öcalan'la ilgili idam kalktı, ama Anayasa değişikliği yaptı kalktı. Anayasa değişikliği yapılırsa olur, o ayrı mesela.

MODERATÖR - İştah hanımın kısa bir katkısı var.

2. Alevi Çalıştayı

İŞTAR GÖZAYDIN- Hukuken herhangi bir kısıtlama olmadığı durumda, Anayasada herhangi bir şekilde bunun kesin bir tanımı olmadığına göre rahatlıkla yani anayasada bir engel yok, Binnaz hanımın sorduğu orada bence tamamıyla geçerli. Ancak Diyanet İşleri Başkanlığı anayasal olarak İslam'la ilgili bütün düzenlemeleri yapmakla görevlendirilmiştir. Dolayısıyla Diyanet İşleri Başkanlığı'nın bu tanımı getirmesi önemli bir şey, ama anayasada herhangi bir diğer bir şekilde engel olmadığını görüyoruz.

MODERATÖR - Teşekkürler, Bekir bey sizde sıra zaten.

BEKİR BERAT ÖZİPEK- Teşekkür ederim. Aslında anayasa olarak arayınca epeyce engel var. Mesela bu tekke türbe ve zaviyelerin kapatılmasına dair kanun devrim kanunu ve anayasanın koruması altında. Mesela dede, pir, şeyh gibi unvanları kullanmak yasak. Yani arayınca aslında mevzuatta epeyce yasak bulmak mümkün. Ama şuna katılıyorum, biz bu konuda mevzuatı aslında ignore edecek, belki daha evrensel temel haklar perspektifinden hareket ederek, daha sonra mevzuatın ona yetişmesini sağlayacak bir yol izleyebiliriz.

Mesela Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini bazen dinamik bir şekilde yorumlamıştır. Bu şu anlama geliyor dinamik yorumlamak, sözleşmede bugün için var olmayan, ama aslında sözleşmenin ruhuna uygun olan bazı hakların kullanımı konusunda daha ileri bir düzenleme yapmıştır ya da içtihatlarda bulunmuştur ve sözleşmenin daha sonra ona göre değiştirilmesi söz konusu olmuştur. Yani aslında bu konuda bile mevzuatın engellemelerine rağmen yapılacak şeyler var.

İştar hanıma bir noktada katılmıyorum ben, şey demişti önceki konuşmasında, devlet din işlerini cemaatlere bırakmamalı. Şimdi cemaatlere bırakmadan vatandaşlara eşit mesafede durabilen bir devlet mümkün değil. Çünkü bireylere bıraktığınız zaman din işlerini yani devletin herhangi bir şekilde dini yönlendirmesi, belirlemesi, içeriklendirmesi söz konusu olmayacaksa, bireyler yapacaktır bunu. Bireyler

2. Alevi Çalıştayı

de bir araya gelerek gönüllü birliktelikler oluşturabilirler. Bu her çeşit cemaat olabilir. Dolayısıyla da burada bir tercih yapmamız lazım. Ya korkularımıza özgürlüğü kurban edeceğiz ya da sonuna kadar risklere rağmen özgürlüğe devam edeceğiz.

Cemevleriyle ilgili veya diğer şeylerle ilgili, evet mesela Diyanet'i kaldırmak, bugün için söz konusu olmayabilir ya da en azından hükümet buna cesaret edemeyebilir. Çünkü bu sefer başka niyetleriniz falan diyecekler. Aslında bence kaldırılması gereken bir şey ve yani burada birden fazla insandan da bunu duymak çok mutlu etti beni. Yani Diyanet'i kaldırmanın da mümkün olabileceği ve bunun da konuşulabileceğini duymak. Ama kısa vadede Binnaz hocanın dediği gibi yapılabilecek şeyler var. Mesela zorunlu din derslerinin kaldırılması, cemevlerine hukuki statü verilmesi. Yani bunlar atla deve değil ve çok evet, onu da not ettim, mesela Yavuz isminin diyelim ki Hazreti Ali olması ya da başka bir şey olması. Madımak meselesi. Bunlar mesela çok rahat ya da çiçek sokağı olması fark etmez yani Yavuz sokağı olmasındansa.

Cemevlerinin düzenlenmesiyle ilgili bir şeyi özellikle belirtmek istiyorum. Bu düzenlemenin mutlaka cemevi adı verilerek yapılması da gerekmez. İbadethane dediğimiz zaman gayri Müslim vatandaşların Hıristiyanların da ibadethane ihtiyacını düzenleyecek bir formül de bulmuş oluruz. Çünkü biliyorsunuz onların da epeydir dile getirdiği bir ihtiyaç var. Birçok yerde kilise açacak ya da şapel açacak kadar bir cemaatleri yok. Ama aslında bir mahalle diyelim, 15 kişi ibadet etmek istiyor. Apartman katında mesela ibadethane düzenlemesi söz konusu olmuştu. Ak Parti hükümeti meclise getirdi, CHP bunlar her apartman katında mescit açacaklar diye propaganda yapınca geri çekmek zorunda kaldılar. Aslında doğru bir şeydi o.

Dolayısıyla bu şeyi, yani cemevlerine hukuki statü kazandıracak düzenlemeyi, diğer inanç gruplarını da Aleviler dışındaki inanç guruplarını da Hıristiyan, Musevi, Bahai, diğer inanç guruplarını da isim vermek gerekmez, kapsayacak bir genişlikte yapılırsa çok ciddi bir rahatlama sağlanmış olur.

2. Alevi Çalıştayı

Son olarak şunu belirteyim, hükümetin içindeki özellikle de ben bütün bunlar olurken yani bu işi tamamına erdirirken, bu hayırlı işi tamamına erdirirken ciddi engellerle karşılaşılacağını düşünüyorum. Bu engellerden bir kısmı, aslında çünkü hükümetin içinde de itihatçı bir damar var, bu engellerden bir kısmı gayet Sünni bir dille olacak. Yani işte biz böyle yaparsak, aslında bu insanlar dinden uzaklaşacak vesaire gibi. Gayet böyle sureti haktan, evet duyarlı olunan noktadan girerek engellemeye çalışacaklardır.

Ben şuna inanıyorum, Alevi sorununun çözümü, başörtüsü sorununun çözümünden bağımsız değildir. Hıristiyan vatandaşların sorunlarından Heybeliada sorununun çözümünden bağımsız değildir. Dolayısıyla Ali beyin yanında oturan beyefendinin, Mustafa beyin söylediği gibi bu sorunun çözümü kadim sorunların çözülmesi konusunda da aslında ciddi bir kapı açacaktır, put kıracaktır. Biraz cesaret.

MODERATÖR - Teşekkür ediyoruz. İlyas bey. Hocam bugün iyisiniz.

BİNNAZ TOPRAK- Bu sorunun çok zor bir sorun olduğu meselesine de katılmıyorum, onu söyleyecektim. Yani Türkiye'nin önündeki sorunları düşündüğünüzde, mesela Kürt sorunu, Ermeni meselesi işte Kıbrıs meselesi, laiklik meselesi, türban meselesi falan bunlar toplumu hakikaten çok geren çok da bölen sorunlar. Bu en azından şu deminden beri bahsettiğimiz düzenlemeler, cemevi, işte bu mecburi din derslerinin içeriğinin değişmesi veya mecburi olmaktan çıkarılması vesaire gibi şeylerde muazzam bir toplumsal... anlamadım şekerim.

Benim söylediğim o değil, tabi ki çok basit bir mesele. Benim söylemek istediğim o değil, o bağlamda yaparsan olup bitmiyor işte. O bölünmeye yol açıyor ve muazzam bir gerginliğe yol açıyor. Benim söylemek istediğim, şurada cem evlerine izin verildi diye, milletin ayaklara kalkıp kıyamet kopacağı falan yok. Yani Türkiye'nin şartlarını biliyoruz. Ermenileri kabul ettiğinde, evet o bilmem ne yaptık dediğinde kıyamet kopuyor.

2. Alevi alıştayı

Aynı Őekilde bu tűrban meselesinde, keŐke kopmasa bunların hiçbirine, ama Őunu sűylemek istiyorum, burada da hűkűmete de Őu imajı da vermemek lazım; Aman çok zor bir sorun hakikaten de űzűmlenemez. Yok bűyle bir Őey. Yani mevcut sorunların içinde aslında en űzűmlenen, onun için de belki de çok dođru olarak oradan baŐlıyorlar. Anlatabiliyor muyum? En űzűmlenebilir olan bence toplumsal Őey açısından muhalefet açısından en az muhalefeti hatta belki de hiçbir muhalefete maruz kalmayacak birtakım űzűmler űneriliyor burada. Kim muhalefet edecek yani olsa olsa Diyanet İŐleri BaŐkanı.

MODERATŲR - TeŐekkűrler. İlyas beyde kalmıŐtik.

İLYAS ŲZŲM- TeŐekkűr ediyorum.

Aslında sizin verdiđiniz tabloya çok bađlı kalınamadı. Oradaki baŐlıklar sađlıklı bir biçimde iŐlenemedi zaman darlıđı dolayısıyla. Benim o çerçevede çok űnemsediđim ve iŐlenmesini arzu ettiđim konu Aleviliđin mahiyetine iliŐkin bu bileŐenleri ortaya koymaktı. űnkű birçok problemin űzűmű buradan geçtiđinden hiçbir Őűphe yok. Burada hemen herkes, medyada herkes, kendisiyle gűrűŐűlen herkes, Alevi yurttaŐlarımızın karŐılaŐtıđı problemlerin problem olduđunu ve bunların űzűlmesi için ne gerekiyorsa, adım atmak gerektiđinde hem fikir. Fakat olayın deđiŐik boyutlarının çok iyi irdelenmesi, hukuki alanların açılması gerekiyor. Bu da Aleviliđin mahiyetinin ya da bileŐenlerinin ortaya konulmasıyla yakından alakalı.

Uzatmamak için çok kısa sűylűyorum. Bir defa Aleviliđin tasavvufi bir yapı arz ettiđini sűylemeye mecburuz. Aleviliđin mahiyeti bunu sűylűyor. Aleviliđin kaynakları bunu sűylűyor. Aleviliđin tarihçesi bunu sűylűyor. Bugűnkű Alevilerin űnemli bir kısmı da bunu sűylűyor. Alevide tasavvufi bir yapı vardır, gűlű bir tasavvufi yapı var. Eserler ortada, deyiŐler ortada, dergahlar ortada, erkan ortada. Dolayısıyla uzatmadan sűyleyeyim tarihi bakımından, hocamızın çalıŐmalarından űđrendik YaŐar Ocak hocamızın, Aleviliđin temeli kalenderilik, vefailik, yesevilik, haydarilik. Dűrdű de tasavvufi bir yapıdır.

2. Alevi Çalıştayı

Oraya geliyorum, tamam hocam. Şuraya geliyorum, şunu demek istiyorum. Tasavvufi bir yapı olunca ister istemez karşınıza 677 sayılı yasa geliyor. Şimdi böyle bir yasa var. Elimizi, kolumuzu bağlayalım dolayısıyla hiçbir şey yapalım demek de yanlış. Bir biçimde çözmeye çalışmak lazım. Ben biraz bunların burada irdelenmesini, ara formüllerin ortaya çıkarılmasını bekliyordum şahsen. Bunun gerçekleşmediğini ifade etmek mecburiyeti var.

Şimdi, 677 karşımızda duruyor diyerek biz cemevleriyle ilgili sukünete bürünemeyiz. Alevi kardeşlerimiz bunu ciddi bir kimlik problemi olarak görüyor. Dolayısıyla Aleviler erkanlarını cemevlerinde yapıyorlar ve cem evleri erkanların yerine getirildiği mekanlardır. Fakat bakıldığında eğer Alevilik tasavvufi bir yapıysa Safavilik öyle, buyruklar öyle, erkanda ... çizdiği tablo böyle, dini hiyerarşi böyle. Mürşit talip veya pir rehber talip sıralama böyle. Tamamen tasavvufi yapı var ortada. Bunu görmek mecburiyetindeyiz.

O zaman Türkiye’de de pek çok tasavvufi gurup var pek çok tasavvufi yapı var ve 677 sayılı yasayla bütün tarikatlar mürvadır. Tasavvufi yapılar mürvadır. Bunu bilelim. Peki bunu bilince ne yapacağız ara formül bulacağız.

İşte burada ben bir yol olduğunu düşünüyorum. Onun geliştirilmesi lazım. Şimdi Aleviliğin bileşenlerinden birisi tasavvuf olduğu kadar diğer bir özellik de batini. Diğer tasavvufi yapılarda Batını yapı çok güçlü olarak yok. Yani Nakşibendi tarikatına mensup birisi, Kadiri birisi fiilen hem o tarikatın erkanını yerine getirerek yine tasavvufi yapının diyelim hem de Diyanet İşleri Başkanlığı’nın ve devletin ortaya koyduğu hizmetlerden cami hizmetlerinden yararlanabiliyor. Onun tasavvufi anlayışı buna elverişli. Fakat Alevilik ve Bektaşilik söz konusu olduğunda bu yapının önemli bir bölümü anlayış farklılığı dolayısıyla bu hizmetlerden yararlanmıyor. Camiye gitmiyor. Dolayısıyla burada Aleviliğin diğer tasavvufi yapılardan farklı olan bu batini karakteri dikkate alınarak 677 sayılı yasada değiştirilmesi lazım diyerek ya da yasayı da karşımıza çıkarmayarak biz ara formülle sistemi değiştirmeden, fakat bu yurt-

2. Alevi Çalıştayı

taşlarımızın, bu vatandaşlarımızın ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik ara formüller mutlaka bulmak mecburiyetindeyiz diye düşünüyorum. Teşekkür ederim.

MODERATÖR - Teşekkürler. Süre oldukça ilerledi. Erol Göka hocama söz veriyorum.

EROL GÖKA- Ben feragat ederim, ama hani ayıp olmasın diye bir iki cümle söyleyeyim. Ben konuşmamı Alevi sorununun Kürt sorunuyla benzerliğinden yola çıkıp başlamıştım. Mümtazer hoca ne yaptı kafasında, ne oldu bilmiyorum, Kürt sorunu siyasi sorun, Aleviliği toplumsal sorun yaptı ve çözüm çözümsüzlük falan gibi tartışmalar yaptı.

Öyle bir ayırım niye oluyor anlamış değilim. Halbuki niyetim gayet net ve halisaneydi. Bastırılmış kimliklerin tanınma talepleri açısından her iki sorunun çok büyük benzerlikleri vardır. Alevi sorununun çözümünü becerebilirsek, Kürt sorununu da çözecek yollar bulabiliriz.

Bu bastırma meselesi önemli gerçekten. İnsan olabilmek için, kültür olabilmek için bastırma şart, ama bastırdığımız da geri geliyor. Yani psikolojiden bunu çok net biliyoruz yani Freud'un tarihe en büyük katkısı budur, bastırılan geri gelir. İnsan psikolojisi bastırılan geri gelmesin diye süzgeçler oluşturmuş. Sağlıklı bir ruhsal yapı süzgeci ne kadar iyi tutabilirse, bastırılan şiddette geri gelmesini o kadar önleyebilir.

Bugün bütün insanlık tarihinden çıkardığımız sonuç da bastırılan kimliklerin geri gelmemesi için, şiddetle geri gelmemesi için çağdaş hukuk normlarına uyacağız, çağdaş insan haklarına uyacağız. Bunun başka yolu yok.

Teşekkür ederim.

MODERATÖR - Teşekkürler. Ali Yaman bey.

ALİ YAMAN- Şimdi şöyle ben tabii bu bürokrasi meselesine çok büyük önem veriyorum. Biz tabii bunları burada konuşuyoruz, ama ben Diyanet mensuplarıyla burada yapılacak toplantıyı çok merak ediyorum.

2. Alevi Çalıştayı

rum. Dinlemek isterdim, ama tabii burada olamayacağım. Neden, şimdi yasal sorunlar, çözülmek istenirse çözülür. Ama acaba o bürokratlar ne gibi engeller ve hangi dağdan su getirecekler, işte ne yapacaklar onları da hayal edebiliyorum yani. Onların, nereden bunu düşünebiliyorum, şimdi bakın Milli Eğitim Bakanlığı'nın Din Öğretimi Genel Müdürlüğü bu meseleyle bağlantılı ve Diyanet İşleri Başkanlığı

MODERATÖR - Hocam süre oldukça ilerledi.

ALİ YAMAN- İki üç cümleyle bitiriyorum.

Bakın kitaplarda değişiklik yapıldı, bürokratların ve o işte komisyonların eliyle yapıldı. Orada sözcüklere bile müdahale edilmiş. Yani tören, gelenek, yani burada bir çifte standart uygulanıyor.

Onun için ben Sayın Bakandan da rica ediyorum, yani lütfen bürokratların veya bu işte komisyonların içinde bulunan kişilerin orada bazı şeyleri kendi istedikleri yönde değiştirmelerinin mutlaka önüne geçilmelidir. Çünkü böyle bir çözümün ne Alevilerce ne de çağdaş Türkiye aydınlarınca, toplumunca kabul görmesi mümkün değildir. Yani yapılacaksa bir çözüm doğru tespitler konulsun ve bu bürokrasinin içindeki veya uzmanlar arasındaki mezhepçi veya tarafkir bir takım şeylere kurban edilmesin diyorum.

O yüzden buna çok büyük önem veriyorum. Bütün Ermeni meselesi de dahil Kürt meselesi de dahil bütün hepsi için geçerli bu söylediklerim. Sadece Alevilik konusu değil teşekkür ediyorum.

KATILIMCI- Şimdi dönülüyor dolaşılıyor bir noktaya geliniyor. Asıl sorunun temeli şu; Alevilik tanımlama değil, Aleviliği tanımak gerekiyor. Devletin Aleviliği tanınması gerekiyor. Ve somut olarak söylüyorum, bir defa Alevi din dersinin ayrılması bile çözüm değil. Yani din dersinin serbest olması. Açık ve net söylüyorum, Alevi din dersi ayrı olarak konulmalı. Çünkü Alevilik dinsel boşluğa itiliyor. Yani inançsızlığa ve ateizme itiliyor. Bunu da benim söylememeye de dikkatinizi çekiyorum, çünkü nesnel yaklaşıyorum. Benim özel inancımı soruyorsanız, ben inanan

2. Alevi Çalıştayı

bir insan değilim, ama inanç herkese gerekli. Aleviliğin de bu nedenle seçimlik din dersi olarak girmesini öneriyorum, açık ve net biçimde. Çünkü bu devletin Aleviliği tanınması demektir. Ve kimliğin bastırılmış, arkadaşımızın söylediği, bastırılmış kimlik sorunu burada çözülüyor. Hepsi bitmiştir. Ondan sonrası cemevleri, şunlar, bunlar tümü rahatlatacak bir konuşmadır.

Teşekkür ediyorum, asıl söylemek istediğim bu, Aleviliğin dersi ayrılmalıdır. Uzun vadede bu da olacaktır. Sağ olun.

KATILIMCI- Ben bir düzeltme yapmak istiyorum. Cemaatlere bırakılmamalı dediğim söylendi Diyanet İşleri'nin. Birincisi akademik olarak hiçbir şeyi meli malı olarak kullanmam, hiçbir akademisyenin de şahsen kullanmaması gerektiğini düşünüyorum. Şahsen bırakılmasında sakıncalar var.

Çalışmamda da her şekilde farklı tartışmaları ortaya koydum, koymaktayım. Dolayısıyla bir yandan da ancak akademisyenlerin gerçekçi de olması gerekir. Siyasi yelpazenin neresinde olursa olsun Diyanet İşleri Başkanlığı gibi bir organizmayı ellerinden çıkarmak isteyeceklerini de düşünmüyorum. Olağan üstü bir güç kaynağı. Dolayısıyla bunları değerlendirirken, bu noktalara dikkat edilmesi gerektiğini düşünüyorum, teşekkür ederim.

MODERATÖR - Kadır bey.

KADİR CANATAN- Şimdi bizim vaktimiz de doldu, 19:00'da çıkmamız gerekiyor. Aslında birçok şey vardı söyleyeceğim, ama maalesef bunları söyleyemeyeceğim. Fakat son konuşmacılarla birlikte ben bir çizgiye geldiğimiz kanaatindeyim. O da şu; bugün konumuz bu olduğu için aslında Alevilik meselesi üzerine bir odaklanma oldu. Fakat bu odaklanma bizim perspektifimize aynı zamanda sınırlayan daraltan bir odaklanma oldu.

Daha önce Türkiye'de konuşulan pek çok sorunun aslında genel bir başlık altında toplanması mümkün. İster Kürt sorunu diyelim, ister

2. Alevi Çalıştayı

Alevilik diyelim, ister gayri Müslim azınlıklar problemi diyelim isterse başörtüsü diyelim, bütün bu sorunların aslında ortak bir paydası var. O da toplumdaki farklılıklara nasıl yaklaşacağız, özellikle dikey anlamda devlet, siyaset buna nasıl yaklaşacak.

Şimdi bu konuda kullanılan bir kavram vardı, çok az geçti, üzüldüm buna. O da çok kültürlülük kavramıydı. Şimdi çok kültürlülük kavramı, bunun üzerine bir sürü felsefeler üretilmiş, fiili bir durumu anlatıyor. Dolayısıyla bizim şu soruyu sormamız lazım, Türk toplumu çok kültürlü bir toplum mudur? Eğer, evet dersek buna, bunun siyasal sonuçları var. Ama bugüne kadar ne yazık ki, evet, diyemedik. Çünkü Türk toplumu bir ulus olma çabası içinde oldu. Ulus ise ortak değerlere yapılan bir vurguyla oluşturulur. Bu ortak değerler farklılıkları yadsımayı da beraberinde getiriyor. Dolayısıyla bizim temel problemimiz bu farklılıkların kabul edilmesi, tanınmasıyla ilgili.

Böyle bir başlangıç noktasını kabul ettiğimiz zaman, bence geriye çözümler çok daha kolay olacak. Mesela çok liberal gözükken birçok sosyal filozof bile bugün şu noktaya gelmiş durumda; Evrensel ve eşit vatandaşlık kavramı pek çok sorunu gizliyor günümüzde.

Dolayısıyla bugün ne insan hakları kavramı, ne bu kavramlar, demokrasi bizim sorunumuzu çözecek kavramlar değil. Bilakis bu modern kavramlar çeşitlilik problemini ortaya çıkartan kavramlardır. Bu bakımdan liberal, çok kültürcü birçok kişi şunu söylüyor; Farklılaşmış vatandaşlık kavramını kabul edelim. Ve bu temelde bu insan haklarını yeniden inşa edelim ve bir azınlık hakları kavramı üretelim diyorlar.

Bunun da mesela ... iki temeli olduğunu söylüyor. Birincisi, genel olarak saptanmış kurallar toplumda azınlıkları ayrımcı bir muameleye tabi tutuyorsa, bu konuda ilgili azınlık guruplara muafiyet tanınmalı. Yani ... kuralını esas alacaksak, nerede ayrımcılık varsa, orada da bu genel kuraldan muafiyet ilkesini getirmek gerekiyor. Mesela zorunlu din dersleri böyle bir şey. Şimdi toplumda farklı dinlerde insanlar var, siz diyorsunuz ki zorunlu din dersleri olacak. Bu nedir, İslam'dır diyor-

2. Alevi alıştayı

sunuz. Aslında belli bir yorumu, egemen bir yorumu bütün topluma genelleştiryorsunuz. İşte burada farklı din dersleri verelim dersek, yeni bir açılım sağlanmış oluyor.

İkinci önemli konu da benim aslında bu azınlık guruplara, onların din hizmetlerine yönelik farklı finans modelleri üzerinde durmak istiyordum. Avrupa'da pek çok farklı model var. Avrupa'da tek bir model yok, bunu bilmemiz gerekiyor. Bu noktada da bütün bu farklılıklara rağmen birçok konu aslında devlet finansmanı yoluyla çözümleniyor. Mesela devlet dini hizmet satın aldığında, mutlaka bunu ödüyor. Mesela dini cemaatlere vergide bir sürü kolaylıklar sağlıyor. Mesela dini yapıların onarılmasında, bakılmasında devlet bir sürü olanaklar tanıyor. Yani asgari birtakım hizmetlerin karşılanması için de bütün devletlerde belli bir finansal destek var. Liberal çok kltrclerin de söylediği de bu. Bütün dini guruplara mutlaka devlet bir finans sağlamalı. Bunun biçimi tartışılabilir, ama bu mutlaka olmalı.

MODERATÖR - Hocam teşekkür ederiz. Aykan bey şu anda süreyi çok çok aştık. Çok kısa lütfen.

AYKAN ERDEMİR - öncelikle hem şahsım hem de Alevi Enstitüsü'nden buraya katılan diğer arkadaşlarım adına bir kere daha teşekkür ediyoruz. Ve biz varız, konuşmanın da altına imza atarız. Onu belirtmek istiyoruz. Yani kapanış konuşmasındaki her cümlenin altına imzamızı atarız. Bu nedenle öncelikle Sayın Bakana, daha sonra moderatör Sayın Necdet Subaşına ve alıştay sekreterimiz Süleyman Bayraktar'a teşekkürü bir borç biliyoruz.

Bugün burada katılmadığımız pek çok görüş oldu. Ve burada hem-fikir olmak zorunda değiliz. Bu bir sorun değil. Fakat bizi zen şudur ki, bugün burada bizleri derinden rahatsız eden pek çok görüş oldu. Yani Aleviliğe müdahale eden, Aleviliği tanımlamaya alışan Sünni merkezci değer ve yargıları ve uygulamaları dayatmaya çalışan yaklaşımlar oldu. Bu da bize şunu gösteriyor, yurttaşlarımızın bir kısmı ve akademisyenlerimizin bir kısmı konuyu hiçbir zaman anlayamayacaklar. Bu da

2. Alevi Çalıştayı

çözümün siyasi irade kaynaklı olması gerektiğini ve toplumda hak ve özgürlükler meselesini içselleştiremeyen kesimlere rağmen bulanacağını gösteriyor.

Bir kez daha belirtmek istiyorum ki, Aleviler önce hak diyor. Temel haklar ve özgürlükler talep ediyor. Bırakalım Aleviler bildikleri yoldan ve arzu ettikleri şekilde yürüsün. Teşekkür ederim.

MODERATÖR - Teşekkür ederim. Yasin bey, buyrun.

YASİN AKTAY- Yine Aykan'dan sonra ben konuşuyorum.

Herkes açış konuşmasına referansla Sayın Bakana teşekkür etti. Ben onun için ayrıca teşekkür ederim, ama kapanış konuşması gerçekten bundan sonraki bütün tartışmalar için referans oluşturacak derecede, son derece ileri bir metin olmuş bence.

Şimdi, Alevilerle ilgili Alevilerin tanımlanması, tanımlanmaması... Aleviler ortalıkta var oldukça, birileri onları merak ettikçe, birileri onlar hakkında bilgi ürettikçe, ister istemez onları tanımlayacaktır. Çünkü üretilen her bilgi bir tanımlamadır, bir müdahaledir. Ben onu anlatmaya çalışıyordum birazcık da. Dolayısıyla bu birazcık da demokratik bir süreçtir. Kimse, ya sen niye tanımlıyorsun diye ortaya çıkamaz. O zaman sen git inzivaya, benim gözümün önünden çık.

Şunu anlatmaya çalışıyorum, Türkiye'de Sünni kesim yani genel anlamda İslami kesim üzerine oryantalist yaklaşımları, onun için referans verdim birinci konuşmamda. Hakikaten Türkiye'de İslam eğer belli bir bilimsel olgunluğa ve belli bilimsel seviyeye ulaştıysa, bunda sadece İslamcıların veya Müslümanların veya dindarların kendi akademiyaları değil, aynı zamanda dışarıdan yapılan bu tür katkıların, bu tür müdahalelerin, bunlarla yapılan karşılıklı iletişimin, etkileşimin çok önemli bir etkisi olmuştur. Bu tür etkileşimler tam da sosyal hayat içerisinde, medeni hayat içerisinde kaçınılmaz olarak gelişen şeylerdir.

2. Alevi alıştayı

Dolayısıyla biz, tabi ki biz de tanımlayacağız. Tabi ki bizde Aleviliğın ne olduğunu, biz de çünkü Alevilik adına konuşan herkes sanki bütün Aleviler adına konuşmaya karar verince, ben de diyorum ki bütün Aleviler adına bari konuşma, benim de bildiğim bir Alevilik var ve bu Alevilik de hiç de böyle değil.

Dolayısıyla ben de bir Alevilik tartışmasına mutlaka katkıda bulunacağım. Bunu bana çok görmeyin. Çünkü bende bu ülkede yaşıyorum. Alevilik adına yapılan her tanımlama aynı zamanda beni de tanımlıyor. Alevilik adına yapılan her tanımlama aynı zamanda başkalarını da yani diğer Alevileri de tanımlıyor ve Aleviler tarafından yapılan Alevilik tanımlamalarının büyük bir çoğunluğu başka Alevileri de rahatsız ediyor.

Mesela Alevilik İslam dışı dediğiniz zaman, diyebilirsiniz, sizin Alevilik görüşünüz bu olabilir, ama bir de sorun bakayım başka Aleviler bundan hoşlanıyor mu? Hayır, görüyoruz ki hoşlanmıyorlar. Hatta görüyoruz ki, birçok Alevi diyor ki, bizi şimdiye kadar hep İslam dışı saydılar, Allah kahretsin diyerek ortalıkta bayağı bir gerilim yaratıyorlar. Bu doğal bir şeydir. Çok doğal bir şeydir. Bu demokratik tartışmanın da bir gereğidir. Şunu da demek istiyorum yapılan tartışmalara katılımı çok da fazla görmemek lazım. Tabi bu tartışmadır, karşı görüş ileri sürülecektir.

Diğer yandan ben tartışmanın belli bir olgunluğa ulaşmış olduğunu ve bu tartışmanın bereketini şahsen istihsal etmiş olduğuma inanıyorum. Fuat Bozkurt'un yaptığı öneriyi ben destekliyorum, çok güzel, bence ufuk açıcı bir şeyde olabilir bu.

Şimdiye kadar, eğer bir hak talebiniz varsa, bu hak talepleri 0 toplam oyunu şeklinde olmaz. Başkalarından alın hakkı, bana verin şeklinde olmaz. Bugün Alevilere bir hak talep edeceksek, Sünnilerin haklarını kısarak yapmayı öneremezsiniz.

Diyanet benim de hiç hazzetmediğim, hiç hoşlanmadığım bir kurumdur, ama bu bir kurumdur. Şu anda Türkiye'de kök salmış bir ku-

2. Alevi Çalıştayı

rumdur, sosyolojik uzantıları, boyutları, kökleri olan bir kurumdur. Dolayısıyla Diyanet'in kaldırılması fikri kulağa çok hoş geliyor, ama bana fantezi gibi geliyor. Bunu hem göze alabilecek hiçbir siyasetçi olmaz hem de onun sosyolojik mahiyetini genellikle göz ardı eden bir yaklaşımdır bu tür şeyler.

Onun dışında din dersleri konusunda Sayın Fuat Bozkurt'un dediği gibi din dersleri mutlaka olmalı, ama din dersleri seçmeli olmalı. Hatta zorunlu ve çeşitli din dersleri olmalı. Ne şekilde, Alevilere Alevi dersleri, Sünnilere... çünkü Binnaz hanımın söylediği gibi bugün topluma sorduğunuz zaman Diyanet İşleri'ni yüzde 86 destekliyor. Din derslerini belki de yüzde 90 destekliyordur. Dolayısıyla onu kaldıralım falan dememiz bir çözüm oluşturmaz.

Teşekkür ediyorum.

MODERATÖR - Teşekkür ederim. Hocam söz sözü açıyor nasıl yapalım, çok kısa lütfen.

KATILIMCI - Çok hızlı söylüyorum, benim saha araştırmamda elde ettiğim bilgilere göre Aleviliğin içeriği çok daha zengin. Yani burada buradaki konuşmaları hani çok yakın hissedebiliyorum. Ama bir taraftan da bu şekilde tanımlanan, devletin ilişkisi, cem evleri ve benzeri üzerinden yapılan bir Alevi tanımının benim araştırmamdaki birçok kendini Alevi diye tanımlayan insanları kapsamadığını hissediyorum. Yani Alevilik tanımının daha geniş olması ve Alevi diye kendini tanımlayan insanların böyle bir din merkezli bir Alevilik tanımı içine sokulmaya çalışılmaması gerektiğini düşünüyorum. Bunun da hani altının çizilmesi lazım. Teşekkür ederim.

MODERATÖR - Teşekkür ederiz. Hüseyin bey son konuşmacısınız.

HÜSEYİN BAL - İkinci defa konuşmak durumunda olduğum için aslında özür dilerim. Bu sıkışık zamanda sizi zorlamak istemem, ama sorunu gerçekten çözmek istiyorsak, evrensel hukuk normları ve hu-

2. Alevi Çalıştayı

kuk devleti ilkeleri bize yeterli. İnsan hakları evrensel bildirgesinin 18. maddesi cemevlerinin ibadethane olmasını mümkün kılıyor. Bunun ayrıntısını okumuyorum. Türkiye'deki mevcut yasalar cami, kilise, sinagog gibi ibadethanelerin elektrik ve diğer masrafları karşılanır diyor. Cemevlerini diğer yasaya göre, evrensel yasaya göre kabul ettiğimize göre, oraya eklediğimizde o sorunu da çözüyorsunuz. Ve cemevlerine yasal bir statü veriyorsunuz.

Ayrıca Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin ikinci maddesini dikkatli okuduğunuz zaman orada da zorunlu din dersi uygulamasını kaldırma imkanı hemen buluyorsunuz.

Sorun aslında çok çözülebilir bir sorundur. Teşekkür ederim.

MODERATÖR - Peki, çok teşekkür ediyoruz. Ben de son sözü Sayın Bakanımıza veriyorum. Buyrun Sayın Bakanım.

DEVLET BAKANI FARUK ÇELİK -1920 şartlarında milletin her halinden korkma ortamını biz yaşamadık. 1920'lerde 1900'lerin başında ne vardı, yaşamadığımız için bilemiyoruz. O günün şartlarında çok doğru kararlar, çok doğru sistemler, çok doğru uygulamalar konuşulabilir, ama 2020'ye geliyoruz. 2020'ye gelirken halen korkmak, korkuya dayalı bir bakış açısı, bir yapılanma, bir yürüyüş, öyle tahmin ediyorum milletimiz içinde reva görülecek bir durum değil diye düşünüyorum. Birinci tespitim bu.

Korkmayalım, bakın az önce burada sayılan dört tane ana konu vardı. İşte başörtüsü, Alevilik, ruhban okulu, Batı Trakya'daki olaylar ve diğer Kürt sorunu. Şimdi bütünüyle meydana, tartışıyoruz yani. Tartışıyorsak çözelim. Niye burada ideolojik davranıyoruz. Çözelim efendim, hep beraber katkıda bulunalım bunların dördünü, beşini neyse kaç tane sorunumuz varsa, bunları çözelim. Çünkü yüz yıl geçmiş. 1920 şartları yok ki artık. Bakın Suriye'ye mayın döşenmiş, mayını kaldırmak için aylardır uğraşıp duruyoruz, nasıl kalkacak diye. Niye

2. Alevi Çalıştayı

döşemişiz? Suriye bizi işgal edecekti herhalde. O korkuya dayanarak döşemişiz yani.

Doğru muymuş o zaman, o günde yanlışmış, ama döşememizi talimat buyurmuşlar, yöneticilerimiz öyle algılamışlar. Kendilerini öyle güvende hissetmişler.

Her şeyden korkuyoruz. Bir de bakın ben, çocukluğumdan hatırlıyorum, Yunanistan'ın İstanbul'u almaya hazır olduğunu, Suriye'nin hemen gelip güneyi alacağını, Ermenilerin gelip Trabzon limanına çıkacaklarını... her tarafımız alınıyor idi. Genç yaşlarımda da hatırlıyorum. Herkes bizi işgal ediyor, ama biz hiç kimseye bir şey diyemiyoruz. Böyle bir acayip noktadaymışız. Bu korkulardan sıyrılmamız gerekir.

Güven, özgüven diye düşünüyorum.

Şimdi zorluğumuz ne, siyasi irade olarak bu konuşmamda söyledim, tek başına bir şey yapmak kolay değil Türkiye'de. Şimdi öyle işler var ki, Cumhuriyet Halk Partisi'nin yapması çok kolay, teklifi de çok kolaydır. Tepkisi de azdır. Öyle işler vardır ki, Ak Parti'nin bunu ele alması sorunun çözümüne çok ciddi şekilde katkı sağlar. Burada ülkenin geleceği açısından bütün siyasi erkler, bütün siyasi unsurlar bahsettiğimiz ana konuları korku alanı olmaktan çıkarabilirler. Bu imkan vardır. Bu diyalog bu ortam nasıl bu masa etrafında oluyor ise, birçok masa etrafında da sağlamak durumundayız. Ve sizler eli kalem tutanlar, bilgi üretenler, sizin bu sürece bu yönüyle büyük katkı sağlayacağınıza inanıyorum. Türkiye'den yana, Türkiye'nin sorunlarının çözümünden yana taraf olmamız gerekiyor. Özellikle sizin çalışmalarınızın bu konuda çok ciddi katkı sağlar diye düşünüyorum.

Son cümlem, ben bilimin rehberliği Türkiye'de sağlanmadığı için yüzde 86'ların olduğuna inanıyorum. Yani Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kapatılması gerekiyorsa ve bu bilimsel bir veri, sosyolojik tahliller, psikolojik tahliller, birçok araştırma içerisinde böyle bir neticeye geliyorsak; Diyanet İşleri Başkanı olmamalı, işte din cemiyetlere, cemaatlere, derneklere, bireylere neyse bırakılmalı diyorsak, yüzde 86'nın çıkma-

2. Alevi alıştayı

ması gerekiyor. ıkıyorsa bilim çok gerilerde kalmış demektir.

Onun için üniversitelerle bizzat hayatın i içe olması zarureti var. O yola girildiği izlenimini ben görüyorum. Umutsuz da değilim. Umarım Türkiye'nin ihtiyaçlarıyla üniversiteler bütünüleşir ve önümüzü bilim aydınlatır. Herkesin de ağzı kapanır, kimse rastgele konuşmaz. Bilimsel veriler bu deriz.

Son cümle, evet bu olayla ilgili de realiteler var ve hedeflerimiz var. Biz nasıl çalışacağız, sizleri dinleyeceğiz ve sizlerden istifade etmeye devam edeceğiz. Daha önceki çalıştaylar, bundan sonra yapacağımız alıştaylardan da istifade etmeye devam edeceğiz. Ama Türkiye'nin realiteleri var; ne yapalım efendim, bu aşılamıyor demeyeceğiz, bunun altyapısının oluşturacağız. Onun altyapısı, sizlerin de desteğiyle, bütünü sivil kuruluşların, sivil toplum örgütlerinin desteğiyle o altyapıyı oluşturmaya devam edeceğiz. Ama diğer taraftan yapılması gereken işlerden de geri durmamamız gerekiyor. Onları da bir taraftan örmeye çalışacağız. İnanıyorum ki, bir yerde bunlar bütünüleşecek.

Ne kadar hızlı, ne kadar uyum sağlayabilirsek, ne kadar birbirimizi anlarsak, aslında hepimiz bu ülke için büyük gayret gösteriyoruz noktasına gelirsek, sorunların hızlı çözüleceğine inanıyorum.

Kusura bakmayın kısa bir girizgah ve kapanış konuşması bize nasip oldu. Hepinize çok teşekkür ediyorum. Saygılar sunuyorum.

MODERATÖR - Tekrar hepimize teşekkür ediyoruz. İyi akşamlar diliyoruz. Zahmet ettiniz, tekrar tekrar teşekkürler.

2. Alevi Çalıştayı

Çalıştay Katılımcıları (Alfabetik Sıra)

1. Ahmet Yaşar Ocak (Prof. Dr. Hacettepe Üniversitesi-Ankara)
2. Ali Murat İrat (Dr. Ankara)
3. Ali Yaman (Yrd. Doç. Dr. Abant İzzet Baysal Üniversitesi-Bolu)
4. Atilla Erden (Yrd. Doç. Dr. Emekli Öğretim Üyesi- Ankara)
5. Aykan Erdemir (Yrd. Doç. Dr. ODTÜ-Ankara)
6. Bekir Berat Özipek (Doç. Dr. Gaziosmanpaşa Üniversitesi-Tokat)
7. Binnaz Toprak (Prof. Dr. Bahçeşehir Üni. Siyaset Bil. ve Uluslar. İliş. Böl.-İst.)
8. Erol Göka (Doç. Dr. Numune Hastanesi, Ankara)
9. Ferhat Kentel (Prof. Dr. Bilgi Üniversitesi-İstanbul)
10. Fuad Bozkurt (Prof. Dr. Akdeniz Üniversitesi-Antalya)
11. Hüseyin Bal (Prof. Dr. Süleyman Demirel Üniversitesi)
12. Hüseyin Özcan (Doç. Dr. Fatih Üniversitesi-İstanbul)
13. İbrahim Arslanoğlu (Prof. Dr. Gazi Üniversitesi-Ankara)
14. İlyas Üzüm (Doç. Dr. Diyanet İşleri Bşk. Din İşleri Yüksek Kurul Üyesi Ankara)
15. İştah Gözaydın (Prof. Dr. İTÜ-İstanbul)
16. Kadir Canatan (Doç. Dr. Balıkesir Üniversitesi-Balıkesir)
17. Levent Köker (Prof. Dr. Anayasa Komisyonu Üyesi-Ankara)
18. Mustafa Aydın (Doç. Dr. Selçuk Üniversitesi-Konya)
19. Mustafa Erdoğan (Prof. Dr. Hacettepe Üniversitesi-Ankara)
20. Mustafa Şen (Doç. Dr. ODTÜ-Ankara)
21. Mustafa Şentop (Prof. Dr. İstanbul Hukuk Fakültesi-İstanbul)
22. Mümtaz'er Türköne (Prof. Dr. Emekli Öğretim Üyesi-İstanbul)

2. Alevi alıştayı

23. Nevzat Tarhan (Prof. Dr. Memory Center-İstanbul)
24. Niyazi Öktem (Prof. Dr. Galatasaray Üniversitesi-İstanbul)
25. Nükhet Sirman (Prof. Dr. Boğaziçi Üniversitesi-İstanbul)
26. Recep Kaymakcan (Prof. Dr. Sakarya Üniversitesi-Sakarya)
27. Tahire Erman (Doç. Dr. Bilkent Üniversitesi-Ankara)
28. Talip Küçükcan (Prof. Dr. Marmara Üniversitesi-Ankara)
29. Tarhan Erdem (Prof. Dr. KONDA-İstanbul)
30. Yasin Aktay (Prof. Dr. Selçuk Üniversitesi-Konya)

2. Alevi alıştayı